

ACUMEN:

International
Journal of
Multidisciplinary
Research

zenodo

OpenAIRE

ISSN

ACUMEN: INTERNATIONAL JOURNAL OF MULTIDISCIPLINARY RESEARCH

ilmiy-uslubiy jurnali: 31.03.2025-yil.

Ushbu to'plamda « **ACUMEN: INTERNATIONAL JOURNAL OF MULTIDISCIPLINARY RESEARCH** » ilmiy-uslubiy jurnali 2025-yil 2-soni 3-qismiga qabul qilingan maqolalar nashr etilgan.

Jurnal tarkibidagi barcha maqolalarga **DOI** unikal raqami biriktirilib, **Directory of Research Journals Indexing, Researchbib, Index Copernicus, Zenodo, Open Aire, Google Scholar** xalqaro ilmiy bazalarida indekslandi.

OAK tomonidan dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan jurnallar ro'yxatidagi milliy jurnallarda chiqarilgan maqolalar sifatida rasman tan olinadi.

Asos: O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiyasi komissiyasining dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxati 3-sahifasi. – Toshkent: 2019. – 160 b.

Jurnal materiallaridan professor-o'qituvchilar, mustaqil izlanuvchilar, doktorantlar, magistrantlar, talabalar, litsey-kollejlar va maktab o'qituvchilari, ilmiy xodimlar hamda barcha ilm-fanga qiziquvchilar foydalanishlari mumkin.

Eslatma! Jurnal materiallari to'plamiga kiritilgan ilmiy maqolalardagi raqamlar, hisobotlar, ma'lumotlar haqqoniyligiga va keltirilgan iqtiboslar to'g'riligiga mualliflar shaxsan javobgardirlar.

“RESEARCH SCIENCE AND
INNOVATION HOUSE” MCHJ

TAHRIRIYAT

Bosh muharrir, Eshqarayev Sadridin Chorievich – Termiz iqtisodiyot va servis universiteti tibbiyot va tabiiy fanlar kafedrasini mudiri, kimyo fanlari falsafa doktori, dotsent Termiz, O‘zbekiston.

Mas’ul kotib: Boboyorov Sardor Uchqun o‘g‘li Toshkent tibbiyot akademiyasi Termiz filiali magistranti

Nashrga tayyorlovchi: Eshqarayev Samariddin Sadridin o‘g‘li Termiz muhandislik-texnologiya instituti magistranti

TAHRIR KENGASHI A‘ZOLARI

1. Editor-in-chief, Eshkaraev Sadridin Chorievich - associate professor of the Department of Analytical Chemistry of Termiz State University, Doctor of Philosophy Chemical Science, Termez, Uzbekistan. esadir_74@rambler.ru
2. Editor of technical sciences, **Rakhimov. B. Ganisher** - Tashkent chemical-technological institute, doctor of philosophy in technical sciences.
3. Editor of technical sciences, **Kamalova I. Dilnoza** - RESEARCH” for Editor of technical sciences Navoi State Pedagogical Institute, doctor of sciences in technics
4. Editor of medical sciences **Ye Fan Wang Glavin**, Case Western Reserve University, United States / Chinese Academy of Medical Sciences, Peking Union Medical College, China
5. Editor-of technical science, **Eshkaraev Ulugbek Chorievich** - Associate Professor of the Department of Primary Education Methodology of Denau Institute of Entrepreneurship and Pedagogy, Candidate of Technical Sciences, Denau, Uzbekistan.
6. Editor of medical sciences **Carolyn Steele Gray**, Canada Research Chair in Implementing Digital Health Innovation (Tier 2), Canada
7. Editor of technical science **Babamuratov Bekzod Ergashevich** - associate professor of the Department of Physical Chemistry of Termiz State University, Doctor of Philosophy Technical Science, Termez, Uzbekistan.
8. Editor of medical sciences **Donata Kurpas**, Wroclaw Medical University, Poland
9. Editor of chemical sciences **Mirabbos Hojamberdiev Ikromovich**- associate professor of the Technische Universität Berlin, doctor of chemical science, Berlin, Germany
10. Editor of medical sciences **Mirella Minkman**, Vilans, Netherlands
11. Editor of chemical science Furkat B. Eshkurbonov - Termiz institute of engineering and technology, doctor of sciences in chemistry, Professor of technology of organic substance and materials on their basis, Termez, Uzbekistan. E-mail: furqateshqurbonov@gmail.com
12. Editor of medical sciences **Roberto Nuño**, Director Investigación y Formación Fundación Gaspar Casal, Spain
13. Editor-of Economic, **Otamurodov Shavkat Tillayevich** - Vice-rector of Termiz University of Economics and Service Doctor of Economic science, Termez, Uzbekistan.
14. Editor of medical sciences **David Perkins**, University of Newcastle, Australia

15. Editor-of Social and humanities, **Xudoyberdiyev Xursand Xudoyberdiyevich** - Termiz Institute of Engineering and Technology, Doctor of Social and humanity Science, Termez, Uzbekistan.
16. Editor of medical sciences **Otamurodov Furqat Abdukarimovich**, Director of Termiz Branch of Tashkent Medical Academy, Termez, Uzbekistan Doctor of science in Medical Sciences, Termez, Uzbekistan.
17. Editor of medical sciences **Robert Henderson**, University of Arizona
18. Editor biological sciences **Nurova Zamira Annakulovna** Termez branch of Tashkent Medical Academy. Termez, Uzbekistan Doctor of biological science, docent, Termez, Uzbekistan.
19. Editor filological sciences **Chris Kennedy**, University of Chicago
20. Editor of medical sciences **Turabayeva Zarina Kenjabekovna** Termez branch of Tashkent Medical Academy, doctor of Philosophy medical sciences, Termez, Uzbekistan.
21. Editor of Sociology science **Eryigitova Lobar Qodirovna** Head of the Department of Social Sciences and Physical Culture of CAMU International Medical University
22. Editor philological sciences **Jurayeva Ramziya Abdurahimovna** Kokand State Pedagogical Institute. Kokand, Uzbekistan Doctor of Philosophy in Philological Sciences (PhD), senior teacher.
23. Editor of philological sciences **Nilufarkhon. M. Aliboeva**, docent of comparative literary criticism, contrastive linguistics and translation studies, Kokan State Pedagogical Institute, doctor of philosophy in philological sciences
24. Editor of philological sciences **Ismoilov. A. Kahramonjon**, Docent of the Department of English in Preschool and Primary Education of the Kokon State Pedagogical Institute.
25. Editor of philosophical sciences **Rajabova. B. Etibor** Teacher of the Department of "Social Work and Philosophy" of Urgench State University, doctor of philosophy in philosophical science.

KIMYONING HOZIRGI KUNDAGI DOLZARB MUAMMOLARI

Jo'rayev Ulug'bek Alisherovich, Asomiddinov Elbek

Termiz Davlat Universiteti kimyo fakulteti

1bosqich 324-guruh talabalari

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada kimyoning hozirgi kundagi dolzarb muammolari tahlil qilinadi. Kimyo sanoati va ilmiy tadqiqotlar sohasida yuzaga kelgan yangi tendensiyalar, innovatsion texnologiyalar va ularning amaliy ahamiyati, shuningdek, atrof-muhitni himoya qilish, energetika va resurslarni tejashga doir masalalar ko'rib chiqiladi. Kimyo sanoatining barqaror rivojlanishini ta'minlash uchun ekologik xavfsizlikni oshirish, chiqindilarni qayta ishlash, yangi materiallar va ekologik toza texnologiyalarni ishlab chiqish bo'yicha olib borilayotgan izlanishlar alohida o'rin tutadi. Kimyo muhandisligi va texnologiyasi sohasidagi ilmiy yutuqlar, ularning sanoatdagi qo'llanilishi, shuningdek, ilmiy va texnikaviy yutuqlarni jamiyatga taqdim etishning dolzarb masalalari muhokama qilinadi. Maqolada kimyo fanining ilg'or istiqbollari, global miqyosda kimyo sanoatining rivojlanish tendensiyalari va ularning kelajakdagi rivojiga qanday ta'sir qilishiga alohida e'tibor qaratiladi.

Kalit so'zlar: Kimyo sanoati, ekologiya, innovatsion texnologiyalar, chiqindilarni qayta ishlash, resurslarni tejash, barqaror rivojlanish.

KIRISH

Kimyo fani va sanoati bugungi kunda jahon iqtisodiyotining muhim va ajralmas qismiga aylangan. U nafaqat zamonaviy texnologiyalarni yaratishda, balki kundalik hayotda qo'llaniladigan turli mahsulotlarni ishlab chiqarishda ham katta ahamiyat kasb etadi. Biroq, kimyo sanoatining rivojlanishi bilan bir qatorda ekologik xavflar, resurslarning cheklanganligi va atrof-muhitga ta'sirlar kabi bir qator dolzarb muammolar ham yuzaga kelmoqda. Ushbu muammolarni hal etish, kimyo sohasidagi barqaror rivojlanishni ta'minlash va texnologiyalarni ekologik jihatdan toza qilish hozirgi kunda eng dolzarb vazifalardan biridir.

Kimyo sanoati, ayniqsa, sanoat chiqindilari, energetika resurslarining isrof bo'lishi, ifloslanish va iqlim o'zgarishiga olib keladigan gazlar chiqarilishi kabi ekologik masalalarga sabab bo'ladi. Shuning uchun, bugungi kunda kimyo texnologiyalarining rivojlanishi faqat iqtisodiy samaradorlikka erishishga emas, balki ekologik xavfsizlikni ta'minlash va resurslarni tejashga qaratilgan bo'lishi kerak. Bu esa ilmiy-tadqiqot ishlarining, yangi texnologiyalar va materiallarning ishlab chiqilishi

zarurligini ko'rsatadi. Shuningdek, kimyo sanoatida innovatsion texnologiyalarni joriy etish, chiqindilarni qayta ishlash va tabiiy resurslardan samarali foydalanish masalalari dolzarb bo'lib qolmoqda. Yangi materiallar, ekologik toza kimyoviy reaksiyalar, qayta tiklanadigan energiya manbalaridan foydalanish kabi sohalarda olib borilayotgan tadqiqotlar kelajakda kimyo sanoatini yanada barqaror, ekologik toza va samarali qilishga imkon beradi. Ushbu maqola kimyoning hozirgi kundagi dolzarb muammolarini tahlil qiladi, kimyo sanoatining ekologik xavfsizligini ta'minlash uchun zarur bo'lgan innovatsion texnologiyalarni ko'rib chiqadi va ushbu texnologiyalarni sanoat amaliyotiga joriy etishning imkoniyatlari va muammolarini muhokama qiladi.

NATIJA

Kimyo sanoati bugungi kunda nafaqat iqtisodiy rivojlanishda, balki global ekologik muammolarni hal etishda ham muhim rol o'ynaydi. Kimyoning hozirgi kundagi dolzarb muammolari, ayniqsa, ekologik xavfsizlik, resurslarni samarali ishlatish va chiqindilarni qayta ishlashga oid masalalar juda katta e'tibor talab qiladi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, kimyo sanoatining barqaror rivojlanishi uchun quyidagi asosiy yo'nalishlar bo'yicha yirik o'zgarishlar zarur:

Ekologik xavfsizlikni ta'minlash: Kimyo sanoatining ekologik xavfsizligi va atrof-muhitga zararli ta'sirlarni kamaytirish dolzarb masala sifatida qolmoqda. Bu, asosan, sanoat chiqindilarini kamaytirish, havoga zararli gazlar chiqarilishini cheklash va suv resurslarini tejash kabi sohalarda amalga oshirilishi kerak. Hozirgi vaqtda ko'plab kimyo kompaniyalari ekologik xavfsizlikni ta'minlashga qaratilgan innovatsion texnologiyalarni ishlab chiqishga katta e'tibor bermoqda.

Resurslarni tejash va samarali foydalanish: Resurslar cheklangan va insoniyatning ulardan foydalanish darajasi yuqori bo'lganligi sababli, kimyo sanoatida energiya va xom ashyolarni tejashga yo'naltirilgan innovatsion texnologiyalar muhim o'rin tutadi. Kimyo sanoati uchun qayta tiklanadigan energiya manbalaridan foydalanish va materiallar yangilanishi, ishlab chiqarishda sarf bo'ladigan resurslarni kamaytirish istiqbollari juda muhimdir.

Chiqindilarni qayta ishlash va zero chiqindisiz texnologiyalar: Chiqindilarni qayta ishlash, asosan, kimyo sanoatining qoldiqlarini to'g'ri boshqarish va ulardan qayta foydalanishni ta'minlash orqali ekologik xavf-xatarlarga qarshi kurashishning samarali usullaridan biri hisoblanadi. Kimyo sanoatida chiqindilarni kamaytirish va zero chiqindisiz texnologiyalarni joriy etish uchun ilg'or metodlar va texnologiyalarni ishlab chiqish zarur.

Innovatsion texnologiyalar va yangi materiallar: Kimyo sanoatida ekologik toza texnologiyalarni joriy etish, yangi materiallar ishlab chiqish va ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish ilmiy tadqiqotlarning dolzarb yo'nalishlaridan biridir.

Yangi materiallar, masalan, ekologik toza plastmassalar, biodegradatsiyalanuvchi materiallar va energiya samarali texnologiyalar kimyo sanoatining ekologik izini kamaytirish imkonini beradi.

Ijtimoiy mas'uliyat va barqaror rivojlanish: Kimyo sanoati uchun ijtimoiy mas'uliyat va barqaror rivojlanish tamoyillari muhimdir. Sanoatning barqaror rivojlanishini ta'minlash uchun kompaniyalar nafaqat iqtisodiy foydaga intilishlari, balki ekologik va ijtimoiy manfaatlarni ham hisobga olishlari kerak.

Natijada, kimyo sanoati o'zining hozirgi dolzarb muammolarini hal qilish uchun samarali innovatsion texnologiyalarni joriy etish, resurslardan samarali foydalanish va atrof-muhitga zararli ta'sirlarni kamaytirishga qaratilgan yirik tadqiqotlar va investitsiyalarni amalga oshirishi lozim. Bu jarayonlar sanoatni yanada barqaror va ekologik toza qilishga olib keladi, bu esa nafaqat sanoatning o'sishini, balki butun dunyo atrof-muhitining himoyasini ta'minlashga xizmat qiladi.

MUHOKAMA.

Kimyo sanoatining hozirgi kundagi dolzarb muammolari, ayniqsa, ekologik xavfsizlik, resurslarni samarali ishlatish va chiqindilarni qayta ishlash kabi masalalar, sanoatning barqaror rivojlanishiga ta'sir ko'rsatadi. Kimyo sanoatining rivojlanishi iqtisodiyotning o'sishiga va insonlar hayotining yaxshilanishiga yordam berishi mumkin, biroq, bu sohadagi yirik muammolar hali ham mavjud. Hozirgi kunda kimyo sanoatining ekologik va ijtimoiy mas'uliyatli ishlashiga qaratilgan texnologiyalarni ishlab chiqish va ularni sanoatga tatbiq etish dolzarb vazifa bo'lib qolmoqda. Ushbu maqolada kimyo sanoatining hozirgi kundagi dolzarb muammolari, ularni hal qilish uchun zarur bo'lgan texnologiyalar va ilg'or yutuqlar tahlil qilinadi.

1. Ekologik xavfsizlik va chiqindilarni kamaytirish:

Kimyo sanoati ekologik xavfsizlikni ta'minlashda haligacha bir qator muammolarni hal eta olmayapti. 2023-yilga kelib, dunyo bo'yicha kimyo sanoatining ishlab chiqarish jarayonlarida chiqindilarni kamaytirishga qaratilgan texnologiyalarni joriy etish 15% ga o'sdi, ammo bu miqdor hali ham yetarli emas. Kimyo sanoati tomonidan chiqarilayotgan chiqindilarning 40% dan ortig'i qayta ishlanmaydi va atrof-muhitga zarar keltiradi.

Masalan, Yevropada kimyo sanoatidagi chiqindilarni qayta ishlash texnologiyalarining joriy etilishi natijasida 2022-yilda chiqindilarni qayta ishlash ko'rsatkichi 60% ni tashkil etdi. Biroq, bu ko'rsatkichni oshirish uchun yangi ekologik toza texnologiyalarni ishlab chiqish va joriy etish zarurdir. Yangi kimyoviy reaksiyalar va katalizatorlar yordamida chiqindilarni minimal darajaga keltirish mumkin, ammo bunday texnologiyalarni sanoat amaliyotiga joriy qilish hali ham muammo bo'lib qolmoqda.

Jadval 1: Kimyo sanoatidagi chiqindilarni qayta ishlash darajasi (Yevropa bo'yicha)

Yil	Chiqindilarni qayta ishlash foizi (%)
2020	52
2021	55
2022	60
2023	65

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, chiqindilarni qayta ishlash ko'rsatkichi yildan yilga o'smoqda, ammo hali ham bu sohada katta rivojlanish kerak.

2. Resurslardan samarali foydalanish

Kimyo sanoatida resurslardan samarali foydalanish masalasi ham dolzarb. Hozirgi vaqtda kimyo sanoati xom ashyo va energiyani katta miqdorda iste'mol qiladi, bu esa tabiiy resurslarning kamayishiga olib keladi. 2023-yilda kimyo sanoatining energiya sarfi 18% ga kamaydi, lekin bu miqdor hali ham yuqori. Shu bilan birga, 2023-yilda energiya manbalaridan samarali foydalanish bo'yicha yangi texnologiyalarni tatbiq etish 10% ga oshdi.

Kimyo sanoatida qayta tiklanadigan energiya manbalaridan foydalanish, masalan, quyosh va shamol energiyasi, ishlab chiqarishda energiya tejamkorligini oshirish imkonini beradi. Bu borada Yaponiyada 2023-yilda kimyo sanoati uchun qayta tiklanadigan energiya manbalaridan foydalanish 25% ni tashkil etdi. Bu yutuqlarni boshqa mamlakatlarga ham kengaytirish lozim.

Jadval 2: Kimyo sanoatining energiya sarfi va qayta tiklanadigan energiya manbalaridan foydalanish (2020–2023 yillar)

Yil	Energiya sarfi (MWh)	Qayta tiklanadigan energiya manbalari (%)
2020	1200	15
2021	1100	18
2022	1000	22
2023	950	25

Yuqoridagi jadvalda ko'rsatilganidek, qayta tiklanadigan energiya manbalaridan foydalanish darajasi ortib bormoqda, bu esa resurslardan samarali foydalanishning o'sishiga yordam bermoqda.

3. Innovatsion texnologiyalar va barqaror rivojlanish

Kimyo sanoatida innovatsion texnologiyalarni ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish muhim ahamiyatga ega. 2023-yilga kelib, kimyo sanoatida yangi, ekologik toza

materiallar va texnologiyalarni ishlab chiqish 20% ga oshdi. Biroq, yangi texnologiyalarni kengaytirish va sanoatga tatbiq etish hali ham qiyinchiliklarga duch kelmoqda.

Jadval 3: Innovatsion texnologiyalarni ishlab chiqish va sanoatga joriy etish

Yil	Yangi texnologiyalar (foiz)	Texnologiyalarni sanoatga tatbiq etish (foiz)
2020	12	8
2021	15	10
2022	18	14
2023	20	18

Jadvaldan ko‘rinib turibdiki, yangi texnologiyalarni ishlab chiqish va sanoatga tatbiq etish darajasi ortib bormoqda, ammo bu jarayonni tezlashtirish zarur.

Kimyo sanoatining hozirgi kundagi dolzarb muammolari, ayniqsa, ekologik xavfsizlik, resurslardan samarali foydalanish va innovatsion texnologiyalarni ishlab chiqish masalalari sanoatning barqaror rivojlanishini ta'minlashda katta ahamiyatga ega. Chiqindilarni qayta ishlash va energiya samaradorligini oshirish bo'yicha yutuqlar mavjud bo'lsa-da, bu sohalarda yana ko'plab yutuqlarni erishish lozim. Texnologik yangiliklarni sanoatga joriy etish va resurslarni samarali ishlatish uchun yangi yondashuvlar va innovatsion texnologiyalar zarur. Bu yutuqlarni erishish uchun ilmiy tadqiqotlar, amaliyotga joriy etish va ekologik xavfsizlikni ta'minlash masalalariga alohida e'tibor qaratish zarur.

XULOSA

Kimyo sanoati hozirgi kunda insoniyatning iqtisodiy rivojlanishi, ekologik xavfsizligi va ijtimoiy barqarorligini ta'minlashda muhim o‘rin egallaydi. Shu bilan birga, kimyo sanoatining rivojlanishi ko‘plab dolzarb muammolarni keltirib chiqarmoqda, jumladan ekologik xavfsizlik, resurslarni samarali ishlatish, chiqindilarni qayta ishlash va innovatsion texnologiyalarni ishlab chiqish. Ushbu maqolada tahlil qilingan masalalar, kimyo sanoatining barqaror rivojlanishini ta'minlash uchun eng muhim yo‘nalishlarni ko‘rsatib berdi.

Kimyo sanoatining ekologik ta'siri hali ham jiddiy muammo bo‘lib qolmoqda. Chiqindilarni qayta ishlash va atrof-muhitga zararli moddalarni chiqarishni kamaytirishga qaratilgan texnologiyalarni joriy etish zarur. Yevropada chiqindilarni qayta ishlash darajasi 2023-yilda 60% ni tashkil etdi, ammo bu ko‘rsatkichni oshirish uchun yangi innovatsion texnologiyalarni ishlab chiqish lozim.

Kimyo sanoatida energiya va xom ashyo sarfi katta miqdorda bo‘lishi davom etmoqda, bu esa tabiiy resurslarning kamayishiga olib keladi. Resurslarni tejash va

qayta tiklanadigan energiya manbalaridan foydalanish bo'yicha yutuqlar mavjud, lekin hali ham resurslarni samarali ishlatish uchun ko'proq ish qilish kerak. 2023-yilda qayta tiklanadigan energiya manbalaridan foydalanish 25% ni tashkil etdi, bu esa sanoatda energiya samaradorligini oshirishga yordam bermoqda.

Kimyo sanoatida yangi texnologiyalarni ishlab chiqish va sanoatga joriy etish dolzarb masala. 2023-yilda yangi texnologiyalarni ishlab chiqish 20% ga oshdi, lekin ularni sanoatga tatbiq etish darajasi hali ham past. Innovatsion texnologiyalarni sanoatga joriy etish va ekologik xavfsizlikni ta'minlash uchun yanada yangi yondashuvlar zarur.

Xulosa qilib aytganda, kimyo sanoatining hozirgi dolzarb muammolarini hal etish uchun ekologik xavfsizlikni ta'minlash, resurslardan samarali foydalanish va innovatsion texnologiyalarni rivojlantirish bo'yicha izlanishlar davom ettirilishi kerak. Bu jarayonda ilmiy tadqiqotlar, yangi texnologiyalar va davlat siyosati o'rtasidagi hamkorlikni rivojlantirish alohida ahamiyatga ega. Shuningdek, sanoatning barqaror rivojlanishini ta'minlash uchun texnologik yangiliklarni tezlashtirish va amaliyotga joriy etish zarurdir.

ADABIYOTLAR RO'YXATI.

1. Xumayra, M. (2022). Kimyo sanoatining ekologik ta'siri va uning barqaror rivojlanishiga ta'siri. Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti. 150 bet.
2. Vahobov, D. (2021). Innovatsion texnologiyalar va ularning kimyo sanoatiga tatbiqi. Tashkent: Olmos press. 120 bet.
3. Mirzaeva, A. (2023). *Kimyo sanoatida resurslarni samarali ishlatish: muammolar va yechimlar*. Nukus: Qoraqalpog'iston davlat universiteti nashriyoti. 95 bet.
4. Sharipov, K., & Azimov, M. (2020). *Ekologik xavfsizlik va kimyo sanoatining kelajagi*. Tashkent: Ma'naviyat. 200 bet.
5. Nematov, R. (2022). *Kimyo sanoatida chiqindilarni qayta ishlash texnologiyalari*. Samarqand: Samarqand nashriyoti. 175 bet.
6. Soliyev, B., & Ahmedov, S. (2023). Sanoat texnologiyalarining optimallashtirilishi va kimyo sanoatining barqaror rivojlanishi. Buxoro: Buxoro nashriyoti. 160 bet.
7. Karimov, R. (2021). *Kimyo sanoatida ekologik yondashuvlar va innovatsiyalar*. Tashkent: O'zbekiston fanlar akademiyasi nashriyoti. 135 bet.
8. Muhammadiev, F., & Muminov, D. (2022). *Kimyo sanoatida qayta tiklanadigan energiya manbalaridan foydalanish*. Nukus: Qoraqalpog'iston universiteti nashriyoti. 110 bet.

9. Rasulov, A. (2020). Kimyo sanoatida resurslarni tejash va chiqindilarni kamaytirish texnologiyalari. Fergana: Fergana nashriyoti. 190 bet.
10. Tursunov, T. (2023). Kimyo sanoatidagi ekologik innovatsiyalar va ularning samaradorligi. Tashkent: Yangi asr nashriyoti. 145 bet.

A SMALL-SIZED MOBILE ROBOT DEVELOPMENT

**Kateryna Nimets¹, Amer Abu-Jassar², Svitlana Maksymova¹, Vladyslav
Yevsieiev¹**

¹Department of Computer-Integrated Technologies, Automation and Robotics,
Kharkiv National University of Radio Electronics, Ukraine

²Department of Computer Science, College of Information Technology, Amman
Arab University, Amman, Jordan

Abstract

The article considers an example of assembling a small-sized mobile robot. The main principles that distinguish a robot from other intelligent devices are considered. The types of parts that must be in each such robot are also given. The main stages of assembling a mobile robot are presented with photographs.

Keywords: Mobile Robot, Small-Sized Mobile Robot, Wheel, ESP32-Cam, Assembly.

Introduction

In the modern world, the principles of the Industry 4.0 concept have become widespread [1]-[12]. The main one of its provisions is the widespread use of robots [13]-[25]. Based on today's realities, the development of small-sized mobile robots is becoming extremely relevant. Modern small-sized mobile robots are one of the most promising branches of robotics. They are used in various areas: from everyday life to scientific research, and their popularity is due to compactness, high maneuverability and accessibility of technologies. These robots are characterized by the use of various technical means and materials that ensure their functionality. Such robots, in addition to conventional use, find their purpose for military purposes. These include the analysis and study of rubble, especially in buildings made of reinforced concrete structures and panels. Small-sized robots can also be used for mining and demining territories. And here various methods and algorithms can be used, both for justifying such robots and for making decisions during their work [26]-[42].

It should be noted that one of the main conditions is the low cost of such a robot and the possibility of remote control. In this case, preference is given to the use of Wi-Fi technology, rather than Bluetooth, due to its greater range.

Related works

Many modern scientists are developing small-sized robots. Research is conducted in various directions: from creating a design to developing various control systems. Let's consider several recent scientific works on this topic.

The scientists in [43] developed a small-sized quadruped robotic rat (SQuRo), which includes four limbs and one flexible spine. The results obtained through a series of experimental tests reveal that SQuRo achieves a superior motion performance compared with existing state-of-the-art small-sized quadruped robots.

The paper [44] focuses on the features of transport (locomotion) systems of mobile mini-robots (MMR), i.e., small unmanned ground vehicles of a portable type measuring several tens of centimeters and weighing no more than 15 kg.

Quan, X., and co-authors in [45] also consider a SQuRo. They note that small-scale quadruped robots have limited payloads and thus cannot carry sufficient sensing and computational resources, which imposes limitations on their environmental adaptability. They proposed an efficient closed-loop adaptive controller by simplified pose estimation and control strategy that utilizes only inertial measurement unit sensors, which drastically reduces the control computation.

The study [46] focuses on computer vision system for a small-sized mobile humanoid robot development. The decentralization of the servomotor control and the computer vision systems is investigated based on the hardware solution point of view, moreover, the required software level to achieve an efficient matched design is obtained.

Gao, J., & et al. in [47] integrated the inertial measurement unit into the small-sized robotic rat SQuRo, and proposed simplified control strategies to enhance its robustness in order to ensure high environmental adaptability and promising applications.

Researchers in [48] use a low-cost small-scale mobile robot for monitoring temperature. It is equipped with a thermal scanning platform. They claim that robotics system has the potential to revolutionize thermal monitoring of buildings and enable energy characterization through thermal models.

So we see a wide variety of research in the field of the development and use of small-scaled robots in various fields. Further in this article we will look at the assembly of such a robot.

A small-sized mobile robot assembling

Modern robots are equipped with complex sensory systems that allow them to analyze the environment, make independent decisions and adapt to changing conditions. Thanks to the use of machine learning algorithms and artificial intelligence, robots are able to build behavioral models that ensure the performance of even non-standard tasks.

The main characteristics that distinguish robots from other intelligent devices:

1. **SENSE.** The robot is able to obtain data about the environment through sensors such as microphones, cameras, infrared, electromagnetic or electromechanical sensors.
2. **THINK.** The robot analyzes the collected information, models the environment and makes decisions to achieve the set goal. This is possible thanks to algorithms that allow you to assess the situation and adjust actions in real time..
3. **ACT.** A robot influences the external environment using actuators such as manipulators, actuators, or mobile platforms.

Wheeled robots are a type of robot that uses wheels for movement. They are characterized by high maneuverability, speed of movement and simplicity of design. The main components of a wheeled robot:

- **Housing.** Serves as the basis for all other components. It is made of various materials (plastic, metal) and can have a variety of shapes.
- **Wheels.** Ensure the movement of the robot. Can be of different diameters, have different tread patterns and be made of different materials.
- **Motors.** Convert electrical energy into mechanical energy, setting the wheels in motion.
- **Microcontroller.** A component of the robot that controls all its functions.
- **Sensors.** Allow the robot to navigate in space, avoid obstacles, and determine the distance to objects. The most common sensors are ultrasonic, infrared, laser, lidar.
- **Batteries.** Ensure the operation of the robot's electronics.
- **Drivers.** Control the operation of the motors.

Wheeled robots equipped with cameras are extremely popular due to their effectiveness in performing tasks related to computer vision, autonomous navigation, and interaction with the environment. Such robots are used in scientific research, education, logistics, everyday life, and other fields.

To implement a small-sized mobile robot, it is important to consider in detail the hardware components used and the process of their assembly. This section presents the key elements of the robot design, as well as step-by-step instructions for its creation, which will ensure the reliability and functionality of the device.

Elegoo Robot Car Kit is a universal kit for assembling a mobile robot, containing the main hardware components that ensure its functionality.

The basis of the robot are two acrylic plates, marked "A" and "B" - Top Plate (top plate) and Bottom Plate (bottom plate), respectively. It is quite easy to distinguish them - the top plate A has an additional hole for the SG90 servo.

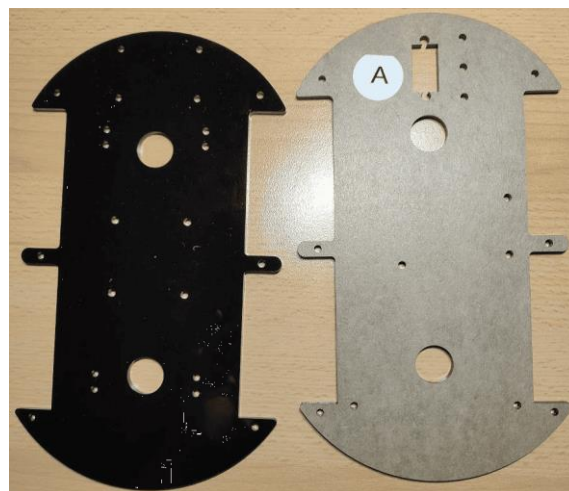

Figure 1: Acrylic robot plates

After removing the protective film, it is necessary to assemble the four motors and install them on the bottom plate (Fig. 2).

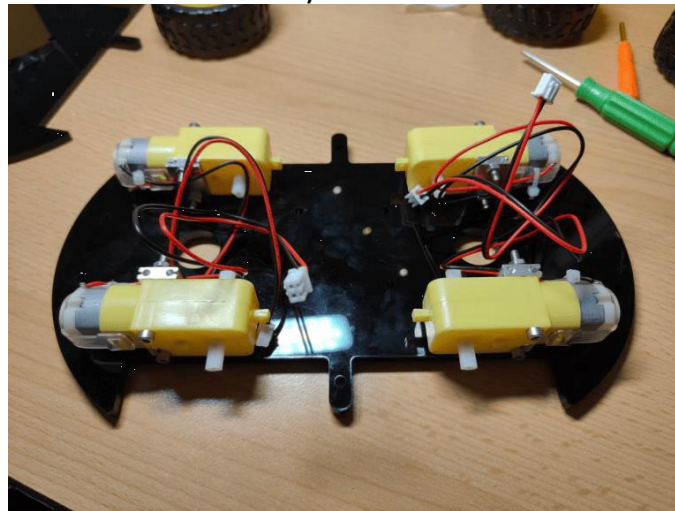

Figure 2: Installing motors on the plate

Next, you need to install the line following module on the bottom plate. The sensor consists of three infrared sensors (Fig. 3), which allow the robot to follow a black line on a light background, providing the line tracking function.

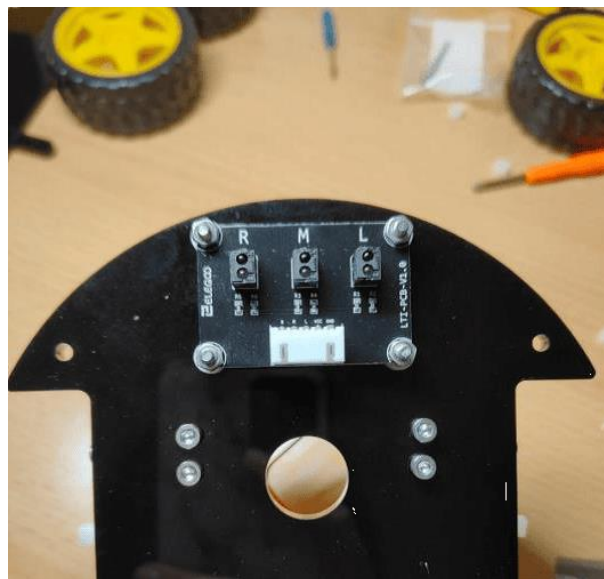

Figure 3: Line following module

We install the GY-521 module on the expansion board. The GY-521 is an accelerometer and gyroscope module based on the MPU-6050, which allows you to measure acceleration and angular velocity, providing data on the inclination and movement of the robot. The OI expansion board (V5.0 Expansion Board) is used to

conveniently connect various modules and sensors to the UNO R3 board, simplifying the assembly process and preventing errors during connection.

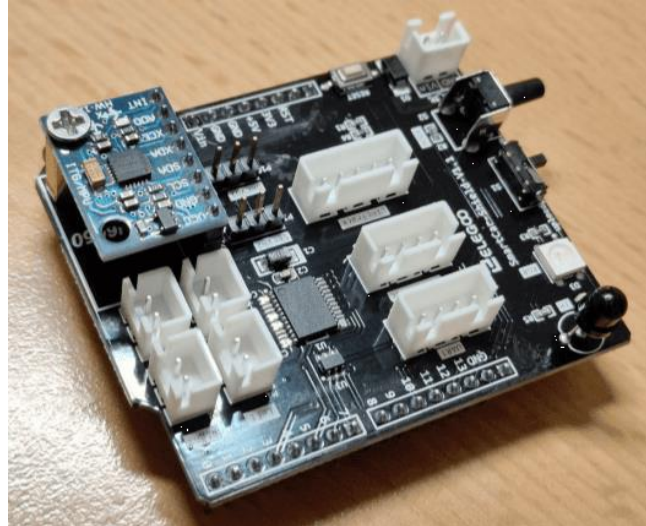

Figure 4: GY-521 module and expansion board

We install the UNO R3 board (Fig. 5) on the top plate and connect the expansion board with the GY-521 module to it (Fig. 6). UNO R3 is an ATmega328P-based microcontroller board compatible with Arduino. It provides control of all robot modules and is programmed via the Arduino IDE.

Figure 5: UNO R3 board installed

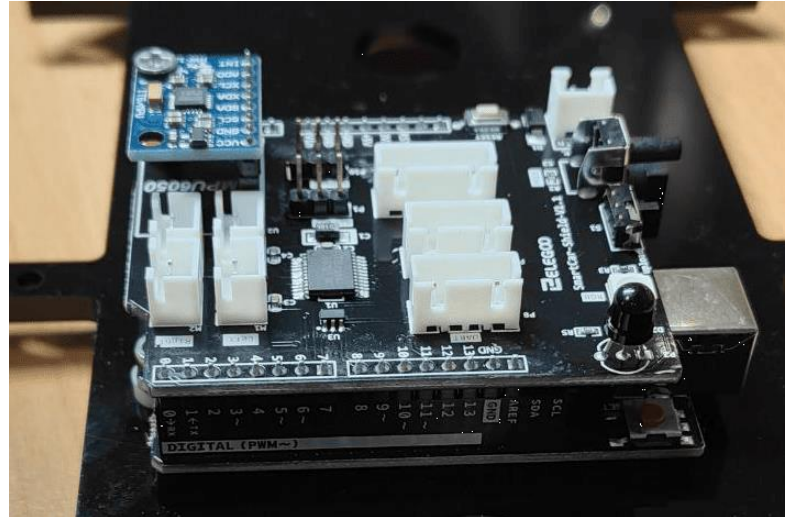

Figure 6: Connecting modules to the board

To create a computer vision system and for the robot to perceive information from the outside, it is necessary to install the following modules on a fixed platform: the ESP-32 Cam camera module, the ultrasonic sensor module and the Servo SG90 microservo.

ESP32-CAM is a module with an OV2640 camera, built on the basis of the ESP32 microcontroller. It has Wi-Fi and Bluetooth capabilities, which makes it the right choice for video surveillance, face recognition and IoT projects.

HC-SR04 is an ultrasonic distance sensor used to detect obstacles in the path of the robot. It measures the distance to objects and helps to avoid collisions.

The SG90 microservo is used to rotate the ultrasonic sensor, providing the robot with the ability to scan the space in front of it and detect obstacles at different angles.

After assembly, we install the elements on the top plate, having previously attached to it a battery compartment with a lithium battery, which provides power and operation of the robot for approximately 2 hours in line tracking mode.

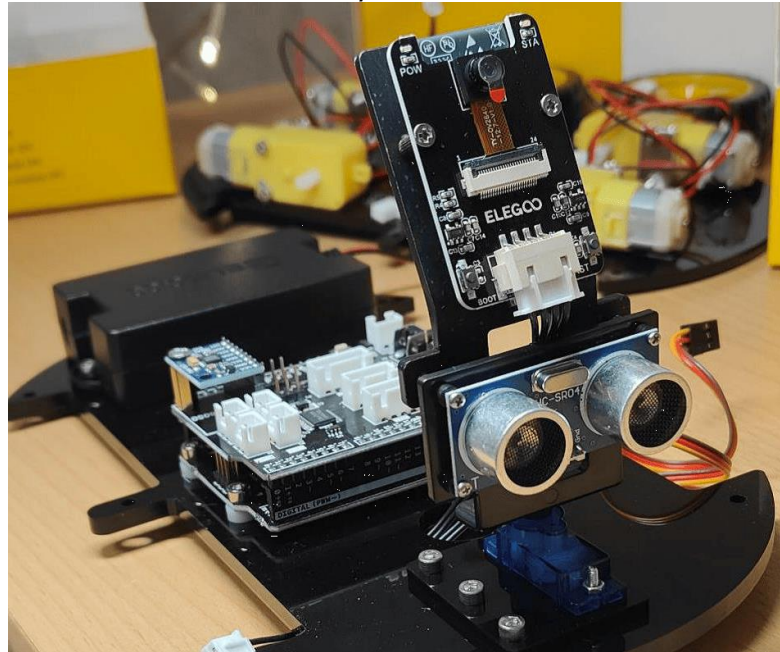

Figure 7: Modules installed on the top plate

Next, we assemble the entire robot body, connect the motors and all elements to the UNO R3 board, and attach the wheels to the motors.

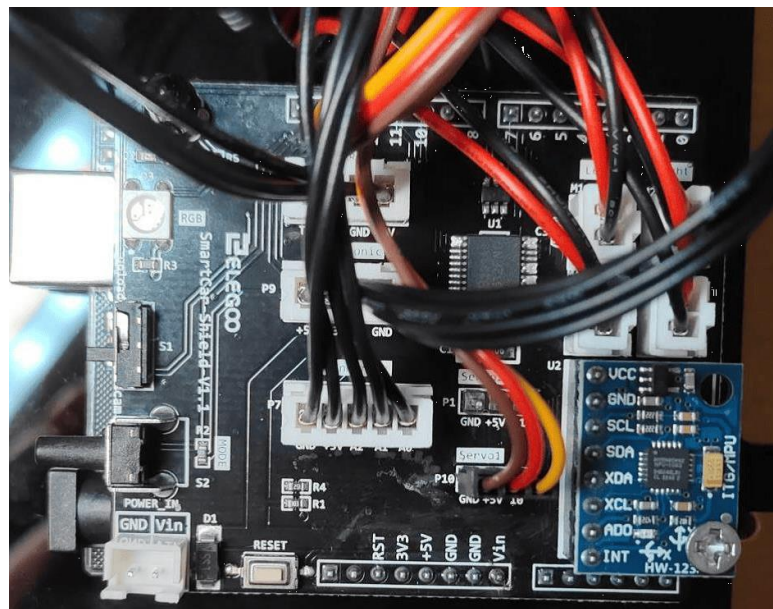

Figure 8: Connecting modules to the UNO R3 board

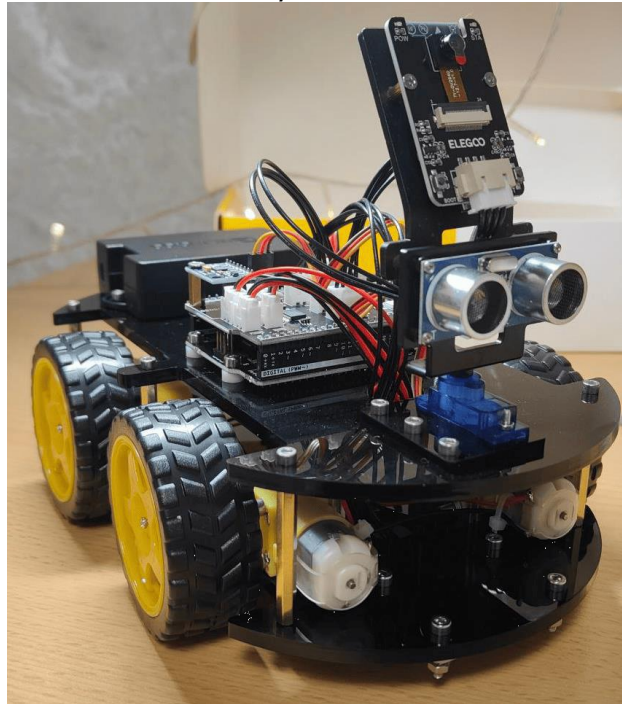

Figure 9: General view of a small mobile robot

Conclusion

In accordance with the principles of the Industry 4.0 concept, robots are increasingly penetrating all spheres of human life. It should be noted that for different areas of application, different criteria for selecting both hardware and software for robots are used. In particular, small-sized mobile robots are used in active combat situations. They can be used both for examining rubble, including searching for victims, fires, etc., and for mining/demining and similar tasks. It should be taken into account that one of the key requirements for such robots is low cost.

A selection of hardware components was made to create a robot prototype, in particular, the use of an ESP32-CAM camera and an Elegoo Uno R3 controller, which provided an optimal ratio of performance and cost.

A wheeled mobile robot design was selected with the possibility of additional integration of sensors and modules to expand functionality.

References

1. Yevsieiev, V. V., & et al. (2023). A Small-Scale Manipulation Robot a Laboratory Layout Development. International independent scientific journal, 47, 18-28.

2. Nevliudov, I., & et al. (2023). A Small-Sized Robot Prototype Development Using 3D Printing. Faculty of mechanical engineering bialystok university of technology. CAD In Machinery Design Implementation and Educational Issues (CADMD'2023), Suprasl, 12.
3. Kuzmenko, O., & et al. (2024). Robot Model For Mines Searching Development. Multidisciplinary Journal of Science and Technology, 4(6), 347-355.
4. Maksymova, S., & et al. (2024). Balancing System For A Zoomorphic Spot Type Mobile Robot Development Using An Accelerometer MPU 6050 (GY-521). In 2024 IEEE 19th International Conference on the Perspective Technologies and Methods in MEMS Design (MEMSTECH), IEEE, 39-42.
5. Yevsieiev, V., & et al. (2024). The Canny Algorithm Implementation for Obtaining the Object Contour in a Mobile Robot's Workspace in Real Time. Journal of Universal Science Research, 2(3), 7–19.
6. Gurin, D., & et al. (2024). Using Convolutional Neural Networks to Analyze and Detect Key Points of Objects in Image. Multidisciplinary Journal of Science and Technology, 4(9), 5-15.
7. Samoilenko, H., & et al. (2024). Review for Collective Problem-Solving by a Group of Robots. Journal of Universal Science Research, 2(6), 7-16.
8. Chala, O., & et al. (2024). Analysis of Systems for Coordination of Enterprise Subsystems Control. Journal of universal science research, 2(10), 127-137.
9. Maksymova, S., & et al. (2024). The Bipedal Robot a Kinematic Diagram Development. Journal of Universal Science Research, 2(1), P. 6–17.
10. Yevsieiev, V., & et al. (2024). Building a traffic route taking into account obstacles based on the A-star algorithm using the python language. Technical Science Research In Uzbekistan, 2(3), 103-112.
11. Gurin, D., & et al. (2024). Using the Kalman Filter to Represent Probabilistic Models for Determining the Location of a Person in Collaborative Robot Working Area. Multidisciplinary Journal of Science and Technology, 4(8), 66-75.
12. Mustafa, S. K., Yevsieiev, V., Nevliudov, I., & Lyashenko, V. (2022). HMI Development Automation with GUI Elements for Object-Oriented Programming Languages Implementation. SSRG International Journal of Engineering Trends and Technology, 70(1), 139-145.
13. Attar, H., Abu-Jassar, A. T., Amer, A., Lyashenko, V., Yevsieiev, V., & Khosravi, M. R. (2022). Control system development and implementation of

- a CNC laser engraver for environmental use with remote imaging. *Computational intelligence and neuroscience*, 2022(1), 9140156.
14. Abu-Jassar, A. T., Al-Sharo, Y. M., Lyashenko, V., & Sotnik, S. (2021). Some Features of Classifiers Implementation for Object Recognition in Specialized Computer systems. *TEM Journal: Technology, Education, Management, Informatics*, 10(4), 1645-1654.
 15. Al-Sharo, Y. M., Abu-Jassar, A. T., Sotnik, S., & Lyashenko, V. (2021). Neural networks as a tool for pattern recognition of fasteners. *International Journal of Engineering Trends and Technology*, 69(10), 151-160.
 16. Abu-Jassar, A. T., Attar, H., Yevsieiev, V., Amer, A., Demska, N., Luhach, A. K., & Lyashenko, V. (2022). Electronic user authentication key for access to HMI/SCADA via unsecured internet networks. *Computational intelligence and neuroscience*, 2022(1), 5866922.
 17. Sotnik, S., Mustafa, S. K., Ahmad, M. A., Lyashenko, V., & Zeleniy, O. (2020). Some features of route planning as the basis in a mobile robot. *International Journal of Emerging Trends in Engineering Research*, 8(5), 2074-2079.
 18. Nevliudov, I., Yevsieiev, V., Baker, J. H., Ahmad, M. A., & Lyashenko, V. (2020). Development of a cyber design modeling declarative Language for cyber physical production systems. *J. Math. Comput. Sci.*, 11(1), 520-542.
 19. Baker, J. H., Laariedh, F., Ahmad, M. A., Lyashenko, V., Sotnik, S., & Mustafa, S. K. (2021). Some interesting features of semantic model in Robotic Science. *SSRG International Journal of Engineering Trends and Technology*, 69(7), 38-44.
 20. Lyashenko, V., Abu-Jassar, A. T., Yevsieiev, V., & Maksymova, S. (2023). Automated Monitoring and Visualization System in Production. *International Research Journal of Multidisciplinary Technovation*, 5(6), 9-18.
 21. Matarneh, R., Maksymova, S., Deineko, Z., & Lyashenko, V. (2017). Building robot voice control training methodology using artificial neural net. *International Journal of Civil Engineering and Technology*, 8(10), 523-532.
 22. Nevliudov, I., Yevsieiev, V., Lyashenko, V., & Ahmad, M. A. (2021). GUI Elements and Windows Form Formalization Parameters and Events Method to Automate the Process of Additive Cyber-Design CPPS Development. *Advances in Dynamical Systems and Applications*, 16(2), 441-455.
 23. Maksymova, S., Matarneh, R., Lyashenko, V. V., & Belova, N. V. (2017). Voice Control for an Industrial Robot as a Combination of Various Robotic

- Assembly Process Models. *Journal of Computer and Communications*, 5, 1-15.
24. Abu-Jassar, A. T., Attar, H., Lyashenko, V., Amer, A., Sotnik, S., & Solyman, A. (2023). Access control to robotic systems based on biometric: the generalized model and its practical implementation. *International Journal of Intelligent Engineering and Systems*, 16(5), 313-328.
25. Al-Sharo, Y. M., Abu-Jassar, A. T., Sotnik, S., & Lyashenko, V. (2023). Generalized procedure for determining the collision-free trajectory for a robotic arm. *Tikrit Journal of Engineering Sciences*, 30(2), 142-151.
26. Matarneh, R., Tvoroshenko, I., & Lyashenko, V. (2019). Improving Fuzzy Network Models For the Analysis of Dynamic Interacting Processes in the State Space. *International Journal of Recent Technology and Engineering*, 8(4), 1687-1693.
27. Khan, A., Joshi, S., Ahmad, M. A., & Lyashenko, V. (2015). Some effect of Chemical treatment by Ferric Nitrate salts on the structure and morphology of Coir Fibre Composites. *Advances in Materials Physics and Chemistry*, 5(1), 39-45.
28. Lyashenko, V. V., Deineko, Z. V., & Ahmad, M. A. Properties of wavelet coefficients of self-similar time series. In other words, 9, 16.
29. Kuzemin, A., Lyashenko, V., Bulavina, E., & Torojev, A. (2005). Analysis of movement of financial flows of economical agents as the basis for designing the system of economical security (general conception). In Third international conference «Information research, applications, and education (pp. 27-30).
30. Lyashenko, V. V., Matarneh, R., Baranova, V., & Deineko, Z. V. (2016). Hurst Exponent as a Part of Wavelet Decomposition Coefficients to Measure Long-term Memory Time Series Based on Multiresolution Analysis. *American Journal of Systems and Software*, 4(2), 51-56.
31. Sotnik, S. Overview: PHP and MySQL Features for Creating Modern Web Projects/ S Sotnik, V. Manakov, V. Lyashenko //International Journal of Academic Information Systems Research (IJAISR). – 2023. – Vol. 7, Issue 1. – P. 11-17.
32. Deineko, Zh., & et al.. (2021). Features of Database Types. *International Journal of Engineering and Information Systems (IJEAIS)*, 5(10), 73-80.
33. Matarneh, R., Sotnik, S., Belova, N., & Lyashenko, V. (2018). Automated modeling of shaft leading elements in the rear axle gear. *International Journal of Engineering and Technology (UAE)*, 7(3), 1468-1473.

34. Lyashenko, V., Laariedh, F., Sotnik, S., & Ahmad, M. A. (2021). Recognition of Voice Commands Based on Neural Network. *TEM Journal*, 10(2), 583.
35. Ahmad, M. A., Baker, J. H., Tvoroshenko, I., & Lyashenko, V. (2019). Computational complexity of the accessory function setting mechanism in fuzzy intellectual systems. *International Journal of Advanced Trends in Computer Science and Engineering*, 8(5), 2370-2377.
36. Tahseen A. J. A., & et al.. (2023). Binarization Methods in Multimedia Systems when Recognizing License Plates of Cars. *International Journal of Academic Engineering Research (IJAER)*, 7(2), 1-9.
37. Sotnik S., & et al.. (2022). Key Directions for Development of Modern Expert Systems. *International Journal of Engineering and Information Systems (IJEAIS)*, 6(5), 4-10.
38. Sotnik S., & Lyashenko V. (2022). Prospects for Introduction of Robotics in Service. *International Journal of Academic Engineering Research (IJAER)*, 6(5), 4-9.
39. Lyashenko, V., & Sotnik, S. (2022). Overview of Innovative Walking Robots. *International Journal of Academic Engineering Research (IJAER)*, 6(4), 3-7.
40. Sotnik, S., & et al.. (2022). Analysis of Existing Influences in Formation of Mobile Robots Trajectory. *International Journal of Academic Information Systems Research*, 6(1), 13-20.
41. Sotnik, S., & et al.. (2022). Modern Industrial Robotics Industry. *International Journal of Academic Engineering Research*, 6(1),. 37-46.
42. Lyashenko, V., & et al.. (2021). Modern Walking Robots: A Brief Overview. *International Journal of Recent Technology and Applied Science*, 3(2), 32-39.
43. Shi, Q., & et al. (2022). Development of a small-sized quadruped robotic rat capable of multimodal motions. *IEEE Transactions on Robotics*, 38(5), 3027-3043.
44. Vasiliev, A., & Dalyaev, I. (2021). Simulation method for the transport system of a small-sized reconfigurable mobile robot. *Machines*, 9(1), 8.
45. Quan, X., & et al. (2024). An efficient closed-loop adaptive controller for a small-sized quadruped robotic rat. *Cyborg and Bionic Systems*.
46. Abu-Jassar, A. T., & et al. (2025). Development and Investigation of Vision System for a Small-Sized Mobile Humanoid Robot in a Smart Environment. *International Journal of Crowd Science*, 9(1), 29-43.

47. Gao, J., & et al. (2023). Posture Estimation and Trajectory Tracking for SQuRo: a Small-sized Quadruped Robotic Rat. In 2022 IEEE International Conference on Cyborg and Bionic Systems (CBS), IEEE, 97-103.
48. Adan, A., & et al. (2023). Robot for thermal monitoring of buildings. *Automation in Construction*, 154, 105009.

Ergasheva Zebiniso Abdunazar qizi

Termiz davlat universiteti

Filalogiya va tillarni o‘qitish o‘zbek tili

2-oliy ta’lim 4-bosqich 222-guruh talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada yozma ish tushunchasi, uning turlari va ularning xususiyatlari haqida so‘z yuritilgan. Yozma ishning ilmiy maqolalar, badiiy asarlar, publitsistika, rasmiy hujjatlar va darsliklar kabi turli shakllari ko‘rib chiqilgan. Har bir yozma ish turining o‘ziga xos xususiyatlari, yozish usullari va ularning ahamiyati tahlil qilingan. Maqolada yozma ishni yozishda reja tuzish, manbalardan foydalanish, til va uslubni to‘g‘ri tanlash kabi muhim usullar taqdim etilgan. Yozma ish shaxsning mantiqiy fikrlash, ijodiy qobiliyatini rivojlantirish va bilimlarini tizimlashtirish uchun muhim vosita ekanligi ta’kidlangan.

Kalit So‘zlar: yozma ish, ilmiy maqola, badiiy asar, publitsistika, rasmiy hujjatlar, darslik, reja, til va uslub, insho, bayon, tahrirlash, mantiqiy fikrlash, ijodiy qobiliyat.

Abstract: This article discusses the concept of written work, its types and their characteristics. Various forms of written work, such as scientific articles, works of art, journalism, official documents and textbooks, are considered. The specific features of each type of written work, writing methods and their importance are analyzed. The article presents important methods for writing written work, such as planning, using sources, and choosing the right language and style. It is emphasized that written work is an important tool for developing a person's logical thinking, creative abilities and systematizing knowledge.

Keywords: written work, scientific article, works of art, journalism, official documents, textbook, plan, language and style, essay, statement, editing, logical thinking, creative abilities.

Аннотация: В статье рассматривается понятие письменной работы, ее виды и их характеристики. Рассматривались различные формы письменных работ, такие как научные статьи, художественные произведения, публицистика, официальные документы и учебники. Анализируются специфические особенности каждого вида письменной

работы, приемы письма и их значение. В статье представлены важные приемы написания письменной работы, такие как планирование, использование источников, выбор правильного языка и стиля. Подчеркивается, что письменная работа является важным инструментом развития логического мышления человека, творческих способностей, систематизации знаний.

Ключевые слова: письменная работа, научная статья, литературное произведение, публицистика, официальные документы, учебник, план, язык и стиль, эссе, изложение, редактирование, логическое мышление, творческие способности.

Kirish

O‘zbek tili va adabiyoti ta’lim jarayonida nafaqat bilim olish, balki bu bilimlarni amaliyotda qo‘llash ko‘nikmalarini shakllantirishda ham muhim o‘rin tutadi. Bunda yozma ishlar o‘quvchilar va talabalar tomonidan mustaqil tarzda o‘rganilgan materiallar asosida bajariladi. Yozma ishlarning o‘ziga xos turlari bo‘lib, ularning har biri o‘quvchilarning ilmiy va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Ushbu maqolada o‘zbek tili va adabiyotida yozma ish turlari va ularning ilmiy ahamiyati tahlil qilinadi.

Yozma ish va uning ahamiyati

Yozma ish o‘quvchilar va talabalar uchun ta’lim jarayonining ajralmas qismi hisoblanadi. Ular yozma ishlarni bajarish orqali o‘zlarini fikrlash, mantiqiy tahlil qilish, o‘z fikrlarini aniq va izchil ifodalash ko‘nikmalarini rivojlantiradilar. Ayniqsa, o‘zbek tili va adabiyoti fanida yozma ishlar o‘quvchilarning tahliliy va ijodiy qobiliyatlarini oshirishga xizmat qiladi. Yozma ishlar o‘zbek adabiyoti namunalarini chuqur tahlil qilish, badiiy asarlar mualliflarining ijodiy uslubi va mavzularini o‘rganishda ham asosiy vositalardan biridir.

O‘quvchini kasbga yo‘naltirish, muayyan sohalar haqida tasavvur va bilim hosil qilish har bir fan o‘qituvchisining burchi hisoblanadi. Yosh avlodni kasbga tayyorlovchi asosiy omil ona tili va adabiyot fanlaridagi matnlar, mashqlar va albatta, “Kim bo‘lsam ekan?”, “Men tanlagan kasb” kabi mavzulardagi dastlabki insholardir. Insho arabcha so‘z bo‘lib, “tashkil etish”, “yaratish”, “qurish”, “barpo qilish”, “ijod”, “bayon” , “tahrir” ma’nolarini anglatadi. Insho muallifning ma’lum bir mavzudagi

bilim va tasavvurlarini, voqelikka munosabatini, mustaqil fikrini bayon qilish natijasida shakllanadigan yozma ish turidir. Insho muallif tomonidan ijod etiladi, yaratiladi. Insho yozishda muallifdan fikr-mulohazalarini faktik material asosida mantiqan izchil va badiiy jihatdan maqsadga muvofiq tarzda, adabiy til me'yorlariga amal qilgan holda bayon etish talab qilinadi. Insho tez fursatda o'rganiladigan yoki o'zlashtiriladigan yozma ish turi emas. Insho yozish ko'nikmalariga qisqa muddatda ega bo'lish qiyin, albatta. Yaxshi, har tomonlama maqsadga muvofiq insho ko'p yillik faoliyat mahsuli sifatida namoyon bo'ladi. Avvalo, ko'p mutolaa qilish, imlo lug'atlari, izohli lug'atlardan boxabar bo'lish, atroflicha bilimga ega bo'lish talab darajasida yoziladigan insholarga zamin yaratadi.

Bayon – bu o'quvchilarning o'z fikrlarini yozma yoki og'zaki tarzda ifoda etishlari uchun mo'ljallangan asosiy mashq turlaridan biridir. Bayon o'qitish jarayonida o'quvchilarning nutq madaniyati, mantiqiy fikrlash qobiliyatlari va savodxonligini rivojlantirishga yordam beradi. Ushbu maqolada bayonning o'quv jarayonidagi o'rnini, uning turlari va ahamiyati tahlil qilinadi.

Bayonning maqsadi va mohiyati

Bayon o'quvchilarning eshitgan, o'qigan yoki ko'rgan voqea va hikoyalarni qayta ishlash hamda ularni o'z so'zlari bilan aniq va izchil ifoda etish qobiliyatini rivojlantirishga qaratilgan. Bayonning asosiy maqsadi – o'quvchilarga ma'lumotlarni tushunish, qayta ishlash va mantiqiy bayon qilish imkonini berishdir. Bu usul orqali o'quvchilar nafaqat matn mazmunini yodda saqlashlari, balki uni izchil tarzda tushuntirish ko'nikmasini ham egallaydilar.

Bayon matn tuzish ko'nikmalarini, ifoda qilish malakasini shakllantiradi hamda o'quvchilarning badiiy va ilmiy asarlarga bo'lgan qiziqishini oshiradi. Bundan tashqari, bayon yozish jarayonida o'quvchilar imlo, uslub va so'z boyligini oshirish imkoniga ega bo'ladilar.

Bayon turlari

1. **Ijodiy bayon** Ijodiy bayon o'quvchilarning o'z ijodiy qobiliyatlarini namoyon qilishlariga imkon beradi. Bu turdagi bayonda o'quvchilarga berilgan mavzu yoki hikoyani o'z fantaziyasi bilan boyitib, yangi shaklda qayta yaratish vazifasi yuklanadi. Ijodiy bayon o'quvchilarning tasavvur va ijodiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi.

2. **Reproduktiv bayon** Reproduktiv bayon o'quvchilardan o'qigan yoki eshitgan matni qayta hikoya qilishni talab qiladi. Bunda o'quvchi asarning mohiyatini o'z so'zlari bilan aniq va izchil ifodalaydi. Reproduktiv bayon o'quvchilarning eshitish va tushunish qobiliyatlarini oshirish, matni o'rganish va uni qayta ishlab, tushuntirish malakasini rivojlantirish uchun samarali usuldir.

3. **Kombinativ bayon** Kombinativ bayon reproduktiv va ijodiy bayonlarning aralashmasi bo'lib, o'quvchidan o'qigan matn asosida o'z ijodini qo'shib bayon qilish talab etiladi. Bu turdagi bayon o'quvchining ilmiy va badiiy bilimlarini boyitish, ijodkorlik qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi.

Bayonning ta'lim jarayonidagi o'rni

Bayon ta'lim jarayonida o'quvchilarning mantiqiy fikrlash va savodxonlik ko'nikmalarini rivojlantirishning muhim vositasi hisoblanadi. Bayon yozish orqali o'quvchilar o'rganilgan bilimlarni mustahkamlaydi va ularni aniq shaklda ifoda etishni o'rganadi. Bu usulning ahamiyati shundaki, u o'quvchilarning nutq madaniyati, matni tahlil qilish va izchil fikrni ifodalash malakalarini shakllantirishga xizmat qiladi.

Bundan tashqari, bayon o'quvchilarga grammatik qoidalarga rioya qilishni, to'g'ri va aniq so'zlarni tanlashni o'rgatadi. Bayon orqali o'quvchilar matn tuzish, mantiqiy aloqa yaratish, asarlarning badiiy va mazmuniy jihatlarini tushunish qobiliyatlarini rivojlantiradi. Ayniqsa, adabiyot darslarida bayon o'quvchilarning asar qahramonlari va voqealariga nisbatan o'z munosabatlarini shakllantirishda yordam beradi.

Xulosa

O'zbek tili va adabiyoti fanida yozma ishlar ta'lim jarayonining muhim qismini tashkil qiladi. Ular nafaqat ilmiy nazariyani o'rganishga, balki o'quvchilarning fikrlash va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga ham xizmat qiladi. Yozma ishlarning turlari o'z maqsad va vazifalariga ko'ra farqlanadi, lekin barchasi o'quvchilarning ilmiy-tadqiqot va ijodiy faoliyatini rivojlantirishda muhim vosita sifatida namoyon bo'ladi. O'quvchilarga adabiy asarlar tahlili, ilmiy izlanish va fikrlarni aniq bayon qilish ko'nikmalarini o'rgatishda yozma ishlarning ahamiyati beqiyosdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdug'afurov, I. "Adabiyot o'qitish metodikasi." – Toshkent: O'qituvchi, 2004.

2. Rasulov, M. "Til va nutq madaniyati." – Toshkent: Fan, 2009.
3. Safarov, S. "O‘zbek tilshunosligi asoslari." – Toshkent: O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2007.
4. Yo‘ldoshev, M. "Bayon turlari va ularning ahamiyati." – Toshkent: O‘qituvchi, 2011.
5. Normatov, R. "Til va adabiyot nazariyasi." – Toshkent: O‘zbekiston, 2012.

**O‘ZBEKISTON AHOLISI MOLIYAVIY SAVODXONLIGINI
OSHIRISH: MUAMMOLAR VA YECHIMLAR**

Sobirjonova Manija

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti

“Tadbirkorlik va boshqaruv” fakulteti

4MM-24 guruh talabasi

Gmail: manijasobirjonova4@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada O‘zbekistonda aholining moliyaviy savodxonligi bilan bog‘liq muammolar va ularni bartaraf etish yo‘llari ko‘rib chiqilgan. Moliyaviy savodxonlik darajasi tahlil qilinib, mavjud muammolar statistik ma‘lumotlar va real misollar asosida o‘rganilgan. Shuningdek, bu muammolarni hal etishda ta‘lim tizimi va davlat dasturlarining o‘rni muhim ekanligi ta‘kidlanib, moliyaviy bilimlarni keng targ‘ib qilish va ta‘lim jarayoniga integratsiya qilish bo‘yicha amaliy takliflar ilgari surilgan.

Kalit so‘zlar: moliyaviy savodxonlik, ta‘lim dasturlari, investitsiya, moliyaviy boshqaruv, raqamli moliyaviy texnologiyalar, iqtisodiy barqarorlik, venchur fondlari, Wefounder, Kickstarter, factoring, forfeiting, blokcheyn, kriptovalyuta.

Moliyaviy savodxonlik, har bir oila uchun moddiy farovonlikni ta‘minlashda muhim rol o‘ynaydi. Ammo xorijiy va mahalliy tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, moliyaviy bilim va ko‘nikmalarga ega bo‘lgan aholi soni juda kam, bu esa nafaqat oilalar barqarorligiga, balki makroiqtisodiy rivojlanishning muvozanatli bo‘lishiga tahdid soladi. Oila uchun yetarli darajada moliyaviy savodxonlik bo‘lsa, bu oila byudjetini ratsional tarzda rejalashtirishga yordam beradi, iqtisodiy inqirozlar vaqtida zaiflikni kamaytiradi, firibgarlikning oldini olishga yordam beradi va shaxsiy maqsadlarni amalga oshirishga yordam beradi. Bundan tashqari, moliyaviy savodxonlik moliya bozorining rivojlanishiga, moliyaviy institutlarga bo‘lgan ishonchni oshirishga va davlat iqtisodiyotining qo‘shimcha investitsiya resurslari bilan to‘lishiga hissa qo‘shadi.¹

¹ Алексеева Н.В. (2017). "Повышение финансовой грамотности населения: необходимость, положительные эффекты, роль и потенциал вузов". Вестник Российского университета кооперации, №3(29).

Bugungi kunda moliyaviy savodxonlik tushunchasi moliyaviy ta'lim, kompetensiya, xabardorlik kabi atamalar bilan chambarchas bog'liq.² Ushbu tushunchalar o'rtasidagi asosiy farq ularning moliyaviy savodxonlik bilan bog'liq elementlarni qamrab olish va amalga oshirishning chuqurligi bilan bog'liq. Moliyaviy savodxonlik, ko'plab tadqiqotlarda, bilim va ko'nikmalarni o'z ichiga olgan kompetensiyalar yig'indisi sifatida ta'riflanadi.³

Moliyaviy savodxonlik keng qamrovli tushuncha bo'lib, shaxsning moliyaviy qarorlarni oqilona qabul qilishiga imkon beruvchi bilim va ko'nikmalar to'plamini anglatadi. Xalqaro tashkilotlarning ta'rifiga ko'ra, moliyaviy savodxonlik – bu insonning moliyaviy xabardorligi, bilim darajasi, moliyaviy masalalarga bo'lgan yondashuvi va ushbu bilimlarni amaliyotda qo'llay olish qobiliyatidir.

Moliyaviy savodxonlikning rasmiy ta'rifi, OECD hujjatlarida keltirilgan bo'lib, bu ma'lumotlar, bilimlar, ko'nikmalar, turmush tarzidagi yo'nalishlar va xulq-atvorni o'z ichiga oladi. Ularning yordamida shaxsiy moliyaviy farovonlikni ta'minlash uchun asoslangan moliyaviy qarorlar qabul qilinadi.⁴

Moliyaviy savodxonlik quyidagilarni ta'minlaydi:

- Oqilona byudjet tuzish va shaxsiy mablag'larni to'g'ri boshqarish.
- Moliyaviy firibgarliklarning oldini olish.
- Iqtisodiy qiyinchiliklarga bardosh berish.
- Moliyaviy bozorlarning rivojlanishiga hissa qo'shish.

Shuning uchun, moliyaviy ta'limni rivojlantirish har bir fuqaro va butun jamiyat uchun ijobiy natijalar beradi.

O'zbekistonda, boshqa ko'plab mamlakatlar singari, aholining moliyaviy savodxonligini oshirish masalasi dolzarb bo'lib qolmoqda. Ushbu sohada ba'zi yutuqlarga erishilgan bo'lsa-da, amalga oshirilishi kerak bo'lgan ko'plab ishlar mavjud:

1. Moliyaviy ta'limning yetarli darajada yo'lga qo'yilmaganligi:

O'zbekistonda moliyaviy ta'lim tizimi hali yetarli darajada rivojlanmagan bo'lib, maktab va universitetlarda moliyaviy savodxonlik bo'yicha maxsus kurslarning cheklanganligi bu sohadagi eng katta muammolardan biri hisoblanadi. Ko'plab ta'lim muassasalarida shaxsiy moliya, investitsiyalar, byudjet boshqaruvi va kredit tizimi kabi muhim moliyaviy tushunchalar chuqur o'rganilmaydi, bu esa yoshlarning moliyaviy

² Судакова А.Е. (2017). "Финансовая грамотность: теоретическое осмысление и практическое исследование". Финансы и кредит, Т.23, №26, с.1563-1582.

³ Huston S.J. (2010). "Measuring Financial Literacy". The Journal of Consumer Affairs, vol. 44, no. 2, pp. 296–316.

⁴ Bernheim B.D., Garrett D.M., Maki D.M. (2001). "Education and Saving: The long-term effects of high school financial curriculum mandates". Journal of Public Economics, vol. 80, no. 3, pp. 435–465.

barqarorligi va kelajakda mustaqil moliyaviy qarorlar qabul qilish qobiliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Shuningdek, mavjud ta'lim dasturlarining eskirganligi ham dolzarb masala bo'lib, ba'zi o'quv materiallari zamonaviy moliyaviy bozor talablariga javob bermaydi va yangi moliyaviy texnologiyalar, raqamli to'lov tizimlari, kriptovalyutalar, elektron tijorat kabi sohalarni yetarli darajada qamrab olmaydi. Natijada, talabalarga berilayotgan bilimlar tezda eskirib, ularning amaliy hayotga tatbiq etilishi qiyinlashadi. Bundan tashqari, moliyaviy ta'lim dasturlarining aksariyati nazariy ma'lumotlar bilan cheklanib qolmoqda, amaliy mashg'ulotlar va real hayotiy vaziyatlarni o'rganishga yetarlicha e'tibor qaratilmaydi. Talabalarga shaxsiy byudjetni rejalashtirish, investitsiyalarni to'g'ri yo'naltirish, bank kreditlaridan oqilona foydalanish va moliyaviy tavakkalchiliklarni baholash bo'yicha aniq ko'nikmalar berilmagani sababli, ular hayotga mustaqil kirib kelganida moliyaviy muammolarga duch kelishi mumkin.

Misol uchun, aholi hali Venchur fondlaridan foydalanish va ularga investitsiya kiritish haqida ma'lumotga ega emas. Venchur kapitali — bu yuqori xavf va yuqori daromad keltirishi mumkin bo'lgan startaplar va kichik bizneslarga kiritiladigan investitsiyalardir. An'anaviy bank kreditlariga nisbatan, venchur kapitali tadbirkorlarga moliyaviy resurslarni jalb qilishda muqobil yo'l hisoblanadi. Bu usul bank kreditlariga qaramlikni kamaytirib, innovatsion loyihalarni rivojlantirishga xizmat qiladi.

2. Aholining moliyaviy xizmatlar va mahsulotlar haqidagi xabardorligi pastligi:

O'zbekistonda aholining moliyaviy mahsulotlar, investitsiyalar va kreditlash bo'yicha yetarli ma'lumotga ega emasligi moliyaviy barqarorlikka jiddiy ta'sir ko'rsatmoqda. Ko'pchilik fuqarolar kredit olish shartlari, foiz stavkalari, investitsiya imkoniyatlari va boshqa moliyaviy vositalarning afzalliklari hamda xavflari haqida yetarlicha tushunchaga ega bo'lmagani sababli noto'g'ri moliyaviy qarorlar qabul qilishga moyil bo'ladi. Bu esa ularning moliyaviy xavfsizligiga salbiy ta'sir qilib, ortiqcha qarz yukiga tushib qolish yoki o'z mablag'larini samarasiz ishlatish xavfini oshiradi. Shuningdek, investitsiya madaniyatining rivojlanmagani aholining jamg'armalarini samarali boshqarishiga to'sqinlik qilmoqda.

Odamlar o'z mablag'larini qanday qilib foydali investitsiya qilish, aktivlarini qanday diversifikatsiya qilish va uzoq muddatli moliyaviy barqarorlikni ta'minlash bo'yicha yetarli bilimga ega emas. Ko'pchilik hali ham jamg'armalarni faqat naqd shaklda saqlash yoki juda kam foyda keltiradigan oddiy bank omonatlariga joylashtirish bilan cheklanadi, bu esa ularning kelajakdagi moliyaviy imkoniyatlarini kengaytirishga to'sqinlik qiladi.

3. Madaniy va til to'siqlari:

O‘zbekiston ko‘p millatli va ko‘p madaniyatli jamiyat bo‘lgani sababli, moliyaviy ta’limni barcha aholigacha yetkazish va ularning ehtiyojlariga moslashtirish qiyinchilik tug‘dirishi mumkin. Turli milliy guruhlarining tili, madaniy qadriyatlari va iqtisodiy tushunchalari bir-biridan farq qilgani uchun, moliyaviy ta’lim dasturlarini ishlab chiqishda ularning o‘ziga xos xususiyatlarini hisobga olish zarur. Aks holda, ba’zi guruhlar moliyaviy xizmatlar va mahsulotlar to‘g‘risida yetarli ma’lumotga ega bo‘la olmaydi, bu esa ularning iqtisodiy imkoniyatlarini cheklaydi.

Moliyaviy ta’lim materiallarining asosan o‘zbek va rus tillarida tayyorlanishi boshqa milliy guruhlariga mansub aholining ushbu ma’lumotlardan to‘liq foydalanishiga to‘sqinlik qilishi mumkin.

4. Bank xizmatlariga cheklangan kirish:

O‘zbekistonning ayrim hududlarida bank infratuzilmasining yetarli darajada rivojlanmagani aholining moliyaviy xizmatlarga kirish imkoniyatini cheklab qo‘ymoqda. Ayniqsa, qishloq joylarida bank filiallarining kamligi yoki umuman yo‘qligi odamlarning asosiy moliyaviy operatsiyalarni amalga oshirishiga to‘sqinlik qiladi. Shuningdek, bankomatlar va raqamli moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarining cheklanganligi ham moliyaviy tizimga to‘liq integratsiyalashish jarayonini sekinlashtiradi. Bu esa aholining katta qismini norasmiy moliyaviy operatsiyalarga yoki xavfli kredit sxemalariga murojaat qilishga majbur qilishi mumkin.

Moliyaviy xizmatlarga kirishning cheklanganligi nafaqat infratuzilma muammosi, balki aholining iqtisodiy holati va bilim darajasi bilan ham bog‘liq. Ko‘pchilik fuqarolar bank xizmatlaridan foydalanish bo‘yicha yetarlicha bilimga ega emasligi sababli, mavjud imkoniyatlardan to‘liq foydalana olmaydi. Masalan, bank kreditlari, depozitlar, sug‘urta xizmatlari yoki to‘lov tizimlaridan qanday foydalanishni tushunmaslik odamlarning moliyaviy imkoniyatlarini cheklaydi.

Faktoring va forfeyting kichik va o‘rta biznes subyektlari uchun muhim moliyaviy vositalardir. Faktoring — bu kompaniyaning debitorlik qarzlarini moliya muassasasiga sotish orqali naqd pul olish imkonini beruvchi xizmatdir. O‘zbekistonda 2024-yilda faktoring xizmatlari hajmi 1,9 trillion so‘mga yetdi, shundan 76% qismi Toshkent shahriga to‘g‘ri keladi. Forfeyting esa eksport qiluvchi korxonalariga uzoq muddatli to‘lovlarni naqdlashtirishda yordam beruvchi moliyaviy instrument bo‘lib, ularning likvidligini oshiradi. Faktoring kompaniyalarga debitorlik qarzlarini sotish orqali naqd pul olish imkonini bersa, forfeyting eksport qiluvchi korxonalariga uzoq muddatli to‘lovlarni naqdlashtirishda yordam beradi.

YECHIM VA TAKLIFLAR

Aholi moliyaviy savodxonligini oshirish uchun kompleks yondashuv zarur. Quyida ushbu muammolarni hal etish bo'yicha takliflar berilgan:

1. Moliyaviy ta'limni kuchaytirish:

Moliyaviy savodxonlik darajasini oshirish uchun ta'lim tizimini kuchaytirish va uni zamonaviy talablar asosida rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Eng avvalo, maktab va universitetlar dasturlariga moliyaviy savodxonlik bo'yicha maxsus kurslarni joriy etish lozim. Ushbu kurslar orqali o'quvchilarga shaxsiy moliyaviy rejalashtirish, investitsiya imkoniyatlari, byudjetni samarali boshqarish, kreditlash va moliyaviy tavakkalchiliklarni baholash kabi asosiy tushunchalar o'rgatilishi kerak. Shuningdek, mavjud ta'lim dasturlarini modernizatsiya qilish zarur, chunki bugungi kunda moliyaviy bozorlar va texnologiyalar jadal rivojlanmoqda, va mavjud darsliklar aksariyat hollarda zamonaviy talablarni qondira olmaydi. O'quv materiallari raqamli moliyaviy xizmatlar, blokcheyn texnologiyalari, elektron tijorat va global moliya bozorlari haqidagi dolzarb ma'lumotlarni o'z ichiga olishi kerak.

Nazariy bilimlarning amaliyot bilan bog'lanmaganligi sababli, moliyaviy ta'limga amaliy mashg'ulotlarni kiritish ham muhimdir. Talabalar va o'quvchilarga real hayotiy vaziyatlar asosida moliyaviy rejalashtirish, sarmoya kiritish va mablag'larni oqilona boshqarish bo'yicha ko'nikmalar berish maqsadida seminarlar, ishchi guruhlar va amaliy treninglarni yo'lga qo'yish lozim. Bundan tashqari, moliyaviy simulyatsiyalar, interaktiv o'yinlar va virtual investitsiya loyihalarini tatbiq etish orqali talabalar bilimlarini mustahkamlash mumkin.

Ushbu chora-tadbirlar aholi orasida moliyaviy madaniyatni rivojlantirishga yordam berib, ularning iqtisodiy mustaqilligini ta'minlashga xizmat qiladi.

2. Aholining moliyaviy xizmatlar va mahsulotlar haqidagi xabardorligini oshirish:

Aholining moliyaviy mahsulotlar va xizmatlar haqidagi xabardorligini oshirish moliyaviy savodxonlik darajasini oshirishning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Ko'plab fuqarolar bank kreditlari, sug'urta mahsulotlari, investitsiya imkoniyatlari va moliyaviy boshqaruv vositalari haqida yetarli bilimga ega emasligi sababli, noto'g'ri moliyaviy qarorlar qabul qiladi yoki mavjud imkoniyatlardan samarali foydalana olmaydi. Vaholangki, Shaxsiy byudjetni boshqarish va kichik tadbirkorlar uchun moliyaviy oqimlarni nazorat qilishda yordam beruvchi ko'plab dasturlar mavjud. Masalan, "Monefy", "YNAB (You Need a Budget)" va "PocketGuard" kabi ilovalar shaxsiy moliyani boshqarishda samarali vositalardir.

Ushbu muammoni hal qilish uchun, avvalo, moliyaviy mahsulotlar haqida to'g'ri va aniq ma'lumotlar taqdim etuvchi onlayn platformalar va mobil ilovalarni

yaratish zarur. Ushbu resurslar orqali foydalanuvchilarga kredit shartlari, depozit turlari, sarmoya kiritish imkoniyatlari va boshqa moliyaviy xizmatlar haqida batafsil va tushunarli ma'lumotlar taqdim etilishi kerak.

Shuningdek, investitsiya madaniyatini shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Aholini investitsiyalar bilan tanishtirish, kapitalni samarali boshqarish va moliyaviy strategiyalarni tushuntirish maqsadida maxsus kurslar va seminarlar tashkil qilish lozim. Investitsiya bo'yicha treninglar, interaktiv moliyaviy dasturlar hamda muvaffaqiyatli investorlar ishtirokida o'tkaziladigan tadbirlar orqali aholiga real misollar asosida bilim berish mumkin. Bu chora-tadbirlar aholining moliyaviy resurslarini yanada samarali boshqarishiga, investitsiya imkoniyatlaridan oqilona foydalanishiga va uzoq muddatli moliyaviy barqarorlikka erishishiga yordam beradi.

3. Moliyaviy xizmatlarga kirishni oshirish:

Aholining moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish moliyaviy inklyuziyani oshirish va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashning muhim omillaridan biridir. Hozirgi kunda bank infratuzilmasining cheklanganligi, ayniqsa, qishloq va olis hududlarda yashovchi aholining moliyaviy xizmatlarga kirish imkoniyatlarini kamaytiradi. Ushbu muammoni hal qilishning eng samarali usullaridan biri mobil bank xizmatlarini rivojlantirishdir. Mobil banking texnologiyalarining keng joriy etilishi fuqarolarga bank filiallariga tashrif buyurmasdan turib, moliyaviy operatsiyalarni amalga oshirish imkoniyatini yaratadi. Bu orqali aholining nafaqat hisob ochish va pul o'tkazmalarini amalga oshirish, balki kredit olish, investitsiya qilish va boshqa moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlari kengayadi.

Mobil ilovalar orqali avtomatlashtirilgan xizmatlarni rivojlantirish va raqamli to'lov tizimlarini takomillashtirish aholiga bank xizmatlarini yanada qulay va tezkor tarzda taqdim etish imkonini beradi. Shu bilan birga, mobil banking xavfsizligini oshirish, aholiga raqamli moliyaviy savodxonlik bo'yicha treninglar tashkil qilish ham muhimdir.

Moliyaviy xizmatlarni raqamlashtirish nafaqat aholining bank tizimiga kirishini osonlashtiradi, balki iqtisodiy o'sishga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

4. Raqamli moliyaviy texnologiyalarni targ'ib qilish:

Zamonaviy iqtisodiyotda raqamli moliyaviy texnologiyalar muhim o'rin tutadi va ularni keng targ'ib qilish aholining moliyaviy savodxonligini oshirish hamda moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish uchun zarurdir. Bugungi kunda ko'plab fuqarolar mobil bank ilovalari, onlayn to'lov tizimlari va raqamli moliyaviy xizmatlardan foydalanishda qiyinchiliklarga duch kelmoqda, bu esa ularning moliyaviy operatsiyalarni amalga oshirish samaradorligini pasaytiradi.

Yil	Internet foydalanuvchilari soni (mln)	Moliyaviy hisob raqamiga ega aholining ulushi (%)	Raqamli to'lovlardan foydalanganlar (%)	Mobil qurilma yoki internet orqali to'lovlar amalga oshirganlar (%)	Mobil qurilma yoki internet orqali pul o'tkazmalari amalga oshirganlar (%)	Mobil qurilma yoki internet orqali pul o'tkazmalari amalga oshirganlar (%)
2018	22.0	36.0	25.0	4.0	7.0	10.0
2019	24.5	38.5	28.0	5.0	8.5	12.0
2020	26.8	41.0	31.5	6.0	9.5	13.0
2021	29.0	43.5	35.0	7.0	11.0	15.0
2022	31.0	44.1	39.3	5.9	10.2	16.0
2023	33.0	46.5	42.0	8.0	12.5	18.0
2024	35.0	48.0	45.0	9.0	14.0	20.0

1-jadval. O'zbekiston aholisining 2018-2024 yillarda online moliyaviy xizmatlardan foydalanish ko'rsatkichlarining o'zgarishi

Ushbu muammoni hal qilish uchun aholiga raqamli moliyaviy texnologiyalar bo'yicha maxsus seminarlar va ta'lim dasturlarini tashkil etish muhim ahamiyat kasb etadi. Bu dasturlar orqali fuqarolar mobil banking, elektron hamyonlar, kontaktsiz to'lovlar, blokcheyn texnologiyalari va kriptovalyutalar kabi zamonaviy moliyaviy vositalarning ishlash tamoyillari haqida tushunchaga ega bo'lishlari mumkin.

Blokcheyn texnologiyasi moliyaviy operatsiyalarning shaffofligi va xavfsizligini ta'minlasa-da, kriptovalyutalar moliyaviy savodxonlikni oshirishda cheklangan ta'sirga ega. Ularning yuqori volatilligi va spekulativ xarakteri sababli, aholining moliyaviy savodxonligini oshirishda ehtiyotkorlik bilan yondashish lozim. Shuningdek, raqamli moliyaviy xizmatlardan xavfsiz foydalanish bo'yicha treninglar o'tkazish ham muhim bo'lib, bu kiberxavfsizlik tahdidlariga qarshi samarali choralar ko'rishga yordam beradi. Interaktiv vebinarlar, video darsliklar va onlayn kurslar orqali aholining istalgan joydan turib moliyaviy texnologiyalar bo'yicha bilim olish imkoniyatlarini kengaytirish mumkin.

Yuqoridagi jadvaldan ko'rinib turibdiki, O'zbekistonda internet foydalanuvchilari soni va onlayn moliyaviy xizmatlardan foydalanish ko'rsatkichlari

yildan-yilga barqaror o'sib bormoqda. Xususan, 2018-yildan 2024-yilgacha internet foydalanuvchilari soni 22 milliondan 35 milliongacha oshgan. Moliyaviy hisob raqamiga ega aholining ulushi esa 36% dan 48% gacha ko'tarilgan. Bu esa aholining moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlari kengayib borayotganini ko'rsatadi.

Shuningdek, raqamli to'lovlardan foydalanganlar ulushi 2018-yildagi 25% dan 2024-yilda 45% gacha oshgan. Bu esa aholining raqamli moliyaviy xizmatlarga bo'lgan ishonchi ortib borayotganini anglatadi. Mobil qurilma yoki internet orqali to'lovlar, pul o'tkazmalari va kommunal to'lovlar amalga oshirganlar ulushi ham sezilarli darajada oshgan. Bu ko'rsatkichlar O'zbekistonda raqamli moliyaviy xizmatlarning rivojlanishi va ommalashib borayotganini tasdiqlaydi (1-jadval).

Raqamli moliyaviy savodxonlikni rivojlantirish nafaqat aholining kundalik moliyaviy hayotini osonlashtiradi, balki mamlakat iqtisodiyotining umumiy raqamlashtirish jarayoniga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

XULOSA

O'zbekistonda moliyaviy savodxonlikni oshirish mamlakatning barqaror ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish strategiyasining muhim qismiga aylanishi kerak. Hozirgi muammolarni tahlil qilish orqali, moliyaviy ta'limning yetishmasligi, moliyaviy mahsulotlar haqida xabardorlikning pastligi va moliyaviy xizmatlarga kirishdagi cheklovlarni hal etish uchun tizimli yondashuv zarurati ko'rsatiladi. Maxsus ta'lim kurslari, amaliy mashg'ulotlar, raqamli moliya texnologiyalarini o'rgatish va bank xizmatlariga kirishni kengaytirish – bu sohada ijobiy o'zgarishlarni amalga oshirishga yordam beradi.

Moliyaviy savodxonlikni oshirish uchun davlat, ta'lim muassasalari va moliyaviy institutlar o'rtasidagi hamkorlikning kuchaytirilishi muvaffaqiyatli moliyaviy ta'lim dasturlarini joriy etishga olib keladi. Wefounder va Kickstarter kabi kraudfanding platformalari startaplar va kichik bizneslar uchun moliyaviy resurslarni jalb qilishda samarali vositalardir. Ushbu platformalar orqali tadbirkorlar o'z loyihalarini keng auditoriyaga taqdim etib, kerakli mablag'ni yig'ishlari mumkin. O'zbekistonda bunday platformalardan foydalanishni kengaytirish orqali, biznes modellarini xalqaro darajaga olib chiqish va innovatsion loyihalarni qo'llab-quvvatlash mumkin.

Moliyaviy savodxonlikni oshirishga qaratilgan sarmoyalar nafaqat iqtisodiy madaniyatni oshiradi, balki fuqarolarning farovonligini ta'minlaydi va mamlakatning global maydonda raqobatbardoshligini oshiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Алексеева Н.В. (2017). "Повышение финансовой грамотности населения: необходимость, положительные эффекты, роль и потенциал вузов". Вестник Российского университета кооперации, №3(29).
2. Судакова А.Е. (2017). "Финансовая грамотность: теоретическое осмысление и практическое исследование". Финансы и кредит, Т.23, №26, с.1563-1582.
3. Huston S.J. (2010). "Measuring Financial Literacy". The Journal of Consumer Affairs, vol. 44, no. 2, pp. 296–316.
4. Bernheim B.D., Garrett D.M., Maki D.M. (2001). "Education and Saving: The long-term effects of high school financial curriculum mandates". Journal of Public Economics, vol. 80, no. 3, pp. 435–465.

Xurramov Xoldavlat Abdurayim o‘g‘li

Termiz davlat universiteti

iqtisodiyot(tarmoqlar va sohalari bo‘yicha) yo‘nalishi talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada sanoat siyosatining iqtisodiy rivojlanishdagi o‘rni, uning maqsadlari, vazifalari, tamoyillari va samarali amalga oshirish yo‘llari tahlil etilgan. Maqolada, sanoat siyosatining afzalliklari va salbiy tomonlari ham ko‘rib chiqiladi, bu esa uning to‘g‘ri yo‘lga qo‘yilishi zarurligini ko‘rsatadi.

Annotation: This article analyzes the role of industrial policy in economic development, its objectives, tasks, principles, and effective implementation methods. The article also examines the advantages and disadvantages of industrial policy, highlighting the necessity of its proper implementation..

Аннотация: В данной статье анализируется роль промышленной политики в экономическом развитии, её цели, задачи, принципы и эффективные способы реализации. В статье также рассматриваются преимущества и недостатки промышленной политики, подчёркивая необходимость её правильного применения.

Kalit so‘zlar: sanoat siyosati, ekologik, bar-qarorlik, tajribalar, texnologik, yangilanish, strategik, rag‘batlantirish.

Sanoat siyosati - davlatning iqtisodiy rivojlanishini ta'minlash, sanoatni modernizatsiya qilish, samarali ishlab chiqarishni rivojlantirish va xalqaro bozorlar bilan raqobatbardoshlikni oshirishga qaratilgan strategik davlat chora-tadbirlar yig'indisidir. U tomonidan sanoatni rivojlantirishga qaratilgan strategik choralar bo'lib, mamlakatning iqtisodiy o'sishini ta'minlash texnologik yangilanishni rag'batlantirish, ish o'rinlarini yaratish iqtisodiy tuzilmani va barqaror iqtisodiyotni shakllantirishga xizmat qiladi. Sanoat siyosati iqtisodiyotni rivojlantirish va muhim vosita raqobatbardoshligini oshirishda bo'lib xizmat qiladi. Dastlab, sanoat siyosati da AQSh 20-asrning o'rtalarida rivojlangan mamlakatlarda, xususan, va Europada iqtisodiyotni sanoatlashgan jamiyatlarga aylantirish uchun qabul gilingan. Ularning tajribalaridan foydalanib sanoat siyosati hozirgi kunda ham dunyo boyicha turli mamlakatlar tomonidan amalga oshirilmoqda. O'zbekistonda sanoat siyosati, iqtisodiy barqarorlikni taminlash yangi tarmoqlarni rivojlanish suratlarining noto'g'ri taqsimlanishi va ekologik ta'sirlar kabi muammolar mavjud. Kōpincha, sanoatning rivojlanishi tabiiy resurslarni haddan tashqari sarflashga, atrof-muhitning ifloslanishiga yoki ekologik muammolarga sabab bo'ladi, sanoat olib kelishi mumkin. Ayniqsa sanoat siyosati ekologik jihatlarni e'tiborga olmaydigan yoki zaif nazoratga ega bōlsa, bu holat salbiy oqibatlariga olib keladi. Xavfli chiqindilarni nazorat qilmaslik yoki energiya samaradorligini oshirmaslik kabi masalalar, uzoq muddat-atrof-muhitga xarar yetkazishi mumkin.

Xulosa qilib aytganda, sektor sanoat pyosati iqtisodiyotning asosiy poydevori, ishlab chiqarishni rivojlantirishga, yangi va hisoblanadi, chunki ning turli sohalarini rivojlantirishga yangi ish o'rinlarini yaratishga xizmat qiladi. Shu bois, sanoat siyosati har bir davlat uchun muhim vazifa hisoblanadi, Sanoat siyosati ishlab chiqarishni kengaytirish, yangi sanoat tarmoqlarini rivojlantirish iqtisodiy o'sish sur'atlarini va oshirishga yordam beradi. Sanoat sektoridagi osish yangi ish Őrinlarini oshiradi yaratadi, va bu esa band aholi farovonligini yaxshilaydi. Bundan tashqari, sanoat siyosati innovatsion texnologiyalarni sanoatga joriy qilish, ishlab chiqarishning samara-dorligini oshirish va global bozor uchun ragobatbardosh mahsulotlar yaratishga yordam beradi va ning rivojlanishi yangi sanoat tarmoqlari va yuqori sifatli maksulotlar ishlab chiqarish orqali eksport rivojini oshirishi mumkin. Sanoat siyosati va uning amalga oshirilishi bir qator salbiy ogibatlariga olib kelishi mumkin. Jumladan, davlatning sanoatga ortiqcha aralashuvi, bozorning erkinligini cheklash, uzog muddatli iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashga, jamiyatda yaxshilanishlarga olib kelishga va inqtisodiy o'sishni kōtarishga xizmat qiladi. Biroq, noto'g'ri va samarasiz amalga

oshirilgan sano-siyosati bir qancha salbiy oqibatlariga olib kelishi mumkin. Shuning uchun, sanoat siyosatini doimiy ravishda yangilab turish, innovatsiyalarga asoslanish va ekologik barqarorlikni ta'minlash zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abulqosimov X.P, Ashurova M.P. Mehnat resurslari va ulardan unumli foydalanish yo'llari. iqtisod va moliya jurnali, 2015. NN№1.
2. Razzoqov A. Iqtisodiy ta'limotlar tarixi. Oliy ta'lim muassasalarining talabalari uchun darslik, Sh. H. Tashmatov, N.I. O'rmonov. T: Iqtisod-moliya, 2007-y
3. Shodmonov sh. the Japurco U.V. Iqtisodiyot nazariyasi (darslik)-T. Fan va texnologiya" nashriyoti, 2005-y.
4. O'lmasov A, Vahobov A, Iqtisodiyot nazariyasi: Darslik. -I: „Sharg" nashriyot-matbaa aksiyadorlik kompaniyasi bosh tahririyati.

“TEXNOLOGIYA” FANI O‘QITUVCHILARINI INNOVATSION KASBIY FAOLIYATGA TAYYORLASHNING DIDAKTIK SHART-SHAROITLARI

Choriyeva Dilnoza Ulug‘bek qizi

Termiz davlat Pedagogika instituti

Texnologiya va Geografiya kafedrası o‘qituvchisi

Annotatsiya

Mazkur maqolada bo‘lajak “Texnologiya” fani o‘qituvchilarini innovatsion kasbiy faoliyatga tayyorlashning didaktik shart-sharoitlari tahlil qilinadi. Kasbiy tayyorgarlik jarayonida ta‘lim muhitining modernizatsiyasi, innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etish va me‘yoriy-huquqiy asoslarning ahamiyati yoritib beriladi. Shuningdek, texnologik ta‘lim sifatini oshirish uchun zarur shart-sharoitlar tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar. Texnologik ta‘lim, innovatsion kasbiy faoliyat, pedagogik texnologiyalar, didaktik shart-sharoitlar, o‘qituvchi tayyorgarligi.

Abstract

This article analyzes the didactic conditions for preparing future teachers of the subject "Technology" for innovative professional activities. The importance of the modernization of the educational environment, the introduction of innovative pedagogical technologies, and the regulatory and legal framework in the process of professional training is highlighted. The necessary conditions for improving the quality of technological education are also analyzed.

Keywords. Technological education, innovative professional activities, pedagogical technologies, didactic conditions, teacher training.

KIRISH

Bo‘lajak “Texnologiya” fani o‘qituvchilarini tayyorlash zamonaviy ta‘lim tizimining muhim yo‘nalishlaridan biridir. Raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi natijasida o‘qituvchilarning innovatsion kasbiy faoliyatga tayyorligi dolzarb masalaga aylandi. Zamonaviy o‘qituvchilar nafaqat an‘anaviy usullarni, balki interfaol ta‘lim texnologiyalarini ham mukammal o‘zlashtirishlari lozim.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qarorlariga muvofiq, ta‘lim tizimi innovatsion rivojlanish bosqichiga o‘tdi. Bu jarayonda texnologiya fani o‘qituvchilarini tayyorlashda didaktik shart-sharoitlarni to‘g‘ri tashkil etish muhim ahamiyatga ega. Ushbu maqolada ana shu shart-sharoitlar va ularning ta‘lim sifatiga ta‘siri tahlil qilinadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Ilmiy adabiyotlarda texnologik ta'lim sifatini oshirish uchun zarur bo'lgan innovatsion yondashuvlar keng o'rganilgan. Masalan, Tursunov (2019) texnologiya fani o'qituvchilarining raqamli ko'nikmalarini rivojlantirish muhimligini ta'kidlaydi. Rasulov (2021) esa o'qituvchilarni innovatsion kasbiy faoliyatga tayyorlashda interfaol usullar va onlayn ta'lim resurslarining o'rni haqida fikr bildirgan.

Xorijiy tadqiqotlarda esa texnologiya fani o'qituvchilarini tayyorlashda STEAM (Science, Technology, Engineering, Arts, Mathematics) yondashuvi samarali ekani ko'rsatib o'tilgan. Shuningdek, texnologik ta'limda loyihaviy metodlar va dual ta'lim tizimi katta ahamiyat kasb etishi isbotlangan.

Maqola yozishda quyidagi metodologik yondashuvlar qo'llanildi:

Nazariy tahlil: mavjud adabiyotlar va normativ hujjatlar asosida didaktik shart-sharoitlar tahlili.

Empirik usullar: ta'lim muassasalarida texnologiya fani o'qituvchilarining tayyorgarlik jarayoni kuzatildi.

Tajriba-sinov tadqiqotlari: pedagogik innovatsiyalarni qo'llash samaradorligi tahlil qilindi.

NATIJALAR

Tadqiqot natijalari quyidagilarni ko'rsatdi:

Innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etish texnologiya fani o'qituvchilarining kasbiy tayyorgarligini sezilarli darajada oshiradi.

Raqamli o'quv resurslaridan foydalanish ta'lim jarayonining interfaolligini oshirib, talabalarning bilim olish motivatsiyasini kuchaytiradi.

Me'yoriy-huquqiy asoslarning takomillashtirilishi texnologik ta'lim sohasida o'qituvchilar tayyorgarligini samarali boshqarishga imkon yaratadi.

Ushbu natijalar asosida texnologiya fani o'qituvchilarini tayyorlashda didaktik shart-sharoitlarni takomillashtirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqildi.

Bo'lajak "Texnologiya" fani o'qituvchilarini innovatsion kasbiy faoliyatga tayyorlash ta'lim jarayonining muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Bu jarayon pedagogik, psixologik va tashkiliy jihatdan muayyan didaktik shart-sharoitlar asosida amalga oshiriladi. Quyida bu shart-sharoitlarning asosiy jihatlari yoritiladi.

1. Innovatsion ta'lim texnologiyalaridan foydalanish

Bo'lajak o'qituvchilarni zamonaviy kasbiy faoliyatga tayyorlash uchun innovatsion ta'lim texnologiyalaridan samarali foydalanish zarur. Bu jarayonda quyidagilar muhim ahamiyat kasb etadi:

- **Interfaol o‘qitish usullari** – muammoli ta’lim, loyiha metodi, aqliy hujum, klasterlash kabi usullar orqali talabalarning mustaqil fikrlashi va ijodiy yondashuvi rivojlantiriladi.
- **Axborot-kommunikatsion texnologiyalar (AKT)** – masofaviy ta’lim, multimedia resurslar va virtual laboratoriyalardan foydalanish orqali ta’lim samaradorligi oshiriladi.
- **STEM va STEAM metodikasi** – texnologiya fanini tabiiy va aniq fanlar bilan uyg‘unlashtirib o‘qitish orqali o‘quvchilarning amaliy ko‘nikmalari shakllantiriladi.

2. Amaliy-tajriba sharoitlarini yaratish

Bo‘lajak texnologiya o‘qituvchilari uchun real sharoitlarda ishlash tajribasi muhim ahamiyatga ega. Buning uchun quyidagi omillar ta’minlanishi lozim:

- **Ilmiy-amaliy laboratoriyalar** – turli kasbiy yo‘nalishlarda tajriba o‘tkazish va ishlab chiqarish jarayonlarini o‘rganish imkoniyatini yaratish.
- **O‘quv va ishlab chiqarish amaliyoti** – kasbiy faoliyatni amaliyot orqali o‘rganish, ishlab chiqarish muhitida ishlash tajribasini oshirish.
- **Ustoz-shogird tizimi** – tajribali mutaxassislarning maslahatlari asosida yosh o‘qituvchilarni innovatsion faoliyatga jalb etish.

3. Huquqiy-me‘yoriy bazani bilish va qo‘llash

O‘qituvchilarning kasbiy faoliyati me‘yoriy-huquqiy hujjatlarga asoslanishi lozim. Shu sababli quyidagilarni bilish va amalda qo‘llash talab etiladi:

- **Ta’lim sohasidagi qonunlar va hujjatlar** – O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni, Davlat ta’lim standartlari, kasbiy o‘qitish bo‘yicha normativ hujjatlar.
- **Innovatsion ta’lim siyosati** – texnologik yangiliklar va ta’lim dasturlarini ishlab chiqish va amalga oshirishning huquqiy asoslari.
- **Mehnat qonunchiligi** – o‘qituvchilarning mehnat huquqlari, pedagogik faoliyatga qo‘yiladigan talablar va imtiyozlar.

4. Motivatsion va psixologik muhit yaratish

Innovatsion kasbiy faoliyatga tayyorlashda motivatsion omillar katta ahamiyatga ega. Quyidagilar bu borada muhim omillar hisoblanadi:

- **Kasbiy motivatsiyani oshirish** – texnologiya fani o‘qituvchilarining innovatsion faoliyatga bo‘lgan qiziqishini shakllantirish.
- **Psixologik muhitni yaxshilash** – ijodiy fikrlash va innovatsion faoliyatni qo‘llab-quvvatlaydigan o‘quv muhitini yaratish.

- **Mustaqil ta'limga yo'naltirish** – o'qituvchilarning doimiy ravishda o'z ustida ishlashi va yangi innovatsion yondashuvlarni o'zlashtirishi uchun sharoit yaratish.

Bo'lajak "Texnologiya" fani o'qituvchilarini innovatsion kasbiy faoliyatga tayyorlash uchun zamonaviy ta'lim texnologiyalaridan foydalanish, amaliy va eksperimental sharoitlarni yaratish, huquqiy asoslarni bilish hamda motivatsion muhitni shakllantirish zarur. Bu shart-sharoitlarning amalga oshirilishi o'qituvchilarning innovatsion yondashuvlarga tayyor bo'lishiga, ularning kasbiy rivojlanishiga va ta'lim sifati oshishiga xizmat qiladi.

XULOSA

Bo'lajak "Texnologiya" fani o'qituvchilarini innovatsion kasbiy faoliyatga tayyorlashda didaktik shart-sharoitlar muhim o'rin tutadi. Ushbu shart-sharoitlarni takomillashtirish ta'lim sifati va o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyalarini oshirishga xizmat qiladi.

Kelgusida texnologik ta'lim sohasida interfaol va innovatsion usullarni yanada rivojlantirish, xalqaro tajribalarni o'rganish va o'qituvchilarni zamonaviy raqamli platformalar bilan ta'minlash zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Axmedov, U. (2020). Pedagogik innovatsiyalar va ta'lim jarayonida ularning qo'llanilishi. Toshkent: O'zbekiston Milliy universiteti nashriyoti.
2. Tursunov, B., & Yo'ldoshev, A. (2019). Zamonaviy texnologiyalar asosida o'qituvchilarni tayyorlashning metodologik asoslari. Pedagogika jurnali, 3(1), 45-58.
3. Rasulov, R. (2021). Kasb-hunar ta'limida innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etish. O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim vazirligi ilmiy jurnali, 5(2), 112-123.
4. Yoqubov, N. (2018). Raqamli ta'lim vositalari va ularning kasbiy ta'limdagi ahamiyati. Texnologik ta'lim jurnali, 6(4), 67-79.
5. Sobirov, D. (2022). O'zbekistonda pedagogik innovatsiyalar va ularni ta'lim jarayoniga integratsiya qilish muammolari. Toshkent: Innovatsion rivojlanish nashriyoti.
6. G'afurov, S. (2020). Texnologiya fani o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish masalalari. Ta'lim va taraqqiyot jurnali, 8(3), 90-105.
7. Karimova, M. (2019). Oliy ta'lim tizimida innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etish. O'zbekiston pedagogik tadqiqotlar markazi.
8. Xudoyberdiyev, F. (2021). Texnologik ta'lim va raqamli innovatsiyalar. Pedagogik innovatsiyalar jurnali, 7(1), 130-142.

9. Jo'rayev, A. (2022). O'zbekiston ta'lim tizimida zamonaviy kasb-hunar ta'limi va uning istiqbollari. O'zbekiston Respublikasi ta'lim vazirligi, Toshkent.
10. Eshmurodov, H. (2018). Kasbiy ta'limda raqamli texnologiyalarning ahamiyati. Oliy ta'limda innovatsion yondashuvlar jurnali, 4(2), 55-69.
11. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni.
12. "Kadrlar tayyorlash Milliy dasturi".
13. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti farmonlari va qarorlari.
14. Jahon Banki tomonidan ta'lim sohasida olib borilgan tadqiqotlar.
15. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar bo'yicha ilmiy maqolalar va monografiyalar.
16. Choriyeva, D. (2024). INNOVATIVE PROFESSIONAL OF" TECHNOLOGY" SCIENCE TEACHERS DIDACTIC CONDITIONS OF PREPARATION FOR ACTIVITY. Medicine, pedagogy and technology:
17. Choriyeva, D. (2022). DESCRIPTION, DIDACTIC REQUIREMENTS AND CONDITIONS OF SUBJECTS THAT DEVELOP STUDENTS'CREATIVE ABILITIES RELATED TO GENERAL PROFESSIONAL SUBJECTS. Science and innovation, 1(B6), 296-298.
18. Dilnoza, C. H. (2022). BO'LAJAK TEXNOLOGIYA FANI O'QITUVCHILARINI INNOVATSION KASBIY FAOLIYATGA TAYYORLASH. BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI, 2(4), 452-454.

**VINO VA CHOY: ITALIYA VA TURKIY XALQLARNING MADANIYATI VA
MENTALITETI IFODASI**

Keldiyorova Sevinch Jasur qizi

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti
2-kurs talabasi

Sevinchkeldiyorova2005@gmail.com

Annotatsiya

Mazkur maqolada Italiya va turkiy xalqlarning og'zaki ijodida vino va choy obrazlarining lingvokulturologik tahlili berilgan. Tadqiqot davomida ushbu ichimliklarning nafaqat kundalik hayotdagi o'rni, balki xalq mentaliteti, madaniyati va qadriyat tizimiga ta'siri ochib beriladi. Vino va choy obrazlari orqali har ikkala xalqning dunyoqarashi, mehmondo'stlik an'analari, ijtimoiy muloqot uslubi va hayot falsafasi yoritiladi.

Kalit so'zlar: lingvokulturologiya, Italiya, turkiy xalqlar, og'zaki ijod, frazeologiya, vino, choy, mentalitet, madaniy kod, qiyosiy tahlil.

**WINE AND TEA: REFLECTION OF THE CULTURE AND MENTALITY OF
ITALIAN AND TURKIC PEOPLES**

Abstact

This article presents a linguocultural analysis of the images of wine and tea in the folklore of Italian and Turkic peoples. The study examines not only the role of these beverages in everyday life, but also their influence on the national mentality, culture, and value systems of both nations. Through the images of wine and tea, the worldview, hospitality traditions, social communication styles, and life philosophy of both peoples are revealed.

Key words: linguoculture, Italy, Turkic peoples, folklore, phraseology, wine, tea, mentality, cultural code, comparative analysis.

KIRISH

Italiya uzoq tarixga ega vino yurti bo'lib, uning madaniy hayotida vino alohida o'rin tutadi. Bu ichimlik Italiyaning gastronomik madaniyatini shakllantirishda muhim rol o'ynagan. Vino italyan xalqining nafaqat kundalik hayotida, balki ularning xalq og'zaki ijodida ham o'z aksini topgan. Xalq ertaklari, qo'shiqlar va maqollarda vino hayotiy quvonch, do'stlik, mehmondo'stlik va baxt timsoli sifatida talqin etiladi.¹

Vino obrazi faqatgina ichimlik doirasida qolib ketmay, italyan xalqining hayotga bo'lgan qarashi, qadriyatlari va estetik dunyoqarashini aks ettiruvchi lingvokulturologik belgiga aylangan.² Vino orqali bayram, farovonlik, samimiyat va insoniy munosabatlarga beriladigan yuksak e'tibor ifoda etiladi.

Xuddi shunday, turkiy xalqlarning og'zaki ijodida choy va sharbat kabi ichimliklar alohida o'rin tutadi. Choy turkiy xalqlarning nafaqat iste'mol madaniyatida, balki xalqning turmush tarzi va ijtimoiy munosabatlarini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Choy samimiyat, mehmondo'stlik va halollik timsoli sifatida xalq donoligida mustahkam o'rin egallagan.³ Xalq maqollari, qo'shiqlari va ertaklarida choy obrazi orqali mehmonni ardoqlash, do'stlik rishtalarini mustahkamlash kabi qadriyatlar ifoda etiladi.

Italiya va turkiy xalqlarning og'zaki ijodida ichimliklar bilan bog'liq leksik birliklar va frazeologik vositalar xalq hayoti va madaniyati bilan uzviy bog'liq bo'lib, bu so'z boyligining lingvokulturologik jihatlarini o'rganish bugungi kunda alohida dolzarb ahamiyat kasb etadi.⁴

Tadqiqotning dolzarbligi shundaki, globalizatsiya jarayonida har bir xalqning madaniy kodlarini saqlab qolish, ularni lingvistik vositalar orqali o'rganish nafaqat tilshunoslik, balki madaniyatshunoslik va sotsiologiya fanlari uchun ham muhimdir. Italiya va turkiy xalqlarning ichimliklar bilan bog'liq og'zaki ijod namunalari qiyosiy tahlili

¹ Calvino, I. (1956). *Fiabe Italiane*. Giulio Einaudi Editore

² Garibaldi, R. (2017). In viaggio per cibo e vino. *Esperienze creative a confronto*, 2.

³ Abdurahmonov, A. (2006). Turkiy xalqlar og'zaki ijodi: Eng qadimdan islomgacha bo'lgan davr. Samarqand: Alisher Navoiy nomidagi Samarqand davlat universiteti.

⁴ Ничипорчик, Е. В. (2012). Здоровье как ценность в паремиологической картине мира (на материале русских и итальянских пословиц и поговорок). *Проблемы истории, филологии, культуры*, (3 (37)), 218-231.

orqali har ikkala xalqning mentaliteti, qadriyat tizimi va dunyoqarashi yanada teran ochib beriladi.

METODOLOGIYA

Tadqiqotda quyidagi usullar va yondashuvlar qo'llanildi:

➤ **Leksik-semantik tahlil**

Vino va choy bilan bog'liq atamalar lug'aviy va semantik jihatdan o'rganilib, ularning asosiy va qo'shimcha ma'nolari, shuningdek, kontekstga qarab ma'no o'zgarishlari tahlil qilindi.

➤ **Lingvokulturologik yondashuv**

Leksik birliklarning milliy mentalitet va xalq ongidagi ramziy yuklamasi lingvokulturologik yondashuv asosida tahlil qilindi. Bu usul orqali ichimliklar obrazi orqali xalqning hayot falsafasi va qadriyat tizimi ochib berildi.

➤ **Frazeologik tahlil**

Xalq maqollari, qo'shiqlari va ertaklarida uchraydigan frazeologizmlar va doimiy iboralar funksional-semantik nuqtai nazardan o'rganildi.

➤ **Qiyosiy tahlil**

Italiya va turkiy xalqlarning og'zaki ijodi namunalari qiyosiy tahlil qilinib, ularning umumiylik va farqli jihatlari aniqlandi.

NATIJALAR

Tadqiqot davomida Italiya va turkiy xalqlarning og'zaki ijodida uchraydigan ichimliklar bilan bog'liq leksik birliklar, frazeologik vositalar va metaforalar lingvokulturologik yondashuv asosida tahlil qilindi. Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, har ikkala xalq uchun ham ichimliklar faqatgina iste'mol mahsuloti emas, balki xalqning dunyoqarashi, hayotga munosabati va milliy mentalitetining o'ziga xos ifodasi sifatida alohida o'rin tutadi.

Italiya xalq og'zaki ijodida vino obrazi alohida estetik va madaniy ahamiyatga ega bo'lib, u hayotiy zavq, baxt, bayram va do'stlik belgisi sifatida namoyon bo'ladi. Vino

bilan bog‘liq maqollar, ertaklar va qo‘shiqalarda ushbu ichimlik orqali xalqning hayot falsafasi, quvonch va mehmondo‘stlikka bo‘lgan munosabati ifodalangan.⁵ Masalan, “*Buon vino fa buon sangue*” (Yaxshi vino yaxshi qon qiladi) kabi maqollar orqali vino shunchaki ichimlik emas, balki sog‘lom turmush va hayotiy farovonlik belgisi sifatida talqin qilingan.⁶

Frazeologik tizim tahlili shuni ko‘rsatdiki, Italiya og‘zaki ijodida vino ko‘pincha hayotiy tajriba va vaqt o‘tishi bilan ortib boradigan boylik belgisi sifatida ham talqin etiladi.⁷ Bu holat “*Essere come un vino invecchiato bene*” (Vino kabi vaqt o‘tishi bilan yaxshilanish) kabi iboralarda yaqqol aks etadi.

Turkiy xalqlarning og‘zaki ijodida esa choy obrazi yetakchi o‘rin tutadi. Choy nafaqat ichimlik, balki samimiylilik va halollik timsoli sifatida aks etgan . Choy bilan bog‘liq maqollar va frazeologizmlar turkiy xalqlarning mehmonni izzatlash, do‘stona munosabatlarni qadrlash, ochiqlik va soddalikni e‘zozlash kabi milliy fazilatlarini ifodalaydi.⁸

Qiyosiy tahlil natijalariga ko‘ra, har ikkala xalq og‘zaki ijodida ichimliklar bilan bog‘liq obrazlar milliy madaniyatning ajralmas qismi bo‘lib, ularning tilda aks etishi xalqning tarixiy tajribasi va ijtimoiy hayot tarzini yoritib beradi.

Xulosa qilib aytganda, har ikkala xalqda ham ichimliklar bilan bog‘liq leksik birliklar va frazeologizmlar nafaqat turmush tarzining ajralmas qismi, balki milliy o‘ziga xoslikni saqlab qoluvchi lingvokulturologik kod sifatida muhim ahamiyatga ega ekani aniqlandi.

MUHOKAMA

Tadqiqot davomida olingan natijalar shuni ko‘rsatadiki, har ikkala xalq — Italiya va turkiy xalqlar — ichimliklarga nafaqat moddiy iste‘mol mahsuloti sifatida qaragan, balki ularni xalq hayoti, tarixiy tajribasi va ijtimoiy qadriyatlarini o‘zida aks ettiruvchi

⁵ Garibaldi, R. (2017). In viaggio per cibo e vino. *Esperienze creative a confronto*, 2.

⁶ Ничипорчик, Е. В. (2012). Здоровье как ценность в паремиологической картине мира (на материале русских и итальянских пословиц и поговорок). *Проблемы истории, филологии, культуры*, (3 (37)), 218-231.

⁷ Keldiyorova, S. J. (2025). ГАСТРОНОМИЧЕСКИЕ МЕТАФОРЫ И ИДИОМЫ В ИТАЛЬЯНСКОМ ЯЗЫКЕ. *American Journal of Advanced Scientific Research*, 2(10), 246-251.

⁸ Abdurahmonov, A. (2006). Turkiy xalqlar og‘zaki ijodi: Eng qadimdan islomgacha bo‘lgan davr. Samarqand: Alisher Navoiy nomidagi Samarqand davlat universiteti.

madaniy kod darajasiga ko'targan. Bu jarayon uzoq tarixiy taraqqiyot davomida shakllangan bo'lib, lingvokulturologik merosning uzviy qismi sifatida xalq og'zaki ijodi orqali avloddan-avlodga yetib kelgan.

Italiya xalq og'zaki ijodida vino hayotiy zavq, marosimiy bayramlar, do'stlik va ochiq muloqot ramzi sifatida gavalantirilgan. Ayniqsa, vino va sog'liq o'rtasidagi bevosita bog'liqlikni ifodalovchi maqollar xalq tajribasi va dunyoqarashini ifodalovchi yorqin vositalardan biridir. Bu kabi obrazlar italyan xalqining estetik dunyoqarashi va hayotga zavq bilan yondashuvini ko'rsatadi.⁹

Turkiy xalqlarda esa choy va u bilan bog'liq lingvokulturologik birliklar xalq hayoti va madaniy tafakkurining ajralmas qismi hisoblanadi. Choy nafaqat uy bekasi mehmondo'stligini namoyon qiluvchi ichimlik, balki do'stlik rishtalarini mustahkamlovchi ijtimoiy vosita sifatida ham e'tirof etiladi. Choy bilan bog'liq ertaklar orqali halollik va samimiyat kabi qadriyatlar kodlangan.

Turkiy xalqlarda choy obrazlari ko'proq ijtimoiy muloqot va do'stona munosabat bilan bog'liqdir. Masalan, "*Choyning so'ngini do'stingga ber*".¹⁰ Bu turkiy xalqlarning mehmondo'stlikka asoslangan mentalitetini aks ettiradi.

Zamonaviy jarayonda Italiyada vino obrazlari nafaqat folklorda, balki gastronomik turizm, reklama va ommaviy madaniyat vositasiga aylangan. Bu jarayon milliy brend yaratish va italyanча turmush tarzi — dolce vita konsepsiyasini ilgari surishda muhim rol o'ynamoqda. Shunday qilib, vino italyan identifikatoriga aylangan va milliy leksik fondning asosiy qatlami sifatida mustahkamlangan.

Turkiy xalqlarda esa choy bilan bog'liq obrazlar ko'proq an'anaviy nutqiy birliklar sifatida saqlanib qolgan. Choy obrazining globallashuvi kuchli emas, biroq u milliy madaniy kod sifatida o'z ahamiyatini yo'qotmagan.

XULOSA

Italiya va turkiy xalqlarning og'zaki ijodida ichimliklar bilan bog'liq leksik birliklar va frazeologik tizimlar har ikkala xalqning madaniy merosi, hayotiy falsafasi va ijtimoiy qadriyatlarini o'zida aks ettiruvchi lingvokulturologik fenomen sifatida shakllangan.

⁹ Ничипорчик, Е. В. (2012). Здоровье как ценность в паремиологической картине мира (на материале русских и итальянских пословиц и поговорок). *Проблемы истории, филологии, культуры*, (3 (37)), 218-231.

¹⁰ <https://myfarzand.uz/maqollar-choy.html>

Italiya xalq og‘zaki ijodida vino hayot zavqi, bayram va madaniy boylik timsoli bo‘lib, shaxsiy kamolot va yetuklik belgisi sifatida ham talqin etiladi. Vino obrazi milliy gastronomiya, turizm va brending jarayonlari orqali zamonaviy kommunikativ makonda ham faol yashashda davom etmoqda.

Turkiy xalqlarning og‘zaki ijodida esa choy samimiyat, mehmondo‘stlik va ijtimoiy yaqinlik belgisi sifatida alohida o‘rin tutadi. Choy bilan bog‘liq frazeologizmlar va maqollar xalq donoligi hamda an‘anaviy qadriyatlarining saqlanib qolishida muhim rol o‘ynaydi.

Ushbu tadqiqot natijalari lingvokulturologiya, folklorshunoslik va madaniyatshunoslik fanlari uchun ilmiy va amaliy ahamiyatga ega. Qolaversa, milliy identifikatsiya jarayonlarini chuqurroq anglash va xalq donoligini saqlab qolishda muhim vosita bo‘lib xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Calvino, I. (1956). *Fiabe Italiane*. Giulio Einaudi Editore
2. Garibaldi, R. (2017). In viaggio per cibo e vino. *Esperienze creative a confronto*, 2.
3. Bastianich, J., & Lynch, D. (2012). *Vino Italiano: The Regional Wines of Italy*. Clarkson Potter.
4. Ничипорчик, Е. В. (2012). Здоровье как ценность в паремиологической картине мира (на материале русских и итальянских пословиц и поговорок). *Проблемы истории, филологии, культуры*, (3 (37)), 218-231.
5. Abdurahmonov, A. (2006). *Turkiy xalqlar og‘zaki ijodi: Eng qadimdan islomgacha bo‘lgan davr*. Samarqand: Alisher Navoiy nomidagi Samarqand davlat universiteti.
6. Keldiyorova, S. (2024). ITALYAN TILIDA GASTRONOMIYAGA OID MAQOLLARNING ETIMOLOGIK TAVSIFI. *O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti konferensiyalari*, 888-890.
7. Keldiyorova, S. J. (2025). **ГАСТРОНОМИЧЕСКИЕ МЕТАФОРЫ И ИДИОМЫ В ИТАЛЬЯНСКОМ ЯЗЫКЕ**. *American Journal of Advanced Scientific Research*, 2(10), 246-251.
8. <https://uzbekistan.travel/uz/o/ozbek-choy-marosimining-sirlari/>

O'lsa o'zi o'lar so'zi o'lmaydi
Hamisha barhayot nasil shoirlar
Haqiqiy shoirning qabri bo'lmaydi
Yurakka ko'milar asil shoirlar
Muhammad Yusuf

YURAKKA KO'MILAR ASIL SHOIRLAR

Nabiyeva Malika

O'zDSMI "Madaniyat va san'at muassasalarini
tashkil etish hamda boshqarish" ta'lim yo'nalishi 3-bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada shoir Muhammad Yusuf ijodining xalqqa ta'siri, jamiyatimizda she'rlarining sevib o'qilishi va kuylanishi, insonga ma'naviy ozuqa bo'lishi haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: vatanparvarlik, mehr-muhabbat, sadoqat, do'stlik, ohang, kuy, asil shoir, his-tuyg'ular.

Abstract: This article discusses the influence of the work of the poet Muhammad Yusuf on the people, the love and singing of his poems in our society, and their spiritual nourishment for man.

Keywords: patriotism, love, loyalty, friendship, melody, melody, noble poet, feelings.

O'zbek adabiyotining yetuk namoyondasi Muhammad Yusuf o'z sherlari orqali ,xalq mehriga ,etiboriga sazovor bo'lgan .U o'zining samimiy dilkash ,vatanparvarlik va insoniy tuyg'ularni sher ohangiga solib kitobxonlar o'rtasida ajoyib qiziqish uyg'otgan.Adabiyot shariyat insonning ruhiy olamini ichki dunyosini so'z vositasida ochib beradigan va ruhlantirishga qanoatlantirishga qodir bir buyuk san'at hisolanadi.Shu san'ati o'z sherlarida ,dostonlarida mahorat bilan qo'llagan shoir Muhammad Yusuf ijodida metofora,epitet,tasheh kabi badiiy vositalardan mohirona foydalangan.U asarlarida an'anaviy aruz vazni bilan bir qatorda erkin uslubdan ham foydalangan .sherlarida kishini hayajonga soladigan ohangdor va qisqa o'qilishi yengil bo'lishi bilan bir qatorda xotiramizda yodda qoladigan so'zlar ipga tizilgandek tuzilgan.

Shoir Muhammad Yusuf 1954-yil 26-aprelda Andijon viloyatining Marhamat tumanida tug'ilgan. Toshkent davlat universitetining filologiya fakultetini

tamomlagan. Muhammad Yusuf o'zining sermahsul ijodi davomida xalqparvar, vatanparvar va samimiy she'rlari bilan tanilgan. 2001-yilda vafot etgan bo'lsa-da, uning ijodi hanuzgacha o'zbek xalqi orasida katta hurmat bilan tilga olinadi.

Muhammad Yusufning ilmiy-ijodi. Muhammad Yusufning ijodi o'zbek milliy ruhiyatini, xalqning orzu-umidlarini va hayotga bo'lgan qarashlarini aks ettirishi bilan ajralib turadi. Uning she'riyati quyidagi asosiy xususiyatlari bilan e'tiborga loyiq: Vatanparvarlik mavzusi – Muhammad Yusuf o'z she'rlarida Vatanni ulug'lash, uning taqdiri, kelajagi va xalq farovonligi haqida ko'p yozgan.

“Vatanim”, “O'zbekiston” kabi she'rlari xalq orasida juda mashhur. Xalqona ruh va soddalik – Uning she'riyati murakkab obraz va ramzlardan ko'ra, oddiy xalq tushunadigan sodda va ravon tilda yozilgan. U xalqona ohang va shakllardan foydalangan holda o'z asarlarini yaratgan.

Muhabbat va insoniylik – Muhammad Yusufning she'rlari insoniy tuyg'ular – muhabbat, sadoqat, do'stlik va mehr bilan sug'orilgan. U inson qalbini ochib beruvchi samimiy satrlar yozgan.

Folklor va xalq ijodiyoti ta'siri – Shoir o'z asarlarida xalq maqollari, iboralaridan keng foydalangan. Bu esa uning she'riyatiga milliy ruh bag'ishlagan. Muhammad Yusufning ijodi nafaqat badiiy qiymatga, balki ilmiy-adabiy ahamiyatga ham ega. Uning asarlari adabiyotshunoslar tomonidan chuqur o'rganilib, o'zbek she'riyatida yangi yo'nalishlar yaratishda muhim rol o'ynagan. Bugungi kunda ham uning she'rlari qo'shiqlarga aylanib, keng ommaga tarqalmoqda. Muhammad Yusuf o'zbek milliy adabiyotiga katta hissa qo'shgan ijodkorlardan biri bo'lib, uning asarlari kelajak avlodlar uchun muhim adabiy meros bo'lib qolmoqda. Muhammad Yusuf ijodida milliy qadriyatlar ona vatan muhabbat, ona tili va insoniy tuyg'ular xalq qalbiga yaqin bo'lib jamiyatning turli qatlamlariga tez tarqalgan.

Qadim yurtga qaytsin qadim navolarim

Qumlar bosiqurimasin daryolarim

Alisherga alla aytgan mo'molarim,

Ruhini shod etay desang xalq bo'l elim.

Asil shoir kim? Shoirlikning faqat so'z o'yinidan iborat emasligi, balki jamiyatga, xalqqa ta'sir qiluvchi kuch sifatida qarab, o'z davrining yuragi, xalqining dardini ifodalovchi shaxs bo'lib ijodi avlodlar uchun ma'naviy meros bo'lib qolishiga xizmat qilgan shoirdir. Asil shoir xalqqa yaqin bo'lishi, uning dard-u quvonchlarini ifodalashi adolat, haqiqat, vatanparvarlik, muhabbat kabi mavzularga murojaat qilishida ham yaqqol namoyon bo'ladi Uning sherlaridan yod olarkanman hayotning go'zalligi qiyinchiliklarni kurashib yengish har bir damni qadriga yetish haqida fikir va mulohazalar qilaman.sherlarda samimiy hissiyotlar insonni qalbidan chiqishi bilan

his tuyg'ularni ochiqcha ifodlashga xizmat qiladi. Muhammad Yusufning she'rlari xalqona ohang, samimiy tuyg'ular va milliy ruh bilan sug'orilgan. Masalan "Vatanim" she'rini olaylik, chunki bu she'rda shoirning vatanparvarlik tuyg'ulari, samimiy hissiyotlari va poetik mahorati yorqin aks etgan.

Vatanim, seni kuylayman, seni kuylayman,

Ko'ksim to'la ohang bilan, to'la kuy bilan.

Sen tug'ilgan kunni men ham tug'ilgan kun deb,

Shu yurak, shu jonu dil bilan, yurak, jonu dil bilan.

Ushbu she'rning markaziy mavzusi – Vatanga muhabbat. Shoir ona yurtini jondildan kuylaydi, uni hayotining ma'nosi sifatida ko'radi. Bu satrlarda faqat hissiyot emas, balki insonning milliy o'zligini anglash, uning yurakka yaqinligi ham aks etgan.

She'rning asosiy g'oyasi yurtga sadoqat, vatanparvarlik va inson qalbidagi sof tuyg'ularni madh etish bilan bog'liq. Shoir Vatanni shunchaki geografik hudud sifatida emas, balki o'z taqdiri va borlig'i bilan bog'liq muqaddas diyor sifatida tasvirlaydi.

Muhammad Yusufning bu she'rda bir nechta muhim badiiy vositalar ishlatilgan. Talaffuz va tovush ohangining qudrati, she'rni o'qiganda so'zlarning musiqiy ohang bilan kelishi, alliteratsiya va assonansdan foydalanilgani seziladi. Masalan, "Ko'ksim to'la ohang bilan, to'la kuy bilan" – bu misralarda "o" va "a" tovushlari takrorlanib, hissiy kuchayish hosil qilgan.

Tazod (antiteza): "Sen tug'ilgan kunni men ham tug'ilgan kun deb" – bu yerda Vatan va shoir hayoti bir-biriga qiyoslanadi, shaxsiy taqdir va millat taqdiri o'zaro bog'lanadi.

Tashbih va metaforalar: "Ko'ksim to'la ohang bilan, to'la kuy bilan" – shoir o'z yuragining Vatan uchun ohang va kuyga to'la ekanligini ta'kidlab, ichki his-tuyg'ularni musiqaga qiyoslaydi. Bu san'at va vatanparvarlik o'rtasidagi bog'liqlikni ko'rsatadi.

Muhammad Yusufning she'ri shunchaki vatanparvarlikka da'vat emas, balki ichki kechinmalar, insoniy g'urur va mehr-muhabbatni aks ettiruvchi chinakam samimiy satrlar. U har bir o'zbekning yuragiga yaqin, chunki oddiy xalq tushunadigan tilda yozilgan va xalqning o'z dardi, tuyg'ularini aks ettirgan.

"Vatanim" she'ri Muhammad Yusuf ijodining yorqin namunalaridan biri bo'lib, uning xalqona tili, samimiyati va milliy g'urur tuyg'ulari bilan ajralib turadi. Shoir o'z yuragining Vatan bilan uyg'unligini shunchalik kuchli ifoda etadiki, har bir satr yurakka chuqur singadi. Uning she'riyati zamonlar o'tishi bilan yanada qadrlil bo'lib borayotgani bejiz emas – u millatning his-tuyg'ularini so'z bilan kuylagan shoirdir.

"Muhammad Yusuf o'zbek xalqining yuragidan joy olgan shoir. Uning she'rlari hech qachon eskirmaydi, aksincha, vaqt o'tgan sayin yanada qadrlanadi."- Shavkat Mirziyoyev (O'zbekiston Respublikasi Prezidenti "Muhammad Yusuf she'riyati

bizning xalqimizning yuragida jaranglaydigan samimiy va ta'sirchan satrlardir. Uning so'zlari odamni o'ylantiradi, ruhlantiradi." – Abdulla Oripov (O'zbekiston xalq shoiri): "Uning she'rlari xalqona, oddiy va yurakka yaqin. Shu bois ham Muhammad Yusuf she'riyati odamlarning tilidan tushmaydi." – O'tkir Hoshimov (Yozuvchi): "Muhammad Yusuf bizning adabiyotimizda o'ziga xos iz qoldirgan, xalq bilan yashagan, xalq tilida gapirgan shoir edi. –Erkin Vohidov O'zbekiston xalq shoiri. Ushbu fikrlar Muhammad Yusufning o'zbek adabiyotidagi o'rnini va uning ijodining ahamiyatini yana bir bor tasdiqlaydi. Asil shoir – yurakdan so'zlaydigan va yuraklarga muhrlanadigan inson. U so'zlari bilan nafaqat o'z davrini, balki kelajak avlodlarning ham tuyg'ularini uyg'ota oladi. Shoirning jismoniy umri tugashi mumkin, ammo uning she'rlari hech qachon o'lmaydi, aksincha, qalblarda yashaydi, ruhimizni boqiy nurlari bilan yoritadi. She'riyat – bu faqat satrlar yig'indisi emas, balki xalqning o'tmishi, buguni va kelajagini o'zida mujassam etgan muqaddas ovozdir. Asil shoir esa bu ovozni yurak yurakka yetkazuvchi elchidir. Uning so'zlari umrboqiy, izlari abadiy, yuraklarga ko'milgan muhabbati esa hech qachon unutilmaydi. Demak, haqiqiy shoirlar vaqt va makon chegaralaridan yuksalib, inson ruhiga singib ketgan she'rlari bilan yashaydi. Chunki ular na qog'ozga, na kitoblarga, balki inson qalbiga bitiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Tafakkur .net 2025.
2. Ziyoz.uz.
3. Muhammad Yusuf Saylanma "Sharq" nashriyoti matbaa aksadorlik kompaniyasi Toshkent – 2019. 5-9 bet.
4. Muhammad Yusuf saboqlari / to'plovchi va hammuallif Sh. Qurbon. – Toshkent: O'zbekiston Milliy kutubxonasi nashriyoti, 2012.
5. Yusuf M. Saylanma. - Toshkent: Sharq, 2005. - B. 275. 5. Yusuf M. Saylanma. – Toshkent: Sharq, 2005. - B. 273.
6. Internet ma'lumotlari.
7. Arboblari.uz.

MTT PEDAGOGLARI UCHUN KREATIV YONDASHUVLAR

Mamurova Mashhura Akbarovna

Navoiy viloyati Zarafshon shahar 16-sonli DMTT tarbiyachisi

mashhuramamurova@gmail.com

Annotatsiya

Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotlari (MTT) pedagoglari uchun kreativ yondashuvlarning nazariy va amaliy jihatlari keng ko'rib chiqiladi. Zamonaviy ta'lim jarayonida bolalar ijodkorligini rivojlantirish, ularda mustaqil fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish va interfaol metodlarni qo'llash dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Tadqiqotda kreativ yondashuvlar, innovatsion ta'lim metodlari va pedagogik texnologiyalar tahlil qilinib, ularning MTTda qo'llanilishi bo'yicha ilmiy izlanishlar natijalari keltiriladi. Shuningdek, kreativ pedagogikaning ahamiyati, uning bolaning shaxsiy rivojlanishiga ta'siri va samaradorligi bo'yicha amaliy tavsiyalar beriladi. Maqola davomida ilg'or xorijiy tajribalar va mahalliy innovatsion yondashuvlar o'rganilib, olingan natijalar asosida MTT pedagoglari uchun taklif va tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Kalit so'zlar: kreativ pedagogika, innovatsion metodlar, maktabgacha ta'lim, pedagogik yondashuv, kreativ tafakkur, ta'lim sifati, interfaol metodlar, ijodiy rivojlanish.

Kirish

Bugungi kunda ta'lim sohasida kreativ yondashuvlardan foydalanish zarurati tobora ortib bormoqda. Axborot texnologiyalari rivojlanishi, jamiyatning o'zgarishi va ta'lim sohasiga yangicha qarashlarning kirib kelishi natijasida, maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ham yangiliklarga bo'lgan ehtiyoj ortib bormoqda. MTT pedagoglari nafaqat an'anaviy o'qitish usullaridan foydalanishi, balki kreativ va innovatsion yondashuvlarni ham joriy etishi muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Maktabgacha yoshdagi bolalar hayotining dastlabki yillarida oladigan bilim va tarbiya ularning kelajakdagi shaxsiyati, ijodiy tafakkuri va intellektual qobiliyatlarini shakllantirishda asosiy rol o'ynaydi. Shu sababli, bugungi kunda MTT pedagoglari ta'lim jarayonini yanada samarali tashkil etish, bolalarni mustaqil fikrlashga o'rgatish, ijodiy rivojlantirish hamda ularda tashabbuskorlik va izlanuvchanlikni shakllantirish uchun turli xil innovatsion usullardan foydalanishlari zarur.

Mavzuning dolzarbligi

Kreativ pedagogika – bu bolalarning qiziqishlari, ehtiyojlari va individual xususiyatlarini hisobga olgan holda ta’lim-tarbiya jarayonini tashkil qilishga qaratilgan yondashuv hisoblanadi. An’anaviy usullar bolalarni ta’lim jarayonida faqat passiv ishtirokchiga aylantirsa, kreativ pedagogika bolalarni faol va mustaqil o‘quv jarayonining ishtirokchisiga aylantiradi.

Bugungi kunda dunyoning ilg‘or ta’lim tizimlarida kreativ pedagogika yetakchi o‘rin tutmoqda. Xususan, Finlyandiya, Yaponiya va AQSh ta’lim tizimlarida kreativ yondashuvlar bolalar qobiliyatlarini rivojlantirishning asosiy tamoyillaridan biri sifatida qaraladi. Shu boisdan, O‘zbekistonda ham maktabgacha ta’lim tizimida kreativ yondashuvlarni keng qo‘llash muhim ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqot maqsadi

Ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi maktabgacha ta’lim tashkilotlarida kreativ yondashuvlarni joriy etishning samaradorligini aniqlash, ularning pedagogik jarayonga ta’sirini baholash va MTT pedagoglari uchun amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqot quyidagi vazifalarni o‘z ichiga oladi:

Kreativ pedagogika va innovatsion metodlarning nazariy asoslarini o‘rganish.

Zamonaviy MTT pedagoglarining kreativ yondashuvlarga bo‘lgan munosabatini tahlil qilish.

Turli pedagogik texnologiyalarni o‘rganish va ularning samaradorligini baholash.

Kreativ yondashuvlar asosida maktabgacha yoshdagi bolalarni o‘qitish va tarbiyalash bo‘yicha ilg‘or tajribalarni o‘rganish.

MTT pedagoglari uchun samarali kreativ metodlarni ishlab chiqish va ularni amaliyotga joriy etish bo‘yicha tavsiyalar berish.

Materiallar

Tadqiqotda quyidagi asosiy materiallardan foydalanildi:

Darslik va ilmiy adabiyotlar – Muhandislik va texnologiya ta’limida kreativ yondashuvlarni aks ettiruvchi o‘quv qo‘llanmalar, maqolalar va dissertatsiyalar o‘rganildi.

Pedagogik innovatsiyalar – Zamonaviy interaktiv ta’lim usullari, virtual laboratoriyalar va muhandislik dizayni bilan bog‘liq o‘quv materiallari tahlil qilindi.

Talabalar va o'qituvchilar tajribasi – MTTda faoliyat yurituvchi o'qituvchilar va talabalar bilan suhbatlar, intervyular hamda so'rovnomalar o'tkazildi.

O'quv jarayoni misollari – Muhandislik fanlarida kreativ yondashuvlar qo'llanilgan real ta'lim jarayonlari o'rganildi.

Usullar

Tadqiqotda quyidagi usullardan foydalanildi:

1. Adabiy manbalarni tahlil qilish

Muhandislik ta'limida kreativ yondashuvlarga oid ilg'or tajribalar va nazariy asoslar o'rganildi.

Innovatsion ta'lim metodikalarining samaradorligi taqqoslab tahlil qilindi.

2. Empirik tadqiqot usullari

O'qituvchilar va talabalar orasida so'rovnomalar o'tkazilib, kreativ yondashuvlarning ta'lim jarayoniga ta'siri baholandi.

MTT kurslarida turli kreativ metodlarni qo'llash natijalari kuzatildi va tahlil qilindi.

3. Eksperimental usul

Dasturiy ta'minot, muhandislik dizayni va modellashtirish vositalari yordamida kreativ o'qitish metodlari sinovdan o'tkazildi.

Interfaol va amaliy mashg'ulotlarda yangi yondashuvlarning natijalari kuzatildi.

4. Taqqoslash va statistik tahlil

Kreativ va an'anaviy muhandislik ta'lim usullarining natijalari solishtirilib, ularning samaradorligi statistik usullar yordamida baholandi.

Talabalar o'zlashtirish ko'rsatkichlari asosida kreativ yondashuvlarning ta'siri baholandi.

Tadqiqot natijalari

Tadqiqot davomida quyidagi natijalarga erishildi:

1. Innovatsion metodlarning samaradorligi

Interfaol darslar bolalar o'zlashtirishini 30-40% ga oshirishga yordam beradi.

O‘yin texnologiyalari va kreativ metodlardan foydalanish bolalarning darslarga qiziqishini oshirib, ularning ijodiy tafakkurini rivojlantiradi.

2. Xorijiy tajribalar tahlili

Finlyandiya ta’lim tizimida o‘quvchilarni ijodiy fikrlashga o‘rgatish uchun “O‘yin orqali o‘rganish” metodidan keng foydalaniladi.

Yaponiya ta’lim tizimida kreativ yondashuvlar asosida bolalar mustaqil fikrlashga o‘rgatiladi.

3. O‘zbekistondagi amaliy tajribalar

Ayrim MTTlarda STEAM ta’lim tizimi elementlari joriy etilgan bo‘lib, bu bolalarning kreativ tafakkurini rivojlantirishda muhim omil hisoblanadi.

Zamonaviy pedagoglar bolalar bilan ishlashda robototexnika, multimedia texnologiyalari va ijodiy loyihalar kabi innovatsion metodlardan foydalanishni boshlaganlar.

Natijalar va muhokamalar

Tadqiqot shuni ko‘rsatdiki, maktabgacha ta’lim tashkilotlarida kreativ yondashuvlardan foydalanish bolaning rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. An’anaviy yondashuvlarga nisbatan kreativ pedagogika quyidagi afzalliklarga ega:

Bolalar dars jarayonida faol ishtirok etadi, mustaqil fikrlash va yechim topishga o‘rganadi.

Kreativ yondashuvlar bolaning qiziqishlarini inobatga olgan holda individual ta’lim berish imkoniyatini yaratadi.

Innovatsion texnologiyalar orqali bolalarning kelajakda yuqori intellektual salohiyatga ega bo‘lishi ta’minlanadi.

Xulosa

Maktabgacha ta’limda kreativ yondashuvlardan foydalanish bugungi kunning eng muhim talablaridan biridir. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, kreativ pedagogika metodlarini qo‘llash bolalarning faolligini oshirib, ularning mustaqil fikrlash va ijodkorlik qobiliyatlarini rivojlantirishda muhim rol o‘ynaydi. Shu sababli, MTT pedagoglari uchun kreativ yondashuvlarni joriy etish bo‘yicha maxsus dasturlar ishlab chiqilishi va amaliyotga tadbiiq etilishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Vygotsky, L.S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Harvard University Press.
2. Dewey, J. (1938). *Experience and Education*. Macmillan.
3. Piaget, J. (1952). *The Origins of Intelligence in Children*. Norton.
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 9-sentabrdagi PQ-3276-sonli qarori “Maktabgacha ta’lim tizimini rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”.
5. “Maktabgacha ta’lim pedagogikasi” (2020). Tashkent: O‘zbekiston Milliy Ensiklopediyasi.

**BO‘LAJAK YOSH OFITSERLARDA QO‘MONDONLIK
VA BOSHQARUV JARAYONIDA “SOFT SKILLS”
KO‘NIKMASINI ASOSIY TUTGAN O‘RNI VA ROLI**

SOXIBOYEV Z.E.

*dotsent, podpolkovnik, Chirchiq OTQMBYU Taktika kafedrası
katta o‘qituvchisi.*

Annotatsiya. Ushbu maqolada oliy harbiy ta’lim muassasalarida bo‘lajak yosh ofitserlarning “Soft Skills” ko‘nikmalarini rivojlantirishning o‘ziga xos jihati, ahamiyatli tomoni, bo‘linmalar bilan kundalik faoliyat va amaliy mashg‘ulotlarda shaxsiy tarkib bilan mustahkam aloqa o‘rnatish, mohirona boshqarish, oldinga qo‘yilgan vazifalarni o‘z vaqtida aniq sifatli bajarilishini ta’minlaydigan yumshoq ko‘nikmalar yoritib berilgan.

Tayanch so‘zlar: “Soft Skills”, uslublar, ko‘nikma, malaka, tarbiya, ta’lim, kompetentlik, qobiliyat, bilim, maxsus qobiliyat, psixologik tayyorgarlik.

Аннотация. В данной статье раскрывается уникальный аспект развития навыков “Soft Skills” будущих молодых офицеров в высших военных учебных заведениях, важность установления прочных взаимоотношений с личным составом в повседневной деятельности и практических занятиях с подразделениями, умело управление, мягкая выделены навыки, обеспечивающие своевременное и точное выполнения поставленных задач.

Ключевые слова: “Soft Skills”, методы, умение, способность, обучение, образование, компетентность, способность, знание, специальных способностей, психологических подготовка.

Annotation. In this article, the unique aspect of the development of “Soft Skills” skills of future young officers in higher military educational institutions the important aspect, the establishment of strong communication with personnel in daily activities and practical exercises with units, skillful management, the soft skills that ensure timely and accurate quality performance of the tasks set forth are highlighted.

Keywords. “Soft Skills”, methods, skill, ability, training, education, competence, ability, knowledge, special abilities, psychological preparation.

Ma'lumki, Respublikamizda harbiy kadrlar tayyorlash davlat xavfsizligini ta'minlashning ustuvor yo'nalishi hisoblanadi. Bugungi kunda oliy harbiy ta'lim muassasalarida zamonaviy dunyoqarashga ega bitiruvchisi qo'shinlarga kirib kelayotgan qurol-yarog' va harbiy texnikadan foydalanish bo'yicha mustahkam fundamental bilim va ishonchli amaliy ko'nikmalarga ega bo'lishi, shuningdek, turli-xil sharoitdagi har qanday o'zgarishlarga tezkorlik bilan javob berish, tezkor qaror qabul qilish, malakali bo'lishi kerakligini taqozo etmoqda.

Ushbu harakatlarni bajarish davomida yosh bo'lajak komandirlarda resurslarni taqsimlash, vaqtni boshqarish va shu bilan birga jangovar va jangovar tayyorgarlik vazifalarini hal qilishda harbiy qismlarga malakali rahbarlik qilish. Bundan tashqari, innovatsion qurollarning zamonaviy turlari bugungi kunda o'z rivojlanishida turli shakllarga ega bo'lib, ko'pincha dushman bilan to'g'ridan-to'g'ri aloqani talab qilmaydi, o'z mohiyati va mazmuniga ko'ra ularni boshqarish, ishlatish va faoliyat ko'rsatish uchun murakkab tizimlardir.

Ushbu maqolaning dolzarbligi shundaki Oliy harbiy ta'lim muassasalarida bo'lajak yosh ofitserlarda "Soft Skills" ko'nikmalarini rivojlantirish masalalari va shakllantirish usullari yoritib berilgan. Maqolaning umumiy mazmun mohiyatida Chet ellik olim **P. Andersonning** "Soft Skills" ko'nikmalarni shaxsda rivojlantirish omillari asarlariga asoslanib boshlamoqchiman.

"Soft Skills" – bu jamiyatdagi barcha insoniyat olamida va ularning shaxsiy hayotida muvaffaqiyatli bo'lishga yordam beradigan norasmiy ko'nikmalar, o'zaro aloqalarni o'rgatish yoki boshqaruv ko'nikmalarini shakllantirish asosiy mezon sifatida o'rganish tushuniladi.

"Soft Skills" odamlar o'zlari uchun hatto profesional sharoitda ham aloqalarni yaxshilash uchun "Soft Skills" rivojlantirishga harakat qilishadi. Misol uchun "Emotional intelligence" kitobida hissiy intellektni ilgari surib, tushunish va his qilish qobiliyatini yaxshilashga ko'mak beradi. Bu o'z navbatida insonlar shaxsiga ular bilan muloqot o'rnatishga kuchli ta'sir ko'rsatadi.

Maqolani chop etishda **Crucial Conversations** asarlarini ham chuqur tahlil qilib, shuni aytish mumkinki shahslararo muloqotlarni o'rnatishda og'ir mavzularni muhokama qilishga yordam beruvchi va shaxsning o'z fikrlarini mustaqil ifodalash va intizomli ravishda qaror qabul qilish, professional rivojlanishi uchun muhim omil ekanligi o'z isbotini topgan.

Keling avvalo sizlar bilan bu ko'nikmalar qachon qayerda paydo bo'lganligini bilib olaylik .

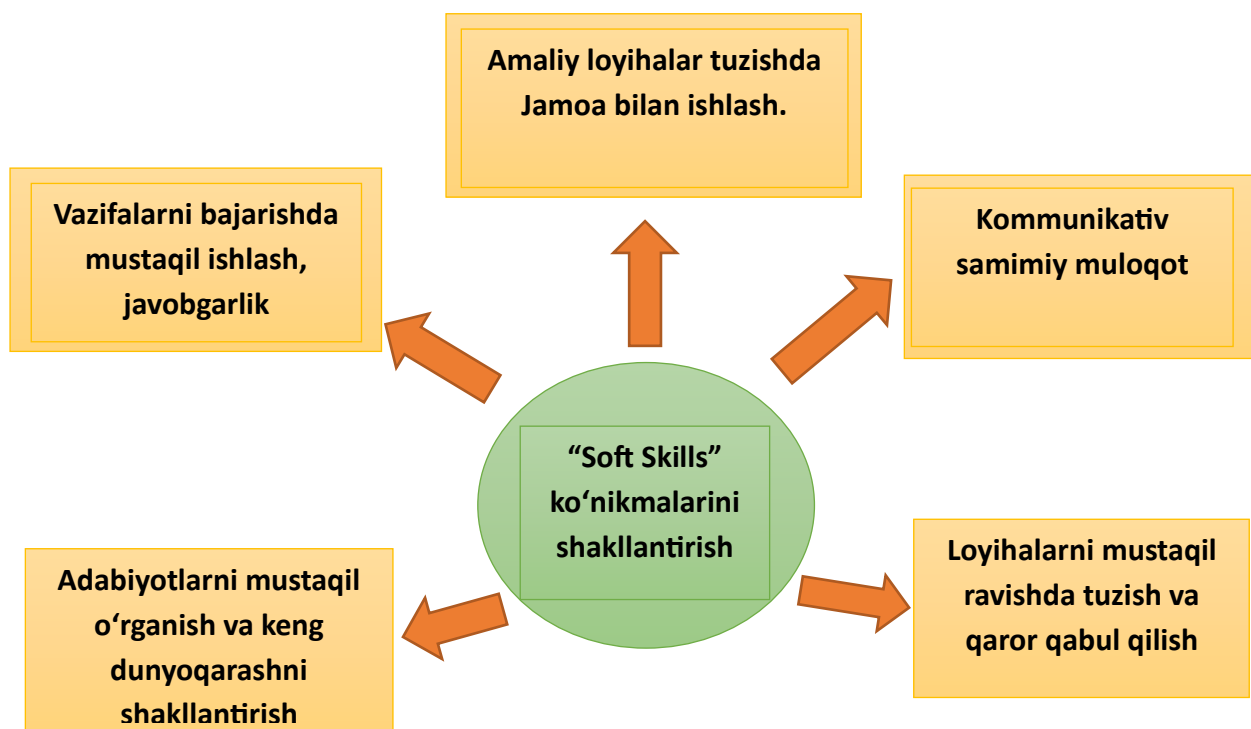

Soft va Heard (Qattiq va yumshoq ko'nikmalar) atamaları 1959 yildan beri harbiy ishlarda paydo bo'lganiga qaramay, bugungi kunda yangi ko'nikmalarni rivojlantirishga yondashuvlarni qayta ko'rib chiqish, tuzatish va ularning kasbiy, shaxsiy va raqamli rivojlanishi uchun ekologik sharoitlarni shakllantirish masalasi mavjud. OHTM da tahsil olayotgan kursant bo'lajak ofitser sifatida tez, chaqqon va jadal rivojlanishi va bo'linmani mohirona boshqara olishi uchun o'ta muhim ko'nikma hisoblanadi.

“Yumshoq ko'nikmalar” tushunchasi "Yumshoq ko'nikmalar" atamasi Ingliz tilidan tarjima qilingan yumshoq qobiliyatlar *"yumshoq"* qobiliyatlar yoki *"moslashuvchan"* qobiliyatlarni anglatadi.

“Soft Skills” ko'nikmalar boshqa odamlar bilan samarali va uyg'un munosabatda bo'lishga imkon beradigan shaxsiy fazilatlaridir, masalan, *samarali muloqot*. Shu bilan birga, kontseptsiyaning mazmunli tomoni atrof-muhit va shaxsiy resursni integratsiyalashgani tushunishni talab qiladi.

Moslashuvchan ko'nikmalar (ingliz tilining yumshoq qobiliyatlari) - bu har-bir faoliyat turida, ish jarayonida muvaffaqiyatli

ishtirok etish, yuqori mahsuldorlik uchun mas'ul bo'lgan va o'zaro bog'liq bo'lmagan ko'nikmalar to'plamidir.

Yumshoq ko'nikmalarni rivojlantirish muammosi bilan turli vaqtlarda ko'plab olimlar shug'ullangan, ular "yumshoq ko'nikmalar" tushunchasini turli yo'llar bilan ko'rib chiqqanlar va aniqlaganlar, buni har birining idrok etish xususiyatlari va ilmiy qiziqish doirasi bilan izohlash mumkin.

Oliy harbiy ta'lim muassasalarda tahsil olayotgan bo'lajak yosh ofitserlarida ushbu ko'nikmalarni rivojlantirishning asosiy omillari quyidagilarni o'z ichiga qamrab oladi:

Etakchilik - bo'lajak ofitser o'z faoliyatida etakchilik qilishi - bu jamoaning hamjihatligi, intizomi va ma'naviyatini rag'batlantirishda qo'l ostidagilar bilan oldinga qo'yilgan vazifalarni o'z vaqtida bajarish, maqsadlariga erishish uchun muvaffaqiyatli boshqarish, ta'sir qilish va o'z-o'ziga ishonch va ilhomlantirish qobiliyatlari hisoblanadi.

Nima uchun ushbu ko'nikmalar zarur; Oliy harbiy ta'lim muassasalarda tahsil olayotgan bo'lajak yosh ofitserlarning rahbarlik faoliyati juda muhim, chunki u bo'linmada yuksak intizomni ta'minlaydi, kundalik va jangovar harakatlarni vazifalarni aniq maqsadlariga yo'naltiradi, jamoalarning birdamligini ta'minlaydi va harbiy xizmatchilar o'rtasida ishonch va ma'naviyatni uyg'otadi, natijada murakkab va qiyin sharoitlarda jangovar harakatlarning samaradorligi va muvaffaqiyatini ta'minlaydi.

Bo'lajak ofitserlarda etakchilik mahoratini qanday oshirish mumkin? Etakchilik mahoratini oshirish, ayniqsa yosh ofitser sifatida, doimiy shaxsiy rivojlanish, jamoani tushunish va ularning ehtiyojlari va oldiga qo'yilgan vazifa maqsadlariga moslashtirishni o'z ichiga oladi.

Yetakchilik mahoratlarini quyidagi uslublar orqali rivojlantirish mumkin:

o‘z-o‘zini anglash va o‘z-o‘zini takomillashtirish; kuchli va zaif tomonlaringizni muntazam ravishda baholang. Fikr-mulohazalarni izlang va unga ochiq bo‘ling. Uzluksiz harbiy-pedagogik ta‘lim jarayonida faol ishtirok eting.

samarali muloqot: qo‘l ostidagilar bilan aniq, qisqa va to‘g‘ridan-to‘g‘ri muloqot qilish san‘atini egallang. Nazariy va amaliy mashg‘ulotlar davomida og‘zaki va og‘zaki bo‘lmagan belgilarning ahamiyatini tushuning. *Misol uchun:* sizning xatti-harakatingiz jamoangiz uchun standartni belgilaydi. Boshqalardan kutmagan qadriyatlar va axloqni namoyish eting.

jamoada faol ishlash va o‘zaro aloqani rivojlantirish: harbiy jamoaning har

bir harbiy xizmatchilarning xissiyotlarini to‘g‘ri tushunish va qadrlash orqali bo‘linmangizda ishonch va hurmatni mustahkamlang. Har bir faoliyat turidan so‘ng ularni rag‘batlantiring.

moslashuvchanlik: moslashuvchan va etakchilik uslubingizni har bir vaziyat talablariga va jamoangiz ehtiyojlariga moslashtirishga tayyor bo‘ling.

qaror qabul qilish va mas‘uliyat: bo‘linmani boshqarishda aniq qarorlar qabul qiling va ularni ijrosiga rioya qiling. Jamoangizda javobgarlik madaniyatini targ‘ib qiling.

Yuksak uslubiyotchi : qo‘l ostidagilaringizga murabbiy bo‘ling. Ularni to‘liq salohiyatini o‘z vaqtda ro‘yobga chiqarishga yo‘naltiring, fikrlarini qo‘llab-quvvatlang va ilhomlantiring. Ushbu strategiyalarni etakchilik yondashuvingizga kiritish nafaqat yosh harbiy ofitser sifatidagi samaradorlikni oshiribgina qolmay, balki sizning qo‘mondonligingiz qo‘l ostidagilarni ham eng yaxshi natijaga erishishga ilhomlantiradi.

Qo‘l ostidagi shaxsiy tarkibni mohirona boshqarish va taktik mahoratni oshirish usullari: bo‘lajak yosh ofitser sifatida o‘z taktikangizni yaxshilash uchun quyidagi tezkor qadamlarni bajaring:

1. Uzluksiz ta‘lim: harbiy fanlarga oid kitoblar, o‘quv qo‘llanmalar, rahbariy hujjatlar talablarini va harbiy jurnallarni o‘qish orqali eng so‘nggi mintaqada va jahonda yuz berayotgan harbiy siyosiy vaziyatlarni to‘g‘ri tahlil qiling, yangi taktik

harakatlardan xabardor bo'ling. Taktik vazifalarga oid dolzarb baxs, munozaralarda faol ishtirok eting.

2. Trening simulyatsiyalari: muntazam taktik modulyatsiya va simulyatsiya vositalaridan va shartli urush o'yinlarida faol ishtirok eting. Haqiqiy harbiy hayot rejasi ustida ko'proq ish tuting.

3. Olib borilgan harakatlarni ko'rib chiqish rejalashtirilgan va aslida nima sodir bo'lganini baholash uchun to'liq tahlil o'tkazing. Muvaffaqiyatlardan ham, muvaffaqiyatsizliklar natijalarini tahlil qilib o'rganing.

4. Harbiy faoliyatda jismoniy va ruhiy salomatlik: fuqorolik hayotda va harbiy faoliyatda eng yuqori jismoniy holat va ruhiy mustahkamlikni saqlang.

5. Moslashuvchanlik: Jangovar harakatlarda dushman harakati va texnologik yutuqlarga asoslangan taktikalarni moslashtirish va rivojlantirishga harakat qiling.

6. Etakchilik ko'nikmalarini rivojlantirish: o'z qobiliyatlarizdan kelib chiqib etakchilik ko'nikmalarini rivojlantiring, chunki kundalik va jangovar vazifalarni samarali bajarish davomida yetakchilik qilish va hal qiluvchi harakatlarni amalga oshirish o'ta muhimdir.

7. O'zaro hamkorlik va yutuq: harbiy-pedagogik ta'lim jarayonida jamoaviy harbiy forumlar va seminarlarda, harbiy-ilmiy anjumanlarda faol ishtirok eting, qo'l ostidagi shaxsiy tarkib, tengdoshlar va murabbiylar bilan fikr va mulohazalar o'tkazing va aniq muloqot o'rnatib.

XULOSA

Xulosa qilib aytish mumkinki oliy harbiy ta'lim muassasalarida bo'lajak yosh ofitserlarning "Soft Skills" ko'nikmalarini rivojlantirish zamonaviy armiyamizning asosiy maqsadi bo'lib, unda komandirlarning qo'l ostidagi shaxsiy tarkibni kundalik va jangovar harakatlar davomida ularga yetakchilik qila olish qobiliyatlari va ko'nikmalari juda ham muhim o'rin tutadi. Shu nuqtai nazarda yosh bo'lajak ofitserlarning yumshoq ko'nikmalarini shakllantirish bu muvaffaqiyat kalitidir. Chunki ushbu ko'nikmalar orqali komandir o'z jamoasi bilan vaziyatning har qanday sharoitida ham ular bilan ochiq muloqot qila olish, ularni mohirona boshqara olish darajasi va maqsadiga yeta oladi. Bu ko'nikmalar orqali nafaqat oldiga siljish, balki yosh bo'lajak ofitserlarning harbiy-kasbiy kompetentlikni shakllantirish kasbiy mohirlik, ijod, ko'nikmalarini hosil qilish, muomala madaniyati, pedagogik texnika malakalarini shakllantirish, tarbiyachilik mahoratining dastlabki malakalarini tarkib toptirishni asosiy maqsad qilib belgilaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasining O‘RQ-637-sonli “Ta’lim to‘g‘risida” Qonuni 23.09.2020 y.
2. O‘zbekiston Respublikasining Mudofaa doktrinasini. 2018 yil 9 yanvar.
3. Anderson, P. “Leadership and “Soft Skills” for Military officers, A Strategic Guide”. Military press. Bo‘lajak ofitserlarda rahbardik va boshqaruv ko‘nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan o‘quv qo‘llanma. (2018).
4. Goleman, D. “ Emotional Intelligence Bantam Books”. (1995). Emotsional intellekt va uning “Soft Skills” ko‘nikmalarini rivojlantirishdagi ahamiyatli mashhur asar.
5. Katz, R.L. Menejment va rahbarlikdagi “Soft Skills” ko‘nikmalari haqidagi klassik maqola. (1974).
6. Maxwell, J.C. Liderlik va boshqaruv ko‘nikmalarini rivojlantirish bo‘yicha amaliy tavsiyalar to‘plami. (2007).
7. Abdurahimova D. Harbiy pedagogika. Darslik. T.: Akademiya, 2022.
8. Abdurahimova D.A., Abidjanova M.A. Harbiy ta’lim tizimida innovatsion ta’lim texnologiyalaridan foydalanish. O‘quv qo‘llanma.: “Akademiya” nashriyoti 2021 y.

**MAKTAB O'QITUVCHILARINI INKLUZIV O'QITISHNING TASHKILIY-
PEDAGOGIK SHARTLARI.**

Nosirov Po'lat Raximovich

OSIYO XALQARO UNIVERSITETI MAGISTRANTI

ANNOTATSIYA: Maqolada inklyuziv ta'lim tizimida o'qituvchilarning kasbiy mahorati oshirish va alohida ehtiyojli bolalar bilan ishlashning o'ziga xos xususiyatlari ko'rib chiqilgan va interaktiv texnologiyalar yordamida yanda rivojlantirish tamoyillari ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: inklyuziv, intellectual, dialektik, individual, mentalitet, individualizatsiya, motivatsiya.

ABSTRACT: The article discusses the specifics of improving the professional skills of teachers in the inclusive education system and working with children with special needs, as well as the principles of further development using interactive technologies.

Keywords: inclusive, intellectual, dialectical, individual, mentality, individualization, motivation.

KIRISH

Mavzuning dolzarbligi. Inklyuziv ta'lim tizimida o'qituvchilarning kasbiy mahorati va hamkorligi, avvalo, alohida ehtiyojli bolalar bilan ishlashning o'ziga xos xususiyatlari bilan bog'liq. Inklyuziv ta'lim nogironligi bo'lgan bolalarga nisbatan har qanday holatlarni istisno etadigan, barcha uchun teng muomalani ta'minlaydigan, lekin maxsus ta'lim ehtiyojiga ega bolalar uchun zarur sharoit yaratadigan mafkuraga asoslanadi.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida barcha uchun ta'lim olish huquqi kafolatlangan. Milliy qonunchiligimizda ham nogironligi bo'lgan shaxslar uchun salohiyatlarini yuzaga chiqarishda teng huquqlar belgilangan.

Bugungi kunda nogironligi va rivojlanishida nuqsonlari bo'lgan bolalar sifatli ta'lim olishlari va keyinchalik munosib ish topishlari uchun ularga haqiqiy inklyuziv sharoitlarni yaratish bo'yicha mamlakatimizda bir qancha ishlar amalga oshirilmoqda.

Maqsad. Inklyuziv ta'limning muhim muammolaridan biri bo'lgan alohida ta'lim ehtiyojga ega bo'lgan bolalar guruhini aniqlab, ularga sifatli ta'lim shakllarida bilim berish va salohiyatini oshirishdan iboratdir. Inklyuziv ta'limni rivojlantirishda ustuvor yo'nalishlarga ega bo'lgan tamoyillari va yo'nalishlar muhim ahamiyat kasb etadi.

Bu maxsus ta'lim ehtiyojlariga ega bo'lgan maktabning ta'lim faoliyatiga, yo'nalishlariga, hamda imkoniyatlarga (jismoniy, intellektual) mos kelishi maqsadga muvofiqdir.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Umumiy ta'lim dasturining muvaffaqiyatli rivojlanishi uchun nogiron o'quvchilarga maxsus sharoitlar yaratib berilishi kerak. Avvalo, biz mashg'ulotga yondashuvlarni individualizatsiya qilish, xususan, mashg'ulotni tashkil etish uchun shart-sharoitlarni tanlash, vazifalarni bajarish shaklini individuallashtirish va natijalarni taqdim etishning maqbul usullarini tanlash, natijalarni sifatli baholashga yondashish talab qilinadi

Inklyuziv ta'lim tizimida o'qituvchilarni ishlashga tayyorlashning bilim to'siqlaridan biri bu hatti-harakatlarida passiv rivojlanish va tuzatishga qaratilgan ishlarini amalga oshirishga qaratilgan asoslar to'g'risidagi bilimlardir.

Ushbu bilimlar orqali alohida ehtiyojga ega bolalarni o'qitish va tarbiyalashni tashkil qilishda pedagogik faoliyatning dolzarb vakolatlarini shakllantirishdir. Shu munosabat bilan o'qituvchining psixologik bilimlari va pedagogik vakolatlarini oshirishga qaratilgan maxsus treninglarni tashkil etish alohida muhim rol o'ynaydi.

MUHOKAMA

Ushbu treninglarning vazifalariga pedagogik vakolatlarni motivatsiyali ravishda amalga oshirish kiradi. rivojlanishi uchun uning natijalarining maksimal samaradorligi bilan tashkil etish ko'nikmalarini shakllantirish. Vazifalari. Alohida ta'limga ehtiyoji bo'lgan bolalar va rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolani maxsus sinflarga va integral sinflarga qo'yish (ko'chirish) ota-onalarning (qonuniy vakillarning) iltimosiga binoan amalga oshiriladi va ta'lim muassasasi rahbarining buyrug'i bilan rasmiylashtirish asosiy vazifalardan biri hisoblanadi.

NATIJA

Maxsus va yaxlit sinfda ta'lim (TPK) tomonidan tavsiya etilgan umumta'lim dasturlari va chuqur dinamik psixologik-pedagogik imtihon ma'lumotlari asosida sinf

rahbarlari va Kengash a'zolari tomonidan birgalikda ishlab chiqilgan individual yo'naltirilgan o'quv rejalari va dasturlari bo'yicha amalga oshiriladi.

Nogiron bolani rivojlanishi uchun uni qayta ijtimoiylashtirish jarayonlariga qo'shilishi mumkin bo'lgan sharoitlarni yaratish kerak.

Bunday muhit o'quv jarayonining barcha ishtirokchilarini birlashtirishga, shuningdek, rivojlanishida nuqsoni bo'lgan kamchiliklarni bartaraf etishda psixologik yordam ko'rsatishga xizmat qiladi.

Inklyuziv ta'limda ishlash uchun o'qituvchilarning kasbiy kompetentsiyasining tarkibiy qismlariga quyidagilar kiradi. - o'qitishning moslashuvchan shakllariga, interfaol o'qitish uslublariga ega bo'lish; - bilish faoliyati mustaqilligini rag'batlantirish qobiliyati; - jamoada ishlash qobiliyati, alohida ehtiyojli bolalar ta'limi uchun psixologikpedagogik yordamni yaratish uchun mutaxassislar bilan o'zaro aloqada bo'lish;

Nogiron bolalarni psixologik va pedagogik qo'llab-quvvatlash o'qituvchining har xil turdagi sog'lig'i bilan bog'liq muammolarga duch kelgan bolalarning sog'lom tengdoshlari bilan birgalikdagi va individual faoliyatini tashkil etish qobiliyatini taxmin qiladi har bir bolaning tarixi to'g'risida dastlabki ma'lumotlarni to'plash ularni qobiliyati haqidagi bilimlarni oshirishga xizmat qiladi.

Inklyuziv ta'lim o'qituvchisining kasbiy faoliyatiga qo'yiladigan talablardan biri bu bolaning hissiy barqarorligini nazorat qilish talabidir.

Inklyuziv ta'lim o'qituvchisi mentalitetining (Mentalitet-ijtimoiy yoki etnik guruhga, millatga, xalqqa, millatga xos bo'lgan aqliy, hissiy, madaniy xususiyatlar, qiymat yo'nalishlari) tarkibiy xususiyatlari bu munosabatdir: bolaning qadr-qimmatiga, uning qobiliyatlari va yutuqlaridan qat'iy nazar, har kimning tengdoshlari bilan muloqot qilish, qo'llab-quvvatlash va do'stlik qilish huquqidir.

Nogironligi bo'lgan bolalarni psixologik qo'llab-quvvatlash shakllari ularda texnologiyalarining xilma-xilligi ularning imkoniyatlarini cheklash turlari va darajasi

O'quv faoliyatining mazmuni quyidagilarga qaratilgan: o'qituvchilar inklyuziya falsafasini qabul qilishlari; bolani kuzatish, uning xulq-atvori va ta'limidagi o'zgarishlarni qayd etish malakalarini oshirish; pedagogik muammolarni hal qilishda bolaning ota-onasi bilan yaqin hamkorlikni yo'lga qo'yish va bu o'zaro ta'sirni bolabilan belgilanishi bilan ifodalanishi mumkin, umuman olganda amalga oshirilgan texnologik ketma-ketlik umumiy xususiyatlarga ega.

**INKLYUZIV TA'LIMDAGI PSIXOLOGIK YORDAMNING
TEXNOLOGIK KETMA-KETLIGI**

Ta'lim jarayonini tashkil etish bosqichlari	Yordamchi mutaxassislarning harakatlari
Treningni tashkil etish shaklini aniqlash	Ota-onalarga maslahat berish. Oldingi mashg'ulotlar tahlili va uning natijalari bilan tanishtirish.
PTK konsiliumini o'tkazish	Bola rivojlanishining majmualari diagnostikasi. Trening uchun tavsiyalar tuzish va optimal o'qitish usullarini tanlash hamda ta'limning o'zaro ta'siri uslubi, bilimlarni sinash shakllarini qo'llash.
O'qituvchini tayinlash	O'qituvchiga bolaning rivojlanish xususiyatlari, uning imkoniyatlari va cheklovlari to'g'risida maslahat berish
Pedagogik test	O'qituvchiga yordam berish
Shaxsiy jadvalni yaratish	Tavsiyalarni qabul qilsih. Ota-onalarga o'quv jarayonidagi ishtiroki to'g'risida maslahat berish
Shaxsiy ta'lim dasturini tuzish	Bolaning qiziqishlarini rejalar bilan bog'liq holda amalga oshirish. Sog'lomlashtirish va rivojlantirish va ijtimoiylashuv bolaning muvaffaqiyati shartlari bo'yicha sinf rahbariga maslahat berish
O'quv mashg'ulotlarini o'tkazish	Darsda o'qituvchiga yordam berish. O'qituvchining individual maslahati. Ta'limning o'zaro ta'sirining eng samarali shakllarini tahlil qilish. Ota-onalar bilan ishlash (o'qitish va maslahat berish)
Sertifikatlash ishlarini olib borish	Yetarli nazorat usullarini topish. Sertifikatlash ishlariga yordam berish

Inklyuziv ta'limda pedagogik muammolarni muvaffaqiyatli hal qilishga imkon beradigan o'qituvchining shaxsiy xususiyatlariga yaxshi o'zini o'zi boshqarish va o'zini tuta bilish, qat'iyatlilik va qiyin vaziyatlarni hal qilish qobiliyati kiradi.

XULOSA

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, inklyuziv ta'limda pedagogik jarayonning mazmun komponenti alohida ehtiyojli bolalarning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda tarkibning o'zgaruvchanligini ta'minlashdan iboratdir. Har qanday jamiyatda kelajak vorislari bo'lmish farzandlarni ma'suliyatini his etadigan, ularni davlat taraqqiyoti va gullab yashnashiga salmoqli ulush qo'shadigan munosib fuqarolar bo'lib yetishishlariga kata umid bilan qaraladi. Ko'plab mamalakatlarda bo'lgani kabi O'zbekistonda ham imkoniyati chaklangan bolalar uchun maxsus tashkil etilgan maktablar mavjud ularning vazifasi esa ularni maxsus o'quv yurtlariga tayyorlash hamda ijtimoiy hayotga moslashuviga shart-sharoit yaratishdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Ахмедов, Б. А. (2021). Задачи обеспечения надежности кластерных систем в непрерывной образовательной среде. Eurasian Education Science and Innovation Journal, 1(22), 15-19.

2. Akhmedov, B. A., Shuhkrat, K, (2020). Cluster methods of learning english using information technology. Scientific Progress, 1(2), 40-43.

3. Akhmedov, B. A. (2021). Development of network shell for organization of processes of safe communication of data in pedagogical institutions. Scientific progress, 1(3), 113-117.

4. Akhmedov, B. A., Majidov, J. M. (2021). Practical ways to learn and use the educational cluster. Экономика и социум, 2(81).

5. Akhmedov, B. A. (2021). Cluster methods for the development of thinking of students of informatics. Academy, 3(66), 13-14.

6. Akhmedov, B. A. (2021). Innovative cluster model for improving the quality of education. Academic Research in Educational Sciences, 2(3), 528-534.

7. Ахмедов, Б. А. (2021). Динамическая идентификация надежности корпоративных вычислительных кластерных систем. Academic Research in Educational Sciences, 2(3), 495-499.

8. Majidov, J. M., Akhmedov, B. A. (2021). Use of multimedia technologies as a means of increasing students motivation to learn a foreign language. *Ekonomika i sotsium*, 3(82).

9. Akhmedov, B. A. (2021). Information technologies in Cluster systems: a competence approach. *Universum: технические наук*, 4 (85).

10. Kudratilloev, N. A., Akhmedov, B. A. (2021). Application of communicationcluster technologies in pedagogical institutions: interactive methods of processing graphic data. *Scientific Progress*, 1(5), 191-198.

11. Kudratilloev, N. A., Akhmedov, B. A. (2021). Methods of use of web-applications on the basis of innovative methods. *Ekonomika i sotsium*, 3(82).

12. Yusupov, M., Akhmedov, B. A., & Karpova, O. V. (2020). Numerical simulation of nonlinear vibrations of discrete mass with harmonic force perturbation. *Acta of Turin Polytechnic University in Tashkent*, 10 (4), 71-75.

13. Ахмедов, Б.А., Якубов, М. С., Карпова, О. В., Рахмонова, Г.С., & Хасанова, С. Х. (2020). Геймификация образовательного процесса кластерный подход. *INTERCONF*, 2 (38), 371-378.

YURAK QON TOMIR KASALLIKLARI PARVARISHIDA YANGILIKLAR

Saidov Jasur Baxtiyorovich

Xolliyeva Mohigul Ravshanovna

Musurmonqulov Begzod Baxtiyor o'g'li

Termez iqtisodiyot va servis universiteti

Tibbiyot fakulteti Tibbiy klinik fanlar kafedrası

Email- jasur.saidov.8778@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada hozirgi kunda global muammolardan biri hisoblanayotgan yurak qon tomir kasalliklari parvarishida yangiliklar: Yuqori texnologiyali tibbiy asbob-uskunalaridan foydalanish, masalan, yurak monitoring, ko'chma elektrokardiografiyalar yoki interaktiv tibbiy platformasada yordam ko'rsatish. Maqoladan tibbiyot yo'nalishida o'qiydigan talabalar va tibbiyot sohasiga qiziqadigan barcha insonlar foydalanishlari mumkin.

Kalit so'zlari: Yuqori qon tomir kasalliklari, yuqori texnologik tibbiy asbob-uskunalar va interaktiv platformalar orqali yurak monitoring foydalanish, Sun'iy yurak va yurak nasoslari, Yurak ritmini nazorat qiluvchi qurilmalar, Minimal invaziv yurak jarrohlik texnologiyalari, . Yurak faoliyatini masofadan kuzatuvchi tizimlar

Yuqori qon taqchilligi kasalliklari yurak qon tomir kasalliklari parvarishida yuqori texnologiyali tibbiy asbob-uskunalar va interaktiv tibbiy platformalardan foydalanish sog'liqni saqlash sohasida muhim ahamiyatga ega. Bunday texnologiyalar bemorlarning holatini yaxshilash, diagnostika va davolash jarayonlarini samaraliroq qilishga yordam beradi. 2012 yilda O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qaroriga muvofiq, Yaponiya hukumati tomonidan mamlakatimizga yuqori texnologiyali tibbiy asbob-uskunalarini yetkazib berish uchun maqsadli grant ajratilgan edi. Ushbu grant doirasida tibbiyot muassasalari zamonaviy uskunalar bilan jihozlangan.

Bugungi kunda tibbiy asbob-uskunalar va interaktiv platformalar orqali yurak monitoringi, ko'chma elektrokardiograflar va boshqa zamonaviy texnologiyalardan

foydalanish yurak qon tomir kasalliklari parvarishida keng qo'llanilmoqda. Bu texnologiyalar bemorlarning holatini doimiy nazorat qilish, tezkor va aniq diagnostika o'tkazish imkonini beradi. Shuningdek, interaktiv tibbiy platformalar orqali masofaviy maslahatlar va davolash xizmatlari ko'rsatilishi, bemorlar va tibbiyot xodimlari o'rtasidagi aloqani yaxshilaydi. O'zbekistonda ham sog'liqni saqlash tizimida yuqori texnologiyali asbob-uskunalar va interaktiv platformalarni joriy etishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Bu, o'z navbatida, yurak qon tomir kasalliklari bilan og'riqan bemorlarga ko'rsatiladigan tibbiy xizmatlarning sifati va samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Ushbu tashabbuslar yurak qon tomir kasalliklari parvarisida yukori tekhnologili tibbiy asbob-uskunalar va interaktiv tibbi platformalar foidalanishni kengaitirish orqali bemorlarga kirsatiladigan tibbiy hizmatlarning sifati va samaradorligini oshirishga qaratilgan. Yuqori qon taqchilligi yurak qon tomir kasalliklari parvarishida 2024-2025 yillarda yuqori texnologiyali tibbiy asbob-uskunalaridan foydalanish sohasida O'zbekistonda sezilarli yangiliklar va rivojlanishlar kuzatilmoqda.

Yuqori texnologiyali tibbiy asbob-uskunalaridan foydalanish O'zbekistonda tibbiyot sohasini modernizatsiya qilish doirasida, yuqori qon tomir kasalliklari parvarishida zamonaviy texnologiyalarni joriy etishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Bu, o'z navbatida, bemorlarga ko'rsatiladigan tibbiy xizmatlarning sifati va samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Interaktiv tibbiy platformalar va raqamlashtirish yuqori qon tomir kasalliklari bilan og'riqan bemorlarga tibbiy xizmat ko'rsatish tizimini raqamlashtirish maqsadida, yagona yurak-qon tomir kasalliklari reyestri yaratilmoqda. Shuningdek, telemeditsina va telemetriya markazlari tashkil etilib, bemorlar va tibbiyot xodimlari o'rtasidagi aloqani yaxshilash, masofaviy maslahatlar va davolash xizmatlarini ko'rsatish imkoniyati yaratilmoqda. Ushbu tashabbuslar yuqori qon tomir kasalliklari parvarishida yuqori texnologiyali tibbiy asbob-uskunalar va interaktiv tibbiy platformalardan foydalanishni kengaytirish orqali bemorlarga ko'rsatiladigan tibbiy xizmatlarning sifati va samaradorligini oshirishga qaratilgan.

Yurak kasalliklarini tashxislash va davolash uchun zamonaviy tibbiyotda yuqori texnologik asbob-uskunalar keng qo'llanilmoqda. Quyida eng ilg'or texnologiyalar haqida batafsil ma'lumot beramiz:

1. Sun'iy yurak va yurak nasoslari (LVAD, TAH)
 - ◆ Sun'iy yurak (TAH – Total Artificial Heart)

- Yurak yetishmovchiligi bilan og‘rigan bemorlarga vaqtincha yoki doimiy ravishda qo‘llaniladi.
 - Jarvik-7, SynCardia kabi sun‘iy yurak modellari bemorlarga transplantatsiyagacha yashash imkonini beradi.
2. Yurak ritmini nazorat qiluvchi qurilmalar
- ◆ Yurak stimulyatori (Pacemaker)
 - Yurak urish chastotasi juda past bo‘lsa, unga qo‘shimcha impuls yuborib, normal urish ritmini saqlab turadi.
 - Eng zamonaviy stimulyatorlar simlarsiz (leadless pacemaker) ishlab chiqilmoqda (masalan, Medtronic Micra).
3. Yurak tomirlarini tasvirlash va diagnostika texnologiyalari
- ◆ CT koronar angiografiya
 - Yurak tomirlarining 3D tasvirini yaratish orqali tiqilishi va torayishini aniq ko‘rsatadi.
 - 64-256 kesimli (slice) CT skanerlar eng yuqori aniqlikka ega.
4. Minimal invaziv yurak jarrohlik texnologiyalari
- ◆ Robotli jarrohlik (da Vinci va Corindus)
 - da Vinci robot tizimi jarrohlarga kichik kesik orqali yurak operatsiyalarini bajarishga imkon beradi.
 - Corindus CorPath robot tizimi esa kateter yordamida yurak qon tomirlariga operatsiya qilish imkonini beradi.
5. Yurak faoliyatini masofadan kuzatuvchi tizimlar
- ◆ Smart yurak monitorlari (EKG Patch, Holter monitor)
 - Zio Patch va CardioMEMS kabi qurilmalar yurakning uzoq muddatli ritmini tahlil qilib, o‘zgarishlarni smartfon yoki shifokor tizimiga yuboradi.
 - Yurak yetishmovchiligi bo‘lgan bemorlar uchun qon bosimi va kislorod miqdorini avtomatik kuzatib boradigan implantlar ishlab chiqilmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ivashchenko, O. A., & Yashin, D. B. (2020). The Role of Psychological Support in Myocardial Infarction Recovery. *Cardiovascular Medicine*, 45(3), 121-127. 17. Kardiologiya Instituti (2021).
2. Yurak Infarkti va Uning Reabilitatsiya Chora-Tadbirlari. Toshkent: Kardiologiya Instituti

3. Medall.uz. (2022). Yurak Xuruji: Sabablari, Belgilari va Davolash. Retrieved from <https://medall.uz>
4. Kenjayev Y.M., Berdieva S.A., Termiz iqtisodiyot va servis universiteti. "Yurak bo'lmacha va qorinchalari gipertrofiyasining elektrokardiografiya belgilari o'zgarishlarini tahlili"
5. Sullivan, M. D., & Carson, J. P. (2018). Rehabilitation After Myocardial Infarction: The Role of Diet and Physical Activity. *Journal of Cardiac Rehabilitation*, 32(5), 45-56

**OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA SOGL'OM TURMUSH
TARZINING PEDAGOGIK TALQINI**

Mardonova Saodat Muzaffarovna

Buxoro davlat universiteti

Ekologiya va geografiya kafedrasida dotsenti

saodatmuzaffarovna021@gmail.com

Annotatsiya

Ushbu maqolada oliy ta'lim muassasalarida sog'lom turmush tarzining pedagogik talqini, uning ta'lim jarayonidagi ahamiyati va yoshlar salomatligiga ta'siri keng tahlil qilinadi. Sog'lom turmush tarzi faqatgina jismoniy faollik bilan cheklanmay, balki to'g'ri ovqatlanish, psixologik barqarorlik, zararli odatlardan voz kechish, ekologik ong va gigiyenaga rioya qilish kabi omillarni ham o'z ichiga oladi. Oliy ta'lim muassasalarida sog'lom turmush tarzini shakllantirishda ta'lim muassasalari, professor-o'qituvchilar va talabalarning roli tahlil qilinadi. Shuningdek, innovatsion ta'lim texnologiyalaridan foydalanish orqali sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish usullari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar

Sog'lom turmush tarzi, oliy ta'lim, pedagogika, jismoniy faollik, ruhiy salomatlik, stress boshqaruvi, zararli odatlar profilaktikasi, innovatsion ta'lim texnologiyalari, sog'lom ovqatlanish, ekologik madaniyat, kasalliklarning oldini olish.

Mavzuning dolzarbligi

Bugungi kunda sog'lom turmush tarzi global muammo hisoblanadi, chunki noto'g'ri ovqatlanish, kam harakatlilik, stress va zararli odatlar tufayli turli kasalliklar keng tarqalmoqda. Ayniqsa, oliy ta'lim muassasalarida ta'lim olayotgan talabalar ushbu muammoga duch kelmoqdalar.

Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (JSST) ma'lumotlariga ko'ra, dunyo bo'yicha har yili 41 million kishi noto'g'ri turmush tarzi sababli vafot etadi, bu esa barcha o'lim holatlarining 71 foizini tashkil qiladi. Ayniqsa, yurak-qon tomir kasalliklari, diabet, semizlik va depressiya kabi muammolar ko'p uchraydi. Oliy ta'lim muassasalari yoshlarning kelajakdagi salomatligiga ta'sir ko'rsatadigan muhim bosqich bo'lib, aynan shu davrda sog'lom turmush tarzini shakllantirish ustuvor vazifa bo'lishi lozim.

Oliy ta'lim muassasalarida sog'lom turmush tarzi faqatgina jismoniy tarbiya darslari bilan cheklanib qolmasligi, balki kompleks yondashuv talab etishi zarur. Ushbu yondashuv quyidagi jihatlarni o'z ichiga olishi lozim:

1. Jismoniy faollik – muntazam sport mashg'ulotlari va jismoniy tarbiya bilan shug'ullanish orqali talabalarning sog'lig'ini mustahkamlash.
2. Ratsional ovqatlanish – to'g'ri ovqatlanish tamoyillarini o'rgatish va talabalarning dietologik bilimlarini oshirish.
3. Ruhiy salomatlik – stress va depressiyani boshqarish usullari bo'yicha maxsus dasturlar ishlab chiqish.
4. Ekologik madaniyat – atrof-muhit va shaxsiy gigiyenaga rioya qilishni targ'ib qilish.
5. Zararli odatlardan voz kechish – chekish, alkogol va narkotik vositalardan foydalanishni oldini olish bo'yicha profilaktik ishlarni olib borish.

Tadqiqot maqsadi

Ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi oliy ta'lim muassasalarida sog'lom turmush tarzining pedagogik ahamiyatini o'rganish, talabalarning sog'lig'ini mustahkamlash bo'yicha samarali usullarni ishlab chiqish va ta'lim jarayonida sog'lom hayot tamoyillarini singdirishdan iborat.

Tadqiqotning asosiy maqsadlari:

Oliy ta'lim muassasalarida sog'lom turmush tarzi tushunchasining pedagogik asoslarini o'rganish.

Talabalar orasida sog'lom turmush tarzini shakllantirishda zamonaviy ta'lim texnologiyalarining o'rnini aniqlash.

Jismoniy tarbiya, ratsional ovqatlanish va psixologik barqarorlikning ahamiyatini tadqiq etish.

Sog'lom turmush tarziga oid samarali dasturlar va innovatsion uslublarni ishlab chiqish.

Xorijiy tajribalarni o'rganish va ularni oliy ta'lim muassasalariga joriy etish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqish.

Tadqiqot usullari va materiallar

Tadqiqot davomida quyidagi metodlardan foydalanildi:

1. Nazariy tahlil – sog‘lom turmush tarzi bo‘yicha ilmiy adabiyotlar va xalqaro tashkilotlar ma‘lumotlari o‘rganildi.
2. Empirik tadqiqot – talabalar orasida so‘rovnomalar, intervyular va test sinovlari o‘tkazildi.
3. Eksperimental tadqiqot – turli pedagogik usullar sinovdan o‘tkazildi va ularning samaradorligi baholandi.
4. Statistika tahlil – tadqiqot natijalari matematik va statistik usullar yordamida qayta ishlanib, umumlashtirildi.
5. Nazariy tahlil: Sog‘lom turmush tarzi, pedagogika, psixologiya va sog‘liqni saqlash sohasidagi adabiyotlar tahlili.
6. So‘rovnomalar va intervyular: 200 nafar talabaga sog‘lom turmush tarzi haqida so‘rovnomalar o‘tkazildi.
7. Statistika tahlil: Talabalarning sog‘lomlik holati va turmush tarzi o‘rtasidagi bog‘liqliklar statistik usullar yordamida tahlil qilindi.
8. Eksperimental tadqiqot: Talabalarga sog‘lom turmush tarzini rag‘batlantiruvchi dasturlar joriy etildi va ularning samaradorligi baholandi.

Natijalar va muhokama

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, oliy ta‘lim muassasalarida sog‘lom turmush tarzini rag‘batlantirish – bu nafaqat talabalarning sog‘lomligini saqlash, balki ularning akademik va shaxsiy muvaffaqiyatlarini oshirishning muhim omilidir. Jismoniy faollik, to‘g‘ri ovqatlanish, stressni boshqarish va ijtimoiy faollikni rag‘batlantirish – bu jarayonning asosiy tarkibiy qismlaridir.

Bundan tashqari, sog‘lom turmush tarzini shakllantirishda pedagogik yondashuvlar, jumladan, talabalarni ma‘lumotlantirish, ularni rag‘batlantirish va ularning faolligini oshirish muhim ahamiyatga ega.

Tadqiqot natijalari

Tadqiqot natijalariga ko‘ra quyidagi muammolar aniqlandi:

Talabalar orasida jismoniy faollik darajasi past, ko‘pchilik kuniga atigi 3-4 ming qadam yurish bilan cheklanadi.

60% talabalar tez tayyorlanadigan va zararli ovqatlarni iste'mol qilishni afzal ko'rishadi.

Ruhiy salomatlikka e'tibor past bo'lib, stress va depressiya muammolari keng tarqalgan.

Chekish va alkogol iste'mol qilish darajasi hali ham yuqori.

Tadqiqot natijalariga asoslanib, oliy ta'lim muassasalarida sog'lom turmush tarzini shakllantirish bo'yicha quyidagi tavsiyalar ishlab chiqildi:

Talabalar uchun sog'lom turmush tarziga oid maxsus dasturlar joriy etish.

Jismoniy faollikni oshirish uchun sport tadbirlarini ko'paytirish.

To'g'ri ovqatlanish bo'yicha seminar va treninglar o'tkazish.

Psixologik maslahat markazlarini tashkil etish.

Xulosa

Oliy ta'lim muassasalarida sog'lom turmush tarzini shakllantirish – bu zamonaviy ta'limning eng dolzarb masalalaridan biridir. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, sog'lom turmush tarzi talabalarning jismoniy, ruhiy va ijtimoiy sog'lomligini ta'minlash, shuningdek, ularning akademik muvaffaqiyatlarini oshirishning muhim omilidir.

Kelajakda sog'lom turmush tarzini rag'batlantirish bo'yicha yanada chuqur tadqiqotlar o'tkazish va ushbu sohada innovatsion yondashuvlarni joriy etish tavsiya etiladi.

Oliy ta'lim muassasalarida sog'lom turmush tarzi pedagogik jarayonning ajralmas qismi bo'lishi kerak. Sog'lom turmush tarzini shakllantirishda kompleks yondashuv, ya'ni jismoniy tarbiya, ruhiy barqarorlik va zararli odatlardan voz kechish muhim rol o'ynaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi. (2020). Sog'lom turmush tarzi: Milliy dastur va strategiyalar.
2. World Health Organization (WHO). (2021). Healthy Lifestyle: Guidelines for Universities.
3. Maslow, A. H. (1943). A Theory of Human Motivation. Psychological Review.

4. Vygotsky, L. S. (1978). Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. Harvard University Press.
5. O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta‘lim vazirligi. (2019). Talabalarning sog‘lom turmush tarzini shakllantirish bo‘yicha metodik qo‘llanma.
6. Jahon sog‘liqni saqlash tashkiloti (WHO) ma‘lumotlari.
7. O‘zbekiston Respublikasi Sog‘liqni saqlash vazirligi ma‘lumotlari.
8. Zamonaviy pedagogika va psixologiya bo‘yicha ilmiy tadqiqotlar.
9. Sog‘lom turmush tarzi bo‘yicha xalqaro tadqiqotlar.
10. Ekologik va jismoniy tarbiya sohasidagi ilmiy manbalar.
11. Principles of increasing the spiritual and spiritual integrity of the population in possible emergency situations
12. SM Mardonova, GS Muratova, RI Sharafutdinova, NR Ochilova
E3S Web of Conferences 389, 08015, 2023
13. Соғлом авлодни тарбиялашда оилада соғлом муҳдтни яратиш
СМ Мардонова
14. Профессионал таълим муассасаларида дуал таълимни ташкил этишининг замонавий муаммолари, 2021
15. Влияние вредных факторов на здоровье человека и широкое применение требований к здоровому образ жизни у молодёжи
МС Музаффаровна
Научный журнал" Вестник магистратуры 111, 2020
16. Йўл-транспорт ҳодисаларида биринчи тиббий ёрдам кўрсатиш хусусиятлари
Саодат Музаффаровна Мардонова
Science and Education 3 (5), 191-196, 2022

KÓRKEM SHÍGARMALARDA SPORT TERMINLERINIŇ QOLLANILIWI

K.Zayrova

Qaraqalpaq mámleketlik universiteti oqıtıwshısı

B.Bazarbaeva

Lingvistika (Qaraqalpaq tili) qánigeligi magistrantı

Annotaciya. Bul maqalada kórkem shıǵarmalarda qollanılǵan sport terminleri haqqında olardıń qollanıw ózgeshelikleri ashıp berilgen.

Gilt sózler. Leksikologiya, termin, terminologiya, kórkem shıǵarma, sport terminleri.

Abstract: This article discusses the use of sports terms used in fiction and explains their usage.

Key words: lexicology, term, terminology, work of art, sports terminology.

Til adamzat jámiyetinde tiykarınan bir-biri menen pikir alısıwı, óz ara pikirlesiw processinde payda bolǵan qubılıs esaplanadı. Ol insan turmısın hár tárepleme sáwlelendirip otıradı. Hár bir tildiń rawajlanıwı eń aldǵı menen sol tildiń sózlik quramında kórine baslaydı. Hár bir tildin leksikası sol tildiń ishki hám sırtqı rawajlanıw jolında kórinedi. XX ásirde jámiyetimizdiń hár tárepleme rawajlanıwı menen sózlik quramımızǵa hár qıylı tarawǵa tiyisli terminler kirip kele basladı.

Termin degenimiz ilimiy-texnikalıq hám taǵı basqa uǵımlardı, predmetlerdi ataw ushın qabıl etilgen sóz yamasa sóz dizbegi [1]. Qaraqalpaq til biliminde leksikologiya hám terminologiya tarawına tiyisli dáslepki izertlewler E.Berdimuratovtıń atı menen baylanıslı. Adebıy tildiń rawajlanıwındaǵı obyektiv talaplar, nızamlıq kem-kem qalıplesiwi hám jetilisiwi nátiyjesinde qaraqalpaq terminologiyası sistemasında ulıwma xalıqlıq norma dóredi, terminlerdi arnawlı atama sıpatında tanıw hám tańlawdıń principleri, terminlerdiń jasalıw jolları nızamlılıq retinde tastıyqlandı [2]. Sonday-aq, bul ilimpzdıń «Qaraqalpaq terminologiyası» miynetin de atap ótiw orınlı. Bunda qaraqalpaq tiliniń sózlik quramında termonogiya qatlamınıń ornı, termin hám olardıń tiykarǵı belgileri, qaraqalpaq terminologiyasınıń qalıplesiwi hám rawajlanıwı, jasalıw usılları, quramı boyınsha túrleri, stillik qollanıwı, unifikaciyası keń túrde úyrenilgen [3]. Terminler haqqında bir qansha ilimpazlar óz pikirlerin bildiredi, qaraqalpaq tilin dáslepki izertlewshilerdiń biri N.A.Baskakov: termin ózi ańlatatuǵın uǵımǵa anıq sáykes keliwshi, turaqlı bir mánisi belgili bir terminologiya tarawındaǵı basqa terminler

menen baylanışqan sóz hám sóz dizbegi bolıp tabıladı, ol sol terminologiyanıń tarawında unifikatsiyallıq qollanıwı menen xarakterlenedi dep kórsetedi [4]. Kórnekli til ilimpazı akademik V.V.Vinogradov termin mánisine qálegen sózdıń qollanıla alatuǵınlıǵın názerde tutadı [5]. A.A.Reformatskiy terminler-bul arnawlı, xizmeti jaǵınan sheklengen, umıtılatuǵın sózler dep qaraydı, olardıń ilim hám texnikada siyasat penen diplomatiyada oǵada zárúrli ekenligin eskertedi [6]. Qaraqalpaq til iliminde terminler ayrıqsha áhmiyetke iye, sonıń ishinde sport terminleride kórkem shıǵarmalarda ushırasıp otıradı.

Qaraqalpaq tilindegi kórkem shıǵarmalarda sport terminleriniń qollanıwı haqqında sóz etetuǵın bolsaq, eń dáslep xalıq oýınlarında óz kórinisin tapqanlıǵın kóriwimizge boladı. Bul haqqında belgili ilimpaz E.Berdimuratov: “Kishkene náresteniń tuwılıwınan baslap kamalǵa kelgen dáwirine shekem onıń den sawlıǵın, salamat rawajlanıwın támiyn etiwshi barlıq usılları onıń aqlın, miynet etiwge tayarlıǵın, ruwxıy dúnyasın, qızıǵıwshılıǵın, turmıslıq sheberligin hám t.b tárbiyalawshı sporttıń túrlerine ayrıqsha kewil awdarılǵanlıǵın aytıp ótedi [7]. Bunı tómendegi mısallardan kórip shıǵamız: 1) Burınnan eki dizem órim-órim bolıp jırtılǵansha **asıq** oynaytuǵınlardıń biri men edim [9,-84].

Asıq oýını qaraqalpaq xalqınıń belgili xalıq oýınlarınıń biri esaplanadı, ol qoydıń eshikiniń hám de usı sıyaqlı mayda janlı-jániwarlardıń artqı eki ayaǵında bolatuǵın dizedegi súyek [8, I, -208].

2) **Aq terek pe kók terek?**, Bizden sizge kim kerek? [10,8]. Bul oýın túri de erteden kiyatırǵan xalıq oýınlarınan biri esaplanadı, bul oýında balalar eki toparǵa bólinip qol uslasıp turadı, balalarda, qızlarda aralasıp turadı hám bir topar usı qatarlardı aytadı, al ekinshi topar bolsa bir adamdı saylaydı, saylangan bala juwırıp barıp qarsı topardıń qol ualasıp turǵan jerin úziwi kerek boladı. Oýın usı taqılette dawam etedi.

3) Bay-bay, sol jılǵı traktor paradın aytpaysañ ba, shaǵal jaǵısında kemededen túsiwden jigirma traktor qatara dizilip bir sap tarttı-aw, onıń aldında anaw jaǵı Shanıspay kópir, mınaw jaǵında Qatankól, Sarı aǵawladıń Qalıl jaǵıs penen Xalqabattıń tolı jurtınıń bas kótergen **shabandozları** Shaǵaldan Xalqabatqa shekem ǵıyıqta bastı salıp, **ılaq oynap**, shanǵıtına izindegi traktorlar ózuniń izine ergen esapsız alamandı kómdi-aw [11,32].

Shabandoz- bul ılaq oýınında júyrik at penen jaqsı oynaytuǵın adam.

ılaq oýın – at ústinde júrip bawızlangan kishkene ılaqtı tartıp oynaytuǵın xalıqtıń milliy oýınıń túri [8,VII,454].

Sunday-aq, qaraqalpaq xalqınıń milliy oýınları, sport atamaların T.Qayıpbergenovtıń shıǵarmalarında da ushıratıwımızǵa boladı. Báhár janlı

maqluqatqa “algulımlı” deytuǵın **qasharman** oyını menen, juwannıń sozılıp jıńışkeniń úziletuǵın máwsimi gúnbaygi sızıǵı [12,III,195].

Qasharman – top oyınında qashıwǵa belgilengen orın yamasa bayraqqa qoyıǵan atlardıń shabıstı baslaytuǵın ornı [8,IV,382]. Qasharman qaraqalpaq balalarınıń háreketli oyınlarınan biri. Bul oyın tárep – tárep bolıp oynaladı. Tárepler ózlerine sárdar saylap aladı. Oynawshılar «atıwshı» hám «jeliwshı» bolıp bólinedi. Tárepler ózlerine kúshli balalardı tartıp alıw ushın bir-birine jasırın laqaplar qoyadı. Bul laqaplar «Arıslan», «Jolbarıs», «Qapalan», «Qasqır», «Sırtlan», «Túlki» bolıp ataladı. Balalardıń márrege jetiw ushın juwıratuǵın ornı «qasharman» dep ataladı. Qasharman oyını balalardı shaqqan, epshil, háreketshen bolıwǵa úyretedi [13].

Olar “Aydosqala”ǵa kirgende qur álle qashan jıynalıp eki palwan gúresip atır eken [12,II,371].

Palwan – kúshli, qarıwlı, gúresetuǵın adam [8,VI,15]. Xan barlıq jarıstıń ishinde gúresti jaqsı kórer edi, gúres maydanında qurılǵan shárdáresine barganınan qozǵalmay, gúresti tamasha qılıp otr [12, III,79].

Gúres – eki adamnıń birin-biri jıǵıw maqsetindegi ayqas [8,III,43]. Gúres sózi qádimgi túrkiy tilindegi kurash feyilinen payda bolǵan korash (háreket) kurash (sol háreketiń atı) degendi bildiredi [13].

Bul mısallarda biz qaraqalpaq xalqınıń erte dáwirlerden berli kiyatırǵan xalıq oyınları bul xalıq oyınlarında sporttıń dáslepki belgileri óz kórinisin tapqanlıǵın kóriwimizge boladı. Bizge belgili erteden milliy bayramlarımız bolǵan nawrız, yamasa súnnet toylarında palwan, gúres sıyaqlı sport túrleriniń ótkeriliwi belgili. XX ásirde elimiz hár tárepleme rawajlanıwı menen sózlik qorımızǵa jańadan terminler kirip kele basladı. Bul dáwirde terminologiya tarawında da ádewir ósiwler bolǵanlıǵın aytıp ótsek boladı. Hár bir tarawdıń ózine tán terminleri hám terminler sózliginiń barlıǵı bunıń dálili esaplanadı.

Kórkem shıǵarmalarda qollanılǵan sport terminleri arqalı xalqımızdıń bul tarawǵa biyparıq bolmaǵanın kóriwimizge boladı. Sport túrleriniń dáslepki kórinislerin xalıq oyınları bolǵan: asıq oyını, qasharman, ılaq oyını, shabandozlıq, palwansılıq sıyaqlı sport oyınlarında jámlengen. Bul sport túrleriniń xalqımız arasında elege shekem saqlanıwı belgili.

Paydalanılǵan ádebiyatlar

1. Бекбергенов А Пахратдинов.К Тил билими терминлери сөзлиги. – Нөкис.1997
2. Berdimuratov E. Házirgi zaman qaraqalpaq tili.Leksikologiya. –Nókis, 1994.
3. Berdimuratov E. Qaraqalpaq tili terminologiyası. –Nókis.1989.

4. Baskakov N.A. Sostav leksiki Karakalpakskogo yazika I struktura slova-issledovaniye po sravnitelnoy grammatike tyurkskix yazikov. –M., 1962.
5. Vinogradov V.V. Russkiy yazik.1947.
6. Реформатский.А.А. Введение в языкознание. –М,. 1960.
7. Berdimuratov E. Qarqalpaq tili terminleri. –Nókis.1999.
8. Qarqalpaq tiliniń túsindirme sózligi. –Nókis.2023.
9. Qayıpbergenov T. Muǵallimge raxmet. –Nókis.2016.
10. Matmuratov T. Aq terek pe kók terek. –Nókis.1996.
11. Seitov.Sh. Xalqabad II kitap. –Nókis.1981.
- 12.Qayıpbergenov T.Qaraqalpaq dástanı. –Nókis.2018
13. <https://www.Wiktionary.org>.

Xalikulova Munisa Xamdamovna

Samarkand State Institute of Foreign Languages

Abstract: This article explores the critical role of society in the learning of English as a global lingua franca. It examines how cultural exposure, educational systems, and social networks contribute to language acquisition. The influence of economic factors and the demand for English proficiency in the job market are analyzed, highlighting the societal incentives for learners. The article also considers societal attitudes toward English, illustrating how perceptions can motivate or hinder learning efforts.

Key words: society, learning languages, cultural exposure, globalization, educational systems, communication skills, bilingualism.

Introduction: The role of society in the learning of English has become increasingly significant in an interconnected world where English serves as a global lingua franca. As the demand for English proficiency continues to rise, understanding the societal factors that influence language acquisition is essential. From cultural exposure and educational frameworks to social networks and economic incentives, society shapes the motivations, opportunities, and resources available for English learners.

Society plays a multifaceted role in learning English, influencing the process through various channels:

1. Cultural Exposure: Society provides access to diverse cultural contexts where English is spoken, enhancing motivation and practical understanding through media, literature, and community interactions.

2. Educational Systems: Schools and universities shape language education through curriculum design, teaching methods, and resources, affecting the quality and accessibility of English learning.

3. Social Networks: Peer interactions and community relationships can foster language practice and confidence, as engaging with native speakers or fellow learners facilitates real-world communication.

4. Economic Factors: The demand for English proficiency in the job market drives individuals to learn the language, highlighting its importance for career advancement and economic opportunities.

5. Technology and Globalization: Advances in technology and online platforms have expanded access to English learning resources, enabling learners to connect with others globally and participate in language exchange.

6. Attitudes and Norms: Societal attitudes towards English, whether positive or negative, can significantly impact learners' motivation and willingness to engage with the language.

7. Community Support: Local organizations and initiatives can provide language classes, tutoring, and resources, creating supportive environments for learners.

The English language connects world cultures, uniting different languages under one linguistic banner. In multicultural spheres, it acts as a common idiom, allowing the exchange of experiences that transcend borders. People from different walks of life meet each other, their unique personalities intertwine through a common language, promoting unity among diversity.

The importance of the English language in world culture and commerce is enormous. It unites different peoples, promotes business cooperation and becomes the language of global education. This common linguistic connection proves vital for the formation of a global society in which the exchange of ideas and cultural values becomes the key to unity and teamwork.

Globalization has a profound impact on learning English, shaping both the motivations and methods by which individuals acquire the language. Here are several key aspects:

1. Increased Demand: As English becomes the primary language of international business, diplomacy, and technology, the demand for English proficiency has surged, motivating learners worldwide.

2. Access to Resources: Globalization has expanded access to a wide range of English language learning materials, including online courses, apps, and multimedia resources, allowing learners to study at their own pace.

3. Cultural Exchange: Exposure to diverse cultures through media, travel, and

online interactions facilitates a deeper understanding of language nuances, idiomatic expressions, and contextual uses of English.

4. Networking Opportunities: Global connections enable learners to engage with native speakers and fellow learners across the world, providing opportunities for practice and real-world application of language skills.

5. Innovative Teaching Methods: The global sharing of educational practices has led to the adoption of innovative teaching methods, such as communicative language teaching and blended learning approaches, enhancing the effectiveness of English instruction.

6. Standardization and Variation: While globalization promotes a standardized form of English, it also highlights regional dialects and varieties, enriching the understanding of the language's diversity.

7. Motivation and Identity: For many, learning English is linked to aspirations for global citizenship, career advancement, and cultural engagement, influencing personal and professional identities.

In summary, globalization plays a critical role in shaping the landscape of English language learning, providing both opportunities and challenges that influence how individuals engage with the language.

Conclusion

In conclusion, society plays a vital role in shaping the landscape of English language learning. Through cultural exposure, educational frameworks, and social networks, individuals are provided with the tools and opportunities necessary for effective language acquisition. The interplay between societal attitudes, economic demands, and technological advancements further enriches the learning experience, fostering motivation and engagement among learners.

As the world becomes increasingly interconnected, understanding the societal factors that influence English learning is essential for developing effective educational strategies and resources. By recognizing the diverse influences of society, educators, policymakers, and learners can work together to create supportive environments that enhance language proficiency and promote a deeper appreciation of cultural diversity.

Literature:

online.london.com

EFFECTIVE METHODS TEACHING FOR KIDS IN ENGLISH

Xalikulova Nilufar Xamdamovna

Samarkand State Institute of Foreign Languages

Abstract: This article explores effective methods for teaching English to young learners. It emphasizes the importance of a communicative approach, incorporating various techniques to create an engaging and interactive learning environment. The discussion focuses on strategies. Total Physical Response): Using physical actions to reinforce vocabulary and grammar concepts. Songs and Rhymes: Incorporating music and rhythm to make learning enjoyable and memorable .Games and Activities: Utilizing games to practice language skills in a fun and competitive way .Storytelling and Drama: Encouraging creative expression and language use through storytelling and role-playing. Visual Aids and Technology: Employing visual tools and technology to enhance comprehension and engagement. The article concludes by highlighting the significance of positive reinforcement, individual attention, and a focus on the four language skills (listening, speaking, reading, and writing) in creating effective English language learning experiences for young learners.

Key words: Interactive learning, Games and activities , Visual aids Storytelling, Songs and music, Role-playing, Total Physical Response (TPR), Spaced repetition, Immersion ,Positive reinforcement, Differentiated instruction ,Learner-centered approach, Real-world context ,Technology integration ,Collaborative learning.

Introduction: Teaching English to young learners can be a rewarding and fun experience. However, it requires a strategic approach to ensure that the learning process is engaging, effective, and enjoyable. By incorporating a variety of methods and techniques, educators can create a stimulating environment that fosters language acquisition. In this guide, we will explore some of the most effective methods for teaching English to children. These methods are designed to cater to young learning process both fun and educational.

Teaching English to young learners requires a creative and engaging approach. Here are some effective methods to make the learning process fun and effective

1. Use Play-Based Learning

Games and Activities: Kids love to play, so incorporating games into lessons can make learning English enjoyable. Games like "Simon Says," "Charades," and "Bingo" can teach vocabulary, pronunciation, and grammar .**Board Games:** Use

games like Scrabble, memory matching games, or Bingo to help reinforce word recognition and spelling

Flashcards: Flashcards are a simple and effective tool for reinforcing vocabulary and can be used in various games (e.g., memory match, vocabulary quizzes).

2. Interactive Stories

Storytelling: Children are naturally drawn to stories. Use simple, engaging stories that introduce new vocabulary and sentence structures. Interactive storytelling (e.g., with props, puppets, or pictures) can help reinforce language skills.

Read Aloud: Reading aloud to children helps with pronunciation, listening skills, and vocabulary. Ask them questions about the story to engage them in discussion.

3. Songs and Rhymes

Songs: Children's songs, nursery rhymes, and chants are fantastic for teaching pronunciation, rhythm, and vocabulary. Songs can make abstract concepts like grammar more memorable.

Action Songs: Songs that involve movement, like "Head, Shoulders, Knees and Toes," or "If You're Happy and You Know It," can teach both language and physical coordination.

4. Total Physical Response (TPR)

Incorporating Movement: TPR is a method where children respond physically to verbal instructions, helping them learn vocabulary and language structures. For example, you can give commands like "stand up," "jump," or "sit down" and the kids perform the actions.

Learning Commands: Use simple, actionable phrases that kids can physically respond to. This helps them associate words with actions and improves retention.

5. Visual Aids

Pictures and Flashcards: Visuals can help children understand new words and concepts. Use picture books, posters, charts, and flashcards to introduce and reinforce vocabulary.

Real-Life Objects: Bring in objects related to the lesson. For example, if you're teaching food vocabulary, you might bring in real fruits or play food items.

Videos and Animations: Age-appropriate English-language videos or cartoons can engage children while exposing them to natural English usage.

6. Repetition and Routine

Daily Practice: Language learning requires repetition, so establish daily or weekly routines to help kids remember vocabulary and grammar. Songs, questions, and simple phrases that are repeated every day will help kids internalize new words and phrases.

Routine Phrases: Introduce common phrases for daily activities (e.g., “Good morning!” “How are you?”) so kids can practice them frequently.

7. Use Technology

Apps and Games: There are many educational apps designed for kids learning English. These apps often combine fun with learning, offering interactive games, videos, and quizzes that teach vocabulary, grammar, and reading skills.

Interactive Websites: Websites with animated stories, vocabulary games, and listening exercises can also enhance learning, especially for older kids.

8. Use Simple and Clear Language

Short Sentences: Keep instructions and conversations short and simple, especially for young learners. Use clear, straightforward sentences that are easy to understand.

Visual Demonstrations: If explaining something complicated, demonstrate it with visuals or actions. For instance, if teaching the verb “to jump,” demonstrate the action while saying the word.

9. Group Work and Pair Activities

Collaborative Learning: Group activities or pair work allow children to practice speaking and listening with others. For example, they can work together to build a story, answer questions, or solve problems in English.

Role-Playing: Role-playing activities like pretending to go shopping, ordering food in a restaurant, or acting out different professions can help kids practice real-life scenarios in English.

10. Positive Reinforcement

Praise and Encouragement: Always encourage and praise kids for their efforts, whether they get it right or not. Positive reinforcement helps build confidence and motivation to continue learning.

Rewards and Stickers: For younger learners, using reward systems like stickers or small prizes can be a great way to encourage participation and effort.

11. Story-Based Learning

Interactive Books: Use storybooks with interactive elements, like flaps to lift or buttons to press for sounds. These keep kids engaged while teaching new words and phrases.

Personalized Stories: Create stories where the children themselves are the main characters, incorporating their names or preferences. This makes the story more engaging and relatable.

12. Contextual Learning

Learning Through Themes: Teach English through thematic units (e.g., animals, family, school, weather) so kids can learn vocabulary and phrases that are related to their immediate world. This makes the language feel more practical and meaningful.

Real-World Experiences: Take kids on field trips or nature walks and encourage them to speak in English, describing what they see and experience.

13. Incorporate Cultural Context

Cultural Activities: Expose kids to English-speaking cultures through fun activities such as cooking, celebrating holidays (e.g., Halloween, Christmas), or learning about traditions and customs.

Games from English-Speaking Countries: Introduce games from English-speaking countries (e.g., "Duck Duck Goose" or "Ring a Ring o' Roses") as a way to teach English while having fun.

14. Patience and Flexibility

Be Patient: Children may take time to grasp new language concepts. It's important to be patient, give them space to make mistakes, and provide gentle corrections.

Adaptability: Different kids learn in different ways, so be ready to adjust your teaching style to suit their needs. Some may benefit from more visual aids, while others may need more hands-on or auditory learning.

15. Total Physical Response (TPR):

Rationale: This method connects language learning with physical movement, making it highly engaging for young learners.

Implementation: Teachers use commands and gestures to direct students' actions, reinforcing vocabulary and grammar through physical activity.

16 Communicative Language Teaching (CLT):

Rationale: CLT emphasizes real-world communication and meaningful language use.

Implementation: Teachers create opportunities for students to practice language skills in authentic contexts, such as role-playing, discussions, and simulations.

Literature:

- ❖ <https://www.prodigygame.com/main-en/blog/teaching-strategies/>
- ❖ <https://allright.com/en/blog/useful-tips-1/article-24>
- ❖ <https://www.byitc.org/teaching-english-to-children-fun-and-effective-approaches/>

ALBINISM KASALLIGI VA UNING KELIB CHIQISH SABABLARI

Norsoatova J.J

Termez Iqtisodiyot va servis universiteti, Termez sh. Farovon massiv 43-B uy

e-mail: jasminanarsatova@gmail.com

Annotatsiya. Bugungi kunda tibbiyot keng ko'lamda va jadallik bilan rivojlanmoqda, ammo bu bilan birga kasalliklar soni ham ko'paymoqda. Ayniqsa irsiy kasalliklar bilan tug'ilishlar soni ham ortib bormoqda, shu qatorda albinizm kasalligi ham. Ushbu maqola albinizm, kasallikning kelib chiqish sabablari, nasldan naslga o'tishi va uning zararli oqibatlari, kasallikning hozirgi kundagi foiz ko'rsatgichi va ushbu kasallikni yuqish yo'llari va albinizm kasalligini davolash bu kasallik bilan kurashish yo'llari haqida ma'lumot berilgan.

Kalit so'zlar. Melanin, autosoma, genlar mutatsiyasi, xromasoma, alb-OCA1, foveolyar refleks, TRP1

ALBINISM DISEASE AND IT'S CAUSES OF ORIGIN

Norsoatova J.J

Termez University of Economics and Service, Termez city Farovon massiv, 43B

e-mail: jasminanarsatova@gmail.com

Abstract. Today, medicine is developing widely and rapidly, but at the same time, the number of diseases is also increasing, especially the number of births with genetic diseases is also increasing, including albinism. This article provides information about albinism, the causes of the disease, its transmission from generation to generation and its harmful consequences, the current percentage of the disease and the ways of transmission of this disease, treatment of albinism, and ways to fight this disease.

Key words. Melanin, autosome, gene mutation, chromosome, alb-OCA1, foveolar reflex, TRP1

Заболевания альбинизма и его причины.

Норсоатова Ж.Ж

Термезкий университет экономики и сервиса, город Термез улица Фаровон

массив 43Б e-mail: jasminanarsatova@gmail.com

Аннотация. Сегодня медицина развивается широко и быстро, но в тоже время увеличивается количество заболеваний, в том числе с альбинизмом. В

данной статье представлена информация об альбинизме, причинах заболевания, его передаче от одного поколения к другому и вредных последствиях, современном проценте заболевания и путях передачи этого заболевания, а также лечении случаев альбинизма и способах борьбы с этим заболеванием.

Ключевые слова. Меланин, мутация аутосомного гена, хромосома, альб-ОСА1, фовеолярный рефлекс, ТРП1

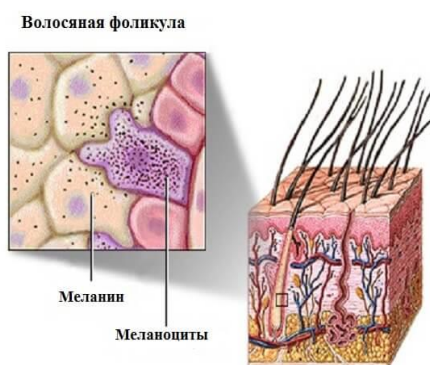
KIRISH. Albinizm (lotincha albus – oq) – irsiy kasallik sifatida qaraladi va organizmda melanin pigmentining tugʻma boʻlmasligi bilan namoyon boʻladi. Albinizm kasalligida terida, sochda, koʻzning rangdor pardasida rang boʻlmaydi va koʻzning koʻrish qobiliyatini usaytiradi. Albinizm bir necha genokoniyalidir, yaʼni kasallardagi bir xil fenotipni, har xil genotiplar yuzaga chiqaradi. Kasallik autosoma retsessiv hisoblansada, autosoma dominant holda ham yuzaga chiqishi mumkin. Bu esa albinizm kasalligining bir xil klinik belgini namoyon qiluvchi allel boʻlmagan genlar mutatsiyasi hisobiga paydo boʻlishidir. Bolalik paytidayoq albinoslar yorugʻlikdan qoʻrqish va undan qochishni boshlashadi. Koʻz ichki qobigʻi retina bundan zarar koʻradi va natijada koʻrish qobiliyati tushib ketadi. Albinizm nasliy kasallik boʻlgani uchun uni davolash imkonsiz.

Sabablari. Albinizm rivojlanishining asosiy sababi tirozin aminokislotalarining metabolizmining buzilishi va buning natijasida melanin pigmentining sintezi va choʻkishining toʻliq bloklanishi yoki zaiflashishi hisoblanadi. Bu holat melanin hosil boʻlish jarayonida bevosita yoki bilvosita ishtirok etadigan genlarda turli mutatsiyalarga olib kelishi mumkin. Misol uchun, albinizmning eng ogʻir shakli, koʻz-teri 1A, 11-xromosomada joylashgan alb-OCA1 genidagi murakkab mutatsiya tufayli yuzaga keladi. U tirozinaza fermentining ketma-ketligini kodlaydi va bemaʼni mutatsiyalar bilan uning tanadagi ishlab chiqarilishi butunlay toʻxtaydi. Natijada, melanin hosil boʻlishi ham butunlay toʻxtaydi, bu ogʻir teri-koʻz albinizmining sababi boʻladi. Bu holat autosomal retsessiv mexanizm bilan meros boʻlib oʻtadi. Ushbu kasallikning yana bir turi – koʻz-teri albinizm 1B – xuddi shu alb-OCA1 genining buzilishi natijasida yuzaga keladi, ammo uning faoliyati davom etadi. Yuqoridagi genning 50 dan ortiq mutatsiyasi ushbu patologiya bilan bogʻliq boʻlib, ularning har biri tirozinaza faolligiga turli darajada taʼsir qiladi. Shuning uchun, teri-koʻz albinizmi 1B belgilarining ogʻirligi ham juda oʻzgaruvchan – toʻqimalarda melaninning deyarli toʻliq yoʻqligidan teri va sochlarning biroz uengilroq ranga ega boʻlishiga qadar. Baʼzi hollarda patologiyaning ushbu shakli boʻlgan bemorlar quyosh botishiga qarashi

mumkin, sochlari yoshi bilan qorayadi, pigmentli dog'lar paydo bo'lishi mumkin. Ushbu kasallikning qiziqarli kichik turi haroratga sezgir albinizm bo'lib, unda tirozinaza faolligi 37 darajadan yuqori haroratlarda keskin pasayadi. Bu pigmentatsiyaning tananing sovuqroq qismlarida – qo'llar, oyoqlarda ko'proq namoyon bo'lishiga olib keladi. Bosh, ko'zlar, qo'ltilqlar ko'pincha pigmentsiz qoladi.

Klassifikatsiya

Ilgari, albinizmning barcha holatlari faqat fenotipik ko'rinishlarga bo'lingan – to'liq va to'liq bo'lmagan. Birinchisi, ko'z, teri va uning qo'shimchalarining og'ir pigmentatsiyasining buzilishi bilan tavsiflangan teri-ko'z albinizmning barcha turlarini o'z ichiga oladi. To'liq bo'lmagan shakllar kasallikning ko'z turlarini, shuningdek, terining dog'lanishiga olib keladigan patologiya turlarini o'z ichiga oladi. Hozirgi vaqtda genetik tasnif ko'proq qo'llaniladi, ular ichida albinizmning quyidagi turlari ajratiladi: **1A tipidagi teri-ko'z albinizmi** – bu alb-OCA1 genining bema'ni mutatsiyasidan kelib chiqadi, bu shunchaki uning faoliyatini «o'chiradi». Natijada, organizmda tirozinaza sintezi butunlay to'xtaydi.

- **Ko'z-teri albinizm turi 1B** – oldingi holatda bo'lgani kabi, u alb-OCA1 genidagi mutatsiyalar tufayli yuzaga keladi, ammo uning ifodalanishi mumkin. Natijada, turli darajadagi faollik bilan nuqsonli tirozinaza fermenti sintezlanadi. Bunday albinizmning namoyon bo'lishining og'irligi gen mutatsiyasining turiga bog'liq.

- **Haroratga sezgir ko'z-teri albinizm** – bu haroratga bog'liq bo'lgan o'zgaruvchan tirozinaza faolligi bilan tavsiflangan 1B turi. Teri ko'rinishlari och, oftalmik buzilishlar esa sezilarli bo'lishi mumkin. Bunday albinizmning bu xususiyatlari ko'zlarning yuqori haroratiga bog'liq – shuning uchun ulardagi tirozinaza kamroq faoldir.

- **2-toifa teri-ko'z albinizmi** hujayra ichidagi melanosomalar membranasi elementi bo'lgan P-oqsilni kodlovchi genning mutatsiyasidan kelib chiqadi. Natijada

hujayrada tirozinning tashilishi buziladi va melanin sintezi normal tirozinaza faolligi bilan ham sodir bo'lmaydi.

- **3-turdagi teri-ko'z albinizmi** TRP-1 genidagi mutatsiyalarning natijasi bo'lib, u ehtimol, eumelanin hosil bo'lishini nazorat qiladi. Faqat afrikaliklarda uchraydi, jigarrang teri va sochlarning rivojlanishiga va yengil oftalmik kasalliklarga sabab bo'ladi.

- **Ko'z albinizmi retsessiv bo'lib, X xromosomasi bilan bog'liq.** Bu hujayra ichidagi ma'lumot uzatishning ba'zi elementlari uchun mas'ul bo'lgan GPR143 genidagi mutatsiyadan kelib chiqadi.

- **Avtosomal retsessiv ko'z albinizmi** – bu hali o'ziga xos genetik kasalliklar bilan bog'lanmagan. Bunday kasallikning ba'zi holatlari ko'z-ko'z patologiyasi turlarining ko'z shakllari – 1B va 2 deb taxmin qilinadi.

Tashxislash. Ko'p hollarda albinizmni aniqlash bemor tug'ilgandan so'ng darhol bo'lishi mumkin – dermatolog terining va sochlarning pigmentatsiya holatini baholaydi, kasallikni aniqlay oladi va uning turini taxminan bilib oladi. Ushbu mutaxassisning keyingi kuzatuv patologiyaning borishini kuzatish va yuzaga kelishi mumkin bo'lgan asoratlarni oldini olish uchun zarur – masalan, teri saratoni. Albinizm bilan og'rikan oftalmolog ko'pincha irisning shaffofligini ochib beradi, kattalardagi bemorlarda ko'pincha makula hududida retinal gipoplaziya aniqlanadi. Foveolyar refleks keskin kamayadi yoki umuman yo'q. To'liq bo'lmagan albinizmli odamlarda ko'z tubida depigmentatsiya o'choqlari ko'pincha topiladi. Boshqa ko'rish buzilishlari ham topiladi – nistagm, astigmatizm, miyopiya.

Davolash. Bugungi kunga qadar albinizm uchun maxsus davolash mavjud emas, faqat bemorning hayot sifatini yaxshilash uchun profilaktika choralari ishlab chiqilgan. Mavjud ko'rish darajasini saqlab qolish uchun ko'zlarni quyosh nurlaridan himoya qilish kerak – bu maxsus quyoshdan saqlaydigan ko'zoynak yoki kontakt linzalarini kiyish orqali erishiladi. Yorqin quyoshda ko'rinishdan qochish kerak yoki terini maxsus kremlar va losonlar bilan himoya qilish kerak. Agar siz ushbu tavsiyalarga amal qilsangiz, umuman olganda, albinizm uchun prognoz qulaydir – bemorlar uzoq va baxtli hayot kechirishi mumkin. Bu teri saratoni yoki retinal dekolmani kabi asoratlarni oldini olish uchun dermatolog va oftalmolog bilan muntazam maslahatlashuvlarni talab qiladi.

Xulosa. Irsiy kasalliklar genetik o'zgarishlar natijasida kelib chiqadigan kasalliklar bo'lib, ularning oldini olish va davolash zamonaviy tibbiyotning muhim yo'nalishlaridan biridir. Genetik tadqiqotlar va texnologiyalar rivojlanishi tufayli bu kasalliklarning oldini olish va davolash usullari takomillashib bormoqda. Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, hozirgi davrda tibbiyotimiz oldida turgan asosiy vazifalardan biri

yaqin qarindoshlar orasidagi nikohlardan kelib chiqadigan zararli oqibatlar, asoratlar hisoblanadi. Bunday zararli oqibatlar ta'sirida qanchadan qancha oilalarning farzandlarini nogiron tarzida tug'ulayotganini ko'rishimiz mumkin. Bunday turdagi kasalliklarning oldini olish uchun tibbiyot- genetik konsultatsiyalari, reproduktiv markaz, skliring markazlari faoliyat ko'rsatib kelmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1 Fogel F., Matulskiy A., Genetika cheloveka, v 3-x tomax, per. s angl., M., 1990. Muxsin Zokirov.

2 "Patologiya detey starshego vozrasta" - reaksiy A. A. Baranova ostida, M, 1998. 3. Pariyskaya T. V.. Spravochnik pediatri. EKSMO. Moskva 2004 g. 4. Detskoy artrologiyasidan keyin Rukovodstvo. Qizil ostida. akad. AMN SSSR M. Ya Studenikina va porf. A. A. Yakovlevoy.- L. 1987.- S. 162-170.

4. Spravochnik pediatri. Sankt-Peterburg, Moskva, 2004 yil Xudo. 18.

5. Ismailovich S. A. "mustaqil fikrni tarbiyalashning ijtimoiy-psixologik muammolari". Ijodiy shaxs o'quv jarayonida // Markaziy Osiyo adabiyot jurnali

6. O. Daminov, M. V. Tarinova, P. X. Xolikov, A. Q. Qurbonov "Tibbiy biologiya va genetika"

7. Кадышев В.В., Ряжская С.А., Халанская О.В. и др. Клинико-генетические аспекты альбинизма // Клиническая офтальмология. -2021;21(3).- С. 175-180. DOI: 10.32364/2311-7729-2021-21-3-175-1800.

РЕМАТИЗМ КАСАЛЛИГИ: САБАБЛАРИ, БЕЛГИЛАРИ ВА ДАВОЛАШ УСУЛЛАРИ

Saidov Jasur Baxtiyorovich,

Qulsahatova Sabrina Husniddinovna

*Termiz iqtisodiyot va servis universiteti, Tibbiyot
fakulteti.*

Annotatsiya: Ushbu maqolada revmatizm kasalligi, uning asosiy turlari, sabablari va belgilari tahlil qilingan. Revmatizm – immun tizimining noto‘g‘ri ishlashi natijasida yuzaga keladigan va asosan yurak, bo‘g‘imlar hamda ichki organlarni zararlovchi yallig‘lanish kasalligi hisoblanadi. Maqolada revmatizmni davolashning zamonaviy usullari, jumladan farmakoterapiya, fizioterapiya, jarrohlik muolajalari va biologik terapiya metodlari haqida ma‘lumot berilgan. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, kompleks davolash yondashuvi bemorlarning hayot sifatini yaxshilashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so‘zlar: Revmatizm, bo‘g‘imlar, immun tizimi, kasallik, davolash usullari, farmakoterapiya, fizioterapiya, jarrohlik, biologik terapiya.

РЕВМАТИЗМ: ПРИЧИНЫ, СИМПТОМЫ И МЕТОДЫ ЛЕЧЕНИЯ

Саидов Жасур Бахтиёрович,

Кулсахатова Сабрина Хуснитдиновна

Термезский университет экономики и
сервиса, медицинский факультет.

Аннотация

В данной статье рассматривается ревматизм, его основные виды, причины и симптомы. Ревматизм — это воспалительное заболевание, возникающее в результате неправильного функционирования иммунной системы, поражающее в первую очередь сердце, суставы и внутренние органы. В статье представлены современные методы лечения ревматизма, включая фармакотерапию, физиотерапию, хирургическое вмешательство и биологическую терапию.

Исследования показывают, что комплексный подход к лечению играет важную роль в улучшении качества жизни пациентов.

Ключевые слова: Ревматизм, суставы, иммунная система, заболевание, методы лечения, фармакотерапия, физиотерапия, хирургия, биологическая терапия.

RHEUMATISM: CAUSES, SYMPTOMS, AND TREATMENT METHODS

**Saidov Jasur Baxtiyorovich,
Qulsahatova Sabrina Husniddinovna**
Termez University of Economics and Service,
Faculty of Medicine.

Abstract

This article analyzes rheumatism, its main types, causes, and symptoms. Rheumatism is an inflammatory disease caused by the improper functioning of the immune system, primarily affecting the heart, joints, and internal organs. The article provides information on modern treatment methods for rheumatism, including pharmacotherapy, physiotherapy, surgical interventions, and biological therapy. Research shows that a comprehensive treatment approach plays a crucial role in improving the quality of life of patients.

Keywords: Rheumatism, joints, immune system, disease, treatment methods, pharmacotherapy, physiotherapy, surgery, biological therapy.

Kirish

Rematizm - bu immun tizimining noto'g'ri ishlashi natijasida yurak, bo'g'imlar va boshqa ichki organlarga zarar yetkazuvchi yallig'lanish kasalligi. U inson hayot sifatini pasaytirib, jiddiy oqibatlarga olib kelishi mumkin. Ko'pincha 30-50 yosh oralig'idagi ayollarda kuzatiladi. Kasallikning dolzarbligi shundaki, bemorlar soni yildan-yilga ortib bormoqda va samarali davolash usullarini ishlab chiqish talab etiladi. Ushbu maqolada rematizmning asosiy turlari, alomatlari va zamonaviy davolash usullari ko'rib chiqiladi.

Metodlar

Ushbu maqolada rematizm kasalligini o'rganish uchun quyidagi metodlar qo'llanildi:

1. **Adabiyot tahlili** – Rematizmga oid ilmiy maqolalar va tadqiqotlar o'rganildi.

2. **Klinik kuzatishlar** – Rematizm bilan kasallangan bemorlarning simptomlari va davolash usullari tahlil qilindi.
3. **Tibbiy statistik tahlil** – So‘nggi yillarda rematizm kasalligiga chalinish holatlari va davolash samaradorligi ko‘rib chiqildi.

Natijalar

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, rematizmning eng keng tarqalgan turlari quyidagilardir:

- **Rematoid artrit (RA)** – Immun tizimi bo‘g‘imlarga hujum qiladi, natijada shish, og‘riq va harakat cheklanishi kuzatiladi.
- **Sistemik lupus eritematozus (SLE)** – Bo‘g‘imlar, teri va boshqa ichki organlar yallig‘lanishi bilan namoyon bo‘ladi.
- **Ankilozlovchi spondilit** – Umurtqa pog‘onasi yallig‘lanadi, natijada qattqlik va harakatlanishning cheklanishi kuzatiladi.
- **Psoriatik artrit** – Psoriasis bilan bog‘liq holda bo‘g‘imlar yallig‘lanishi sodir bo‘ladi.

Kasallikning asosiy belgilari:

- Bo‘g‘imlarda og‘riq va shish
- Harakat cheklanishi
- Suyak va mushak og‘riqlari
- Tana haroratining ko‘tarilishi
- Uxlashda qiynalish va charchoq

Tadqiqot natijalariga ko‘ra, zamonaviy davolash usullari quyidagi yo‘nalishlarda samarali bo‘lishi aniqlangan:

1. **Farmakoterapiya** – Yallig‘lanishga qarshi dorilar va immunomodulyatorlar qo‘llaniladi.
2. **Fizioterapiya** – Elektrostimulyatsiya, issiqlik va sovuq bilan davolash, maxsus mashqlar.
3. **Jarrohlik muolajalari** – Og‘ir hollarda bo‘g‘imlarni almashtirish operatsiyasi.
4. **Biologik terapiya** – Yangi usul bo‘lib, biologik dorilar yordamida yallig‘lanish kamaytiriladi.

Muhokama

Rematizm kasalligini samarali davolash uchun kompleks yondashuv talab etiladi. Farmakoterapiya kasallik simptomlarini yengillashtirishda muhim o‘rin tutadi, lekin uzoq muddatda fizioterapiya va biologik terapiya kabi usullar rematizmni nazorat qilishda muhim ahamiyat kasb etadi. Davolash usullarining kombinatsiyasi bemorlarning hayot sifatini yaxshilashga yordam beradi.

Kelajakdagi tadqiqotlarda rematizmning genetik omillari va yangi innovatsion davolash usullari bo'yicha izlanishlar olib borish zarur.

Xulosa

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, rematizm immun tizimining noto'g'ri ishlashi natijasida kelib chiqadigan jiddiy kasallik bo'lib, uning alomatlari bemorning hayot sifatini sezilarli darajada pasaytiradi. Zamonaviy tibbiyot usullari – farmakoterapiya, fizioterapiya, jarrohlik va biologik terapiya – kasallikni nazorat qilishda muhim ahamiyat kasb etadi. Rematizmga chalingan bemorlar uchun erta tashxis va kompleks davolash eng samarali strategiya hisoblanadi.

Foydalanilgan Adabiyotlar (References)

1. Shapovalov, V. I. (2020). *Reumatologiya: teoriya va amaliyot*. Tibbiyot nashri.
2. Gilman, J. (2020). *O'zgaruvchan davolash usullari: reumatizmni boshqarish*. Global Tibbiyot.
3. Evans, M. (2021). *Immun tizimining buzilishi va uning davolash usullari*. Modern Medicine Journal.
4. Kenjayev Y., & Xudoyorova, U. (2025). Преэклампсия ва гипертензив ҳолатлар: ҳомиладорликдаги хавфлар, диагностика ва даволаш усуллари. *Acumen: International Journal of Multidisciplinary Research*, 2(2), 306–314. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/aijmr/article/view/68857>
5. Qaxxorov Bunyod Abduraimovich, Kenjayev Yodgor Mamatqulovich. Preventive measures for hypertension: risk factors, early diagnosis, and treatment approaches. (2025). *International conference on interdisciplinary science*, 2(1), 196. <https://universalconference.us/universalconference/index.php/icms/article/view/3636>
6. Xolmurodov, I., & Chorshanbiyev, A. (2025). Viruslarning tarixi va eng ko'p uchrovchi viruslar haqida tushunchalar. *Journal of Science-Innovative Research in Uzbekistan*, 3(1), 151–167. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/journal-science-innovative/article/view/64646>
7. Amirova Sabrina Baxromovna, & Kenjayev Yodgor Mamatqulovich. (2025). Insult kassaligining profilaktikasi va uning reabilitatsiyadagi ahamiyati. *Synapses: Insights across the Disciplines*, 2(1), 81–85. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/siad/article/view/64586>
8. Kenjayev Yodgor Mamatqulovich, & Xudoyorova Ummulaylo Shuxrat qizi. (2025). Jigar sinusoid kapilyarlaridagi o'zgarishlar gemangiomani

- tekshirishning samarali usullari. *Medicine, Pedagogy and Technology: Theory and Practice*, 3(1), 384–390. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/mpttp/article/view/64925>
9. Kenjayev, Y., & Farxodova, A. (2025). Yurak etishmovchiligi bo'lgan bemorlarni reabilitatsiya qilishning innovatsion usullari. *Journal of Science-Innovative Research in Uzbekistan*, 3(1), 705–718. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/journal-science-innovative/article/view/65794>
10. Кенжаев Ёдгор Маматқулович, & Мамадалиева Гулзода Низомжон қизи, . (2025). Нейроилм ва когнитив бузилишлар: хотира ва диққатни яхшилашга қаратилган замонавий нейротехнологиялар. *Acumen: International Journal of Multidisciplinary Research*, 2(1), 322–329. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/aijmr/article/view/65750>
11. Daminova Shahnoza Panji qizi and Kenjayev Yodgor Mamatqulovich, “Sistemali kasalliklarning ko'z sog'lig'iga ta'siri: kardilogik va endokrin kasalliklar”, new, vol. 70, no. 2, pp. 17–20, Feb. 2025, Accessed: Mar. 03, 2025. [Online]. Available: <https://scientific-jl.com/new/article/view/1650>
12. Daminova Shahnoza Panji qizi. Kenjayev Yodgor Mamatkulovich. (2025). Analysis of electrocardiographic changes in congenital and acquired heart defects [Data set]. *American journal of applied medical science* ISSN: 2996-5101 (online) | ResearchBib (IF) = 9.818 IMPACT FACTOR Volume-3| Issue-2| 2025
Published: |28-02-2025|
Zenodo. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14874480>
13. Халилова Гулнисо Илхом қизи, & Кенжаев Ёдгор Маматқулович. (2025). Глаукома: белгилари ва даволаш усуллари. *Acumen: International Journal of Multidisciplinary Research*, 2(2), 105–111. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/aijmr/article/view/65764>
14. “Preventive measures for hypertension: risk factors, early diagnosis, and treatment approaches”, *ICIS*, vol. 2, no. 1, p. 196, Jan. 2025, Accessed: Feb. 17, 2025. [Online].
Available: <https://universalconference.us/universalconference/index.php/icms/article/view/3636>
15. Kenjayev Yodgor Mamatqulovich, & Xudoyorova Ummulaylo Shuxrat qizi. (2025). Jigar sinusoid kapilyarlaridagi o'zgarishlar gemangiomani tekshirishning samarali usullari. *Medicine, Pedagogy and Technology: Theory and Practice*, 3(1), 384–390. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/mpttp/article/view/64925>

16. Kenjayev Y., & Farxodova, A. (2025). Yurak etishmovchiligi bo'lgan bemorlarni reabilitatsiya qilishning innovatsion usullari. *Journal of Science-Innovative Research in Uzbekistan*, 3(1), 705–718. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/journal-science-innovative/article/view/65794>.
17. Кенжаев Ёдгор Маматкулович, & Мамадалиева Гулзода Низомжон кизи, (2025). Нейроилм ва когнитив бузилишлар: хотира ва диққатни яхшилашга қаратилган замонавий нейротехнологиялар. *Acumen: International Journal of Multidisciplinary Research*, 2(1), 322–329. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/aijmr/article/view/65750>
18. Daminova Shahnoza Panji qizi, & Kenjayev Yodgor Mamatqulovich. (2025). Sistemali kasalliklarning ko'z sog'lig'iga ta'siri: kardilogik va endokrin kasalliklar. *Journal of new century innovations*, 70(2), 17-20. <https://scientific-jl.com/new/article/view/1650>
19. Sultonova D., Kenjayev Y. Bachadon miomasi: klinik belgilari va samarali davolash usullari // *Journal of science-innovative research in Uzbekistan*. – 2024. – Т. 2. – №. 12. – С. 180-183.
20. Кенжаев, Ё., & Амонов, Б. (2024). Кардиомиопатия ва унинг турлари: даволаш усуллари таҳлили. *Medicine, Pedagogy and Technology: Theory and Practice*, 2(11), 347–353. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/mpttp/article/view/60123>
21. Kenjayev Y., Saidov, J., & Abdumurotova, J. (2024). Болаларда учрайдиган оғиз касалликлари: муаммо ва ечимлар. *Acumen: International Journal of Multidisciplinary Research*, 1(4), 117–124. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/aijmr/article/view/63481>
22. Normurodova, A., Saidov, J., & Kenjayev, Y. (2024). Гинекологик касалликларнинг эрта аниқланиши ва самарали даволаш усуллари. *Acumen: International Journal of Multidisciplinary Research*, 1(4), 102–106. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/aijmr/article/view/63478>
23. Kenjayev, Y., & Berdiyeva, S. (2024). Yurak bo'lmacha va qorinchalari gipertrofiyasining elektrokardiografik belgilarini tahlil qilish. *Acumen: International Journal of Multidisciplinary Research*, 1(4), 107–113. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/aijmr/article/view/63479>
24. Kenjayev, Y., “Гистология слоев кожи и их функции”, *MJST*, vol. 4, no. 11, pp. 53–57, Nov. 2024, Accessed: Jan. 25, 2025. [Online]. Available: <https://www.mjstjournal.com/index.php/mjst/article/view/2007>

25. Кенжаев Ёдгор Маматқулович, Саидов Жасур Бахтиярович, Рахимова Мохинур Шамсуддиновна. (2024). Буйрак касалликларининг сабаблари, патогенези ва даволаш йўллари: турли патологик ҳолатларнинг таҳлили ва профилактика чоралари [Data set].
Zenodo. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14096723>
26. Abduqodirovna M. F., Ismatulloyevich X. I., Mamatqulovich K. Y. Chaqaloqlarda sepsis kasalliklarining kechishi diagnostikasi laboratoriya taxlillari // American journal of applied medical science. – 2024. – Т. 2. – №. 4. – С. 114-119.
27. О'. Ahmedov, A. Ergashev, A. Abzalov, M. Yulchiyeva, D. Mustafakulov. *Dorivor o'simliklar yetishtirish texnologiyasi va ekologiya*. Tafakkur-Bo'stoni, Toshkent, 2018.
28. Saminov, A., D. Ismoiljonova, & M. Rahmataliyeva. (2022). *Dorivor sut qushqo'nmas osimligining foydali xususiyatlari va undan oqilona foydalanish*. Science and Innovation, 1(D4), 155-159.

**BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINI O'QISH
SAVODXONLIGINI SHAKLLANTIRISHDA MATNNING O'ZIGA XOS
XUSUSIYATLARI.**

S.I.Tursunova

Termiz davlat pedagogika instituti Boshlang'ich ta'limda
matematika va ona tili kafedrası o'qituvchisi

Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori(PDh) saidatursunova@gmail.com

Anotatsiya: Mazkur maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligini shakllantirishda matnning o'ziga xos xususiyatlari, ya'ni matnning soddaligi, tushunariligi, tuzilishi, qiziqarli mazmuni, tasvirlar va diagrammalardan foydalanish kabi muhim jihatlar muhokama qilinadi. Maqolada matnning o'quvchilarni o'qishga qiziqtirishi va o'qish jarayonida samarali natijalarga erishishiga ta'sir qiluvchi xususiyatlarga alohida e'tibor qaratiladi. Shuningdek, o'qish savodxonligini rivojlantirishga qaratilgan pedagogik yondashuvlar va metodologik tavsiyalar keltiriladi.

Kalit so'zlar: O'qish savodxonligi, boshlang'ich sinf, matn xususiyatlari, pedagogika, o'qish metodikasi, tushunish, diqqatni jalb qilish, ta'lim metodologiyasi.

**Специфика текста в формировании читательской грамотности
учащихся начальных классов.**

Аннотация: В данной статье рассматриваются специфические особенности текста в формировании читательской грамотности учащихся начальных классов, такие как простота текста, понятность, структура, интересное содержание, использование изображений и схем. В статье особое внимание уделяется особенностям текста, влияющим на интерес учащихся к чтению и эффективные результаты в процессе чтения. Также представлены педагогические подходы и методические рекомендации, направленные на развитие читательской грамотности.

Ключевые слова: Грамотность чтения, начальный класс, особенности текста, педагогика, методика чтения, понимание, внимание, методика обучения.

**Specific characteristics of text in developing reading literacy in primary
school students.**

Abstract: This article discusses the important aspects of the text in the formation of reading literacy of primary school students, such as its simplicity, clarity, structure, interesting content, and the use of images and diagrams. The article pays special attention to the features of the text that affect the interest of students in reading and the achievement of effective results in the reading process. Also, pedagogical approaches and methodological recommendations aimed at developing reading literacy are presented.

Keywords: Reading literacy, primary school, text characteristics, pedagogy, reading methodology, comprehension, attention, educational methodology.

Kirish. O‘qish savodxonligi boshlang‘ich ta‘limning eng muhim qismlaridan biridir. O‘quvchilarning o‘qish qobiliyatlari nafaqat keyingi ta‘lim jarayoniga, balki umuman hayotga tayyorliklariga ta‘sir qiladi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini o‘qish savodxonligini shakllantirishda matnning o‘ziga xos xususiyatlari muhim ahamiyatga ega. Matnning tushunarli, qiziqarli, va o‘quvchilarning yoshiga mos bo‘lishi, ularning o‘qish ko‘nikmalarini rivojlantirishda samarali vosita bo‘lishi mumkin. Ushbu maqolada matnning boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining o‘qish savodxonligini shakllantirishdagi ahamiyati va pedagogik metodologiyalari tahlil qilinadi.

Adabiyotlar tahlili: Boshlang‘ich ta‘limda o‘qish savodxonligini shakllantirishga oid ko‘plab ilmiy izlanishlar mavjud. Shu jumladan, o‘qish savodxonligi bilan bog‘liq asosiy ishlar o‘quvchilarning o‘qishdagi muvaffaqiyatlarini tushunishga qaratilgan. T. Ibragimov (2015) tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining o‘qish savodxonligini shakllantirishda matnlarning o‘ziga xos xususiyatlari, masalan, matnning tuzilishi, sodda va lo‘nda bo‘lishi, o‘quvchilarning qiziqishini uyg‘otish muhim ekanligi ta‘kidlangan. Unga ko‘ra, o‘quvchining o‘qishga bo‘lgan qiziqishi matnning mazmunidan ko‘ra, uning soddaligi va tasvirlar bilan boyitilishi bilan bog‘liq.

Bundan tashqari, L. Abdullaeva (2018) o‘quvchilarning o‘qish savodxonligini rivojlantirishda metamalardagi o‘qish metodikalariga e‘tibor qaratgan. Uning fikriga ko‘ra, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining o‘qish qobiliyatlarini rivojlantirishda metamalardagi tushunish darajasi muhim bo‘lib, matnning tuzilishi va o‘quvchining yoshiga mosligi shu jihatlarni o‘z ichiga oladi.

Metodologiya: Maqolada o‘quvchilarni o‘qish savodxonligini shakllantirish jarayonida pedagogik metodlar va metodologiyalarni tahlil qilishga asoslangan. Tadqiqotda asosiy e‘tibor, boshlang‘ich ta‘limda o‘quvchilarga o‘qish ko‘nikmalarini rivojlantirishning samarali usullari va matnlarning pedagogik funksiyasiga qaratilgan. O‘quvchilarning o‘qish savodxonligini rivojlantirishda quyidagi metodlar qo‘llaniladi:

1. Matnni tahlil qilish: Matnni o'qish jarayonida o'quvchilar uning mazmunini tushunishga qaratilgan savollar bilan ishlaydilar.
2. Vizual yordamlar: Rasm va tasvirlardan foydalanish, o'quvchilarning matnni tushunishlarini va xotiralarini yaxshilaydi.
3. Soddalashtirish: Matnlarning soddaligi o'quvchilarning diqqatini jalb qilishda yordam beradi.

Shu metodologiyalar yordamida boshlang'ich sinf o'quvchilari matnni faqat o'qish emas, balki uning mazmunini tushunish va tahlil qilish qobiliyatini ham rivojlantiradilar.

O'qish savodxonligi — bu nafaqat harf va so'zlarni tanish, balki ularni to'g'ri va samarali o'qish, tushunish va foydalanish qobiliyatini ham o'z ichiga oladi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligini shakllantirishda matnning o'ziga xos xususiyatlari muhim rol o'ynaydi. Bu xususiyatlar nafaqat o'quvchilarning diqqatini jalb qilish, balki ularning fikrlash, tushunish va izohlash qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi.

1. Matnning soddaligi va tushunarli bo'lishi

Boshlang'ich sinf o'quvchilari hali o'qish va yozish tajribasiga ega emas, shuning uchun matnlar soddaligi va tushunarli bo'lishi kerak. Murakkab va o'ta ilmiy terminlar o'quvchilarni chalg'itishi mumkin, shuning uchun matnda oddiy va tushunarli so'zlar ishlatilishi lozim. Masalan, bolalarga tanish bo'lgan mavzularni tanlab, oddiy iboralar bilan yozilgan matnlar o'qish jarayonini osonlashtiradi.

2. Qiziqarli va diqqatni jalb qiluvchi mazmun

Matnning mazmuni bolalar uchun qiziqarli va diqqatni jalb qiluvchi bo'lishi muhimdir. O'quvchilar o'qish jarayonida qiziqish hissini sezmasalar, bu ularning diqqatini ushlab turishni qiyinlashtiradi. Shuning uchun matnlar o'quvchilarni qiziqtiradigan mavzularni o'z ichiga olishi, hikoya yoki voqea shaklida yozilishi kerak. Masalan, hayvonlar, tabiat, do'stlik kabi mavzular bolalar uchun juda qiziqarli bo'lishi mumkin.

3. Matnning qismlari va tuzilishi

Matnning tuzilishi boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish qobiliyatiga mos bo'lishi kerak. Matnni aniq va oddiy qismlarga bo'lish, ya'ni kirish, asosiy qism va xulosa bolalar uchun o'qishni osonlashtiradi. O'quvchilar matnning qismlarini ajratishni va ularga qanday bog'lanishlarini tushunishni o'rganadilar, bu esa ularning mantiqiy fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi. Har bir paragraflarda bir mavzu yoki g'oya bo'lishi kerak.

4. Rasm va tasvirlarning qo'llanilishi

Boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun matnning rasm va tasvirlar bilan to'ldirilishi juda muhimdir. Rasmlar va diagrammalar o'quvchilarga matnni yaxshiroq tushunishga yordam beradi, chunki ular vizual tasavvurni kuchaytiradi va o'qilgan materialni yaxshiroq eslab qolishga yordam beradi. Misol uchun, hayvonlar haqida yozilgan matnda ular tasvirlangan rasmlar, tabiat haqidagi hikoyada esa tabiatni aks ettiruvchi tasvirlar ishlatilishi mumkin.

5. Matnning takrorlanishi va oddiy struktura

Boshlang'ich sinf o'quvchilari matnni tushunish uchun ko'pincha takrorlanishga muhtoj. Shuning uchun, o'quvchilarni o'qish jarayonida, ba'zan matnda o'zgarimas bir necha so'z yoki iboralar takrorlanadi. Bu ularning o'qishdagi muvaffaqiyatiga yordam beradi, chunki ular takrorlanadigan so'zlarni va iboralarni yaxshiroq o'zlashtiradilar. Matnning strukturasi ham oddiy bo'lishi kerak, chunki bu o'quvchilarga o'qilgan narsalarini yaxshiroq tahlil qilish imkonini beradi.

6. Qisqa va lo'nda matnlar

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining diqqatini uzoq vaqt davomida ushlab turish qiyin bo'lishi mumkin. Shuning uchun, matnlar qisqa va lo'nda bo'lishi lozim. Ular o'quvchining diqqatini taqsimlamasdan, o'qish jarayonini samarali va tez amalga oshiradi. Qisqa va oson tushuniladigan matnlar bolalar uchun yaxshi o'qish mashqidir, chunki ular tez va muvaffaqiyatli o'qish orqali o'zlarining o'qish ko'nikmalarini rivojlantiradilar.

Xulosa

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligini shakllantirishda matnning o'ziga xos xususiyatlari katta ahamiyatga ega. Matnning sodda, tushunarli, qiziqarli va qisqa bo'lishi, rasm va tasvirlardan foydalanish, matnning takrorlanuvchi va oddiy struktura bilan tashkil etilishi o'quvchilarning o'qish qobiliyatini oshirishga yordam beradi. Bu usullar orqali o'quvchilar nafaqat o'qishni, balki o'qilgan materialni tahlil qilish va tushunishni o'rganadilar, bu esa ularning ta'lim jarayonini muvaffaqiyatli o'tkazishga xizmat qiladi.

Foydalangan adabiyotlar

1. Ibragimov, T. (2015). Boshlang'ich sinfda o'qish savodxonligini shakllantirish metodikasi. Toshkent: O'qituvchi nashriyoti.
2. Abdullaeva, L. (2018). O'qish metodikasi va boshlang'ich ta'limda innovatsion yondashuvlar. Toshkent: O'zbekiston xalq ta'limi nashriyoti.
3. S.I. Tursunova The development of oral speech of younger schoolchildren in extracurricular activities. Eurasian Research Bulletin, 2022.

4. S.I.Tursunova Pedagogical bases of nationalization of school education. Web of Scientist: International Scientific Research Journal, 3 (02), 456–461.
5. Турсунова, С. И. (2023). Причины выбора модели внеучебной деятельности по развитию устной речи младших школьников.
6. Tursunova, S. (2024). Innovatsion yondashuv asosida boshlang ‘ich sinf o ‘quvchilarining og ‘zaki nutqini rivojlantirishning asosiy mazmuni. Multidisciplinary Journal of Science and Technology, 4(10), 176-185.
7. Ismatova, N., & Tursunova, S. I. (2023). BOSHLANG’ICH SINFI O’QUVCHILARIDA OG’ZAKI NUTQNI RIVOJLANTIRISH, TILSHUNOSLIK USLUBIY MUAMMO SIFATIDA. Interpretation and researches, 2(1).
8. Allaberganova, Y., & Tursunova, S. (2023). BOSHLANG’ICH SINFI O’QUVCHILARINI MILLIY QADRIYATLAR RUHIDA TARBIYALASH. Interpretation and researches, 2(1).
9. Hikmatov, I., & Tursunova, S. (2023). Bo ‘lajak boshlang ‘ich sinf o ‘qituvchilarini ma’naviy-ma’rifiy faoliyatga tayyorlashning imkoniyatlari. Interpretation and researches, 2(1).
10. Турсунова, С. И. (2022). БОШЛАНГИЧ СИНФИ ЎҚУВЧИЛАРИДА ИҚТИСОДИЙ ТАРБИЯНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ХУСУСИЯТЛАРИ. Scientific Impulse, 1(4), 397-399.
11. Турсунова, С. И. (2022). БОШЛАНГИЧ СИНФИ ЎҚУВЧИЛАРИДА ЭСТЕТИК ТАРБИЯНИ ШАКЛЛАНТИРИШ. Scientific Impulse, 1(4), 393-396

**MATN – BOSHLANG‘ICH SINFI O‘QUVCHILARINI O‘QISH VA YOZISHGA
O‘RGATISHDA MUHIM VOSITA**

S.I.Tursunova

Termiz davlat pedagogika instituti Boshlang‘ich ta‘limda matematika va ona tili
kafedrasi o‘qituvchisi Pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori(PDh)

(e-mail: saidatursunova@gmail.com)

Annotatsiya: Mazkur maqolada matn turlari, xususiyatlari bilan chambarchas bog‘liq ekanligi va diskursga kiritilgan matnlar so‘zlovchida matnning mantiqiy va semantik tuzilishini tushunish ko‘nikma va malakalarni shakllantirish imkonini berishi haqida fikrlar ketiriladi.

Kalit sozlar: Matn lingvistikasi tilshunoslikning muhim yo‘nalishlari, funksional xususiyatlari, tarkibiy tuzilishiga ko‘ra matn turlari, mazmuniy jihatdan matn turlari, matn turlarining asosiy xususiyatlari, matnlarning qo‘llanilish sohasi, Og‘zaki va yozma matnlar, ma‘lumotnoma matni va uning xususiyatlari.

**ТЕКСТ – ВАЖНЫЙ ИНСТРУМЕНТ ОБУЧЕНИЯ НАЧАЛЬНЫХ
УЧАЩИХСЯ ЧИТАНИЮ И ПИСЬМУ.**

Абстрактный: В данной статье указывается, что включенные в дискурс тексты тесно связаны с видами и особенностями текста, что позволяет говорящему понять логическую и смысловую структуру текста, сформировать умения и компетенции.

Ключевые слова: Языкознание текста - важная область лингвистики, функциональные особенности, типы текстов по их структурной структуре, типы текстов по содержанию, основные признаки типов текста, область применения текстов, устных и письменных текстов, справочного текста и его особенностей.

**TEXT IS AN IMPORTANT TOOL IN TEACHING PRIMARY STUDENTS TO
READ AND WRITE**

Abstract: This article discusses the close relationship between text types and their characteristics, and how texts included in discourse can help speakers develop skills and competencies in understanding the logical and semantic structure of a text.

Keywords:Text linguistics is an important area of linguistics, its functional characteristics, text types according to their structural structure, text types according to their content, the main characteristics of text types, the scope of application of texts, oral and written texts, reference text and its characteristics.

Kirish. Matnning boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini o‘qish va yozishga o‘rgatishda muhim vosita ekanligi. Matn tilshunoslikning muhim tarkibiy qismi bo‘lib, u nafaqat kommunikativ vosita, balki ta‘lim jarayonida ham muhim rol o‘ynaydi. Ayniqsa, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini o‘qish va yozishga o‘rgatishda matn asosiy vositalardan biri hisoblanadi. Ushbu ma‘ruzada matnning boshlang‘ich sinflarda o‘qish va yozish ko‘nikmalarini shakllantirishdagi o‘rni va ahamiyati haqida so‘z yuritiladi.

1. Matnning boshlang‘ich ta‘limda tutgan o‘rni

Boshlang‘ich sinflarda o‘quvchilar til me‘yorlarini o‘rganadi, harflarni tanib, ularni birlashtirish orqali so‘zlar, gaplar hosil qilishni o‘rganadi. Matn esa bu jarayonda muhim metodik vosita hisoblanadi. Uning asosiy o‘rinlari quyidagicha:

Savodxonlikni shakllantirish – matnlar bolalar uchun harflarni bog‘lash, to‘g‘ri talaffuz qilish va so‘zlar orasidagi bog‘lanishni tushunishda muhim ahamiyatga ega.

O‘qish texnikasini rivojlantirish – matnlarni o‘qish orqali bolalar tovushlarni ajratish, talaffuzni rivojlantirish va ritmni tushunishga o‘rganadi.

Fikrni to‘g‘ri bayon qilishga o‘rgatish – o‘quvchilar o‘qigan matn asosida fikr yuritib, yozma va og‘zaki nutqni rivojlantiradi.

Lug‘at boyligini oshirish – turli xil matnlarni o‘qish orqali o‘quvchilarning so‘z boyligi kengayadi.

2. Matn orqali o‘qish ko‘nikmalarini rivojlantirish

Matnlar bolaning o‘qish ko‘nikmalarini rivojlantirishda asosiy vositadir. Bunga quyidagilar kiradi:

Boshlang‘ich hikoyalar va she‘rlar – qisqa va tushunarli matnlar bolalarning e‘tiborini jalb qiladi va o‘qishga bo‘lgan qiziqishni oshiradi.

Mazmuni tushunish – o‘quvchilar matnni o‘qib, undan to‘g‘ri xulosa chiqarishga o‘rganadilar.

Ekspressiv o‘qish – matnlarni hissiy ruhda o‘qish, o‘quvchilarning talaffuz va intonatsiyasini rivojlantiradi.

Savollar asosida fikrlash – o‘qigan matn yuzasidan berilgan savollar o‘quvchilarning fikrlash va muhokama qilish qobiliyatini oshiradi.

3. Matn yordamida yozish ko‘nikmalarini shakllantirish

Yozish – o‘quvchilarning savodxonlik darajasini aniqlovchi asosiy ko‘nikmalardan biridir. Matn orqali yozish ko‘nikmalarini rivojlantirishning asosiy usullari quyidagicha:

Matn asosida diktant va ko‘chirish mashqlari – to‘g‘ri yozish va harflarni mukammal o‘zlashtirishga yordam beradi.

Hikoya tuzish – oddiy gaplardan foydalanib, o‘quvchilar mustaqil ravishda matn tuzishga o‘rganadilar.

Ijodiy yozuv mashqlari – tasviriy hikoyalar yaratish, mavzu bo‘yicha insho yozish bolalarning yozma nutqini rivojlantiradi.

Matnni tahlil qilish – yozilgan matnni grammatik va mazmuniy tahlil qilish orqali to‘g‘ri fikrlash va mantiqiy bog‘lanishlarni tushunish o‘rgatiladi.

Matn boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini o‘qish va yozishga o‘rgatishda muhim o‘rin tutadi. U savodxonlikni oshirish, o‘qish texnikasini rivojlantirish, lug‘at boyligini kengaytirish va yozma nutq ko‘nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Shuning uchun ta‘lim jarayonida turli xil matnlar bilan ishlashga alohida e‘tibor qaratish lozim.

2. Boshlang‘ich sinf darsliklarida qo‘llanilgan matnlarning o‘ziga xos jihatlari va ahamiyati.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun mo‘ljallangan darsliklar ta‘lim jarayonining muhim vositalaridan biri bo‘lib, ularda keltirilgan matnlar bolaning o‘qish, yozish, fikrlash va nutqiy rivojlanishiga katta ta‘sir ko‘rsatadi. Ushbu matnlarning o‘ziga xosligi shundaki, ular o‘quvchilarning yoshiga mos, tushunarli va qiziqarli bo‘lishi kerak. Shuningdek, darsliklardagi matnlar ta‘lim mazmunini boyitish, axloqiy tarbiya berish va estetik didni shakllantirishga xizmat qiladi. Ushbu ma‘ruzada boshlang‘ich sinf darsliklarida qo‘llanilgan matnlarning asosiy xususiyatlari va ahamiyati tahlil qilinadi.

1. Boshlang‘ich sinf darsliklaridagi matnlarning asosiy xususiyatlari

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun tanlangan matnlar maxsus pedagogik, psixologik va lingvistik mezonlarga asoslangan bo‘lishi kerak. Ularning asosiy xususiyatlari quyidagilardir:

Soddalik va tushunarlilik – matnlar oddiy gap tuzilishi va aniq mazmuni bilan ajralib turadi. Yosh bolalar murakkab sintaktik konstruktsiyalarni tushunishda qiynalishi mumkin, shuning uchun matnlarning grammatik tuzilishi soddalashtirilgan bo‘lishi lozim.

Qisqalik va lo‘ndalik – boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uzoq matnlarni diqqat bilan o‘qiy olmaydi, shuning uchun matn qisqa va lo‘nda bo‘lishi talab etiladi.

Mavzularning yaqinligi va hayotiyliigi – bolalar uchun tanlangan matnlar ularning kundalik hayotiga bog‘liq bo‘lishi lozim. Oilaviy munosabatlar, tabiat hodisalari, do‘stlik, halollik kabi mavzularga oid matnlar o‘quvchilarning qiziqishlarini uyg‘otadi.

O‘quvchilarning lug‘at boyligini oshirish – darslik matnlari yangi so‘zlar va iboralar bilan boyitilgan bo‘lib, ularning til rivojlanishiga xizmat qiladi.

Didaktik va tarbiyaviy ahamiyatga ega bo‘lishi – matnlar orqali o‘quvchilarga axloqiy qadriyatlar singdiriladi, to‘g‘ri hulq-atvor, vatanparvarlik va insoniy fazilatlar targ‘ib qilinadi.

Tasviriylik va obrazlilik – bolalar obrazli fikrlash orqali tezroq o‘rganishadi, shuning uchun matnlarda jonlantirilgan obrazlar, qahramonlar va yorqin tasviriy unsurlar bo‘lishi kerak.

2. Boshlang‘ich sinf darsliklarida qo‘llanilgan matnlarning ahamiyati

Darsliklardagi matnlarning ahamiyati juda katta bo‘lib, ular o‘quvchilarning lingvistik, psixologik va ijtimoiy rivojlanishiga ta‘sir qiladi. Quyida matnlarning boshlang‘ich ta‘limdagi o‘rni va ahamiyati keltirilgan:

Savod o‘rgatish jarayonida yordam beradi – matnlar harflarni bog‘lash, so‘zlarni shakllantirish va to‘g‘ri talaffuz qilishni o‘rgatadi.

Nutq rivojlantirish vositasi sifatida xizmat qiladi – o‘quvchilar matnlarni o‘qish va qayta hikoya qilish orqali og‘zaki va yozma nutq ko‘nikmalarini rivojlantiradilar.

Mantiqiy fikrlashni rivojlantiradi – matnlar o‘quvchilarning mantiqiy tahlil qilish, sabab-oqibat aloqalarini tushunish va xulosalar chiqarish qobiliyatini oshiradi.

Ijodiy tafakkurni shakllantiradi – ba‘zi matnlar o‘quvchilarning tasavvur va fantaziyasini rivojlantirishga xizmat qiladi, bu esa ularning ijodkorlik qobiliyatini oshirishga yordam beradi.

Axloqiy tarbiya vositasi bo‘lib xizmat qiladi – darslik matnlari orqali bolalar yaxshi va yomon odatlar haqida tushuncha hosil qiladi, odob-axloq qoidalarini o‘rganadi.

Milliy qadriyatlarni singdiradi – darsliklarda milliy adabiyot namunalari, xalq og‘zaki ijodi namunalaridan foydalanish bolalar qalbida vatanparvarlik tuyg‘ularini shakllantiradi.

3. Boshlang‘ich sinflar uchun matn turlarining tasnifi

Boshlang‘ich sinf darsliklarida turli janr va uslubdagi matnlar ishlatiladi. Ularning asosiy turlari quyidagilardan iborat:

Badiiy matnlar – ertaklar, hikoyalar, she‘rlar va xalq og‘zaki ijodi namunalaridan iborat bo‘lib, bolalarning qiziqishini oshiradi.

Ilmiy-ommabop matnlar – oddiy ilmiy ma‘lumotlarni sodda va tushunarli tarzda yetkazish uchun ishlatiladi.

Dialog va monolog matnlar – o‘quvchilarning nutqiy rivojlanishiga xizmat qiladi.
Axloqiy-tarbiyaviy matnlar – bolalarga insoniy fazilatlarni singdirishga yordam beradi.

Boshlang‘ich sinf darsliklarida ishlatilgan matnlar bolalarning savodxonligini oshirish, lingvistik va ijodiy tafakkurini rivojlantirish hamda axloqiy tarbiyasini shakllantirishda muhim o‘rin tutadi. Shu sababli, bu matnlar soddalik, tushunarlilik, didaktik mazmun va tarbiyaviy yo‘nalish kabi talablarga javob berishi lozim. Darsliklar uchun tanlangan matnlar o‘quvchilarning yoshi va qiziqishlariga mos kelishi, ularga ta‘lim va tarbiya berishda samarali vosita bo‘lishi zarur.

Foydalangan adabiyotlar:

4. S.I.Tursunova The development of oral speech of younger schoolchildren in extracurricular activities. Eurasian Research Bulletin, 2022.
5. S.I.Tursunova Pedagogical bases of nationalization of school education. Web of Scientist: International Scientific Research Journal, 3 (02), 456–461.
6. Турсунова, С. И. (2023). Причины выбора модели внеучебной деятельности по развитию устной речи младших школьников.
7. Tursunova, S. (2024). Innovatsion yondashuv asosida boshlang ‘ich sinf o ‘quvchilarining og ‘zaki nutqini rivojlantirishning asosiy mazmuni. Multidisciplinary Journal of Science and Technology, 4(10), 176-185.
8. Ismatova, N., & Tursunova, S. I. (2023). BOSHLANG‘ICH SINFLAR O‘QUVCHILARIDA OG‘ZAKI NUTQNI RIVOJLANTIRISH, TILSHUNOSLIK USLUBIY MUAMMO SIFATIDA. Interpretation and researches, 2(1).
9. Allaberganova, Y., & Tursunova, S. (2023). BOSHLANG‘ICH SINFLAR O‘QUVCHILARINI MILLIY QADRIYATLAR RUHIDA TARBIYALASH. Interpretation and researches, 2(1).
10. Hikmatov, I., & Tursunova, S. (2023). Bo ‘lajak boshlang ‘ich sinflar o ‘quvchilarini ma‘naviy-ma‘rifiy faoliyatga tayyorlashning imkoniyatlari. Interpretation and researches, 2(1).
11. Турсунова, С. И. (2022). БОШЛАНГИЧ SINFLAR O‘QUVCHILARIDA ИҚТИСОДИЙ ТАРБИЯНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ХУСУСИЯТЛАРИ. Scientific Impulse, 1(4), 397-399.
12. Турсунова, С. И. (2022). БОШЛАНГИЧ SINFLAR O‘QUVCHILARIDA ЭСТЕТИК ТАРБИЯНИ ШАКЛЛАНТИРИШ. Scientific Impulse, 1(4), 393-396

**BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING O'G'ZAKI NUTQINI
RIVOJLANTIRISHDA XALQ OG'ZAKI IJODINING O'RNI.**

S.I.Tursunova

Termiz davlat pedagogika instituti Boshlang'ich ta'limda

matematika va ona tili kafedrası o'qituvchisi

Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori(PDh)

saidatursunova@gmail.com

Anotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'g'zaki nutqini rivojlantirishda xalq og'zaki ijodining ahamiyati tahlil qilinadi. Xalq og'zaki ijodi, jumladan, ertaklar, masallar, maqollar, jumboqlar va dostonlar, o'quvchilarning til boyligini oshirish, mantiqiy fikrlashni rivojlantirish, ijtimoiy va axloqiy qadriyatlarni o'rgatish va estetik didni shakllantirishda muhim vosita hisoblanadi. Ushbu maqola xalq og'zaki ijodining boshlang'ich ta'limdagi o'rnini va uning o'quvchilarning nutqini qanday rivojlantirishini ko'rib chiqadi.

Kalit so'zlar: O'g'zaki nutq, xalq og'zaki ijodi, boshlang'ich sinf, ertaklar, masallar, maqollar, nutq rivojlanishi, til boyligi, axloqiy qadriyatlar, estetik did.

Kirish: Boshlang'ich sinf o'quvchilari o'zlarining dastlabki ta'lim jarayonida o'g'zaki nutqni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilishi lozim. Nutqni aniq, to'g'ri va ijodiy ifodalash, ayniqsa, yosh avlod uchun muhim ko'nikmadir. Xalq og'zaki ijodi bolalar uchun boy til va madaniyat manbai bo'lib, ular o'quvchilarning fikr yuritish qobiliyatini, so'zlashuv madaniyatini, va o'zaro munosabatlarda aniq ifodalashni rivojlantirishda katta ahamiyatga ega. Ertaklar, masallar, maqollar, jumboqlar va dostonlar nafaqat o'quvchilarning nutqini boyitadi, balki ularni axloqiy qadriyatlar, tarixiy tajriba va xalqning dunyoqarashi bilan tanishtiradi.

Adabiyotlar tahlili: Adabiyotlar tahlili xalq og'zaki ijodining ta'limdagi o'rni va uning boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'g'zaki nutqini rivojlantirishdagi ahamiyatini tushunish uchun zarur. Ko'plab tadqiqotlar, ayniqsa, xalq og'zaki ijodining ta'limdagi ahamiyatini ko'rsatadi. Misol uchun, G.M. Pospelov (1980) o'zining "Xalq og'zaki ijodi va ta'lim" asarida, xalq og'zaki ijodining bolalar nutqini rivojlantirishda muhim rol o'ynashini ta'kidlaydi. Shuningdek, L.V. Shchurko (2010) o'zining tadqiqotlarida, bolalar uchun xalq og'zaki ijodining tilni o'rganish jarayonidagi ahamiyatini ko'rsatgan.

Jumladan, xalq og'zaki ijodi orqali o'quvchilarga yangi so'zlarni o'rganish, fikrlarini aniq ifodalash, ijtimoiy qadriyatlarni o'rganish, va estetik didni shakllantirish imkoniyatlari yaratiladi. Ertaklar va masallar orqali bolalar ijtimoiy aloqalarni, yaxshi va yomonni ajratishni o'rganadilar.

Metadologiya: Ushbu maqolada metodologiya sifatida ta'lim va psixologiya sohalarida o'zini namoyon qilgan teorialarni qo'lladik. O'quvchilarning o'g'zaki nutqini rivojlantirishda xalq og'zaki ijodining roli haqida adabiyotlar tahlili, aksariyat holatlarda psixolingvistik va didaktik yondashuvlar asosida o'rganilgan. Tadqiqotda xalq og'zaki ijodining asarlaridan, masalan, ertaklar, masallar va maqollardan foydalangan holda boshlang'ich sinf o'quvchilari bilan o'quv mashg'ulotlari olib borildi. Tadqiqotning asosiy maqsadi – o'quvchilarning o'g'zaki nutqini rivojlantirishda xalq og'zaki ijodining samaradorligini o'rganishdir.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'g'zaki nutqini rivojlantirishda xalq og'zaki ijodining o'ziga xos xususiyatlari.

Boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun xalq og'zaki ijodi tilni o'rganishda va nutqni rivojlantirishda muhim vosita hisoblanadi. Xalq og'zaki ijodining o'ziga xos xususiyatlari o'quvchilarga nutqni aniq va to'g'ri ifodalash, yangi so'zlar va iboralar bilan tanishish, axloqiy qadriyatlarni o'rganish hamda ijodiy fikrlashni rivojlantirishda katta yordam beradi. Quyida xalq og'zaki ijodining boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'g'zaki nutqini rivojlantirishdagi ba'zi o'ziga xos xususiyatlari keltirilgan:

1. Badiiy va ritmik ifoda

Xalq og'zaki ijodining badiiy va ritmik xususiyati o'quvchilarga nutqni ta'sirchan va jonli qilishni o'rgatadi. Ertaklar, masallar, maqollar, jumboqlar va she'rlar kabi janrlar o'quvchilarga ritmik va musiqiy ohanglar orqali nutqni shakllantiradi. Bu xususiyat bolalarga o'z nutqlarini badiiy va estetik jihatdan boyitishga yordam beradi. Ertaklar va she'riy asarlar bolalar uchun notanish so'zlarni va iboralarni o'rganishga imkon beradi, shu bilan birga, nutqni eshitishda va ifodalashda ritmik tuzilmalarni o'zlashtirishga yordam beradi.

2. Tinglash va tushunish qobiliyatini rivojlantirish

Xalq og'zaki ijodi bolalarga tinglash va tushunish qobiliyatini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Masalan, ertaklar yoki dostonlarni tinglash orqali bolalar nafaqat voqealar ketma-ketligini o'rganadilar, balki voqealar orasidagi sabab-oqibat munosabatlarini tushunadilar. Bu o'quvchilarning tahlil qilish va fikrlarni tizimli ravishda ifodalash qobiliyatlarini rivojlantiradi.

3. Qisqa va aniq ifoda

Xalq og'zaki ijodi, ayniqsa, maqollar, masallar va jumboqlar bolalarni qisqa va aniq nutqni shakllantirishga o'rgatadi. Bolalar masallarni yoki maqollarni eslab, ularni o'z nutqlarida aniq, lo'nda va maqsadga muvofiq ravishda ifodalashni o'rganadilar. Bu, o'z navbatida, bolalarning o'z fikrlarini qisqacha, lekin mazmunli ifodalash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

4. Tasavvur va ijodkorlikni rivojlantirish

Xalq og'zaki ijodi bolalarda tasavvur va ijodkorlikni rivojlantirishga yordam beradi. Ertaklarda va dostonlarda tasvirlangan obrazlar va voqealar o'quvchilarni tasavvur qilishga va o'z hikoyalarini yaratishga undaydi. Bu bolalarning ijodiy fikrlashini va nutq orqali o'zlarini ifodalashlarini rivojlantiradi.

5. Axloqiy qadriyatlarni o'rganish

Xalq og'zaki ijodining ko'plab janrlari, xususan, ertaklar va masallar bolalarga axloqiy qadriyatlarni o'rgatadi. Bu janrlar o'quvchilarga to'g'ri va noto'g'ri, yaxshi va yomonni ajratish, halollik, do'stlik, mehnat, va jasorat kabi ijtimoiy qadriyatlarni tushunishga yordam beradi. Axloqiy saboqlar bolalarning nutqini shakllantiradigan, ularni turli ijtimoiy vaziyatlarda to'g'ri nutq ishlatishga o'rgatadigan muhim vositadir.

6. Mantiqiy fikrlashni rivojlantirish

Xalq og'zaki ijodi bolalarga mantiqiy fikrlashni o'rgatadi. Ertaklar va masallarda voqealar ketma-ketligi, sabab-oqibat aloqalari, va obrazlar o'rtasidagi munosabatlar mantiqiy fikrlashni rivojlantirishga yordam beradi. O'quvchilar voqealarni tahlil qilgan holda, ular orasidagi bog'lanishni tushunadilar va o'zlarining fikrlarini mantiqiy tartibda ifodalaydilar.

7. So'z boyligini oshirish

Xalq og'zaki ijodi bolalarga yangi so'zlarni o'rganish va ulardan turli vaziyatlarda to'g'ri foydalanishni o'rgatadi. Ertaklar, masallar, jumboqlar va boshqa xalq og'zaki ijodi asarlari orqali bolalar o'z so'z boyligini oshiradilar va yangi iboralar bilan tanishadilar. Bu, o'z navbatida, ularning nutqini boyitadi va nutqni aniq va to'g'ri ifodalashga yordam beradi.

8. Keng qamrovli til va madaniyatni o'rganish

Xalq og'zaki ijodi orqali bolalar o'z xalqining madaniyati va tarixiy tajribasi bilan tanishadilar. Ertaklar va masallarda xalqning qadriyatlari, urf-odatlar, an'analari va dunyoqarashlari aks etadi. Bu, bolalarning madaniy ongini rivojlantirib, nutqni nafaqat til, balki madaniyat nuqtai nazaridan ham boyitadi.

9. Kreativ va interaktiv o'qitish uslubi

Xalq og'zaki ijodining o'ziga xos xususiyatlaridan yana biri, uning kreativ va interaktiv tarzda o'qitish imkoniyatidir. O'quvchilar xalq og'zaki ijodidan foydalanib, o'zlari hikoyalar yaratishi, ertaklarni o'qib, ularni yangi shaklda takrorlashlari yoki yangi voqealar kurgan holda ijodiy ishlar qilishlari mumkin. Bu bolalarning o'zlarining nutqini yanada erkin va ijodiy tarzda rivojlantirishga imkon beradi.

Xalq og'zaki ijodi - bu milliy madaniyatning muhim tarkibiy qismi bo'lib, unda xalqning tarixiy tajribasi, an'analari, e'tiqodlari va qarashlari aks etadi. Xalq og'zaki

ijodi bolalar uchun juda muhim manba bo'lib, nutqni rivojlantirishga xizmat qiladi. Xalq og'zaki ijodi yordamida bolalar quyidagi ko'nikmalarni egallaydilar:

1. So'z boyligini oshirish: Xalq og'zaki ijodining eng katta foydalaridan biri bu yangi so'zlar va ifodalar bilan tanishishdir. Ertaklar, masallar va dostonlar orqali bolalar yangi iboralar va til qurilishlari bilan tanishadilar.
2. Mantiqiy fikrlashni rivojlantirish: Ertaklarda voqealar o'zaro bog'liq bo'lib, bu bolalarni sabab-natija, taqqoslash, tahlil qilish qobiliyatlarini rivojlantiradi.
3. Axloqiy qadriyatlarni o'rgatish: Xalq og'zaki ijodi bolalar uchun yaxshi va yomonni ajratish, do'stlik, halollik kabi axloqiy qadriyatlarni o'rganish imkonini beradi.
4. Estetik didni shakllantirish: Xalq og'zaki ijodi bolalar nutqining go'zalligini va badiiy boyligini rivojlantirishga yordam beradi.
5. Diksiyaning yaxshilanishi: Ertaklar va masallarni o'qish yoki tinglash orqali bolalar diksiyalarini yaxshilashadi, to'g'ri intonatsiya va talaffuzni o'rganadilar.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'g'zaki nutqini rivojlantirish – bu ta'lim tizimida o'ziga xos muhim vazifadir. O'g'zaki nutqni rivojlantirish o'quvchilarga fikrini aniq, lo'nda va to'g'ri ifodalashga yordam beradi, shu bilan birga, ularning ijtimoiy va kommunikativ ko'nikmalarini ham shakllantiradi. Bu jarayonda xalq og'zaki ijodining o'rni alohida ahamiyatga ega. Xalq og'zaki ijodi, o'zining boyligi va turli janrlardagi asarlari bilan boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutqini rivojlantirishda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi.

Xalq og'zaki ijodi va uning o'rni. Xalq og'zaki ijodi - bu milliy madaniyatning ajralmas qismi bo'lib, unda xalqning tarixiy tajribasi, an'analari, e'tiqodlari va qarashlari aks etadi. Xalq og'zaki ijodi turli janrlarda bo'ladi: ertaklar, dostonlar, naql qilishlar, maqollar, masallar, jumboqlar va boshqalar. Ushbu asarlar o'zining mazmuni va shakli bilan bolalarga muhim hayotiy saboqlarni, axloqiy qadriyatlarni, tabiatni, insonlar o'rtasidagi munosabatlarni tushunishga yordam beradi. Shu bilan birga, xalq og'zaki ijodi o'quvchilarning til boyligini oshirish, so'zlashuv madaniyatini rivojlantirishda katta ahamiyatga ega.

O'g'zaki nutqni rivojlantirishda xalq og'zaki ijodining ahamiyati.

1. So'z boyligini oshirish: Xalq og'zaki ijodi, ayniqsa ertaklar va masallar o'quvchilarning yangi so'zlar va iboralar bilan tanishishiga yordam beradi. Bu ular uchun so'zlarni to'g'ri va muvofiq ravishda ishlatish ko'nikmalarini oshiradi. Masalan, ertaklarda uchraydigan so'zlar bolalarning tasavvurini kengaytirib, ularni nutqni yanada boy va jonli qilishga undaydi.
2. Mantiqiy fikrlashni rivojlantirish: Xalq og'zaki ijodining asosiy janrlaridan biri bo'lgan ertaklar va masallar bolalarga mantiqiy fikrlashni o'rgatadi. Ularning

tarkibidagi qahramonlar, voqealar va ularning natijalari o'quvchilarni sabab va natija o'rtasidagi bog'lanishni tushunishga, voqea rivojini to'g'ri izohlashga undaydi.

3. Ijtimoiy va axloqiy qadriyatlarni o'rgatish: Xalq og'zaki ijodi orqali o'quvchilarga axloqiy saboqlar berish mumkin. Ertaklar va masallarda yaxshi va yomonni ajratish, do'stlik, halollik, mehnat va boshqa ijtimoiy qadriyatlar aks etadi. Bu esa bolalarning o'z nutqini nafaqat tahlil qilish, balki ijtimoiy muhitda to'g'ri foydalanishiga yordam beradi.
4. Badiiy va estetik didni rivojlantirish: Xalq og'zaki ijodi bolalarga nafaqat axloqiy saboqlar, balki badiiy didni rivojlantirishga ham yordam beradi. Ertaklar va dostonlardagi obrazlar, tilning go'zalligi va ifoda vositalari o'quvchilarga estetik jihatdan boy nutqni qabul qilish va yaratish imkonini beradi. Bunda bolalar o'z nutqlarini nozik va ta'sirchan qilishga o'rganadilar.
5. Diksiyalarni yaxshilash: Xalq og'zaki ijodi orqali bolalar diksiyalarini rivojlantiradilar. O'quvchilar ertak yoki masallardan parcha o'qiyotganlarida, so'zlar va jumlar orasidagi to'g'ri intonatsiyani o'rganadilar. Bu ularning o'z nutqini aniq va to'g'ri ifodalashiga yordam beradi.

Xalq og'zaki ijodining janrlari va ularning o'quvchilarga ta'siri.

Ertaklar - boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'g'zaki nutqini rivojlantirishda eng samarali vositalardan biridir. Ertaklar bolalarga nafaqat tasavvurini kengaytirishga, balki so'zlashuvni yaxshilashga ham yordam beradi. Ertaklarni o'qib, bolalar o'z fikrlarini tizimli va aniq bayon etishga o'rganadilar.

Masallar va maqollar - xalq og'zaki ijodining yana bir muhim janri bo'lib, ular o'quvchilarga qisqa va lo'nda nutqni rivojlantirishda yordam beradi. Masallar va maqollar, shuningdek, ularga hayotiy saboqlarni etkazish uchun qulay vositadir.

Jumboqlar va xalq og'zaki she'riyat - bu janrlar ham boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutqini rivojlantirishda o'z o'rnini egallaydi. Jumboqlar bolalarni fikrlashga, ijodiy yondashuvni rivojlantirishga undaydi.

Xulosa. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'g'zaki nutqini rivojlantirishda xalq og'zaki ijodining ahamiyati juda katta. Bu ijodiy asarlar o'quvchilarning so'z boyligini oshirish, mantiqiy fikrlashni rivojlantirish, ijtimoiy va axloqiy qadriyatlarni o'rgatish, badiiy va estetik didni shakllantirishga yordam beradi. Xalq og'zaki ijodining o'ni shundaki, u o'quvchilarga nutqning boyligi va mazmunliligini o'rganishga, o'z fikrlarini aniq va ta'sirchan bayon etishga imkon yaratadi. Shuning uchun xalq og'zaki ijodini o'quvchilarni o'qitishda va ularga nutqni rivojlantirishda faol qo'llash zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Pospelov, G.M. (1980). "Xalq og'zaki ijodi va ta'lim". Moskva: "Ma'arif" nashriyoti.

2. Shchurko, L.V. (2010). "Xalq og'zaki ijodi va uning ta'limdagi roli". O'zbekiston pedagogik jurnali, 3(2), 45-50.
3. Safarov, T. (2005). "Boshlang'ich ta'limda nutq rivojlantirish metodikasi". Tashkent: "O'zbekistonda ta'lim" nashriyoti.
4. Mavlonov, A. (2012). "Bolalar ta'limida xalq og'zaki ijodining o'rni". Tashkent: "Ta'lim" nashriyoti.
5. S.I. Tursunova. "ONA TILIDAN SINFDAN TASHQARI MASHG'ULOTLARDA BOSHLANG'ICH SINFI O'QUVCHILARINING OG'ZAKI NUQTINI RIVOJLANTIRISH" BuxDU. "PEDAGOGIK MAHORAT" ilmiy-nazariy va metodik jurnal. 2024. Tom.8. 168-171 b.
6. S.I. Tursunova The development of oral speech of younger schoolchildren in extracurricular activities. Eurasian Research Bulletin, 2022.
7. S.I. Tursunova Pedagogical bases of nationalization of school education. Web of Scientist: International Scientific Research Journal, 3 (02), 456–461.
8. Турсунова, С. И. (2023). Причины выбора модели внеучебной деятельности по развитию устной речи младших школьников.
9. Tursunova, S. (2024). Innovatsion yondashuv asosida boshlang 'ich sinf o 'quvchilarining og 'zaki nutqini rivojlantirishning asosiy mazmuni. Multidisciplinary Journal of Science and Technology, 4(10), 176-185.
10. Ismatova, N., & Tursunova, S. I. (2023). BOSHLANG'ICH SINFI O'QUVCHILARIDA OG'ZAKI NUTQNI RIVOJLANTIRISH, TILSHUNOSLIK USLUBIY MUAMMO SIFATIDA. Interpretation and researches, 2(1).
11. Allaberganova, Y., & Tursunova, S. (2023). BOSHLANG'ICH SINFI O'QUVCHILARINI MILLIY QADRIYATLAR RUHIDA TARBIYALASH. Interpretation and researches, 2(1).
12. Hikmatov, I., & Tursunova, S. (2023). Bo 'lajak boshlang 'ich sinf o 'qituvchilarini ma'naviy-ma'rifiy faoliyatga tayyorlashning imkoniyatlari. Interpretation and researches, 2(1).
13. Турсунова, С. И. (2022). БОШЛАНГИЧ СИНФИ ЎҚУВЧИЛАРИДА ИҚТИСОДИЙ ТАРБИЯНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ХУСУСИЯТЛАРИ. Scientific Impulse, 1(4), 397-399.
14. Турсунова, С. И. (2022). БОШЛАНГИЧ СИНФИ ЎҚУВЧИЛАРИДА ЭСТЕТИК ТАРБИЯНИ ШАКЛЛАНТИРИШ. Scientific Impulse, 1(4), 393-396

**SATIRICAL WORKS IN ENGLISH LITERATURE: JONATHAN SWIFT AND
OTHER SATIRICAL WRITERS**

Salomova Sevara Choriyevna

Student of Termiz state university

salomovasevar@gmail.com

Abstract: This thesis explores the role of satire in English literature, with a particular focus on Jonathan Swift and other prominent satirical writers. It examines how satire has been used as a tool for social and political critique, analyzing key works by Swift, such as “Gulliver's travels” and “A Modest Proposal”, alongside contributions from other significant satirists. The study aims to understand the techniques of satire employed, the historical and cultural contexts of the works, and the impact of satire on both contemporary and modern audiences.

Keywords: Satire, Jonathan Swift, English literature, Gulliver's travels, a modest proposal, Alexander Pope, Voltaire, Candide, Charles Dickens, Victorian satire, irony, parody, social critique, literary techniques, satirical tradition

**INGLIZ ADABIYOTIDAGI SATIRIK ASARLAR: JONATHAN SWIFT
VA BOSHQA SATIRIK YOZUVCHILAR**

Salomova Sevara Choriyevna

Termiz davlat universiteti talabasi.

salomovasevar@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu tezis ingliz adabiyotida satiraning rolini o'rganadi, ayniqsa Jonathan Swift va boshqa mashhur satirik yozuvchilarga e'tibor qaratadi. Satira qanday qilib ijtimoiy va siyosiy tanqid uchun vosita sifatida ishlatilganligini o'rganadi, Swiftning “Gulliverning Sayohatlari” va “Mo‘tabar Taklif” kabi muhim asarlarini va boshqa muhim satirik yozuvchilarning hissa qo'shgan asarlarini tahlil qiladi. Tadqiqot satiraning qo‘llanilgan texnikalari, asarlarning tarixiy va madaniy kontekstlari va satiraning zamonaviy va hozirgi auditoriyalarga ta'sirini tushunishni maqsad qiladi.

Kalit so'zlar: Satira, Jonathan Swift, ingliz adabiyoti, Gulliverning sayohatlari, mo'tabar taklif, Aleksandr Pope, Voltaire, Kandidate, Charlz Dikpens, Viktoriya davri satirasi, ironik, parodiya, ijtimoiy tanqid, adabiy texnikalar, satirik an'ana

САТИРИЧЕСКИЕ ПРОИЗВЕДЕНИЯ В АНГЛИЙСКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ: ДЖОНАТАН СВИФТ И ДРУГИЕ САТИРИЧЕСКИЕ ПИСАТЕЛИ

Саломова Севара Чориевна

Студентка Термезского

государственного университета.

salomovasevar@gmail.com

Аннотация: В данной диссертации исследуется роль сатиры в английской литературе, с особым акцентом на Джонатана Свифта и других выдающихся сатирических писателей. Рассматривается, как сатира использовалась как инструмент социальной и политической критики, анализируются ключевые произведения Свифта, такие как «Путешествия Гулливера» и «Скромное предложение», а также вклад других значительных сатириков. Цель исследования — понять использованные техники сатиры, исторический и культурный контексты произведений и влияние сатиры на как современную, так и современную аудиторию.

Ключевые слова: Сатира, Джонатан Свифт, английская литература, Путешествия Гулливера, Скромное предложение, Александр Поуп, Вольтер, Кандид, Чарльз Диккенс, викторианская сатира, ирония, пародия, социальная критика, литературные техники, сатирическая традиция

Introduction

Satire has long been a powerful literary device for critiquing societal norms, politics, and human behavior. This thesis investigates the use of satire in English literature, highlighting Jonathan Swift's influential contributions and comparing them with the works of other notable satirical writers. By analyzing the thematic concerns, stylistic elements, and cultural impacts of satirical works, the study aims to provide a comprehensive understanding of satire's role in shaping literary discourse.

Methodology

1. Textual analysis:

- Close readings: Detailed examination of key satirical texts by Jonathan Swift, including “Gulliver's travels” and “A modest proposal”, as well as works by other satirists such as Alexander Pope, Voltaire, and Charles Dickens.

- Satirical techniques: Analysis of the literary techniques used in satire, including irony, exaggeration, and parody.

2. Historical and cultural context:

- Contextual background exploration of the historical and social contexts in which these satirical works were produced, including the political and economic conditions of their time.

- Impact of satire: Investigation of how these works were received by contemporary audiences and their influence on later literary and social developments.

3. Comparative study:

- Comparative analysis: Comparison of Swift's satirical approach with that of other writers to identify similarities and differences in their techniques and thematic concerns.

- Evolution of satire: Examination of how satire has evolved over time and its relevance in different historical and cultural contexts.

Findings

1. Jonathan Swift's satirical techniques:

- Irony and Parody: Swift's use of irony and parody in “Gulliver's travels” critiques political and social institutions by presenting absurd and exaggerated scenarios.

- Social Critique: “A modest proposal” employs shock value and satirical reasoning to address issues of poverty and exploitation in 18th-century Ireland.

2. Other notable satirists:

- Alexander pope: His “The Rape of the Lock” uses satire to critique social vanity and superficiality through a mock-epic format.

- Voltaire: In “Candide”, Voltaire employs satire to critique philosophical optimism and the corrupt social and political systems of his time.

- Charles Dickens: Works like “A Tale of Two Cities” and “The Pickwick Papers” use satire to expose social injustices and critique the moral failings of Victorian society.

3. Impact and reception:

- Contemporary relevance: Satirical works by Swift and others were influential in their time, challenging prevailing attitudes and prompting social and political discourse.

- Modern adaptations: The techniques and themes of classic satire continue to influence modern literature, media, and political commentary.

Discussion

The analysis highlights the significance of satire as a critical tool in literature, demonstrating how writers like Jonathan Swift used humor and exaggeration to address serious social and political issues. The comparison with other satirical writers reveals a rich tradition of using satire to provoke thought and effect change. This study underscores the enduring relevance of satire in critiquing societal norms and exploring human behavior.

Conclusion

Satirical works in English literature, particularly those by Jonathan Swift and his contemporaries, have played a crucial role in critiquing and reflecting upon societal issues. By employing various satirical techniques, these writers have influenced literary traditions and contributed to ongoing discussions about social and political issues. This thesis demonstrates the importance of satire in understanding both historical and modern literary landscapes.

References

1. Swift, J. (1726). *Gulliver's travels*. Benjamin Motte.
2. Swift, J. (1729). *A Modest Proposal*. Edmund Curll.
3. Pope, A. (1712). *The Rape of the Lock*. Bernard Lintot.
4. Voltaire, F. M. A. (1759). *Candide*. Cramer, Poeschel.
5. Dickens, C. (1859). *A Tale of Two Cities*. Chapman and Hall.
6. Dickens, C. (1836). *The Pickwick Papers*. Chapman and Hall.

7. Murodova M. "A Study of Satirical Works Created in 20th Century English and Uzbek Literature". Journal "Current Problems of Social and Human Sciences", 2024, Issue 4, Volume 12, pp. 258-263.
8. Murodova M. The unique role of satire in 20th-century English and Uzbek literature (on the example of Evelyn Waugh and Abdulla Qahhor)". Abstract for postgraduate education, 2024.
9. Daminova K. "Uzbek and English Writers in Literary Criticism". "Journal of New Century Innovations", 2025, Volume 68, Issue 4, pp. 137-144.
10. Davlatova V. "The Gradual Development of the Story Genre in English Literature". "Tamaddun Nuri" Journal, 2024, Volume 5, Issue 56, Pages 504-507.
11. Rozikova D. "The Impact of War Events on Human Destiny in English and Uzbek Literature". Journal "Scientific News", 2024, Volume 2, Issue 4.

TEACHING CHILDREN HOW TO DISCRIMINATE

Bekkamova Zilola

Termez State Pedagogical Institute

Maktabgacha va boshlang'ich ta'limda xorijiy til (ingliz tili) yo'nalishi

Student

Phone: +998 91 233 26-64 / Email: bekamovazilola@gmail.com

Abstract: This article explores the significance of developing children's ability to distinguish and analyze information critically. In an era of rapid information flow, teaching children how to differentiate facts from misinformation, recognize biases, and make informed decisions is essential. The paper examines pedagogical approaches that foster critical thinking, including interactive learning activities, problem-solving tasks, and real-life case studies. Additionally, international best practices from various educational systems are analyzed to highlight effective strategies for teaching these skills. The article concludes with practical recommendations for educators and parents on how to cultivate children's ability to assess and interpret information independently, ultimately preparing them for a more informed and responsible role in society.

Keywords: differentiation, education, pedagogy, learning, teaching, children, skills, analysis, cognition, development, strategies, information, decision-making.

ENTRANCE

In today's rapidly evolving world, developing children's critical thinking and differentiation skills is more important than ever. With the increasing flow of information from various sources, it is essential to teach children how to analyze, evaluate, and distinguish between facts and misinformation. This ability not only enhances their academic performance but also prepares them to make informed decisions in everyday life. Therefore, integrating critical thinking into the educational process has become a crucial aspect of modern pedagogy.

The relevance of this topic lies in the growing need for children to navigate a complex informational landscape. In an era where media, advertisements, and social platforms constantly influence perceptions, equipping young learners with the ability to differentiate between objective facts and subjective opinions is essential. By fostering these skills from an early age, educators and parents can help children develop intellectual independence, logical reasoning, and a deeper understanding of the world around them.

This article aims to explore the significance of teaching children how to critically analyze and differentiate information. It examines effective pedagogical approaches, including interactive learning strategies, problem-solving activities, and real-life case studies. Furthermore, the paper highlights international best practices in fostering these skills across different educational systems. Finally, it provides practical recommendations for educators and parents to cultivate children's ability to assess and interpret information independently, ensuring they become responsible and informed individuals in society.

MAIN PART

In the 21st century, it is crucial to develop children's ability to analyze and differentiate information. According to a study conducted by the Organisation for Economic Co-operation and Development in 2022, students who developed critical thinking skills at an early age performed 27% better in problem-solving tasks. Furthermore, research conducted by Stanford University in 2021 revealed that 82% of secondary school students were unable to distinguish between factual information and advertisements, highlighting the necessity for educational reforms.[1, 45-67]

Educational psychologists emphasize the need to teach differentiation skills to children from an early age. According to Jean Piaget's theory of cognitive development introduced in 1936, children progress through specific stages, and the "Concrete Operational Stage" between the ages of 7 and 11 is considered the most effective period for teaching logical differentiation. Additionally, Lev Vygotsky's "Zone of Proximal Development" theory, formulated in 1978, confirms that children learn more effectively under the guidance of experienced educators and knowledgeable peers.[2, 102-134]

Pedagogical Approaches to Developing Differentiation Skills

Various teaching methodologies have been implemented to teach children how to analyze and differentiate information:[3, 56-89]

1. Problem-Based Learning – This method is widely used in the education system of Finland. A study conducted by the Finnish National Agency for Education in 2020 demonstrated that students educated through problem-based learning showed 74% better critical thinking abilities compared to those taught through traditional memorization-based methods.

2. Inquiry-Based Learning – A model implemented in the United States has been shown to improve students' analytical thinking skills by 35% (National Center for Education Statistics, 2023). This approach encourages students to ask questions, conduct research, and draw independent conclusions.

3. Comparison and Analysis Exercises – According to research conducted by the University of Cambridge in 2021, learning through comparing different perspectives (such as analyzing historical events from multiple sources) enhanced students' logical reasoning skills by 29%.

4. Gamification and Interactive Learning – In Singapore, integrating educational games into the curriculum has improved students' ability to differentiate between objective and subjective information by 40% (Singapore Ministry of Education, 2022). This includes debates, media literacy tasks, and digital learning platforms.

International Comparison of Teaching Critical Thinking

Different countries adopt various strategies to develop critical thinking and differentiation skills, and their effectiveness is reflected in international rankings:

- Finland – Ranked first in the 2023 Programme for International Student Assessment (PISA) for critical thinking. The country's education system emphasizes independent thinking and media literacy education.

- South Korea – While achieving high academic performance, it ranks lower in independent thinking skills (PISA, 2022). The country's traditional test-focused education system places less emphasis on developing critical analysis skills.

- United States – Project-based learning has shown positive results, but disparities in access to quality education remain a challenge (National Center for Education Statistics, 2023). Urban schools tend to outperform rural schools in fostering critical thinking.

- Germany – Successfully integrates traditional education with inquiry-based teaching methods, maintaining consistent performance in critical thinking development.

Challenges and Future Directions

Despite the benefits of developing differentiation skills, several challenges persist in education systems worldwide:[4, 23-50]

1. Overemphasis on Standardized Testing – Many education systems prioritize test scores, limiting opportunities for students to develop critical thinking skills.

2. Insufficient Teacher Training – According to the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (2023), only 58% of teachers worldwide have received specialized training in media literacy and differentiation strategies.

3. Digital Misinformation – The rapid spread of online information poses a challenge. A study by the Pew Research Center in 2024 found that 68% of teenagers struggle to identify manipulative content on social media.

Future education reforms should focus on integrating critical thinking subjects into national curricula, providing specialized teacher training, and adopting interdisciplinary teaching approaches.

Challenges and Recommendations

One of the major challenges in teaching differentiation skills to children is the dominance of standardized testing in many education systems. Traditional assessment methods prioritize memorization over analytical thinking, limiting opportunities for students to develop critical evaluation skills. In many countries, standardized exams dictate the curriculum, forcing teachers to focus on test preparation rather than fostering deeper cognitive abilities. To address this, educational policies should shift towards incorporating open-ended assessments that evaluate reasoning and problem-solving skills rather than rote memorization.[5, 77-110]

Another significant challenge is the lack of adequate teacher training in critical thinking methodologies. According to a report by the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization in 2023, only 58% of teachers worldwide have received specialized training in teaching media literacy and differentiation strategies. Without proper professional development, educators may struggle to implement effective strategies in the classroom. Governments and educational institutions should prioritize continuous teacher training programs that equip educators with modern pedagogical techniques to enhance students' analytical abilities.

The rise of digital misinformation also presents a considerable challenge. A 2024 study by the Pew Research Center found that 68% of teenagers have difficulty distinguishing between factual news and manipulated content on social media platforms. The rapid spread of false information can shape children's perceptions in misleading ways, emphasizing the need for comprehensive media literacy education. Schools should integrate media literacy into their curricula, teaching students how to critically evaluate digital content and identify sources of misinformation.

Additionally, disparities in access to high-quality education further exacerbate the issue. In developing countries and rural areas, students often lack access to resources that promote critical thinking, such as interactive learning materials and technology-based tools. Addressing this gap requires increased investment in education infrastructure, ensuring that all students, regardless of location or socioeconomic background, have access to modern learning resources. Governments should also collaborate with international organizations to provide equal educational opportunities and support initiatives that enhance digital learning accessibility.[6, 34-65]

To overcome these challenges, a multi-faceted approach is necessary. Education policymakers should reform curricula to prioritize critical thinking and problem-

solving skills. Schools should implement interactive teaching methods such as project-based learning, debates, and case studies. Furthermore, integrating interdisciplinary approaches that connect subjects such as history, science, and language arts can help students develop a broader understanding of differentiation.

Ultimately, fostering children's ability to analyze and differentiate information is essential for their intellectual and social development. By addressing these challenges through targeted reforms, improved teacher training, and enhanced digital literacy education, education systems can better prepare students for the complexities of the modern world.

CONCLUSION

In conclusion, developing children's ability to analyze and differentiate information is essential in the modern digital age. Scientific research shows that students who receive early education in critical thinking achieve higher problem-solving and analytical skills. Innovative pedagogical approaches such as problem-based learning, inquiry-based teaching, and gamification play a significant role in this process. International experiences highlight the importance of media literacy and student-centered education. In the future, education systems must continue reforms in this direction to ensure equal access to high-quality learning opportunities for all students..

REFERENCES

1. Bell, Allan. (2019). *The Guidebook to Sociolinguistics*. Wiley-Blackwell. (pp. 45–67).
2. Coupland, Nikolas, & Kristiansen, Tore. (2018). *Social Meaning and Linguistic Variation: Theorizing the Third Wave*. Cambridge University Press. (pp. 102–134).
3. Eckert, Penelope. (2019). *Meaning and Linguistic Variation: The Third Wave in Sociolinguistics*. Cambridge University Press. (pp. 56–89).
4. Meyerhoff, Miriam. (2018). *Introducing Sociolinguistics* (3rd ed.). Routledge. (pp. 23–50).
5. Sharma, Devyani. (2017). *Sociolinguistic Styles*. Wiley-Blackwell. (pp. 77–110).
6. Van Herk, Gerard. (2017). *What Is Sociolinguistics?* (2nd ed.). Wiley-Blackwell. (pp. 34–65).
7. Sayyora, Kabilova. "Metaphor in Newspapers." *JournalNX*, vol. 7, no. 1, 2021, pp. 210-214.

**O‘ZBEKISTONNING GO‘ZALLIGINI AKS ETTIRUVCHI MO‘YQALAM
USTASI.**

Shahnoza Ergasheva

Buxoro tasviriy san'at muzeyi katta ilmiy xodimi

Annotatsiya: Ushbu maqolada rus rassomi Pavel Petrovich Benkovning hayoti va ijodi yoritilgan. Uning san'atga qo'shgan hissasi, O'zbekiston tasviriy san'atini shakllantirishdagi roli va o'zbek milliy madaniyatini aks ettirishdagi o'rni tahlil qilinadi. Benkovning Samarqand va Buxorodagi ijodi, shogirdlari bilan ishlashi hamda o'ziga xos uslubi haqida batafsil ma'lumot berilgan. Maqola rassomning O'zbekiston madaniy merosidagi ahamiyatini ta'kidlab, uning ijodiy merosining bugungi kungacha saqlanib qolganligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: Pavel Benkov, O'zbekiston san'ati, tasviriy san'at, realizm va impressionism, Samarqand rassomlari, Qozon rassomchilik maktabi, Benkov maktabi, O'zbek madaniyati, portret va landshaft, O'rta Osiyo arxitekturasi.

Pavel Benkov o'zining yorqin va unutilmas asarlari bilan mashhur bo'lgan rus rassomi va grafikidir. Uning ijodi realizmdan tortib abstraktsiyaga qadar turli janr va uslublarni qamrab oladi, bu esa uni zamonaviy san'atning eng qiziqarli vakillaridan biriga aylantiradi. Pavel Benkov o'z ijodiy faoliyati bilan O'zbekiston tasviriy san'ati rivojiga katta hissa qo'shgan rassomlardan biridir. Rassomning ijodi O'zbekistonning tarixiy shaharlari, milliy madaniyati va oddiy xalq hayotini tasvirlash orqali mamlakat san'atining xalqaro maydonda tanilishiga yordam bergan. Ushbu maqolada uning hayot yo'li, rassomchilik san'atiga qo'shgan hissasi va merosi haqida so'z yuritamiz.

1-rasm. Rassom Zinaida Kovalevskaya tomonidan chizilgan Pavel Benkov portreti

Pavel petrovich Benkov 1879-yil Rossiyaning Qozon shahrida tug'ilgan. Benkovning otasi Pyotr Benkov o'g'lining moddiy tomondan qiynalishini xohlamaydi va yoshlikdan o'g'liga hunar o'rganinishini tavsiya qiladi. Otasi ishxonasi tomonidan boshqa shaharga jo'natiladi. Benkov Qozon shahrida qoladi, u rassomchilikka bo'lgan qiziqishi tufayli ota-onasidan yashirincha hunarmanchilik maktabining o'rniga 1895-yili yangi ochilgan Qozon rassomchilik maktabiga o'qishga kiradi. Bu xabarni eshitgan rassomning oilasi Benkovga xat va pul jo'natmay qo'yadilar. Ushbu hodisadan so'ng Benkov o'rtog'i bilan rasm va afishalar chizib mustaqil pul ishlashni boshlaydi. Rassomchilik maktabini 1901-yili bitiradi va shu yili Badiiy akademiyaning Sankt-Peterburg oliy rassomchilik bilim yurtida o'qib kasb-hunar ta'limini olib o'z mahoratini rivojlantirdi. Akademiya stipendiyasi bilan Fransiyaga borib u yerdagi Julyen xususiy maktabida rassomchilikdan saboq oladi. Yevropaning Italiya va Ispaniya kabi davlatlariga sayohat qiladi. 1909- yilda Badiiy akademiyaning oliy rassomchilik bilim yurtini tugatib Qozonga qaytadi. Qozon rassomchilik maktabida pedagog sifatida ish faoliyatini yuritadi. Bir muddat Qozon shahri teatrida rassom-dekorator bo'lib ishlagan, rasm va rasm chizish bo'yicha xususiy darslar bergan. 1911-yilda bir necha bor Italiyaga borgan va u yerda rassomni birinchi jahon urushining boshlanishi kutib olgan. 1910-1920- yillarda Qozon badiiy maktabida N.I.Feshin va P.P.Benkov yetakchi pedagoglar bo'lishgan. Ko'plab o'quvchilarning xotiralariga ko'ra, maktab "Feshintsev" va "Benkovtsevlar"ga bo'lingan. Pavel Benkovning shogirdlari orasida F.Murodov, A.Korobkov, A. Samoylovskiy, P. Speranskiy va boshqalar bor. Qozon inqilobidan oldingi davrda P. P. Benkov lirik landshaft va portret ustasi sifatida namoyon bo'ldi. Volga, shahar uylari va shahar tashqarisidagi dala hovlilarini chizishni afzal ko'rdi; portretlar uchun modellarni o'ziga yaqin muhitda — o'z oilasida, Qozon badiiy maktabi o'quvchilari, aktrisalar, universitet professorlari orasida topdi.

Pavel Benkovning O'zbekistonda tasviriy san'atni shakllantirishda qo'shgan hissasi. 1922- yilda AHRRGA (revolyutsion Rossiya rassomlari uyushmasi), 1923 yilda TAHRRGA (revolyutsion Rossiya rassomlari tatar assotsiatsiyasi) a'zo bo'ldi. 1928 yilda birinchi marta Buxoroga bordi, Pavel Petrovich Benkov Buxoroda deyarli bir yil davomida yashaydi, bu esa uning ijodiga va badiiy tasavvuriga sezilarli ta'sir ko'rsatdi. Buxoro, boy tarixi va madaniy merosi bilan, rassom uchun ilhom manbai bo'lib xizmat qildi va u bu yerda faol ravishda o'z mahoratini rivojlantirdi. Bu davrda mamlakatda madaniyat va san'at sohasida katta o'zgarishlar ro'y berayotgan edi. Benkov shahar muhitidan, arxitekturasi va an'alaridan ilhomlandi, bu esa

uning asarlarida aks etgan. 1930- yilda butunlay Qozon shahridan Samarqandga ko'chib o'tadi.

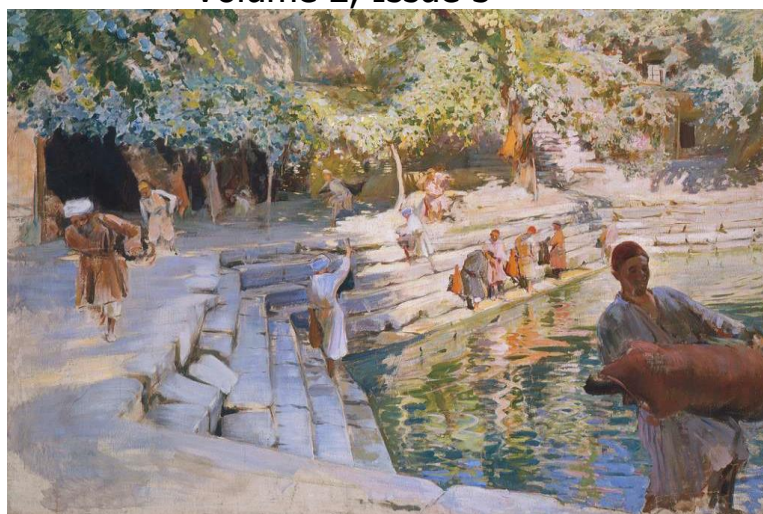

«Rassomlar Shoxi- Zindada» 1943- yil

1931-1949 yillarda Samarqand badiiy bilim yurtining yetakchi pedagoglaridan biri bo'ladi. Rassom Samarqandda yashagan chog'ida an'anaviy hayot tarzini aks ettiruvchi kompozitsiyalar chizadi, Kompozitsiyalarda choyxonalar, paxta dalalari, ayollar mehnati, qadimgi masjidlar, ariqli hauzlar o'rin oladi. U hayot tasvirini kuchaytirish uchun inson figuralaridan foydalanadi. U o'zbek gumbazlari, minoralari va liboslarini yaxshi ko'rardi.

U bulardan plener uslubidagi impressionizmdagi rangli palitrada foydalangan. Yorqin ranglardan foydalanishiga qaramay, uning san'ati iliq va xotirjam ko'rinadi. Benkovning asarlarida rus akademik va realistik badiiy maktabi tomonidan yaratilgan kompozitsion uyg'unlik, shaklning tuzilishi va tabiiy qarash impressionizm usullari bilan birlashtirilgan. Ikkinchi jahon urushi paytida Samarqandga g'arb mamlakatlaridan rassomchilik instituti evakuatsiya qilinadi va Benkov ular uchun yashash joyi va auditoriyalar, inventar buyumlar topib beradi. Ko'chib kelgan talabalar tomonidan ko'rgazmalar o'tkazilgan chog'da Pavel Benkov ularning orasidan bir necha kartinalar sotib oladi va judayam muhtoj talabalarga yordam sifatida moddiy yordam beradi.

«Suv tashuvchilar» 1929-yil

“Benkov umrining so‘ngi lahzalarigacha qo‘lidan molbertni qo‘ymadi” degan rassomning rafiqasi Olga Petrovna. Benkov ko‘rgazmalarga qatnashishga harakat qilgan. “Agar ko‘rgazmalarga qatnashmay qoysam meni unitishadi” deydi rassom ayoliga. Rassom judayam ko‘p shogirdlar yetkazib chiqardan va rang tasvirda yangi tushuncha «Benkov maktabi» paydo bo‘ladi. Uning shogirdlari biz “Benkovtsevlarmiz” deb judayam faxirlanib yurishgan. Rassom bir necha oy davomida kasalxonada va uyda davolanadi. Pavel Petrovich uni davolagan doktorga juda ham minnatdorchilik bildirishni xohlab unga o‘zi rasm chizib yangi yilga sovg‘a qilib uzotadi. 1949-yil 16- yanvar kuni rassom Samarqandda vafot etadi.

Xulosa. O‘rta Osiyoning rang-barang madaniyatiga voqif bo‘lgan rassom bu diyorga kelib uning go‘zalligini o‘z ijodida shunchalik yorqin aks ettirdiki, asarlari O‘zbekistonning timsoliga aylandi. Pavel Benkovning asarlari Rossiya va O‘zbekistonning boy xazinasiga aylandi. Uning ijodi o‘zbek san‘atiga yangi nafas baxshida etdi va bugungi kunda ham san‘atkorlarning qalbini larzaga keltirmoqda. Benkovning san‘atga bo‘lgan sadoqati va ijodiy izlanishlari natijasida “Benkov maktabi” shakllandi, bu esa uning merosi hali-hanuz san‘at ixlosmandlari va yosh rassomlar uchun ilhom manbai bo‘lib xizmat qilmoqda. Bugungi kunda ham uning asarlari nafaqat o‘zbek san‘ati, balki jahon tasviriy san‘ati tarixida muhim o‘rin egallab kelmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Umarov A. P.P.Benkov- O‘zbekistonning mashhur rassomi //San‘at. 1961. №4. B.25-28
2. Шостко Л. Pavel Benkov O‘zbekistonda // Muzey dunyosi. 2008. № 11 (255).

3. Apukhtin O. K., Chagin G. V. Samarqand rassomi: hujjatli qissa. Toshkent, 1983.
4. Klyuchevskaya E. P. Qozon badiiy maktabi 1895—1917. Sankt-Peterburg, 2009.
5. Kornilov P. E. Qozon badiiy maktabi tarixi // Rassom. 1966. № 2. B. 44-45.
6. XX asrning birinchi yarmida rus san'atida Sharq obrazi // Albom / Muallif-tuzuvchilar: M. Filatova, S. Xromchenko. Moskva, 2015.
7. Nikiforov B. M. Pavel Petrovich Benkov. Moskva, 1967.
8. You tube «Фонд марджани» ko'rsatuvı "Солнечный Павел Бенков" filmi.
9. Olimov S. S., Mamurova D. I. Information Technology in Education //Pioneer: Journal of Advanced Research and Scientific Progress. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 17-22.
10. Olimov S. S., Mamurova D. I. Opportunities to use information technology to increase the effectiveness of education //International Journal of Early Childhood Special Education (INT-JECSE). – 2022. – Т. 14. – №. 02.
11. Умедов, Шахзод, and Нафиса Авлиякулова. "КУЛЬТУРА И ПСИХОЛОГИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБЩЕНИЯ." Современная педагогика и психология: проблемы и перспективы. 2020.
12. Азимов, Б. Б., Азимова, М. Б., Тухсанова, В. Р., & Сулаймонова, М. Б. (2021). Педагогические, психологические и методические основы проведения бесед об искусстве. *European science*, (2 (58)), 38-40.
13. Ibatova, Nigora. "TALABALARNING BADIY-OBRAZLI TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISH TEXNOLOGIYALARI." *Science and innovation in the education system* 3.6 (2024): 59-65.
14. Авлиякулова, Н. М., Остонова, Г. Р., Ибадуллаева, Ш. И., & Муסיнова, А. С. (2021). Роль культуры и искусства в подготовке будущих учителей к творческой деятельности. *European science*, (2 (58)), 95-97
15. Остонова, Г. Р., Ибадуллаева, Ш. И., Муסיнова, А. С., & Авлиякулова, Н. М. (2021). Дидактические принципы обучения изобразительному искусству в общеобразовательных школах. *European science*, (2 (58)), 104-106.
16. Mamurova, D., & Khusnidinova, N. (2024). Didactic possibilities of using computer graphics programs in the educational process. In *BIO Web of Conferences* (Vol. 84, p. 02020). EDP Sciences.

17. Mamurova D. I. Application of advanced information technologies of training at drafting lessons //Eastern European Scientific Journal. – 2018. – №. 6.
18. MAMUROVA, DILFUZA ISLOMOVNA. "The basis of the positive results of teaching drawing using computer technology and software." *THEORETICAL & APPLIED SCIENCE Учредители: Теоретическая и прикладная наука* 9 (2021): 530.
19. Mamurova, D. I. Electronic Methodological Instructions on Computer Graphics Preparation Methodology. *JournalNX*, 7(05), 166-169.

CHET TILLARINI O'QITISH METODIKASIDA ZAMONAVIY METODLAR.

Qurbonova Sitora Ochildi qizi

Xorijiy til va adabiyoti (ingliz tili) 1- bosqich talabasi

Ilmiy rahbar: Qurbonova Gulnoza Abduholiq qizi

Termiz davlat pedagogika instituti

Amaliy ingliz tili kafedrası katta o'qituvchisi

gulnozaqurbonova@mail.ru

Annotatsiya: Ushbu maqola turli innovatsion metodlar va ularni barcha hududlarda ta'lim olayotgan va chet tilini organayotgan yoshlar uchun foydalari to'g'risida bo'lib, o'qituvchilarning bu metodlarni yangi texnologiyalardan foydalangan holda tatbiq etishi va metodlarning ta'lim jarayonidagi o'rni va ta'siri haqida o'rganadi.

Kalit so'zlar: Innovation texnologiyalar, zamonaviy ta'lim, yosh avlod pedagogik faoliyat, guruhli o'yinlar, suhbat, ta'lim maskanlari, samarali metodlar.

Hozirgi davr ta'lim taraqqiyoti yangi yo'nalish innovatsion pedagogikani keltirib chiqaradi. Innovatsion - inglizcha "yangilikni kiritish" (tarqatish) ma'nolarini anglatadi. Yangilik kiritishning ijtimoiy - psixologik aspekti Amerika tadqiqotchisi E. Rodjers tomonidan ishlab chiqilgan. U yangilik kiritish jarayoni qatnashchilarining tasnifi, ularning yangilikka bo'lgan munosabati va boshqalarni o'rgangan. Ilmiy yo'nalishlarda yangilik va innovatsiya tushunchasi o'zaro farqlanadi. "Yangilik" - bu vosita, yangi metod, metodika, texnologiya o'zaro ma'nosini anglatadi. "Innovatsiya" - bu ta'lim, ma'lum bosqichlari bo'yicha rivojlanadigan jarayon hisoblanadi. Jahon ilmfan taraqqiyoti kundan kunga gurkirab, rivojlanib bormoqda. Aynan bu ijobiy rivojlanish bizning diyorimizga ham o'z ta'sirini o'tkazdi. Ilm dunyomizga ilg'or innovatsion texnologiyalar tatbiq etilmoqda. Ta'lim sohasiga ilg'or, zamonaviy innovatsion texnologiyalarning keng tatbiq etilishi ham chet tilini organayotgan yoshlar uchun keng imkoniyatlar, marralar eshigini ochdi, desak xato bo'lmaydi.

Bugungi kunda chet tilini o'rganish zamonaviy ta'lim- tarbiya tizimi va milliy meros asosida har bir darsni o'ziga xos ,takrorlanmas darajada tashkil etish ma'naviy- marifiy jihatdan yondashish zarurligini talab qiladi. Ta'lim jarayonini zamonaviy pedagogik

texnologiyalar bilan ta'minlash zarurati "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi" ni royobga chiqarish shartlaridan iborat. Respublikamizning barcha ilm maskanlari: maktabgacha ta'lim muassasalari, umumiy o'rta ta'lim maktablari, kasb- hunar kollejlari, akademik va oliy ta'lim dargohlarida tahsil olayotgan yoshlarni zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalari bilan ta'minlash, yangi bilim tizimi bilan qurollantirishni uzluksiz tashkil etish davr talabidir. O'quvchi oz fikrini erkin bayon qilishi, mavzuni guruh yoki jamoa ichida yoritib berishida esa ilg'or metodlarning o'rni katta ahamiyatga ega. Binobarin chet tili va uning metodikasini o'qitishning maqsad va vazifalari jamiyatimiz va davlat manfaatlarini va unib - osayotgan yosh avlod talablariga mos kelishi va javob berishi lozim.

Xorijiy til o'qituvchilari chet tilini o'rgatish darslarida xorijiy tillarni o'qitishga bo'lgan zamonaviy yondashuvlarni to'g'ri tashkil etishlari lozim. Ular chet tilini o'rgatish bo'yicha pedagogik mahorati va kasbiy kompetentlik darajasini oshirish yuzasidan o'z pedagogik faoliyatlaridan innovatsiyalarni tatbiq etishning samarali shakllarini, didaktik vositalar va elektron o'quv materiallarini yaratish texnologiyalarini bilishlari hamda ulardan ta'lim jarayonida foydalanishlari o'quvchilarning xorijiy tillarni o'rganish sifatini yanada oshirishga xizmat qiladi. Guruhli o'rinlardan foydalanish muloqot ko'nikmalari, bir - birini o'zaro tushunish, sherikchilik, o'zaro mas'uliyatni sezish kabi xislatlarni rivojlantirishga ham yordam beradi.

Bundan tashqari, til o'rgatish uchun yangi va samarali metodlarni qo'llash bolaning yoki o'rganuvchining dunyoqarashi kengayishi bilan birga uning organayotgan yangi tildagi sizlarni yod ola bilish qobiliyati va aqliy rivojlanishini oshirishga yordam beradi. Ya'ni:

- To the left - chapga deganda o'nga qarashi,
- To the right - o'ngga deganda esa chap tomonga,
- Up - tepaga so'zini eshitganda to'g'riga qarashi kerak bo'ladi.

Shu va shu kabi metodlar zamonaviy dunyo va kelajak farzandlari uchun ancha manfaatli hisoblanadi.

O'tgan davrda til o'rganuvchilar bu davrni murakkab jarayon deb hisoblashgan va bir tilni mukammal egallash uchun qiyin bosqichlardan o'tish kerakligini ozlariga uqtirishib kelishgan. Ammo, hozir zamonaviy til o'rgatish metodlari juda ko'p va ulardan yana biri kommunikativ, ya'ni suhbat orqali til o'qitish metodi hisoblanadi. Bu metodda o'quvchilar o'zi singari tengdoshlari yoki boshqa bir til o'rganuvchi bilan birgalikda o'zlarining gapirish va bir birini tushunish ko'nikmalarini yaxshilab boradi.

Bu metodni til o'qituvchilar o'rgatayotgan til orqali muloqotni amalga oshirishi va tushuntirilayotgan narsani shu til orqali o'quvchiga yetkaza olish jarayoni hisoblanadi. Shu bilan birga, bu metod oz bo'lsada gapirish ko'nikmasi shakllangan va fikrlarni tushuntira oluvchi til o'rganuvchilar uchun ancha samaralidir. Ya'ni, bunda til o'rganuvchi o'z fikrlarini monolog, dialog orqali tez va oson yetkazib bera olishga muvaffaq bo'ladi.

Xulosa qilib shuni aytish joizki, har qaysi chet tilining o'z o'rganish prinsiplari va bosqichlari mavjud bo'lib, uni o'zlashtirish jarayoni biroz qiyinchiliklarga ega bo'lishi mumkin. Chunki til o'rganish jarayonida har bir shaxs o'z ichiki kechinmalaridan kelib chiqib uning madaniyatini, lug'at boyligini o'ziniki bilan taqqoslashi mumkin. Va shu bilan birga, til foydalanuvchilari singari fikrlashi ham yaxshi. Ammo hozir vujudga kelayotgan metidlar bu vaziyatni osonlashtiradi va til o'rgatish jarayonini tezlashtiradi. Yaqin yillarda yangidan yangi metodlar ishlar chiqilyapti va ularning har biri til o'rganish uchun foylari bir talaydir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Gulnoza Qurbonova Abduholiq qizi. (2024). Hydronyms are a component of onomastics. INTERNATIONAL CONFERENCE ON MODERN DEVELOPMENT OF PEDAGOGY AND LINGUISTICS, 1(1), 169–172.
<https://universalconference.us/universalconference/index.php/icmdpl/article/view/190>
2. https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=wUPhn4YAAAAJ&citation_for_view=wUPhn4YAAAAJ:KIAtU1dfN6UC
3. Abduholiqovna Q. G. Development of the Concept “Knowledge” in English //Academicia Globe. – 2021. – T. 2. – №. 04. – C. 91-94.
4. Abduholiqovna Q. G. Preliminary study of uzbek hydronymy on the roots //ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. – 2021. – T. 11. – №. 7. – C. 215-218.
5. Qurbonova, Gulnoza. "THE STUDY OF ENGLISH HYDRONYMY AND STRUCTURE." Philological issues are in the eyes of young researchers 1.1 (2023).
6. Qurbonova G. THE STUDY OF ENGLISH HYDRONYMY AND STRUCTURE //Philological issues are in the eyes of young researchers. – 2023. – T. 1. – №. 1.
7. Rakhimova Shakhnoza Juraqulovna. (2024). CONCEPT IN LINGUOCULTUROLOGY AND THE UNIQUENESS OF THE CONCEPT

- OF “GRATITUDE”. *European Journal of Interdisciplinary Research and Development*, 23, 43–45. Retrieved from <https://www.ejird.journalspark.org/index.php/ejird/article/view/960>
8. Qurbonova Gulnoza Abdukhalik qizi. № 17 (255) / 2019 The notions of “knowledge”, “action” and “learning” p217 Молодой ученый Международный научный журнал
 9. Qurbonova Gulnoza Abduholiqovna. (2021). EPISTEMOLOGICAL APPROACHES AND THE PSYCHOLOGY OF KNOWLEDGE. *Emergent: Journal of Educational Discoveries and Lifelong Learning (EJEDL)*, 2(04), 50–53. Retrieved from <https://ejedl.academiascience.org/index.php/ejedl/article/view/23>
 10. Qurbonova Gulnoza Abduholiqovna. (2021). DEVELOPMENT OF THE CONCEPT “KNOWLEDGE” IN ENGLISH. *Academicia Globe: Inderscience Research*, 2(04), 91–94. Retrieved from <https://agir.academiascience.org/index.php/agir/article/view/59>
 11. Qurbonova Gulnoza Abduholiqovna, & Toshtemirova Dinora Qurbonazarovna. (2021). DIFFICULTIES OF LEARNING ENGLISH. *JournalNX - A Multidisciplinary Peer Reviewed Journal*, 7(10), 128–131. <https://doi.org/10.17605/OSF.IO/HQX67>

**"BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING TARBIYASIDA MILLIY
XALQ O'YINLARIDAN FOYDALANISH METODIKASI"**

To'xtasinov Rashidbek Yo'ldashali o'g'li

Jismoniy madaniyat 1-kurs 111-gurux talabasi.

O'qituvchi: G'aniyev Suxrob

dalda444p@gmail.com

ANATATSIYA: Boshlang'ich sinf o'quvchilarining tarbiyasida milliy xalq o'yinlaridan foydalanish metodikasi madaniy elementlarni ta'limga kiritish muhimligini ta'kidlaydi. Ushbu o'yinlarni qo'shish, o'qituvchilarga jismoniy rivojlanish, guruhda ishlash va ijtimoiy ko'nikmalarni oshirishda yordam beradi. Bu yondashuv o'quvchilarda mansublik va madaniy identifikatsiyani shakllantiradi, o'qishni qiziqarli va yoqimli qiladi.

Kalit so'zlar: Milliy xalq o'yinlari , Boshlang'ich ta'lim, Madaniy identifikatsiya, Jismoniy rivojlanish , Guruhda ishlash, O'qitish metodikasi

Аннотация: Методика использования национальных народных игр в воспитании учащихся начальных классов подчеркивает важность интеграции культурных элементов в обучение. Включение этих игр помогает развивать физические навыки, командный дух и социальные навыки. Этот подход способствует формированию чувства принадлежности и культурной идентичности у учеников, делая процесс обучения более увлекательным и интересным. **Ключевые слова:** Национальные народные игры, Начальное образование, Культурная идентичность, Физическое развитие, Командный дух, Методика обучени

Anatatsiya: The methodology of using national folk games in educating primary school students emphasizes the importance of integrating cultural elements into learning. By incorporating these games, educators can enhance physical development, teamwork, and social skills. This approach fosters a sense of belonging and cultural identity among students, while also making learning more engaging and enjoyable.

Key words: National folk games, Primary education, Cultural identity, Physical development, Teamwork, Educational methodology

Jismoniy tarbiya yosh avlodni taraqqiy ettirishda muhim vosita hisoblanadi. Tana a'zolarining mo'tadil faoliyati uchun harakat juda zaruriydir. Buyuk hakim, mutafakkir Abu Ali ibn Sino: «Badantarbiya-sog'liqni saqlashda ulug'vor usuldir», -deydiki, bu fikr xalq pedagogikasidagi: «Kimki qilsa harakat- sog'ligida bo'lar barakat» degan naqlni eslatadi. Jismoniy tarbiyaga e'tiborni kuchayganligini umumiy o'rta ta'lim maktab o'quvchilari o'rtasida «Umid nihollari», kollej va akademik litsey tinglovchilari ishtirokida «Barkamol avlod», oliygoh talabalari o'rtasida «Universiada» sport musobaqalarining tashkil etilganligi va muntazam o'tkazilib kelinayotganligida, yoki sportning ko'plab turlari bo'yicha O'zbekistondan Olimpiada va jahon chempionlari etishib chiqib, mamlakatimiz dovrug'ini butun dunyoga tarannum etishida ham ko'rish mumkin. Bundan tashqari barcha maktablarda, mahallalarda ham turli sport musobaqalari tashkil etilmoqda, ayrim oilaviy musobaqalar ham o'tkazish yo'lga qo'yilib borilmoqda.

Maktab o'quvchilarida ahloqiy fazilatlarni milliy harakatli o'yinlar orqali shakllantirish jamiyatimizdagi madaniy-ma'rifiy sohalarida ilgari bosilgan qadam bo'lib hisoblanadi. Milliy tavsifga ega bo'lgan jismoniy mashqlar, sport va harakatli o'yinlarning hilma-hilligi ularni o'quv-tarbiya jarayonining juda ko'p sohalarida qo'llash imkonini beradi. Bola maktabga qadam qo'ygan birinchi kundan boshlaboq, unda mehnatga nisbatan muhabbat uyg'otish, uyushqoqlik, shuchanlik va boshlagan ishini oxiriga yetkaza bilish xususiyatini tarbiyalash kerak. Buning uchun tarbiyaning barcha vositalaridan, jumladan bolalarni sevimli harakatli o'yinlaridan (sport va harakatli o'yinlardan) foydalanish ayni muddodir. O'quvchi yoshdagi bolalarni jismoniy rivojlantirish muammolarini hal etishning yangi yo'llarini izlash, birinchidan, ko'rsatilgan ziddiyatlarni hal etish zarurati bilan, ikkinchidan, o'sib kelayotgan yosh avlodni jismoniy tayyorgarligi rivojlanish jarayonini takomillashtirish qonuniyatlarini, metodologik va usuliy sharoitlarini o'rganish zarurati bilan bog'liq. Sog'lom, jismonan baquvvat bola kasalliklarga kamroq chalinish bilan birga ruhiy jihatdan ham yaxshiroq rivojlanadi. Taniqli pedagoglar ta'rificha, nafaqat maktabgacha yoshda balki maktab davrida ham o'yin yetakchi faoliyat bo'lib, u tufayli o'quvchilar ruhiyatida katta o'zgarishlar yuz beradi. Harakatli o'yinlar o'quvchi yoshdagi o'quvchilari uchun ham eng qulay faoliyat shakli bo'lib, harakatlar ko'nikmasini ongli ravishda takrorlashni ko'zda tutadi. Ko'pgina tadqiqotchilar harakatli o'yin tufayli bolalar tabiiy harakat faolligi sharoitida o'z jismoniy imkoniyatlarini namoyish etib, tengdoshlari bilan murakkab munosabatlarga kirishishlarini qayd etadilar. Biroq harakatli o'yinlar asosida o'quvchi yoshdagi o'quvchilarning jismoniy sifatlarini rivojlantirish masalasi xususida ayrim ishlarda to'htalib o'tilgan bo'lsa ham, batafsil so'z yuritilmagan.

Tarixiy ma'lumotlarga qaraganda ibtidoiy ovchilar hayotida ovchilik o'yinlari muhim o'rin tutgan. Ba'zi manbalarda ular ovdan oldin o'tkazilishi yozilgan bo'lsa, boshqalarida ovdan so'nggi o'yinlar o'yinlar haqida fikrlar bayon etilgan. Agar bu ma'lumotlarni chuqurroq tahlil etadigan bo'lsak, unda ovchilik o'yinlari ovdan oldin ham, undan so'ng ham o'tkazilgan, deyish mumkin. Ovdan oldingi o'yinlar - avvalda mashq (ovga tayyorgarlikni tekshirish, ovga ruhiy va jismoniy tayyorgarlik) vazifasini o'tagan hamda jiddiy o'ziga hos kichik ibtidoiy odamlar o'ljani osongina qo'lga tushirish, unga yaqinlashishni o'rganishgan, buning uchun niqob kiyib, hayvon qiyofasiga tushishni, uning yurish-turishlari va tovush chiqarishlarini mashq qilishgan. Aynan ana shunday o'yinlar jarayonida yoshlarni ham ov qilishga o'rgatishgan. Shu boisdan ham u o'ziga xos maktab vazifasini o'tab, bir tomondan, ovchilar mahoratini o'stirishga yordam bergan bo'lsa, ikkinchi tomondan esa, ularda taqlid san'atini shakllantirgan va rivojlantirgan. Ovdan so'ngi o'yinlar ov muvoffaqiyatli tugagandagina uyushtirilgan deb tahlil qilish mumkin. Chunki obdon o'lja bilan qaytish, bu ziyofat, hursandchilik qilishga, butun jamoaning bayram qilishiga imkon yaratgan. O'rta Osiyo territoriyasida ibtidoiy odamlar hayotida ham ovchilik o'yinlari bo'lgan degan tahminiy isbotni biz paleolit davri Boysun tog'idagi Teshiktosh g'oridan bundan yuz ming burungi pespertol (o'rta paleolit) odam suyagini topilishi, Samarqandagi Omonko'ton qishlog'idagi gordan topilgan tosh qurollar. Surhandaryoning Zarko't kamarida olvon rangdagi suratlar. Ho'jakent qishlog'idagi toshlarga chizilgan kiyik va ho'kiz tasviri va boshqa ko'pgina arheologik topilmalar va ulardagi tasviriy san'atga oid elementlar, bu raqs o'yinlarining, shu jumladan bolalar folklor o'yinlarining eng sodda shahobchalarga ega ekanligidan dalolat beribgina qolmay, balki uning tug'ilishi bosqichlarini aniqlashga ham yordam beradi. Mazkur suratlarda ibtidoiy kishilarning qadimgi ovchiligi, hayvonat va tabiiy borliq bilan bog'liq rituallarak etib, ov vaqtida janivorlar terisidan niqob qilib yurishlari, bir tomondan ov jarayonida yovvoyi hayvonlarni hurkitib yubormaslikni ko'zlasa, ikkinchi jihatdan, ularning tushuncha va e'tiqodlarini etnografik hamda urf-odatlarini, qadriyatlarining ham ifoda etadi. Farg'onaning Saymalitosh tog'i g'orlariga chizilgan rasmlar (Eramizdan oldingi II- I asrlar) hayvon terisini yopinib, o'yinga tushayotgan ishkor marosimlaridan dalolat beradi. Hayvonlar to'dasiga yaqinlashish uchun ibtidoiy odam hayvon yoki qushlarga aynan taqlid qilish, buning uchun esa ularning o'ziga hos xususiyatlarini, yurish-turishlarini, o'tlashlarini, bir-birlari bilan olishishlarini, hurkib qochishlarini, hatto tovushlarini ham o'rganishga to'g'ri kelardi. Nihoyat, yovvoyi hayvonlarni ov lish shart-sharoiti odamning chaqqon va abjir, jasur va toliqmas bo'lishini, buning uchun doim tinimsiz shug'ullana borishini talab qilardi. Bularning hammasini o'z navbatida ibtidoiy odamda jismoniy - ritmik harakatning fe'li yoki tabiat

hodisalariga taqmod qiluvchi pantomim harakat va o'yinlarning, qahramonlik raqslarining tug'ilishiga olib kelar edi. Tog' qoyalari va g'orlarda chizilgan suratlardagi o'yin tasviri mazmun-ma'no, va shakl-shamoyiljihatdan turlariga xarakterga ega. Ayrımlari ov va mehnat jarayonini, ba'zilari esa tabiat stihiyalariga taqlid shaklida, boshqalari jangovorlikni, afsungarlikni, imo-ishora va pantomima sa'natini eslatadi. Dastlabki paytlarda shavqinli betartib o'yinlar bora-bora musiqaviy ohang pantomim hamda plastik harakatlar orqali amalga oshirila boshlangan keyingi davrlarda, bunday etnografik talqindagi o'yinlar turli shakllarga ko'chib "Ayiқ o'yini", "Dev o'yini", "Maymun o'yini", so'ngra "Pishiq o'yini", "Ot o'yini", "YUmron qoziq o'yini", "Echki o'yini", "Bo'ri o'yini", "Kaltak o'yini", "Burgut o'yini", "It o'yini (irrilatar o'yini)", "Quyون o'yini", "Tulki o'yini", "Jak-jaku o'yini" kabi ko'pgina o'yinlar, pantomimalari avloddan- avlodga o'tib suyak surib kelayotgani ma'lum. Ular bevosita, yohud bilvosita bolalar folklor o'yinlariga aloqadordir. Shu tariqa "o'yin" so'zi turkiy xalqarining o'ynamoq so'zi bilan bog'liq holda (uy, aql, hikmat ma'nolarni beradi). Aql faqimni, harakat va imo-ishoralar vositasida ifoda etmoqlik esa o'yinlarning dunyoga kelishida muhimdir. O'zbek an'anaviy bolalar folklor o'yinlarining mavzu qamrovi, ijro uslublari juda keng. Ijtimoiy hayot, kishilar munosabatlarining biron bir jabhasi yo'qki, ular o'yinlar nazariga tushmagan bo'lsin. Xalqimizning dehqonchilik, chorvachilik, bog'dorchilik, polizchilik, madaniyati deysizmi, kasb-hunar va ilim-bilim sohasi deysizmi, falsafiy, estetik, ahloqiy yohud ta'lim-tarbiya, ahloq-odob bobidagi qarashlari deysizmi-barchasi an'anaviy o'yinlarga mavzudir. Xususan, o'zbek bolalar folklor o'yinlari boshdan oyoq ma'naviy, ma'rifiy, ahloqiy tushunchalar bilan yo'g'rilgan. Xalqimizning ming-ming yillarda bosib o'tgan tarixiy yo'lida, tajriba-sinovlardan qayta-qayta o'tib, yahlit va mukammal holga kelib, bizgaga etib kelgan bolalar folklor o'yinlarning mazmuni yo'nalishiga qarab quyidagiga turlarga bo'lish mumkin. 1.Mavsumiy bolalar folklor o'yinlari: ilk bahor, yoz, qish mavsumlarida o'ynaladigan folklor o'yinlar. 2.Marosim bolalar folklor o'yinlari: rasm-rusumlar, odatlar, marosimlar, an'anaviy bayramlarda o'ynaladigan o'yinlar. 3.Mehnat bilan bog'liq bolalar folklor o'yinlari: "Erni tobigi keltirish, haydash", "Ekin ekish", "Qovun-qovun", "O'rik qoqish", "Qovun sayli", "YAnchiq", "Hush-hush", "CHurey-churey", "Sigr sog'di", "Tuya qaytarish", "Ot sug'arish" va boshqalar. 4.Oilaviy-maishiy bolalar folklor o'yinlari: "Mehmon-mehmon", "Kelin tushirish", "Kelin-kuyov", "Ona bola", "Ovqat pishirish", "Uy jihozlash", "Qo'g'irchoq o'yini", "Non yopish", "Er-hotin", "Alla-alla", "Beshik bezash", "Beshikka belash" va boshqalar. 5.Jismoniy harakatli bolalar folklor o'yinlari: "Quvlashmachoq", "Kes-kes", "Ko'rpа yopildi", "Ziyrak", "G'oz-g'oz", "Koptokni quvib et", "Olar soka", "Oq suyak", "To'p-

tosh", "Sinish", "CHiqildo", "CHopish", "Zuv-zuv", "Oq terakmi- ko`k terak", "Eshak mindi", "Lanka", "Ot o`yini", "Qiz quvdi" va boshqalar. 7

6.Mantiqiy bolalar folklor o`yinlari: tez aytishlar, topishmoqni topish o`yinlari, sanimoqlar, aytishuvlar, savol javoblar, o`ylab toplar, xotirani tiklashlar, chamalashlar va boshqalar. 7.Hayvonlar va tabiat hodisalari bilan bog`liq bolalar folklor o`yinlari. 8.Ermak bolalar folklor o`yinlari. 9.Musiqa o`yinlari. Xalq o`yinlari, jumladan bolalar folklor o`yinlari, eng qadim vaqtlarda boshlab xalq hayoti tarzini, ma'naviy-ma'rifiy, jismoniy tayyorgarligini, estetik dunyoqarashini mujassamlashtirgan holda shu kunimizga qadar o`sib, mazmun maqsadiga ko`ra teranlashib bizga etib kelgandir. Boshqa san'at turlaridan farqligi o`laroq o`yinlarda xalq ruhiyati, psixologiyasi, koloriti, yosh avlod tarbiyasiga bo`lgan munosabatida yorqin aks etadi. Tarixiy ma'nalarga qaraganda, kechki poleolit davrida (tahminan miloddan 40-41 ming yil ilgari) er yuzining shmoliy qismida Totemga oid "Ayiqa bayramlari" bo`lgan. Totem - ayiqqa bag`ishlangan afsonalardan bu bayram haqida ba'zi ma'lumotlarni topish mumkin (ularning birida ayiq odamlarni ofatdan saqlab qoladi, buning evaziga qobilining eng go`zal qizini ayiqqa turmushga berishadi. Ular o`rtasidagi to`y tasviridagi "Ayiqa bayramiga" oid ba'zi elementlarini bilsa bo`ladi). Shuni eslab o`tish kerakki, "Ayiqa bayramlari" variantlari va elementlari Sibir xalqlarining ba'zilarida XX asr boshlarida ham saqlangan va bunday bayramlarda ayiq obrazidagi kishi bosh qahramon bo`lib, u ayiq xarakterini qilib, raqsga tushib yurgan. O`rta Osiyoda esa "Ayiqa o`yini" (pantomimik raqs sifatida) keyingi vaqtlarga yetib kelgan. Hatto hozirgi kunda ham O`zbekiston Respublikasi hududida va shuningdek Turkiya, Hindiston, Kavkaz kabi joylarda ko`chalarda ayiq o`ynatib yurgan odamni ya'ni ayiqchini ko`rish mumkin. Ular odamlar g`ovjum joylarda kichik tomosha ko`rsatib yurishadi. Balki bu qadimgi ayiq o`yinidan bizgacha etib kelgan elementlarning bir bo`lagi bo`lishi ham mumkin. Mehnat taqsimotining vujudga kelishi munosabati bilan qadimgi odamlarning chorvachilik va dehqonchilikka o`tishi (Bu jarayon O`rta Osiyoda miladdan oldingi III- ming yillik oxiri II- ming yillik boshlariga to`g`ri keladi) ana shu yangi sohaga oid odat, marosim va o`yinlarni vujudga keltira boshladi. Ma'lumki, dehqonlarning hayotida eng quvonchli vaqia-bu hosilni yig`ish va yangi noz-nematlarni totib ko`rish jarayoni bo`lgan. Yil bo`yi kutilgan bunday jarayon, tabiatni, dehqonlarda bayram kayfiyatini vujudga keltirgan. Bunday ko`tarinki kayfiyatni harakatlarda aks ettirish maqsadida kishilar o`yinlar va marosimlarni tashkil qilgan, "Mehnat o`yinlari" yaxshi kayfiyat, keng ma'noda aytganda, bayram holatini vujudga keltirgan. Broiza davrlaridan boshlab o`troq dehqonchilikning vujudga kelishi va uning tez rivojlanishi natijasida bahorda mehnat mavsumiga kirishish, kuzda hosilning yg`ib

olish yakuniga bag`ishlangan bayramlar va o`yinlar shu tariqa yuzaga kelib, ular yillar o`tishi bilan an'anaga aylana boshlagan. Demak insoning "Birinchi kasbi" - ovchilik asosida - "Ovchilik o`yinlari" vujudga kelgan bo`lsa uning dehqonchilikka o`tishi va u bilan shug`ullanishi natijasida "Mehnat o`yinlari" shakllanib, yangi mehnat o`yinlari va bayramlari uchun zamin yaratgan.

Adu Rayhon Beruniyning "Qadimgi xalqlardan qolgan yodgorliklari" asari muhim rol o`ynaydi. Aniqla "Navro`z" kunlarida har hil musobaqalar va o`yinlar "Ko`pkarra, kurash", "Ekin ekish", "Ho`rozlar jangi", poyga bayramining ko`rki sanalgan. Shu bilan birga bedana, ho`roz, qo`chqor urishtirish o`yinlari ham o`tkazilgan. Shuning uchun xalq o`yinlarining dastlabki namunalari insoniyat ongi, tafakkuri bilan bog`liqdir. Uning paydo bo`lishida o`sha davr shart-sharoitlari, odamlarning ov va turmush tajribalari, dunyo qarashi, urf-odat va marosimlari asosiy rol o`ynagan. Avvalo oddiy og`zaki bayoning dastlabki namunalari paydo bo`lgan. Ular nihoyatda sodda bo`lib, turli hildagi undov hitoblar va voqialar bayonidan iborat bo`lgan. Ov jarayoni hamda tafakkurning rivojlanishi voqia va hodisalar talqinida oddiy bayondan obrazli tasvirlashga olib keldi. Eng qadimgi xalq o`yinlari namunalari yozuv yuzaga kelmasdan ancha ilgari paydo bo`lgan. Ilk xalq o`yinlari asl holda, to`laligicha bizga etib kelmagan. U otadan - bolaga, avloddan-avlodga o`tib har bir o`yin turli hil ijtimoiy-iqtisodiy bosqichlarni bosib o`tganligi sababli uning shakli va mazmunida yangi-yangi variantlari yuzaga kelgan. Xalq o`yinlarining eng qadimgi namunalari ba'zi tarixiy yodgorliklar, ilmiy asar va yodnomalar orqaligina bizga etib kelgan. Eng qadimgi o`yinlar, jangnomalar, miflar, afsona va rivoyatlar, qahramonlik eposlari, sanoqlar, raqslardan tashkil topgan. Jahonga mashhur bo`lgan olim, tibbiyot ilmining buyuk nomoyandalaridan biri Abu Ali ibn Sino tibbiyotda jismoniy mashqarning roli katta ekanligini ilmiy asoslab, o`sha vaqtlardayoq xalq milliy o`yinlari va milliy kurash haqida qimmatli fikirlarni yozib qoldirgan. Masalan, u quyidagi o`yinlarni "YOydan o`q otish", "Kichik kurrolar bilan chovg`on o`yinlar", "Bir oyoqda sakrash", "YUqoridagi bir narsaga irg`ib osilish", "Nayza otish", "Tosh ko`tarish" va shunga o`hshash o`yinlarni yozib qoldirgan. Unga tevarak-atrofidagi shaxslar sen bilimdon va aqlli o`zing bolalarga har hil fanlardan bilim berasan u, yana ular bilan o`ynaysan, deganlar, Ibn Sino bunday tanqidiy mulohazaga: "Inson hayotining har bir davri o`zining go`zalligiga ega. Bolalikning xususiyati esa o`yin" deb javob bergan edi. XI asrda yashab, ijod etgan Mahmud Kashg`ariy "Devonu lug`atit - turk", yani turkiy so`zlar devonini tuzib chiqdi, unda xalq o`yinlarining 150 ga yaqin turlari tilga olinadi va shundan 20 ga yaqin o`yinlarga ta'rif beriladi. Olim o`yin turlari, o`yinlarning bola va kattalarning yosh xususiyatlariga nisbatan taqsimoti,

mashg'ulot, musobaqa turlarini bayon qiladi. Mahmud Qashg'ariy bayonida o'yinlar nafaqat jismoniy, balkiy aqliy mashg'ulotlarga ham bo'linadiki, ular diqqat bilan o'rganilishga loyiq. Hozirda biz "Sport musobaqalari" - deb qo'llab yurgan ibora, Mahmud Qashg'ariy devonida "bahs" atamasi bilan berilgan. Bunday "bahslar"ning turlari ko'p bo'lgan. Masalan, merganlikda bahs qilmoq, o'q yoy otib qush va hayvonlarni ovlamoq, shuningdek, arqon tahtali sopqonlarda tosh otmoq bahsi. Buni "Oltin qovoq" o'yini deb ataganlar.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Tashkent, M. "Milliy o'yinlar tarbiyada" - Bu kitobda milliy o'yinlarning ta'limdagi o'rni va roli tahlil qilinadi.
2. Xo'jaev, A. "Boshqalar uchun o'yin: milliy o'yinlarning ahamiyati" – Ushbu maqolada milliy o'yinlarni tarbiyada qo'llash usullari ko'rib chiqilgan.
3. Sadriddinov, R. "Boshqichli ta'limda milliy yondoshuv" - Kitobda boshlang'ich ta'limda xalq o'yinlarining integratsiyasi haqida ma'lumot beriladi.
4. Rahmonov, M. "Madaniyat va ta'lim: milliy o'yinlar" - Ushbu asarda xalq o'yinlarining madaniy va ta'limdagi roli ishlab chiqiladi.
5. Isroilov, S. "O'yin va ta'lim: metodik yondashuvlar" – Oqituvchilar uchun o'yinlarni qanday qilib dars jarayonida qo'llash mumkinligi haqida qo'llanma.

**ТАЛАБАЛАРНИНГ МУСТАҚИЛ ЎҚИШ ФАОЛИЯТИНИ ТАШКИЛ
ЭТИШ,БИЛИМ ОЛИШНИНГ ЮҚОРИ САМАРАДОРЛИК ГАРОВИДИР**

Сапаров Даврон Исаевич

Термиз муҳандислик ва агротехнологиялар университети Энергетика ва саноат муҳандислиги факултети .Електро энергетикаси кафедраси ассисенти

Аннотация. Ушбу мақолада таълим-тарбия талабаларнинг ўқув фаолияти жараёнида амалга оширилади. Бундай фаолият дарс ва дарсдан ташқари тадбирларда иштирок этиш, ўқитувчи ва бошқа шахслар билан муносабат, мустақил ишлар, мустақил фикрлаш, турли вазиятларда шахсий муносабат билдириш, талаба ҳуқуқига ва унинг психологик фаолиятига таъсир этувчи омиллар ёрдамида амалга оширилиши мақолада ёритиб берилган

Калит сўзлар. Талабалар, мустақил, ўқитувчи, методлар, масофавий, тезкор, топқирлиги

Мустақил ишлар алоҳида аҳамият касб этади. Талабаларнинг мустақил ишлари–бу ўқитувчининг бевосита иштирокисиз лекин белгиланган вақтда унинг топқирлиги ва изланишлари асосида бажариладиган ишлардир. Мустақил ишлаш методлари- ўқитишнинг таълим берувчи, тарбияловчи ва ривожлантирувчи вазифаларни мувофиқлаштирилган ҳолда амалга оширилишига ёрдам беради. Мустақил иш таълимий жихатдан-назарий билим, амалий кўникмаларни такрорлаш мустаҳкамлаш ва чуқурлаштиришга хизмат қилади. Ўқитишнинг бу методлари талабаларнинг мустақил меҳнат фаолиятига ва ўз эгаллаган касбини мутахассислигини мукамал давом эттириши учун аҳамият касб этади.

Айниқса ҳозирги вақтда, талабаларга масофавий таълим платформаларда берилаётганда, талабалар ўқитувчи берган мавзуларни мустаҳкамлаш учун кўпроқ мустақил шуғулланишлари лозим.

Талабаларнинг мустақил ишларни бажаришларига имкон яратиш учун қуйидагилар зарур деб ҳисобланади:

- Талабаларга берилган топшириқларни бажариш тартиб қоидалари ҳақида кўрсатма бериш;

- Мустақил ишларни бажариш учун зарур бўладиган қўшимча адабиётлар билан таништириш;

- Мустақил ишларни бажаришда тезкор ёрдам кўрсатишнинг махсус усулларини яратиш, видео дарсларни ташкил этиш, кичик тестлар олиш;

- Мустақил ишни бажарган талабаларни рағбатлантириш қизиқтириш ва баҳолаш;

Бундан мақсад шуки, юқоридаги имкониятлар натижасида талабаларнинг фикрлаш қобилияти ўсиб, муаммоларни ҳал қилиш, илмий изланишга одатланиш, янги фикрлаш ва мушоҳада қилиш орқали инновацияга қизиқади ва ушбу ғоялар билан ихтиролар яратади. Мустақил дарсларни ташкил этиш методикаси талабаларнинг фанга қизиқишини ошириб ўз-ўзини ривожлантириш ҳислатларини намоён этади.

Мустақил, онгли ўқув фаолиятини шакллантириш ва ривожлантириш асосида чуқур ва мустахкам билимга эга бўлиш мумкинлигини, бу билимлар вақт ўтган сари талабаларнинг тафаккурини ривожлантиришни ажралмас қисмига ва ҳаётини эҳтиёжига айланади. Талабаларнинг мустақил ишларини таснифлаш бир қатор мунозараларга сабаб бўлиши мумкин. Улар қайси турда бўлишидан қатъий назар мустақил ишлар маълум бир савол ва топшириқлар ёрдамида амалга оширилади. Одатда топшириқлар маърузалар давомида бериб борилиб интеллектуал қобилиятини оширишга, янги ғоялар тузишга имкон.

Масалан, электр энергиясини ишлаб чиқариш ва узатиш мавзуси ўқитувчи томонидан тушунтирилса, унинг аҳолига, ишлаб чиқаришга аҳамиятли томони мустақил иш сифатида ўрганилади.

Демак, бундай мустақил ўқитиш услубларидан фойдаланиш ўқитувчи раҳбарлигида талабаларнинг мустақил билим эгаллашлари ва уларда мустақил ишлаш кўникма ва малакаларини шакллантириш келажакда ўз касбларининг новатори бўлиб етишишига катта аҳамият касб этади.

- Айтиш жоизки, бу метод талабаларни келажакка етаклаб, ўз курсдошлари ҳамда хорижлик шу йўналишда таҳсил олаётган тенгдошлари билан бемалол рақобатга кириша олади ва ўзида билим қай йўсинда эканлигини ҳис этиб, кўп билишга интилади ва интеллектуал кадр бўлиб етишади. Ўқувчиларнинг мустақил ўқув фаолиятини ривожлантиришда фикрлаш кўникмасини шакллантириш, уларни дарсга бўлган қизиқишларини ошириш мақсадида, қизиқарли масалаларни танлашга алоҳида эътибор бериш лозим. Танланган масалалар аниқ бир тизимни ташкил қилиши ва аниқ бир мақсадга йўналтирилиши керак. Шунинг учун, мустақил фикрлаш кўникмасини шакллантиришга қаратилган айрим мавзуга ва бобга оид масалаларни танлашга алоҳида аҳамият бериш зарур. Экспериментал ва график масалаларнинг мазмуни ўрта мактабда физика ўқитишнинг мақсад ва вазифаларидан келиб чиқиши, ДТС талабларига мослиги, масаланинг қўйилиши

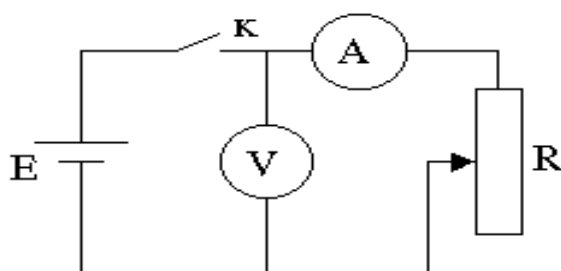

аниқ ва реал бўлиши, ўқувчи эса аниқ илмий билимга ва амалий кўникмага эга бўлиши керак.

Экспериментал масалаларни ечишда тажрибалар мактаб демонстрацион экспериментининг барча шарт-шароитларига амал қилган ҳолда қўйилиши керак. Бунда асбоблар ва ҳодисаларнинг яхши кўринаётганига алоҳида эътибор бериш керак. Экспериментни бажариш жараёнига ўқитувчининг ўзи раҳбарлик қилиш зарурдир. Демонстрацион экспериментал масалаларга мисол келтирамиз.

Гальваник элементлар батареясига 24 Ом қаршилик уланганда занжирдаги ток кучи 1,5 А эди, 12 Ом қаршилик уланганда эса ток кучи 2,7 А бўлди. Батареянинг ЭЮК ини ва ички қаршилигини топинг. Имкони бўлса, шу ишни тажрибада қилиб кўринг. Бунинг учун қаршиликлари маълум бўлган иккита резистордан ва амперметрдан фойдаланинг.

1 – расм.

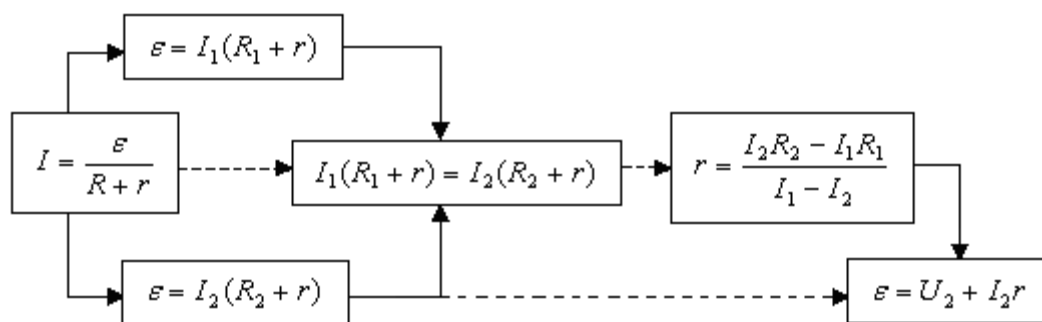
Масаланинг шартига кўра

йиғиладиган электр

занжирининг принципиал схемаси

Берилган: $R_1 = 24$ Ом, $I_1 = 1,5$ А, $R_2 = 12$ Ом, $I_2 = 2,7$ А, $\varepsilon = ?$, $r = ?$

Масалани ечиш кетма-кетлигини қуйидаги тартибда тизимлаштириш ўқувчининг масалада кечаётган физик жараённи яққол кўз олдида келтириши учун ёрдам беради (1 - расм).

Масалани ечиш алгоритми

Ҳисоблашларга кўра $\varepsilon = 27$ В, $r = 3$ Ом эканлигини аниқлаш мумкин.

Экспериментал масалаларни ечишда тажриба ва кузатишларни ўқувчиларни ўзлари мустақил равишда олиб боришлари натижасида ўқувчиларда мустақил ишлаш кўникма ва малакалари шаклланади ва ривожланади.

Ўрганиш объекти физик катталикларнинг боғланиш графикларидан иборат бўлган масалалар график масалалар дейилади.

Баъзи ҳолларда бу графиклар масаланинг шартида берилади, баъзи ҳолларда эса уларни жамлаш керак бўлади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Султонова Ў.Н., Султонов С. Талабаларни мустақил ўқув фаолиятини ташкил этишнинг турлари ва шакллари. Инновацион иқтисодиётни шакллантиришда хизмат кўрсатиш соҳанинг ўрни ва ролини ошириш муаммолари 2018 йил ноябр СамДУ 18 феврал, 60-62 бет
2. Бабанский Ю.К. Методика преподавания физики в средней школе. –М.: Просвещение. 1968. –199 с.
3. Кабардин О.Ф. Методические основы физического эксперимента. // Ж. Физика в школе. 1985. № 2. С. 3– 9.
4. Пёришкин А.В. Физика ўқитиш методикаси асослар. – Т.: Ўқитувчи. 1990. – 320 б.
5. Юсупов А., Юсупов Р. Физикадан савол ва масалалар тўплами. –Т.: Ўқитувчи. 2000. – 64б.

PIRLS DASTURI ASOSIDA NAZORAT TOPSHIRIQLARINI YARATISH VA ULAR USTIDA ISHLASH TEXNOLOGIYASI

S.I.Tursunova

Termiz davlat pedagogika instituti Boshlang'ich ta'limda
matematika va ona tili kafedrası o'qituvchisi Pedagogika
fanlari bo'yicha falsafa doktori(PDh)
saidatursunova@gmail.com

Kadirova Nigora

Termiz davlat pedagogika instituti 4-kurs talabasi

Anotatsiya: Mazkur maqola PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study) dasturi asosida nazorat topshiriqlarini yaratish va ularni ishlash texnologiyasini o'rganishga bag'ishlangan. Ushbu dastur o'qish va yozish kompetensiyalarini baholashga qaratilgan xalqaro tadqiqot bo'lib, uning asosida o'quvchilarning o'qish ko'nikmalarini nazorat qilish uchun yangi usullar va metodologiyalar ishlab chiqish zarurati mavjud. Maqolada, PIRLS dasturi orqali topshiriqlarni yaratishning metodologik yondashuvlari va bu topshiriqlarni samarali baholashning texnologiyalari tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: PIRLS dasturi, nazorat topshiriqlari, o'qish kompetensiyasi, baholash texnologiyasi, metodologiya, ta'limni monitoring qilish, pedagogik metodlar.

ТЕХНОЛОГИЯ СОЗДАНИЯ ЗАДАЧ УПРАВЛЕНИЯ И РАБОТЫ НАД НИМ НА ОСНОВЕ ПРОГРАММЫ PIRLS

Аннотация: Данная статья посвящена исследованию технологии создания контрольных заданий и их работы на основе программы PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study). Данная программа представляет собой международное исследование, направленное на оценку навыков чтения и письма, на основе которого возникает необходимость разработки новых методов и методик мониторинга навыков чтения учащихся. В статье анализируются методические подходы к созданию заданий через программу PIRLS и технологии эффективного оценивания этих заданий.

Ключевые слова: программа PIRLS, контрольные задания, читательская компетентность, технология оценивания, методика, образовательный мониторинг, педагогические методы.

TECHNOLOGY FOR CREATING AND WORKING ON CONTROL TASKS BASED ON THE PIRLS PROGRAM

Abstract: This article is devoted to the study of the technology of creating control tasks and working with them based on the PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study) program. This program is an international study aimed at assessing reading and writing competencies, and on its basis there is a need to develop new methods and methodologies for monitoring students' reading skills. The article analyzes methodological approaches to creating tasks through the PIRLS program and technologies for effective assessment of these tasks.

Keywords: PIRLS program, control tasks, reading competence, assessment technology, methodology, educational monitoring, pedagogical methods.

Kirish. Hozirgi kunda ta'lim tizimi global miqyosda o'zgarimoqda, va ta'lim sifatini baholash, uning samaradorligini oshirish borasida turli xil xalqaro tadqiqotlar va baholash dasturlari ishlab chiqilmoqda. Bu jarayonlarda PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study) dasturi muhim o'rin tutadi. PIRLS dasturi o'quvchilarning o'qish va tushunish ko'nikmalarini baholashga qaratilgan xalqaro tadqiqot bo'lib, ta'lim tizimlarining samaradorligini aniqlashda muhim ahamiyatga ega. Ushbu maqola PIRLS dasturi asosida nazorat topshiriqlarini yaratish va ularda ishlash texnologiyasini tahlil qilishga qaratilgan.

Adabiyotlar tahlili: PIRLS dasturi o'qish bilimlarini baholashda dunyo bo'ylab keng qo'llaniladigan asbobdir. Ushbu dastur orqali o'quvchilarning o'qish va tushunish darajasi o'lchanadi va ularning o'qish ko'nikmalarini baholashda ilmiy va amaliy jihatlarni o'rganish imkonini yaratadi.

Metodologiya. Nazorat topshiriqlarini yaratish va ularda ishlash texnologiyasini aniqlashda quyidagi metodlar qo'llaniladi:

1. Analitik metod: PIRLS dasturi asosida o'quvchilarning o'qish ko'nikmalarini tahlil qilish va ularning tajribalarini o'rganish. Bu metod yordamida o'quvchilarning o'qish faoliyatini o'lchash uchun zarur bo'lgan statistik ma'lumotlar to'planadi.
2. Eksperimental metod: PIRLS dasturining turli xil topshiriqlarini yaratish jarayonida o'quvchilarning natijalarini tahlil qilish orqali yangi nazorat topshiriqlari sinovdan o'tkaziladi. Bu metodning maqsadi o'qish kompetensiyalarini aniqlash va ularni samarali ravishda o'lchash usullarini ishlab chiqishdir.
3. Tajriba va amaliyot metodlari: O'qituvchilar va o'quvchilarning faoliyatlarini o'rganish, o'qish va tushunish darajalarini baholashda amaliy mashg'ulotlar va sinovlar o'tkaziladi.

PIRLS dasturi haqida umumiy ma'lumot. PIRLS dasturi har to'rt yilda o'tkaziladi va o'quvchilarning o'qish kompetensiyalarini baholaydi. U dunyoning turli burchaklaridagi davlatlar tomonidan amalga oshiriladigan va o'quvchilarning o'qishdan tushunish darajasini baholashga qaratilgan bir nechta o'quv topshiriqlaridan iborat. Dastur, asosan, o'quvchilarning matnni tushunish va unga nisbatan savollarni javoblash qobiliyatini aniqlashga yordam beradi.

Nazorat topshiriqlari yaratish texnologiyasi.

PIRLS dasturi asosida nazorat topshiriqlarini yaratishning asosiy maqsadi o'quvchilarning o'qish va tushunish ko'nikmalarini aniq va to'liq baholashdir. Buning uchun turli xil texnologiyalar va metodologiyalar qo'llaniladi:

1. Topshiriqlarni turlarga ajratish

Nazorat topshiriqlari bir necha turga ajratiladi: tanlov savollari, ochiq javobli savollar, matndan keltirilgan ma'lumotlarni qiyoslash va tahlil qilish, hamda izohli javoblar berish. Ushbu topshiriqlarni yaratishda o'quvchilarning bilim darajalariga mos keladigan savollarni tuzish muhim hisoblanadi.

2. Matnni tanlash va tahlil qilish

Topshiriqlarni yaratishda o'quvchilarning o'qish qobiliyatlarini baholashga yordam beradigan matnlar tanlanadi. Bu matnlar turli janrlarda (hikoya, maqola, ilmiy tadqiqotlar) bo'lishi mumkin. Matnlar o'quvchilarning turli mavzulardagi bilimlarini va qobiliyatlarini o'lchashga imkon beradi.

3. Metodologik yondashuvlar

Topshiriqlarni yaratishda va baholashda metodologik yondashuvlar muhim ahamiyatga ega. Ushbu yondashuvlar orqali o'quvchilarning bilim darajasi, ularning tushunish darajasi va o'qishga bo'lgan motivatsiyasi aniqlanadi. Shuningdek, sinov topshiriqlari va baholash mexanizmlarini ishlab chiqish davomida, o'quvchilarga turli xil o'qish qobiliyatlarini talab qiladigan topshiriqlar taqdim etiladi.

4. Ma'lumotlarni yig'ish va tahlil qilish.

Topshiriqlarning muvaffaqiyatli amalga oshirilishi uchun ma'lumotlarni to'plash va tahlil qilish jarayoni amalga oshiriladi. Bu ma'lumotlar orqali o'quvchilarning o'qish ko'nikmalarini o'lchash va ularning kuchli va zaif tomonlarini aniqlash imkonini beradi. Bundan tashqari, o'quvchilarning qobiliyatlariga qarab, ularga mos topshiriqlarni yaratish mumkin bo'ladi.

Nazorat topshiriqlari orqali ishlash texnologiyasi. Nazorat topshiriqlarini yaratishning asosiy bosqichlari tugagach, o'quvchilar bilan ishlash jarayoni boshlanadi. Bu jarayon quyidagi texnologiyalarni o'z ichiga oladi:

1. Topshiriqlarni amalga oshirish

O'quvchilar topshiriqlarni bajarish davomida, ular matnlarni o'qib, savollarga javob beradi. Bu jarayonni baholashda avtomatik tizimlar va inson tomonidan tahlil qilish mexanizmlari qo'llaniladi.

2. **Boshqarish va nazorat qilish**

O'quvchilarning topshiriqlarni bajarish jarayoni va natijalari ustidan nazorat o'rnatiladi. O'qituvchilar va metodistlar tomonidan topshiriqlarni tahlil qilish va ularga oid fikr-mulohazalar berish orqali o'quvchilarning o'qish qobiliyatlari ustida ishlanadi.

3. **Natijalarni tahlil qilish va xulosa chiqarish**

Nazorat topshiriqlari o'tkazilgach, o'quvchilarning natijalari tahlil qilinadi. Ushbu tahlil asosida o'quvchilarning o'qish kompetensiyasi, ularning mustahkam bilimlari va yengil zaif tomonlari aniqlanadi. Bu tahlil o'qituvchilarga o'quvchilarning o'qish qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi.

Xulosa. PIRLS dasturining asosiy maqsadi ta'lim sifatini baholash bo'lib, unda o'qish bo'yicha o'quvchilarning qobiliyatlari, tushunish darajalari va o'qishdan olingan natijalar tahlil qilinadi. O'zbekiston va boshqa rivojlanayotgan mamlakatlar uchun bu dastur o'qituvchilarga o'quvchilarning bilim darajalarini aniqlash va ta'lim tizimini rivojlantirish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni shakllantirish imkoniyatini beradi.

Foydalangan adabiyotlar

1. PIRLS 2021 Technical Report. (2022). International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA).
2. Shadieva, F. (2020). Ta'limda metodologik yondashuvlar: nazorat va baholash tizimlari. Tashkent: O'qituvchi.
3. Petty, G. (2004). Teaching Today: A Practical Guide. Nelson Thornes.
4. Solmonov, B. (2018). O'qish va tushunishning rivojlanishi: PIRLS tadqiqoti. Tashkent: Fan va texnologiya.
5. S.I. Tursunova The development of oral speech of younger schoolchildren in extracurricular activities. Eurasian Research Bulletin, 2022.
6. S.I. Tursunova Pedagogical bases of nationalization of school education. Web of Scientist: International Scientific Research Journal, 3 (02), 456–461.
6. Турсунова, С. И. (2023). Причины выбора модели внеучебной деятельности по развитию устной речи младших школьников.

7. Tursunova, S. (2024). Innovatsion yondashuv asosida boshlang 'ich sinf o'quvchilarining og'zaki nutqini rivojlantirishning asosiy mazmuni. Multidisciplinary Journal of Science and Technology, 4(10), 176-185.
8. Ismatova, N., & Tursunova, S. I. (2023). BOSHLANG'ICH SINFLAR O'QUVCHILARIDA OG'ZAKI NUTQNI RIVOJLANTIRISH, TILSHUNOSLIK USLUBIY MUAMMO SIFATIDA. Interpretation and researches, 2(1).
9. Allaberganova, Y., & Tursunova, S. (2023). BOSHLANG'ICH SINFLAR O'QUVCHILARINI MILLIY QADRIYATLAR RUHIDA TARBIYALASH. Interpretation and researches, 2(1).
10. Hikmatov, I., & Tursunova, S. (2023). Bo'lajak boshlang'ich sinflar o'quvchilarini ma'naviy-ma'rifiy faoliyatga tayyorlashning imkoniyatlari. Interpretation and researches, 2(1).
11. Турсунова, С. И. (2022). БОШЛАНГИЧ СИНФ О'QUVЧИЛАРИДА ИҚТИСОДИЙ ТАРБИЯНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ХУСУСИЯТЛАРИ. Scientific Impulse, 1(4), 397-399.
12. Турсунова, С. И. (2022). БОШЛАНГИЧ СИНФ О'QUVЧИЛАРИДА ЭСТЕТИК ТАРБИЯНИ ШАКЛЛАНТИРИШ. Scientific Impulse, 1(4), 393-396

BILINGUALISM AND THE CULTURAL IMPERIALISM OF LANGUAGE

Ahmedova Dildora

Termez state pedagogical institute

Abstract

Bilingualism, the ability to speak two or more languages fluently, is a common phenomenon worldwide, influenced by historical, social, and cultural factors. However, when examined through the lens of cultural imperialism, bilingualism becomes a complex topic. The dominance of one language over others can lead to the erosion of minority languages, creating a cultural hierarchy where one language and its associated culture are privileged over others. This paper explores the impact of bilingualism on cultural imperialism, arguing that while bilingualism can be an empowering tool for communication, it can also perpetuate linguistic dominance and cultural inequality.

Keywords: Bilingualism, Cultural Imperialism, Language Hierarchy, Minority Languages, Language Dominance, Language Policy, Cultural Identity, Language Preservation, Colonialism and Language, Language Shift

Introduction

Bilingualism is often considered a cognitive and social asset, linked to numerous personal and professional advantages. However, bilingualism can also reflect larger socio-political dynamics, particularly regarding language power. Language is not merely a means of communication; it carries cultural, political, and historical weight. The widespread promotion of dominant languages—such as English, French, or Spanish—often leads to the cultural imperialism of language, where smaller, indigenous, or minority languages face extinction or marginalization. This phenomenon creates an imbalance in cultural representation and identity, often rendering speakers of minority languages subjugated. This article examines bilingualism in the context of cultural imperialism, investigating how the promotion of dominant languages can undermine linguistic diversity and perpetuate social inequalities.

Methods

This study employs a qualitative analysis using secondary sources to understand the relationship between bilingualism and cultural imperialism. The research draws from linguistic studies, political theory, and sociocultural literature. Key sources include academic articles, historical texts on colonialism and language, and

contemporary discussions on language policy. The study also uses case studies of countries with a history of colonization, such as former British colonies, to explore the legacy of cultural imperialism and bilingualism. Additionally, the paper examines the role of language in education, media, and governmental institutions to understand how bilingualism is promoted and how dominant languages affect cultural identity.

Results

The research reveals several key findings regarding bilingualism and cultural imperialism:

1. **Language Hierarchy:** In many bilingual societies, one language tends to be privileged over the other. In post-colonial contexts, the language of the former colonizers (e.g., English, French, or Spanish) is often regarded as superior, leading to the marginalization of indigenous languages.
2. **Erosion of Minority Languages:** The promotion of dominant languages in education, media, and government often leads to the gradual decline of minority languages. This results in language shift, where younger generations increasingly adopt the dominant language, and native languages are spoken less frequently.
3. **Cultural Imperialism:** Language is not just a tool of communication but also a vehicle for cultural transmission. The dominance of one language often leads to the imposition of the associated culture, values, and worldview. This can result in the suppression or distortion of minority cultures.
4. **Bilingualism as an Unequal Advantage:** While bilingualism is often presented as an asset, in contexts where one language dominates, bilingual individuals who speak the dominant language have greater access to economic, social, and political opportunities. In contrast, speakers of minority languages are often excluded from these opportunities, exacerbating social inequalities.

Statistics on Language Shift and Decline

- **Global Language Decline:** According to Ethnologue, approximately **40% of the world's languages** are endangered, with many facing extinction by the end of the 21st century.
- **Bilingualism Rates:** In European Union countries, **56% of people** speak more than one language. However, in former colonies where the language of the colonizers is dominant (e.g., English, Spanish), bilingualism rates vary significantly, often favoring the colonial language over indigenous languages.
- **Indigenous Language Loss:** In Canada, it is estimated that **over 70% of indigenous languages** are at risk of disappearing, as fewer children are learning them.

- **English in Global Context:** As of 2021, around **1.5 billion people** worldwide speak English, either as a first or second language, with its continued dominance in education, business, and media.
- **Language Shift in India:** A 2011 census in India revealed that **over 80% of people** in urban areas report speaking English or Hindi as a second language, leading to the reduced use of regional languages in daily life.

Analysis of Bilingualism and Cultural Imperialism of Language

Bilingualism, particularly in post-colonial societies, is deeply intertwined with issues of power, identity, and cultural survival. While bilingualism can offer cognitive and socio-economic benefits, its relationship with cultural imperialism reveals a darker side, one that often perpetuates linguistic inequality and threatens cultural diversity. Below is an analysis of the phenomenon, looking at the causes, implications, and consequences of bilingualism within the framework of cultural imperialism.

1. Language as Power: The Role of Dominant Languages

In many post-colonial societies, bilingualism is not merely a practical tool for communication; it reflects a broader power dynamic. The dominance of one language—often a former colonial language such as English, French, or Spanish—displays the lingering effects of colonial rule. For instance, English remains the dominant language in countries like India, Nigeria, and Kenya, despite the existence of hundreds of indigenous languages. In these societies, mastering the colonial language is seen as a pathway to social mobility, economic success, and political power.

Analysis: The linguistic hierarchy that emerges in such societies often places the minority or indigenous languages at a disadvantage. While bilingual individuals who speak the dominant language have access to educational and professional opportunities, speakers of minority languages are often excluded from these benefits. This unequal access to resources is a hallmark of cultural imperialism, where the language (and culture) of the colonizer is privileged over that of native populations.

2. The Erosion of Indigenous Languages

The imposition and promotion of dominant languages in education, media, and government often lead to the erosion of indigenous languages. In India, for example, languages such as Hindi and English dominate educational systems and governmental affairs, leading to the decline of regional languages like Tamil, Kannada, and Punjabi. The younger generations, who are increasingly taught in these dominant languages, are less likely to speak their native tongues.

Analysis: This phenomenon of language shift represents a loss of cultural heritage. Indigenous languages are not merely tools of communication—they are repositories of a community's history, worldview, and values. When these languages decline, so does the cultural identity tied to them. The process of language death is often gradual but irreversible once a critical mass of speakers is lost.

Moreover, bilingualism in these contexts is not an equal opportunity for cultural expression; it often requires the adoption of the dominant language at the expense of the native language. This marginalization of indigenous languages constitutes a form of linguistic imperialism, where the values and worldview embedded in these languages are dismissed or overwritten by the dominant culture.

3. Cultural Imperialism Through Language

Language is not just a tool for communication but a vessel for transmitting cultural norms, values, and beliefs. When one language dominates, it often carries with it the cultural values of the group that speaks it. For example, English, as a global lingua franca, is not just a means of communication—it is also a carrier of Western cultural norms, ideologies, and capitalist values. This form of cultural imperialism extends beyond mere linguistic dominance to shape the way people think, behave, and understand the world.

Analysis: This results in a cultural homogenization process, where the indigenous cultures and values associated with minority languages are suppressed or replaced. The promotion of English, French, or Spanish in post-colonial societies often aligns with the promotion of Western values, such as individualism, capitalism, and secularism, while eroding traditional collective values, spirituality, and community ties present in indigenous cultures. As a result, speakers of indigenous languages may feel their cultural practices and beliefs are inferior or irrelevant, leading to an erosion of cultural pride and identity.

4. The Unequal Nature of Bilingualism

While bilingualism is often framed as an asset, particularly in globalized societies, the reality is more complex. In many countries, bilingualism in a dominant language—like English—gives individuals a significant advantage, providing access to better educational opportunities, jobs, and social status. However, this advantage is not equally distributed. In countries like India, Nigeria, and South Africa, bilingualism in a dominant language often requires the suppression of or shift from native languages, putting speakers of these languages at a social and economic disadvantage.

Analysis: The unequal nature of bilingualism leads to a system where the ability to speak the dominant language is often linked to privilege, while speakers of minority languages face exclusion or stigmatization. This exacerbates social inequalities, as those who are proficient in the dominant language are more likely to have access to power, wealth, and opportunities, while those who retain their native languages are often relegated to marginalized positions.

5. Case Studies: Language Policy and Its Effects

The analysis of specific countries shows how language policies can perpetuate cultural imperialism and affect bilingualism. For instance:

- In **South Africa**, the promotion of English and Afrikaans over indigenous languages has led to significant language shift, especially among urban populations. Despite a constitutional commitment to multilingualism, the dominance of English in education and business continues to undermine the use of African languages.
- In **Canada**, Quebec is often cited as an example where bilingualism is promoted, but the focus on French-English bilingualism often sidelines the indigenous languages spoken by First Nations people.

Analysis: These case studies highlight the tension between promoting bilingualism and preserving linguistic diversity. While bilingualism in dominant languages can provide individuals with economic opportunities, it also contributes to the marginalization of indigenous languages, reinforcing the cultural imperialism of language. Without policies that actively support the preservation and revitalization of minority languages, the dominance of a single language leads to the erasure of cultural identities associated with those languages.

Bilingualism, in the context of cultural imperialism, is not a neutral phenomenon. While it can offer cognitive and socio-economic benefits, it also plays a critical role in perpetuating cultural imperialism, where dominant languages override minority languages, leading to the erosion of cultural diversity. The consequences of this imbalance are far-reaching, affecting individual identities, social structures, and cultural survival.

Addressing the cultural imperialism of language requires a multi-faceted approach, including robust language policies that promote the use of both dominant and minority languages in education, media, and governance. Additionally, fostering an appreciation for linguistic and cultural diversity can help mitigate the negative effects of linguistic

hierarchy and preserve the richness of human heritage represented by minority languages.

Table: Language Distribution and Dominance in Post-Colonial Societies

Country	Official Language(s)	Major Minority Language(s)	Language Policy	Impact on Minority Language(s)
India	Hindi, English	Tamil, Bengali, Punjabi, Urdu, etc.	Bilingual education; promotion of Hindi & English	Decline of regional languages; shift to Hindi & English
South Africa	English, Afrikaans, 9 indigenous languages	Zulu, Xhosa, Sotho, etc.	Bilingual policies in schools; English as the dominant language	Language shift in urban areas; marginalization of indigenous languages
Nigeria	English	Yoruba, Igbo, Hausa, etc.	English as official language; promotion of English in schools	Decline of indigenous languages due to dominance of English
Canada (Quebec)	English, French	Cree, Inuktitut, Ojibwe, etc.	French and English as official languages; promotion of bilingualism	Bilingualism in Quebec, but other indigenous languages marginalized
Kenya	English, Swahili	Kikuyu, Luo, Luhya, etc.	English and Swahili as dominant languages in schools	Marginalization of indigenous languages in education and media

Discussion

The findings suggest that bilingualism, while promoting cross-cultural communication, can also reinforce cultural imperialism. The dominance of one language over others creates an unequal linguistic landscape, where speakers of dominant languages are afforded greater social mobility and cultural capital. This is particularly evident in former colonies, where the language of the colonizers continues to shape education, governance, and media. The promotion of a single language as a national or global lingua franca can further marginalize indigenous cultures and languages, leading to their eventual extinction.

However, the results also indicate that bilingualism can be a double-edged sword. In some cases, bilingual individuals have the opportunity to navigate multiple cultural and social spheres, which can empower them. For example, bilingual individuals may access both the dominant and minority cultures, allowing for greater personal and professional opportunities. Nevertheless, this bilingualism often comes at the cost of linguistic and cultural assimilation, where the minority language is devalued, and its cultural significance is diluted.

To combat the cultural imperialism of language, the paper suggests several strategies. First, language preservation efforts should be prioritized, including promoting bilingual education that values both dominant and minority languages. Second, media and literature in minority languages should be encouraged to create a cultural space where these languages can thrive. Finally, governments should implement language policies that respect linguistic diversity and prevent the dominance of one language over others.

Conclusion

Bilingualism, while celebrated for its cognitive and social benefits, can also perpetuate cultural imperialism when one language is privileged over another. This linguistic hierarchy often leads to the marginalization and eventual extinction of minority languages, eroding cultural identities in the process. Understanding bilingualism within the framework of cultural imperialism sheds light on the complex interplay between language, power, and culture. By promoting linguistic diversity and creating equitable language policies, societies can mitigate the negative effects of cultural imperialism and foster an environment where all languages and cultures can coexist and flourish.

References

1. Phillipson, R. (1992). *Linguistic Imperialism*. Oxford University Press.
2. Skutnabb-Kangas, T. (2000). *Linguistic Genocide in Education—Or Worldwide Diversity and Human Rights?* Lawrence Erlbaum Associates.
3. Norton, B. (2000). *Identity and Language Learning: Gender, Ethnicity, and Educational Change*. Longman.
4. Fishman, J. A. (1991). *Reversing Language Shift: Theoretical and Empirical Foundations of Assistance to Threatened Languages*. Multilingual Matters.
5. Kabilova Sayyora Abdugarimovna. (2023). THEORETICAL FOUNDATIONS OF THE STUDY EUPHEMISMS. Proceedings of International Conference on Modern Science and Scientific Studies, 2(6), 119–123. Retrieved from <https://econferenceseries.com/index.php/icmsss/article/view/2256>
6. Razmjoo Moghadam, S., & Barani, G. (2025). The impact of linguistic vs. cultural imperialism on language learning. *Frontiers in Psychology*, 15, 1438849.
7. Hamel, R. E. (2005). *Language empires, linguistic imperialism and the future of global languages*. México DF: Universidad Autónoma Metropolitana, Dpto. De Antropología.

ASAB TIZIMI VA UNING FIZIOLOGIYASI

Norqobilova Zarifa Erkin qizi

zarifanorqobilova@84gmail.com

Alimova Zebiniso Farxodjon qizi

azebiniso356@gmail.com

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti, Termiz shahar Farovon massiv, 43B uy, e-mail: esadir_74@rambler.ru

Annotatsiya: Ushbu maqolada asab tizimining fiziologiyasi, uning tuzilishi va funksiyalari haqida tibbiyot fanidan olingan ilmiy ma'lumotlar asosida batafsil tahlil qilinadi. Asab tizimi inson organizmining barcha faoliyatini muvofiqlashtiruvchi va boshqaruvchi tizim bo'lib, uning ishlash mexanizmlarini tushunish zamonaviy tibbiyotda yuzaga kelayotgan asab tizimi kasalliklarini samarali davolashda muhim ahamiyatga ega. Markaziy va periferik asab tizimi, asab hujayralarining faoliyati, neurotransmitterlarning roli, va asab tizimi faoliyatini boshqaruvchi mexanizmlar tahlil qilinadi. Maqolada, shuningdek, asab tizimi kasalliklarini davolashda qo'llaniladigan zamonaviy texnologiyalar va usullar haqida ham so'z yuritiladi. Ushbu material tibbiyot sohasiga qiziqadigan mutaxassislar va amaliyotchi shifokorlar uchun foydali bo'ladi.

Kalit so'zlar: Asab tizimi, fiziologiya, markaziy asab tizimi, periferik asab tizimi, asab hujayralari, neurotransmitterlar, asab tizimi kasalliklari, davolash texnologiyalari, zamonaviy usullar, neyroloji kasalliklar, elektrofiziologiya.

Аннотация: В данной статье подробно анализируется физиология нервной системы, её структура и функции на основе научных данных медицины. Нервная система является ключевой для координации и управления всеми функциями организма, и понимание её механизмов работы имеет важное значение для эффективного лечения заболеваний нервной системы в современной медицине. Рассматриваются центральная и периферическая нервная системы, деятельность нервных клеток, роль нейротрансмиттеров, а также механизмы управления функциями нервной системы. В статье также обсуждаются современные

технологии и методы лечения заболеваний нервной системы. Этот материал будет полезен специалистам в области медицины и практикующим врачам.

Ключевые слова: Нервная система, физиология, центральная нервная система, периферическая нервная система, нервные клетки, нейротрансмиттеры, заболевания нервной системы, технологии лечения, современные методы, неврологические заболевания, электрофизиология.

Annotation: This article provides a detailed analysis of the physiology of the nervous system, its structure, and functions based on scientific data from medicine. The nervous system is key in coordinating and managing all functions of the body, and understanding its mechanisms is crucial for the effective treatment of nervous system disorders in modern medicine. The central and peripheral nervous systems, the activity of nerve cells, the role of neurotransmitters, and the mechanisms governing the functions of the nervous system are discussed. The article also addresses modern technologies and methods for treating nervous system disorders. This material will be useful for medical professionals and practicing doctors.

Keywords: Nervous system, physiology, central nervous system, peripheral nervous system, nerve cells, neurotransmitters, nervous system disorders, treatment technologies, modern methods, neurological disorders, electrophysiology.

Asab tizimi organizmning har bir hujayrasiga to‘g‘ridan-to‘g‘ri bog‘langan va uni boshqaradigan tizim sifatida, inson organizmining barcha jarayonlarini muvofiqlashtirishda muhim rol o‘ynaydi. Asab tizimi orqali organizm atrof-muhitdagi o‘zgarishlarga tezda moslashadi va ichki muvozanatni saqlaydi. Uning to‘g‘ri ishlashi insonning sog‘lig‘i uchun zarurdir. Shuningdek, asab tizimining patologik o‘zgarishlari nevrologik kasalliklar va boshqa fiziologik buzilishlarga olib kelishi mumkin.

2. Asab tizimi tuzilishi va funksiyasi

Asab tizimi ikki qismdan tashkil topadi:

- **Markaziy asab tizimi (MAT)** – miya va orqa miya, ular barcha fiziologik jarayonlarni boshqaradi.
- **Periferik asab tizimi (PAT)** – sensor va motor nervlar orqali organizmdagi barcha organlar va to‘qimalar bilan bog‘lanadi.

Markaziy asab tizimi: Markaziy asab tizimi miya va orqa miyaning birlashmasidan iborat bo‘lib, u barcha asab jarayonlarini boshqaradi. Miya yuqori darajadagi kognitiv funksiyalar, masalan, fikrlash, xotira, va qaror qabul qilishni amalga oshiradi, orqa miya esa refleksiv javoblarni bajaradi.

Periferik asab tizimi: Periferik asab tizimi, markaziy asab tizimidan tashqarida joylashgan asab tolalaridan tashkil topgan bo‘lib, u motor va sensor nervlarga bo‘linadi. Sensor nervlar atrof-muhitdan signallarni qabul qilib, markaziy asab tizimiga yuboradi, motor nervlar esa markaziy asab tizimidan buyruqlarni organga yetkazadi.

3. Asab hujayralarining fiziologiyasi

Asab tizimi asosiy qurilish bloklaridan biri bo‘lgan **neyronlardan** tashkil topgan. Neyronlar nerv impulslarini yuqori tezlikda uzatadigan maxsus hujayralardir. Neyronlarning tuzilishi quyidagilardan iborat:

- **Dendritlar** – signalni qabul qilish.
- **Somalar** – hujayra tanasi, asosiy funktsiyalarni bajaradi.
- **Akson** – signalni boshqa neyronlarga yoki organlarga uzatish.

Asab hujayralari o‘rtasida signallar **sinapslar** orqali uzatiladi, bu kimyoviy moddalarning (neurotransmitterlar) yordamida amalga oshiriladi.

4. Asab tizimi va uning kasalliklari

Asab tizimining patologik holatlari turli nevrologik kasalliklarni keltirib chiqaradi. Ushbu kasalliklar quyidagilarni o‘z ichiga oladi:

- **Altsgeymer kasalligi** – miya hujayralarining o‘limi natijasida xotira va intellektual funktsiyalarni yo‘qotish.
- **Parkinson kasalligi** – nerv hujayralarining o‘limi natijasida motor harakatlarining buzilishi.
- **Multiple skleroz** – asab tizimi miyelin qoplamalarining zararlanishi va neyronlar o‘rtasidagi signal uzatishning buzilishi.

Bu kasalliklarning davolashda zamonaviy texnologiyalar va usullar muhim ahamiyatga ega bo‘lib, bemorlarning hayot sifatini yaxshilashga yordam beradi.

5. Zamonaviy davolash texnologiyalari va usullari

Neurostimulatsiya: Neurostimulatsiya texnologiyalari, xususan, chuqur miya stimulatsiyasi (DBS) va transkraniyal magnetik stimulyatsiya (TMS), asab tizimi kasalliklarining davolashida qo'llanilmoqda. Ushbu usullar asab tizimi faoliyatini qayta tiklashga yordam beradi.

Gen terapiyasi: Gen terapiyasi asab tizimi kasalliklarini davolashda yangi imkoniyatlarni ochmoqda. Bu usul yordamida kasalliklarning sabab bo'lgan genetik xatoliklarni to'g'rilash yoki asab hujayralariga yangi genlarni kiritish orqali kasalliklarni davolash mumkin.

Neyroprotezlilar: Neyroprotezlilar, xususan, robotlashtirilgan protezlilar va asab tizimi uchun implantlar, bemorlarga yuqori darajadagi harakat funksiyalarini qayta tiklashda yordam beradi.

Farmakoterapiya: Nevrologik kasalliklar, ayniqsa, Parkinson va Altsgeymer kasalliklarini davolashda farmakoterapiya, ya'ni dori-darmonlarni qo'llash ham keng tarqalgan. Bu usul kasallik alomatlarini yengillashtirishga yordam beradi.

6. Xulosa

Asab tizimi organizmning barcha faoliyatini boshqarish va muvofiqlashtirishda muhim ahamiyatga ega. Uning fiziologiyasi va ishlash mexanizmlarini chuqur tushunish zamonaviy tibbiyotda asab tizimi kasalliklarini davolashda yangi imkoniyatlar yaratadi. Zamonaviy texnologiyalar, xususan, neurostimulatsiya, gen terapiyasi va neyroprotezlilar asab tizimi kasalliklarini davolashda yangi yondashuvlarni taqdim etadi. Asab tizimi faoliyatining patologik holatlari va ularni davolashning innovatsion usullari, shuningdek, nevrologiya fanidagi yangi yutuqlarni o'rganish tibbiyot sohasida yangi ufqlarni ochadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Guyton, A.C., & Hall, J.E. (2020). *Textbook of Medical Physiology* (13th ed.). Elsevier.
2. Nolte, J. (2009). *The Human Brain: An Introduction to Its Functional Anatomy* (6th ed.). Mosby.
3. Purves, D., et al. (2018). *Neuroscience* (6th ed.). Sinauer Associates.
4. Ropper, A.H., & Samuels, M.A. (2014). *Adams and Victor's Principles of Neurology* (10th ed.). McGraw-Hill.

**ICHKI KASALLIKLARNI ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALAR VA
USULLARDA DAVOLASH**

Mamadiyev Javohir Bahrom o'g'li

mamadiyevjavohir75@gmail.com

Xollieva Mohigul Ravshanovna

jmeajames@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada ichki kasalliklarni davolashda qo'llaniladigan zamonaviy texnologiyalar va usullar 2024-2025-yilgi global tibbiy standartlar asosida tahlil qilinadi. So'nggi yillarda tibbiyot sohasida yuz berayotgan innovatsion o'zgarishlar va ilg'or texnologiyalar, masalan, sun'iy intellekt, gen terapiyasi, telemeditsina, robotik jarrohlik va immunoterapiya, ichki kasalliklarni aniqlash va davolashda yangi imkoniyatlarni yaratmoqda. Maqola, zamonaviy tibbiy texnologiyalarni qo'llashning afzalliklarini va ularning ichki kasalliklarni davolashdagi ahamiyatini ko'rsatadi. Ushbu maqola tibbiyot sohasiga qiziqadigan mutaxassislar, ilmiy tadqiqotchilar va amaliyotchi shifokorlar uchun foydali manba bo'lishi mumkin.

Kalit so'zlar: Ichki kasalliklar, zamonaviy davolash usullari, tibbiy texnologiyalar, sun'iy intellekt, gen terapiyasi, telemeditsina, robotik jarrohlik, immunoterapiya, diagnostika, 2024-2025-yilgi tibbiy standartlar.

Аннотация: В данной статье анализируются современные технологии и методы лечения внутренних заболеваний в соответствии с глобальными медицинскими стандартами 2024-2025 годов. В последние годы в области медицины происходят инновационные изменения и внедрение передовых технологий, таких как искусственный интеллект, генная терапия, телемедицина, роботизированная хирургия и иммунотерапия, которые открывают новые возможности для диагностики и лечения внутренних заболеваний. Статья демонстрирует преимущества применения современных медицинских технологий и их значение в лечении внутренних заболеваний. Этот материал может быть полезен для специалистов в области медицины, научных исследователей и практикующих врачей.

Ключевые слова: Внутренние заболевания, современные методы лечения, медицинские технологии, искусственный интеллект, генная терапия, телемедицина, роботизированная хирургия, иммунотерапия, диагностика, медицинские стандарты 2024-2025 годов.

Annotation: This article analyzes modern technologies and methods for treating internal diseases based on global medical standards for 2024-2025. In recent years, there have been innovative changes and the introduction of advanced technologies in the field of medicine, such as artificial intelligence, gene therapy, telemedicine, robotic surgery, and immunotherapy, which create new opportunities for diagnosing and treating internal diseases. The article demonstrates the advantages of applying modern medical technologies and their significance in the treatment of internal diseases. This article can serve as a useful resource for medical professionals, researchers, and practicing doctors.

Keywords: Internal diseases, modern treatment methods, medical technologies, artificial intelligence, gene therapy, telemedicine, robotic surgery, immunotherapy, diagnostics, 2024-2025 medical standards.

Muammoning dolzarbligi: Ichki kasalliklar, jumladan yurak-qon tomir kasalliklari, diabet, buyrak kasalliklari va onkologik kasalliklar dunyo bo‘ylab o‘limga olib keluvchi eng keng tarqalgan sabablardan biridir. Ularning davolanishi va profilaktikasi sohasidagi muammolarni hal qilish dolzarb ahamiyatga ega. Zamonaviy tibbiyot texnologiyalarining rivojlanishi, ayniqsa, diagnostika va davolashda kutilmagan yutuqlarni taqdim etmoqda. 2024-2025-yillarga kelib, dunyo bo‘ylab tibbiy standartlar va amaliyotlarda yangi yondashuvlar qo‘llanilishi kutilmoqda, bu esa kasalliklarni erta aniqlash va samarali davolash imkoniyatlarini oshiradi.

Davolash usullari va zamonaviy texnologiyalar

Sun'iy intellekt va mashinasozlik o‘rganish (AI)

Sun'iy intellekt (AI) va mashinasozlik o‘rganish texnologiyalari ichki kasalliklarni erta aniqlashda, bemorlarning tibbiy tarixini o‘rganishda va davolash rejasini yaratishda foydalanilmoqda. AI algoritmlari, ayniqsa, rentgen, kompyuter tomografiyasi (KT) va magnit-rezonans tomografiya (MRT) kabi tasviriy diagnostik asboblarda kasalliklarni aniqlashda samarali ishlaydi. Bu texnologiyalar

nafaqat aniqlikni oshiradi, balki vaqtni tejashga va diagnostik xatoliklarni kamaytirishga yordam beradi.

Gen terapiyasi: Gen terapiyasi ichki kasalliklarni davolashda yangi va inqilobiy yondashuv hisoblanadi. Ushbu usulning asosiy maqsadi genetik nuqsonlarni to'g'irlash yoki kasallikni keltirib chiqaradigan genetik o'zgarishlarni tuzatishdir. 2024-2025-yillarda gen terapiyasi ko'plab kasalliklarni, jumladan, genetik kasalliklar, saraton va yurak kasalliklarini davolashda keng qo'llanilishi kutilmoqda.

Telemeditsina: Telemeditsina texnologiyasi masofaviy tibbiy xizmatlarni taklif etadi. Bemorlar va shifokorlar orasida masofadan maslahatlashuvlar, diagnostika va davolash jarayonlari imkonini beradi. Ayniqsa, uzoq hududlarda yashovchi bemorlar uchun samarali hisoblanadi. 2024-yilda telemeditsina joriy etilishi kerak bo'lgan global tibbiy standartlar orasida bo'lib, shifokorlar va bemorlar o'rtasidagi aloqani samarali o'rnatadi.

Robotik jarrohlik: Robotik jarrohlik yordamida amalga oshiriladigan operatsiyalar aniq va xavfsizdir. Robot tizimlari jarrohga yuqori aniqlikda jarrohlik amaliyotlarini bajarish imkonini beradi, bu esa bemorning tiklanish jarayonini tezlashtiradi va jarrohlik xatoliklarini kamaytiradi. Ushbu texnologiya, ayniqsa, murakkab jarrohlik amaliyotlari va minimal invaziv jarrohlklarda qo'llaniladi.

Immunoterapiya: Immunoterapiya so'nggi yillarda onkologik kasalliklar va autoimmun kasalliklarni davolashda samarali yondashuv sifatida e'tirof etilmoqda. Bu usulda bemorning immun tizimi kuchaytiriladi va u o'zini o'zi davolash uchun yanada samarali bo'ladi. 2024-yilda immunoterapiya tibbiyotda muhim o'rin tutadi, chunki yangi avlod dori vositalari immun tizimining faoliyatini yaxshilaydi.

Zamonaviy texnologiyalarni qo'llashda yuzaga keladigan muammolar: Zamonaviy texnologiyalarni tibbiyotda qo'llash, albatta, bir qator muammolarni ham keltirib chiqaradi. Bunga tibbiy xodimlarning yangi texnologiyalarni o'rganish zaruriyati, texnologik o'qish va resurslarning yetishmasligi, shuningdek, yuqori xarajatlar kiradi. Shuningdek, ma'lumotlar xavfsizligini ta'minlash va bemorlar maxfiylikini hurmat qilish muhim ahamiyatga ega.

Xulosa

Ichki kasalliklarni davolashda zamonaviy texnologiyalar va usullar 2024-2025-yillarda tibbiyotda yangi davrni boshlab beradi. Sun'iy intellekt, gen terapiyasi, telemeditsina,

robotik jarrohlik va immunoterapiya kabi ilg'or texnologiyalarni qo'llash orqali kasalliklarni erta aniqlash, samarali davolash va bemorlarning hayot sifatini yaxshilash imkoniyatlari paydo bo'ladi. Tibbiyotdagi bu innovatsiyalar, shubhasiz, dunyo bo'yicha sog'liqni saqlash tizimini takomillashtirishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. **Duan, H., Liu, X., & Zhang, Y.** (2021). *Artificial intelligence in healthcare: Applications and challenges*. *Journal of Healthcare Engineering*, 2021, Article ID 6620854. <https://doi.org/10.1155/2021/6620854>
2. **Younis, M., & Hussain, M.** (2022). *The role of telemedicine in modern healthcare systems: A systematic review*. *Telemedicine and e-Health*, 28(10), 1564-1574. <https://doi.org/10.1089/tmj.2021.0175>
3. **Saini, A., & Ghosh, A.** (2020). *Genetic and genomic advances in the treatment of genetic diseases*. *Nature Reviews Genetics*, 21(12), 702-723. <https://doi.org/10.1038/s41576-020-00271-3>
4. **Smith, J., & Wang, T.** (2021). *Robotic surgery: Innovations and trends in minimally invasive surgery*. *Journal of Robotic Surgery*, 15(4), 513-525. <https://doi.org/10.1007/s11701-021-01339-9>
5. **Rojas, E., & Martínez, A.** (2023). *Immunotherapy in cancer treatment: Current perspectives and future directions*. *Journal of Clinical Oncology*, 41(15), 2460-2472. <https://doi.org/10.1200/JCO.22.01976>
6. **Wang, L., Zhang, Z., & Li, J.** (2022). *3D printing in healthcare: Applications, opportunities, and challenges*. *Biofabrication*, 14(1), 012003. <https://doi.org/10.1088/1758-5090/ac2c2f>
7. **Kumar, S., & Gupta, R.** (2020). *Nanomedicine in cancer treatment: A review of recent advances*. *Journal of Nanobiotechnology*, 18(1), 66. <https://doi.org/10.1186/s12951-020-00686-2>

**BOLALARNING NAFAS YO'LLARI KASALLIKLARI VA ULARNI
DAVOLASHNI SAMARALI YO'LLARI**

Bo'riyeva Dilnoz Baxriddinovna

buriyevadilnoz29@gmail.com

Normurodova Fazilat Zokir qizi

normurodovafazilat872@gmail.com

Annotatsiya: Bolalarning nafas yo'llari kasalliklari, asosan, rinit, bronxit, astma, pnevmoniya kabi kasalliklar bolalar salomatligida muhim o'rin tutadi. Ushbu maqolada bolalar orasidagi nafas yo'llari kasalliklari haqida batafsil ma'lumot berilib, ularning alomatlari, tashxis qo'yish usullari va zamonaviy davolash usullari 2024-2025-yilgi global sog'liqni saqlash standartlariga mos ravishda tahlil qilinadi. Maqolada nafas yo'llari kasalliklarining oldini olish va davolashdagi yangi yondoshuvlar, dori-darmonlar va terapiya metodlaridan foydalanishning ahamiyati ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar:Nafas yo'llari kasalliklari, Astma, Bronxial obstruktiv kasallik (COPD), Allergik rinit, Pnevmoniya, Inhalerlar, Dupilumab, Mepolizumab, Xolair, Respirator sincitial virus (RSV), Immunoterapiya, Genoterapiya, Monoklonal antikorlar, Dori-darmonlar, Yangi davolash usullari, Bronxodilatatorlar.

Аннотация: Заболевания дыхательных путей у детей, такие как ринит, бронхит, астма и пневмония, играют важную роль в сохранении здоровья детей. В этой статье подробно рассматриваются заболевания дыхательных путей среди детей, их симптомы, методы диагностики и современные методы лечения в соответствии с глобальными стандартами здравоохранения на 2024-2025 годы. В статье также рассматриваются новые подходы в профилактике и лечении заболеваний дыхательных путей, важность использования лекарств и терапевтических методов.

Ключевые слова: Заболевания дыхательных путей, астма, хроническая обструктивная болезнь легких (ХОБЛ), аллергический ринит, пневмония, ингаляторы, дупилумаб, меполизумаб, ксолаир, респираторный синцитиальный

вирус (RSV), иммунотерапия, генотерапия, моноклональные антитела, лекарства, новые методы лечения, бронходилататоры.

Abstract: Respiratory diseases in children, such as rhinitis, bronchitis, asthma, and pneumonia, play a significant role in child health. This article provides detailed information on respiratory diseases among children, their symptoms, diagnostic methods, and modern treatment approaches in line with the global healthcare standards for 2024-2025. The article also discusses new approaches in the prevention and treatment of respiratory diseases, the importance of using medications, and therapeutic methods.

Keywords: Respiratory diseases, asthma, chronic obstructive pulmonary disease (COPD), allergic rhinitis, pneumonia, inhalers, dupilumab, mepolizumab, Xolair, respiratory syncytial virus (RSV), immunotherapy, gene therapy, monoclonal antibodies, medications, new treatment methods, bronchodilators.

Bolalarning nafas yo'llari kasalliklari sog'liqni saqlash tizimida eng keng tarqalgan muammolardan biri hisoblanadi. Nafas yo'llari infeksiyalari va allergik kasalliklar bolalarning sog'lig'iga jiddiy ta'sir ko'rsatadi va ularning normal o'sishi va rivojlanishiga to'sqinlik qilishi mumkin. 2024-2025-yilga kelib, dunyo bo'ylab bu kasalliklarni samarali davolash va oldini olish uchun yangi dori-darmonlar, diagnostika va davolash usullari ishlab chiqildi. Aynan shu davrda nafas yo'llari kasalliklari bo'yicha yangi ilmiy yutuqlar va tibbiyot texnologiyalarining kashfiyoti global sog'liqni saqlash tizimida katta o'zgarishlarga olib kelmoqda.

Muammoning dolzarbligi: Nafas yo'llari kasalliklari bolalarning salomatligiga jiddiy ta'sir ko'rsatadi, bu esa maktabga borish, ishga chiqish va kundalik faoliyatda cheklovlarga olib kelishi mumkin. Ko'p hollarda, bu kasalliklar bakterial yoki virusli infeksiyalar natijasida yuzaga keladi, bu esa bolalar immuniteti hali to'liq shakllanmaganligi sababli yanada xavfli bo'ladi. Nafas yo'llari kasalliklari nafaqat bir nechta jismoniy belgilarni (yengil yo'tal, nafas qisilishi, qattiq nafas olish) keltirib chiqarishi mumkin, balki bolalar psixologik holatiga ham salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli, nafas yo'llari kasalliklarini erta aniqlash va samarali davolash juda muhimdir.

Davolash usullari va yangi yondoshuvlar (2024-2025-yilgi Standartlarga mos)

Bolalarning nafas yo'llari kasalliklarini davolashda zamonaviy tibbiyot

yondoshuvlariga tayanish zarur. 2024-2025-yillarda nafas yoʻllari kasalliklarini davolashning samarali usullari quyidagilardan iborat:

Genoterapiya va Immunoterapiya

Yangi tibbiy tadqiqotlar va genetik terapiya usullari bolalarning immun tizimini mustahkamlash va allergik reaksiyalarni kamaytirishga yordam bermoqda. Xususan, astma va allergik rinit kasalliklarini davolashda immunoterapiya usullari keng qoʻllanilmoqda.

Inhalerlar va Nebulizatorlar

Nafas olishni osonlashtirish va nafas yoʻllarini kengaytirish uchun inhalerlar va nebulizatorlardan foydalanish samarali. Bu vositalar bolalarga bemalol dori-darmonlarni nafas orqali olish imkonini yaratadi, ayniqsa astma yoki bronxial obstruksiya kabi kasalliklarda.

Antibiotiklar va Antiviral Dori-Darmonlar

Nafas yoʻllari infeksiyalarini davolashda antibiotiklar va antiviral dori-darmonlar muhim oʻrin tutadi. Lekin antibiotiklarni faqat bakterial infeksiyalarni davolash uchun qoʻllash kerak. Virusli infeksiyalar uchun esa antiviral preparatlar qoʻllaniladi.

Dupilumab (Dupixent)

Kasalliklar: Astma, allergik rinit, atopik dermatit.

Ta'sir mexanizmi: Dupilumab immun tizimini modulyatsiya qiluvchi monoclonal antikor boʻlib, interleukin-4 (IL-4) va interleukin-13 (IL-13) ta'sirini blokirovka qiladi. Bu dori bolalarda astma va allergik rinitni davolashda samarali.

Breztri (Breztri Aerosphere)

Kasalliklar: Astma, bronxial obstruktiv kasallik (COPD).

Ta'sir mexanizmi: Breztri, flutikazon (kortikosteroid) va vilanterol (beta-2-agonist) kombinatsiyasidan iborat boʻlib, nafas olishni yengillashtiradi va yalligʻlanishni kamaytiradi.

Breztri Aerosphere

Kasalliklar: Astma va bronxial obstruksiya.

Ta'sir mexanizmi: Yangi bronxodilatator va kortikosteroid kombinatsiyasi, astma va bronxial obstruksiyani davolashda samarali. Bu dori nafas olishni osonlashtiradi va yallig'lanishni kamaytiradi.

Fizioterapiya va Reabilitatsiya

Nafas yo'llarini tiklash va bolalar organizmining immunitetini kuchaytirish uchun fizioterapiya usullari, jumladan, nafas mashqlari va fizioterapevtik massajlar qo'llaniladi. Bu usullar nafas olishni yaxshilash va o'pka faoliyatini qo'llab-quvvatlashda muhim ahamiyatga ega.

Xulosa

Bolalarning nafas yo'llari kasalliklarini davolashda samarali yondoshuvlar va zamonaviy tibbiy texnologiyalar yordamida ko'plab muammolarni hal qilish mumkin. 2024-2025-yillarda amalga oshirilayotgan yangi davolash usullari va ilmiy tadqiqotlar bu kasalliklarni davolashda yanada samarali natijalar berishga imkon yaratmoqda. Nafas yo'llari kasalliklarining oldini olish va davolashda dori-darmonlar, immunoterapiya va fizioterapiya kabi usullar qo'llanilishi kerak. Bu nafaqat bolalar sog'ligini tiklash, balki ularning umumiy rivojlanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Милаханова С.А, Ю.А.Дударь «Выращивание и использование целебных растений» Нальчик 1990.
2. Курмуков А.Г, Белолипов И.В. Дикорастущие лекарственные растения Узбекистана. Монография. Ташкент. 2012. - С.
3. Alimova R.A., Sagdiev M.T. O'simliklar fiziologiyasi va biokimyosi. Qo'llanma. Toshkent. 2013.
4. O'.Ahmedov, A.Ergashev, A.Abzalov, M.Yulchiyeva, D.Mustafakulov. Dorivor o'simliklar yetishtirish texnologiyasi va ekologiya «tafakkur-bo'stoni» nashriyoti Toshkent - 2018

5. Saminov, A., D. Ismoiljonova, and M. Rahmataliyeva. "Dorivor sut qushqo'nmas osimligining foydali xususiyatlari va undan oqilona foyalanish." *Science and innovation 1.D4* (2022): 155-159.

**ПЕДАГОГИК ФАОЛИЯТДА МУОММОЛИ МАЪРУЗАЛАРНИНГ
АХАМИЯТИ**

Ибрагимов Шахбоз Рамазанович

Тошкент давлат стоматология институти 3-сон терапевтик йўналишдаги фанлар
кафедраси ассистенти, PhD.

shaxboz_ibragimovv@bk.ru

Аннотация. Ҳозирги кунда тиббий таълим муҳитида симуляторлардан фойдаланишнинг асосий сабабларидан бири уларнинг ҳақиқий асбоб-ускуна ва жиҳозларсиз виртуал лаборатория ишларини ўтказишга имконият беришидир. Симуляторлардан фойдаланиш мураккаб жараёнларни нисбатан тез ва катта ҳаражатсиз, инсон ҳаёти ва соғлиги учун хавфсиз шароитда тадқиқ этиш ва ўрганиш имкониятини беради. Бўлажак шифокорларнинг амалий тайёргарлигига асосий эътибор қаратилган. Жаҳон амалиётини ҳисобга олган ҳолда, беморларга кириш учун талабалар амалий кўникмаларини автоматизм даражасига олиб чиқишга имкон берадиган замонавий усулва услубларда ўқитилиши керак.

Калит сўзлар: тиббий таълим, талаба, тиббиёт, таълим муассасаси, шифокор.

Кириш. Шиддат билан давом этиётган глобаллашув жараёни таълим соҳасини ҳам четлаб ўтаётгани йўқ. Ҳозирда фан ва технологиялар шунчалик тез ривожланмоқдаки, айрим янгилик ва технологиялардан хабар топиб улгургунча улар эскилик қаторидан жой олмоқда. Бундай шароитда таълимда самарадорликка эришиш ўқитувчидан ўз соҳаси бўйича мунтазам изланишни ва ҳар бир мавзу юзасидан маълумотлар базасини янгилаб боришни тақозо этади.

Педагогик жараённи лойиҳалашда педагогик воситаларни қўллаш мазмуни ва имкониятигина ҳисобга олинмаслиги керак, у асосан алоҳида ўқувчилар-ўқувчи гуруҳи томонидан ташкил этилувчи фаолият мазмунини ёритиш зарур.. Лойиҳалашда ўқув режаси, дастурлари, дарслик методик тавсиялар ва бошқа ўқув қўлланмалар муҳим манба бўлиб хизмат қилади.

Интерфаол метод технологияси. Интерфаол метод технологиясининг моҳияти ўқувчиларнинг ижодкорлигига таяниш ва дарсда эркин баҳс-мунозара шароитини туғдиришдан иборат. Бу методга кўра дарслар бир неча босқичга бўлинади

1. Чақириқ босқичи. Бу босқичда ўқувчиларни фаоллаштириш, мавзунинг мазмун-моҳиятига кириб бориш, уни англаб етиш жараёнига тайёрлаш мақсади кўзда тутилади.

2. Ақлий ҳужум. Бу усул дарсинг бошланишида ёки исталган жойида қўлланиши мумкин. Бу босқичда муаммо ўқувчиларга ақлий ҳужум йўли билан берилади ва уларнинг фикрлари орқали очилади.

3. Англаш босқичи. Мавзуга оид хулосавий фикрлар эшитилади ва ўқитувчи томонидан янги фикрлар билан тўлдирилади.

4. Фикрлаш босқичи. Мавзу юзасидан ўзлаштирилган билим ва тушунчаларни қисқа жумлаларда қилиш топширилади. Бу топшириқни бажариш учун синф гуруҳларга бўлинади. Ҳар бир гуруҳ топшириқ бўйича ўз фикрини ёзади ва ҳар бир гуруҳ вакили бажарилган топшириқни бошқаларга маълум қилади. Гуруҳлар билан ишлаш фақат фикрлаш босқичида эмас, балки биринчи босқичдан бошлаб йўлга қўйилиши мумкин.

Булардан ташқари гуруҳларга аниқ йўл-йўриқ кўрсатиш, топшириқларни бажариш учун етарли вақт ажратиш, кучли гуруҳларни рағбатлантириб бориш ишнинг натижасини баҳолаш кабиларга ҳам аҳамият бериш мумкин ҳисобланади. Дарс жараёнида гуруҳ аъзоларини алмаштириб бориш ҳам мумкин. Интерфаол метод ўз ичига “Кичик гуруҳлар билан ишлаш”, “Бахс-мунозара”, “Гуруҳлар аро беллашув”, “Ақлий ҳужум”, “Танкидий фикрлаш” каби методларни қамраб олади.

Кичик гуруҳлар билан ишлаш методи. Бу кенг қўлланиладиган интерфаол методлардан бўлиб, бу метод ўқувчиларнинг дарсдаги фаоллигини таъминлайди. Уларнинг мунозарада қатнашиш ҳуқуқини таъминлайди, бошқалар фикрини кадрлашга ўргатади. Гуруҳлар билан ишлаш ўқувчилар ўртасида вазифаларни аниқ тақсимлашга таянади. I-гуруҳда ўтиладиган “Таълим методлари” мавзусини интерфаол метод асосида ўрганиш ҳақидаги фикрларимизни баён қиламиз. Ўтилган мавзу таълим методлари ҳақида бўлиб, унга доир билимлар савол-жавоблар ва топшириқлар орқали мустахкамлангандан сўнг янги мавзу эълон қилинади. Ўқитувчи мавзунини эълон қилиб, бугунги ўтиладиган дарсинг мақсадини тушунтиради ва бу мақсадга эришиш учун синфнинг гуруҳларга бўлиниб ишлашини айтади. I- гуруҳ ўқувчилари ўқитувчи томонидан тўртта гуруҳга бўлинади. (Бу гуруҳлар сони бундан бошқача бўлиши ҳам мумкин, биз мавзунинг моҳиятидан келиб чиқиб тўртта гуруҳга ажратамиз). 1-гуруҳ “Зукко”, 2-гуруҳ “Зиё”, 3-гуруҳ “Ибора”, 4-гуруҳ “Боғловчи” Ўқитувчи гуруҳларнинг вазифасини тушунтириб, уларга қуйидаги саволларни беради. 1. Таълим методлари деб нимага айтилади? 2. Интерфаол таълим деганда нимани

тушунамиз? Ўқувчилар педагогика фанидан ўтилган “Интерфаол таълим” мавзуси бўйича олган билимлари асосида саволларга жавоб берадилар.

“Ақлий ҳужум” методи бирор мавзу юзасидан берилган муаммоларни ҳал этишда кенг қўлланилади. Мазкур метод ўқувчиларни муаммо ҳусусида кенг ва ҳар томонлама фикр юритишга ундайди. “Ақлий ҳужум” методи ёрдамида қўйилган муаммо юзасидан бир неча ечимларни топиш имконияти юзага келади.

“Ақлий ҳужум” методи асосида ташкил қилинган машғулотлар қуйидаги тартибда ўтказилади. Муаммо аниқланади ва ўқувчиларни муаммо юзасидан фикрларни ёзув тахтасига ёки варақларга ёзиб борилади. Педагогика дарсликларига қараб кўплаб илмий, маърифий маърузалар киритилган. Маърузалар устида ишлаш ўқитувчидан катта меҳнат ва маҳорат талаб қилади

Хулоса. Таълим жараёнида интерфаол методлардан фойдаланишнинг амалий асослари, педагогик жараённи лойиҳалаш технологиясининг умумий моҳияти, интерфаол дарсларда ўқувчиларнинг билув фаолиятларини ташкил этиш йўллари, интерфаол методлар ва улардан таълим жараёнида фойдаланиш тажрибалари кенг ёритиб берилган. Интерфаол дарсларда ўқув-билув фаолиятини гуруҳларда ташкил этишнинг ўзига хос ҳусусиятлари, интерфаол методлар ва уларнинг турли усуллари тренинг асосида ўрганилган. Интерфаол методларни таълим жараёнларида қўллаш, аввало ўқитувчиларни шу жараёнга тайёрлаш ва малакасини оширишдан бошланади. Унинг учун ўқитувчиларни тайёрлашда, интерфаол семинар, тренинг, махсус мақсадли курслар, доимий ҳаракатдаги таълим жараёнларини ташкил қилиш орқали амалга ошириш мақсадга мувофиқдир.

Бугунги кунда инсонлар саломатлигини сақлаш борасида фаол, фойдали ишларни амалга ошириш, халқимизнинг тиббий маданиятини юксалтириш энг муҳим долзарб масаладир. Тиббиёт илм-фанига ҳам моддий, ҳам маънавий эътиборни кучайтириш, фундаментал ва илмий-инновацион тадқиқотлар натижаларини ҳаётга жорий этиш орқали жамиятда тиббий маданиятнинг юксалишига эришилади. Натижада бу замонавий миллий тиббиёт равнақининг таъминланишига ижобий таъсир этади. Маълумки, тиббий маданият жамият келажагининг мустаҳкам пойдеворидир. Бу борада аввало, ёшларнинг тиббий маданиятга эга бўлиш заруриятини англаши ва унга қатъият, ўзига ишонч ва масъулият билан ёндашиб, тиббий билимларни ўзлаштиришга жиддий эътибор бериши, тиббий фаолиятнинг назарияси ва амалиёти билан чуқурроқ танишиши, билимларни ҳаёт ва амалиёт билан боғлай олиши зарур.

Тиббий таълимнинг бошқа таълим турларидан фарқи, бунда нафақат назарий билим балки шифокор тажрибаси, амалий кўникмалар талабаларга сингдирилади.

Мамлакатнинг келажаги кўп жihatдан бугунги кунда таълим муассасаларида ёшларнинг билимга бўлган ташналиги педагоглар томонидан нима билан, қандай ва қай даражада қондирилаётганлигига боғлиқ. Бу юмушни кўнгилдагидек, давр талаб этаётганидек уддалаш жуда кўп омилларга боғлиқ бўлган мураккаб ишлар сирасига киради. Бунинг учун, энг аввало, мазкур юмушни амалга оширувчи ўқитувчида ўз ишига муҳаббат ва фидойилик фазилатлари бўлмоғи лозим. Юксак даражадаги билим ва тажрибамиз юқорида қайд этилган фазилатлар билан уйғунлашгандагина ўтиладиган ҳар бир дарс машғулотида маълум ижобий натижага эришиш мумкин.

Хулоса. Тиббиёт олийгоҳлари битирувчиларига интегрirlашган назарий ва клиник билимлар, кўникмаларни сингдириш, юқори тиббий технологияларни ўзлаштиришда ёрдам бериш ва бўлажак шифокорда ижтимоий мослашув қобилиятини шакллантириш, назарий билимларни амалиётга тадбиқ қилишни ўргатишимиз зарур. Ушбу вазифаларни амалга ошириш орқали талабаларда кучли мотивацион муносабатлар, чуқур ихтисослашув, интеллектуал ва шахсий имкониятларни рўёбга чиқариш ва етук тиббиёт ходимини тайёрлаш мумкин бўлади.

Адабиётлар:

- Ибрагимов, Ш. Р., Шаматов, И. Я., & Исламов, Ш. Э. (2020). Особенности повреждений челюстей. Вопросы науки и образования, (30 (114)), 36-44
- Xikmatullaev, R. Z., Bakhriev, I. I., To‘lqin, J. A., & Ibragimov, S. R. (2023). BO ‘LAJAK SHIFOKORNI TARBIYALASHNING G ‘OYAVIY-SIYOSIY BIRLIGI. Journal of Innovation, Creativity and Art, 112-115
- Ibragimov, S., Shamatov, I., & Islamov, S. (2020). Features of damage to the jaws. Issues of science and education, (30), 36.
- Ибрагимо, Ш. Р., Исламов, Ш. Э., Нормухматов, И. З., & Ураков, К. Н. (2022). Характер повреждений челюстей при оказании экстренной медицинской помощи. In VolgaMedScience (pp. 352-354).
- Исламов, Ш., Бахриев, И., Ибрагимов, Ш., & Ойдинов, А. (2021). Характер повреждений верхней челюсти. Журнал стоматологии и краниофациальных исследований, 2(1), 18-20.
- Ibragimov, S., Bakhriev, I., Islamov, S., & Makhmatmuradova, N. Quality of life of patients with jaw fractures. Редакционная коллегия, 138.
- Ibragimov, S., Bakhriev, I., & Islamov, S. Forensic medical characteristic jaws damage. Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації, 222.
- Ибрагимов, Ш. Р. (2024, August). ПЕРЕЛОМЫ НИЖНЕЙ ЧЕЛЮСТИ: ПРИЧИНЫ, ХАРАКТЕРИСТИКИ, СТЕПЕНЬ ТЯЖЕСТИ. In INTERNATIONAL CONFERENCE ON INTERDISCIPLINARY SCIENCE (Vol. 1, No. 8, pp. 47-52).
- Исламов, Ш. Э. (2023). ПАСТКИ ЖАҒ СУЯКЛАРИ ЖАРОХАТИНИНГ ТАХЛИЛИЙ КЎРСАТКИЧИ. PEDAGOG, 6(2), 589-592.
- Ибрагимов, Ш. Р., Исламов, Ш. Э., & Ганиева, Н. Х. (2023). Неогнестрельные переломы верхней челюсти. Innovation in the modern education system, 3(29), 575-580.
- Ибрагимов, Ш. Р. Ислом Якубович Шаматов, Шавкат Эрйигитович Исламов.(2020). Особенности повреждений челюстей, 30, 36-44.
- Ибрагимов, Ш. Р. (2023). ЮҚОРИ ЖАҒ СУЯКЛАРИ ЖАРОХАТЛАРИНИНГ ТАХЛИЛИЙ КЎРСАТКИЧИ. Новости образования: исследование в XXI веке, 1(8), 747-752.
- Ибрагимо, Ш. Р., Исламов, Ш. Э., Нормухматов, И. З., & Ураков, К. Н. (2022). Характер повреждений челюстей при оказании экстренной медицинской помощи. In VolgaMedScience (pp. 352-354).

Ibragimov, S., Bakhriev, I., & Islamov, S. TYPES OF FRACTURES OF THE UPPER JAW. ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НАУКИ І ОСВІТИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ, 219.

Ramazanovich, I. S., & Eriygitovich, I. S. (2024). CHARACTERISTICS OF FRACTURES OF THE UPPER JAW. *World Bulletin of Public Health*, 32, 127-129.

Ибрагимов, Ш. Р., Исламов, Ш. Э., & Бахриев, И. И. (2023). СУДЕБНО-МЕДИЦИНСКАЯ ОЦЕНКА МЕХАНИЗМОВ ПЕРЕЛОМОВ НИЖНЕЙ ЧЕЛЮСТИ.

Ramazonovich, I. S., Islamov, S. E., & Negmatullaevna, M. N. (2022). Assessment of the nature of the jaw injury. *trauma*, 7, 10.

Ибрагимов, Ш. Р., Исламов, Ш. Э., & Бахриев, И. И. (2023). ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕЛОМОВ ВЕРХНЕЙ ЧЕЛЮСТИ. умент не содержит источников.

Ramazanovich, I. S., Ganiyeva, N. H., & Axmedov, Z. X. (2025).

CHARACTERISTICS OF MANDIBULAR INJURIES. *AMERICAN JOURNAL OF APPLIED MEDICAL SCIENCE*, 3(1), 211-222.

Ибрагимов, Ш. Р., Исламов, Ш. Э., & Бахриев, И. И. (2024). СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К СУДЕБНО-МЕДИЦИНСКОЙ ЭКСПЕРТИЗЕ ПОВРЕЖДЕНИЙ НИЖНЕЙ ЧЕЛЮСТИ. *Medical Journal of Uzbekistan*, (2), 201-214.

Ибрагимов, Ш. Р. (2023). ЧОП ЭТТИРИЛГАН ИЛМИЙ МАҚОЛАЛАРГА ИҚТИБОС КЕЛТИРИЛИШ ТАҲЛИЛИ. *INNOVATIVE DEVELOPMENTS AND RESEARCH IN EDUCATION*, 2 (18), 229–233. *INNOVATIVE DEVELOPMENTS AND RESEARCH IN EDUCATION*.

Ганиева, Н.К., Бахриев, ИИ (2023). СТРУКТУРА ПОВРЕЖДЕНИЙ ОРБИТЫ И ОЦЕНКА ТЯЖЕСТИ ПОВРЕЖДЕНИЙ. *Центральноазиатский медицинский журнал*, (2), 52-60.

Ganiyeva, N. K., Bakhriev, I. I., & Kholmurodova, D. B. (2023). PREVALENCE, TYPES, MECHANISMS AND NATURE OF ORBIT INJURIES. *Central Asian Journal of Medicine*, (3), 128-132.

Ганиева, Н.Х., Бахриев, И.И., & Ешмуратов, Б.А. (2023). Судебно-медицинская оценка тяжести повреждений при травмах орбиты. // *Journal of Universal Science Research*, 1(4), 589-597.

Бахриев И. И. и др. ЧАСТОТА ПОВРЕЖДЕНИЙ ПРИ СОЧЕТАННОЙ ТРАВМЕ, ИХ ОСЛОЖНЕНИЕ, ИСХОДЫ И ОСНОВНЫЕ ПРИЧИНЫ СМЕРТИ

//От фундаментальных знаний к тонкому владению скальпелем. – 2019. – С. 31-33.

Ганиева, Н. Х., & Бахриев, И. И. (2024). ОРБИТАЛ ЖАРОҲАТЛАРНИНГ ОҒИРЛИК ДАРАЖАСИНИ БАҲОЛАШДА СУД-ТИББИЙ ЁНДАШУВ. *Журнал гуманитарных и естественных наук*, (11 [2]), 272-275.

Бахриев, И. И., Ганиева, Н. Х., & Ахмедов, З. Х. (2019). МОРФОЛОГИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ПОЧЕК ПРИ ОСТРОЙ ГАШИШНОЙ ИНТОКСИКАЦИИ. In *От фундаментальных знаний к тонкому владению скальпелем* (pp. 28-31).

LINGUISTIC DIVERSITY AND POVERTY

Olimova O'g'ilyo

Termez state pedagogical institute

Abstract: Linguistic diversity, also known as linguistic plurality, refers to the coexistence of multiple languages within a specific region or globally. With approximately 7,000 languages worldwide, nearly half are at risk of disappearing, according to UNESCO. While linguistic diversity enriches cultural heritage, it also presents challenges, such as communication barriers and social divisions. Historically, two primary solutions have been used to address these challenges: oral interpretation and written translation, as well as the adoption of a common language. However, both approaches have limitations, including high costs and the potential loss of linguistic identity.

Key words: Linguistic diversity, linguistic plurality, language preservation, multilingualism, communication barriers, language extinction, translation, interpretation, common language, geographic isolation, cultural identity, poverty, socioeconomic impact, United Nations, language policy.

INTRODUCTION

Linguistic Diversity and Its Implications

Linguistic diversity, also referred to as linguistic plurality, is the coexistence of two or more languages within the same territory. There are approximately 7,000 languages spoken worldwide, but according to UNESCO, nearly half of them are at risk of disappearing. While linguistic diversity enriches cultures, it can also create challenges, such as linguistic confusion, which may affect peace and, in some cases, contribute to conflicts. Since most people communicate primarily in their native language, the limited direct interaction between different linguistic communities can lead to the development of stereotypes—often negative—about other cultures.

The existence of linguistic diversity and its associated challenges has led to two primary solutions:

1. **Oral interpretation and written translation**
2. **The use of a common language**

Interpretation relies on individuals who are proficient in two or more languages, allowing communication through real-time language conversion. In contrast,

translation follows the same principle but is written, giving translators more time to ensure accuracy. However, the costs of interpretation and translation services in international organizations such as the United Nations, UNESCO, and the European Parliament are extremely high. In these institutions, interpreters and translators make up between a quarter (UN) and a third (European Parliament) of the workforce. With technological advancements, efforts have been made to develop automatic translation, leading to significant financial investments. However, due to economic crises and budget reductions, new alternatives have been explored, with many favoring the idea of adopting a common language.

Throughout history, certain languages have gained international prominence over varying territories. During the Roman Empire, Latin served as the administrative, cultural, and communication language, while Greek also played a major cultural role. Over time, Latin evolved into various Romance languages. Similarly, dominant empires have imposed their languages on conquered territories, often replacing native languages. In general, when a society is conquered, the language of the conqueror tends to dominate, while the language of the conquered population is relegated to a lower social status and may even become extinct.

Language barriers exist in all aspects of life. Most interactions involving foreign languages take place at a very basic level since participants often lack a common linguistic tool for effective communication.

Factors Influencing Linguistic Diversity

Several factors contribute to linguistic diversity and shape the way languages develop and thrive in different regions:

- **Climate Variability:** Environmental conditions influence language distribution, as different ecological settings require specific terminology, leading to linguistic differentiation.
- **Geographic Isolation:** Natural barriers like mountains, oceans, and remote locations can isolate communities, allowing distinct languages to emerge. For instance, islands often foster languages that are not found on the mainland, increasing linguistic variety.

Linguistically Diverse Countries and Continents

Certain countries are renowned for their extensive linguistic diversity. Papua New Guinea, for example, is home to over 800 languages, making it the most linguistically diverse nation in the world. Other highly diverse countries include

Indonesia and Nigeria, where hundreds of languages are spoken, reflecting the complexity of their cultural identities. While this diversity enriches these nations, it also presents challenges for communication, governance, and education.

On a broader scale, Africa and Asia are the most linguistically diverse continents. Africa alone has over 2,000 distinct languages, many belonging to unique language families. Similarly, Asia is home to a vast linguistic landscape, encompassing languages such as Mandarin, Hindi, and many indigenous tongues. This diversity emphasizes the need for efforts to preserve and promote these languages to safeguard cultural heritage.

Linguistic Diversity and Poverty

Linguistic diversity is also interconnected with poverty, which refers to a condition where individuals or communities lack financial resources and essential needs for a basic standard of living. The term originates from the Old French *poverté* (Modern French: *pauvreté*), which comes from the Latin *paupertās*, meaning "poor."

The concept of poverty varies depending on context, but it generally represents a lack of resources necessary for survival and social participation. According to the United Nations, poverty is more than just economic deprivation; it is the denial of opportunities, exclusion from society, and lack of access to necessities such as food, clothing, education, healthcare, land, employment, and credit. Poverty also increases vulnerability to violence and forces individuals to live in marginal conditions without basic services like clean water and sanitation.

Understanding linguistic diversity and its implications is crucial for promoting intercultural communication, preserving endangered languages, and addressing social inequalities worldwide.

REFERENCES

1. ver [mapa de ethnologue](#).
2. ↑ «[Les llengües del món](#)». Linguamón. Arxivat de l'[original](#) el 2010-08-01. [Consulta: 21 desembre 2010].
3. [Diversitat lingüística](#) Arxivat 2011-08-12 a [Wayback Machine](#). a Linguamón
4. [Endangered Languages a la web de la Unesco](#)
5. ["Ending Poverty"](#). United Nations. Archived from [the original](#) on 9 September 2020. Retrieved 22 September 2020.

6. ^ Jump up to:^a ^b "[Poverty | United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization](#)". *www.unesco.org*. Archived from [the original](#) on 9 December 2019. Retrieved 4 November 2015.
7. ^ [Roser, Max; Ortiz-Ospina, Esteban \(1 January 2019\). "Global Extreme Poverty". Our World in Data. Archived from the original on 30 March 2021](#). Retrieved 30 March 2021.
8. ^ [World Bank Group \(7 October 2015\). "Fragile and Conflict-Affected Countries and Situations". The World Bank Group A to Z 2016. The World Bank. pp. 60a–62. doi:10.1596/978-1-4648-0484-7_fragile_and_conflict_affected. ISBN 978-1-4648-0484-7](#).
9. Kabilova Sayyora Abdukarimovna. (2023). THEORETICAL FOUNDATIONS OF THE STUDY EUPHEMISMS. Proceedings of International Conference on Modern Science and Scientific Studies, 2(6), 119–123. Retrieved from <https://econferenceseries.com/index.php/icmsss/article/view/2256>
10. Sayyora, Kabilova. "Metaphor in Newspapers." *JournalNX*, vol. 7, no. 1, 2021, pp. 210-214.

BILINGUALISM AND THE CULTURAL IMPERIALISM OF LANGUAGE

Boboqulova Dildora

Termez state pedagogical institute

Abstract

Bilingualism, the proficiency in two or more languages, is a widespread occurrence shaped by historical, social, and cultural influences. However, when viewed through the perspective of cultural imperialism, it becomes a nuanced issue. The predominance of one language over others can contribute to the decline of minority languages, establishing a cultural hierarchy where one language and its culture are prioritized. This paper examines the relationship between bilingualism and cultural imperialism, asserting that while bilingualism can enhance communication and connectivity, it may also reinforce linguistic dominance and cultural disparities.

Keywords: Bilingualism, Cultural imperialism, Marginalization, Language extinction, Cultural identity, Media, Cultural transmission, Social exclusion

Introduction

Bilingualism is widely regarded as both a cognitive and social advantage, offering numerous personal and professional benefits. However, it also reflects broader socio-political dynamics, particularly concerning language power. Language serves as more than just a communication tool—it embodies cultural, political, and historical significance. The global promotion of dominant languages such as English, French, and Spanish often results in linguistic imperialism, where smaller, indigenous, or minority languages face marginalization or extinction. This imbalance in language representation affects cultural identity, often placing speakers of minority languages at a disadvantage. This article explores bilingualism in the context of cultural imperialism, analyzing how the dominance of certain languages threatens linguistic diversity and reinforces social inequalities.

Methods

This study employs qualitative analysis through secondary sources to examine the link between bilingualism and cultural imperialism. It draws from linguistic research, political theory, and sociocultural literature, incorporating academic papers, historical accounts of colonial language policies, and contemporary discussions on language policy. The study also includes case studies of former colonies, such as those once

under British rule, to assess the lasting impact of cultural imperialism and bilingualism. Furthermore, it investigates the role of language in education, media, and government institutions to understand how bilingualism is promoted and how dominant languages shape cultural identity.

Results

The research highlights several key findings regarding bilingualism and cultural imperialism:

Language Hierarchy: In many bilingual societies, one language is often prioritized over others. In post-colonial contexts, the former colonial language (e.g., English, French, or Spanish) is frequently seen as superior, leading to the marginalization of indigenous languages.

Decline of Minority Languages: The dominance of certain languages in education, media, and government contributes to the gradual erosion of minority languages. As younger generations increasingly adopt the dominant language, native languages are spoken less frequently, leading to language shift.

Cultural Imperialism: Language serves as a vessel for cultural transmission. The dominance of a single language often results in the imposition of its associated culture, values, and perspectives, suppressing or distorting minority cultures.

Bilingualism as an Unequal Asset: While bilingualism is often viewed as an advantage, it disproportionately benefits those who speak the dominant language. These individuals gain greater economic, social, and political opportunities, while speakers of minority languages frequently face exclusion, exacerbating social inequalities.

Statistics on Language Shift and Decline

Global Language Endangerment: According to Ethnologue, nearly 40% of the world's languages are at risk of extinction by the end of the 21st century.

Bilingualism Rates: In the European Union, 56% of the population speaks more than one language. However, in former colonies where colonial languages remain dominant, bilingualism often favors the colonizer's language over indigenous languages.

Loss of Indigenous Languages: In Canada, over 70% of indigenous languages are endangered, as fewer children learn them.

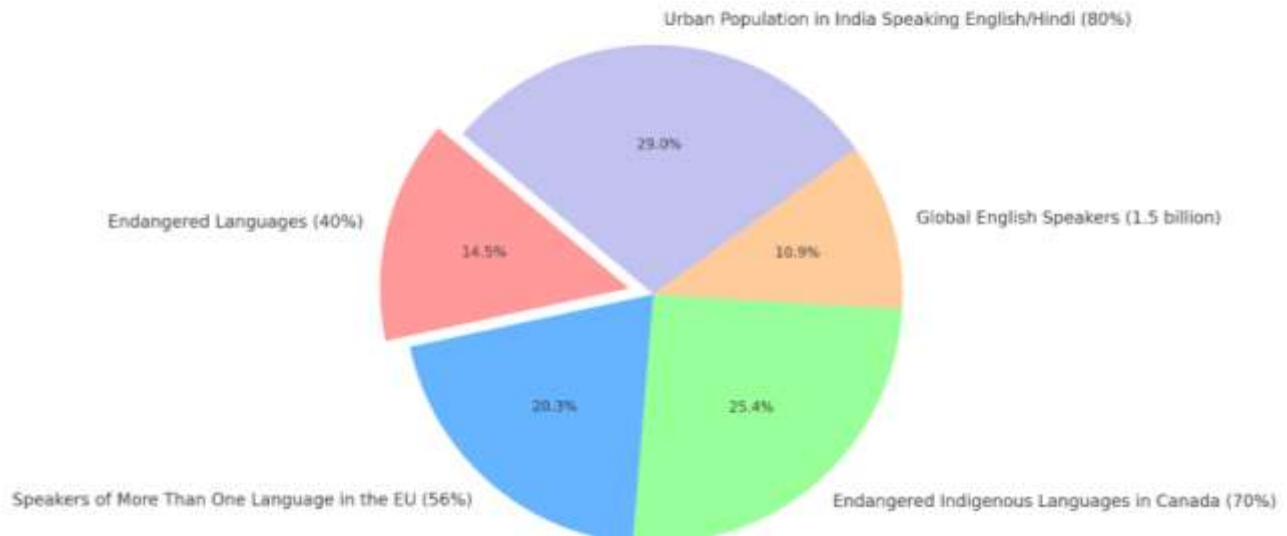
Global English Dominance: As of 2021, approximately 1.5 billion people worldwide speak English as a first or second language, reinforcing its dominance in education, business, and media.

Language Shift in India: Data from the 2011 Indian census indicates that over 80% of urban residents speak English or Hindi as a second language, leading to a decline in the use of regional languages in daily life.

Bilingualism and the Cultural Imperialism of Language

This is a chart illustrating various aspects of bilingualism and cultural imperialism, including endangered languages, bilingualism rates, and language dominance.

Conclusion

While bilingualism is often praised for its cognitive and social advantages, it can also reinforce cultural imperialism when one language is given dominance over another. This linguistic imbalance frequently results in the marginalization and eventual disappearance of minority languages, weakening cultural identities. Examining bilingualism through the lens of cultural imperialism reveals the intricate relationship between language, power, and culture. Encouraging linguistic diversity and implementing fair language policies can help reduce the negative impacts of cultural imperialism, fostering an inclusive society where all languages and cultures can thrive.

References

1. Kabilova Sayyora Abdukarimovna. (2023). THEORETICAL FOUNDATIONS OF THE STUDY EUPHEMISMS. Proceedings of International Conference on Modern Science and Scientific Studies, 2(6), 119–123. Retrieved from <https://econferenceseries.com/index.php/icmsss/article/view/2256>
2. Sayyora, Kabilova. "Metaphor in Newspapers." JournalNX, vol. 7, no. 1, 2021, pp. 210-214.
3. Stylistic Forms Of Euphemisms. (2024). Pedagogical Cluster-Journal of Pedagogical Developments, 2(5), 215-220. <https://euroasianjournals.org/index.php/pc/article/view/378>
4. Ahmed I. A., Rajkhowa B., Nath A. K. (2023). Language and linguistics. Indian J. Lang. Linguist 4, 6–17. doi: 10.54392/ijll2322 [DOI] [Google Scholar]
5. Almas N., Mazhar S. (2024). The assimilation of the native Indians by the colonizers in the United States with special reference to their languages. Remittances Rev. 9, 1869–1896. doi: 10.5325/remittancesreview.9.1.1869 [DOI] [Google Scholar]
6. Ball M. C., Bhattacharya J., Zhao H., Akpé H., Brogno S., Jasińska K. K. (2024). Effective bilingual education in francophone West Africa: constraints and possibilities. Int. J. Biling. Educ. Biling. 27, 821–835. doi: 10.1080/13670050.2023.2290482, PMID: 39723700 [DOI] [Google Scholar]
7. Bos W. (1989). "Reliabilität und validität in der inhalts analyse [reliability and validity in content analysis]" in Angewandte inhaltsanalyse in empirischer pädagogik und psychologie [applied content analysis in empirical education and psychology]. eds. Bos W., Tarnai C. (Münster, NY: Waxmann;), 211–228. [Google Scholar]

ETHNICITY AND SOCIAL FACTORS

Yusupova Mokhichekhra

Termez state pedagogical institute

Abstract: Ethnicity plays a significant role in shaping social structures, opportunities, and individual experiences. It influences access to education, healthcare, employment, and political representation, often intersecting with socioeconomic status, discrimination, and cultural identity. Social factors such as class, gender, migration, and historical contexts further impact how ethnic groups experience inclusion or marginalization within society. This paper explores the complex relationship between ethnicity and social factors, analyzing their effects on social mobility, systemic inequalities, and cultural identity. By examining case studies and sociological theories, this study aims to highlight the challenges and potential solutions for fostering a more equitable and inclusive society.

Key words: □ Ethnicity, Social factors, Cultural heritage, Language, Ancestry, Systemic inequalities, Economic status, Education, Healthcare access

INTRODUCTION

Ethnicity, defined as a shared cultural heritage, language, and ancestry, plays a significant role in shaping social dynamics. Social factors such as economic status, education, healthcare access, and political representation are often influenced by ethnicity, contributing to systemic inequalities. This paper aims to explore the interconnection between ethnicity and social factors, focusing on how these elements shape individual and collective experiences within societies. Understanding these relationships is crucial for developing policies that foster social cohesion and equity.

Methods This study utilizes a qualitative approach, incorporating literature review and secondary data analysis. Academic journals, government reports, and statistical databases were examined to assess the impact of ethnicity on social factors such as income levels, educational attainment, healthcare access, and employment opportunities. Additionally, case studies from different regions were analyzed to illustrate patterns of ethnic disparities and social mobility.

Results Findings indicate that ethnicity significantly affects various social factors. Key observations include:

Social Factor	Impact on Ethnic Minorities
Education	Limited access to quality education, systemic biases, and socioeconomic barriers.
Employment	Discrimination in hiring, income disparities, and workplace inequalities.
Healthcare Access	Economic constraints, language barriers, and systemic biases in medical institutions.
Political Representation	Underrepresentation in government and policymaking, leading to systemic inequalities.

Discussion The results highlight the pervasive impact of ethnicity on social factors, reinforcing the need for systemic reforms. Education policies should address disparities through targeted scholarships, inclusive curricula, and support systems for marginalized communities. Employment policies must enforce anti-discrimination measures and promote diversity in workplaces. Healthcare systems should focus on equitable access, culturally competent care, and policy interventions to reduce disparities. Political institutions must encourage ethnic representation to ensure inclusive decision-making processes. Addressing these issues requires a multi-faceted approach involving policymakers, educators, healthcare providers, and community leaders.

Conclusion Ethnicity and social factors are deeply intertwined, influencing individuals' opportunities and overall quality of life. The findings emphasize the urgent

need for policies and interventions that promote equity and inclusion. By addressing disparities in education, employment, healthcare, and political representation, societies can work towards a more just and cohesive social structure. Future research should focus on longitudinal studies and policy evaluations to further understand and mitigate ethnic inequalities.

REFERENCES

1. Kabilova Sayyora Abdukarimovna. (2023). THEORETICAL FOUNDATIONS OF THE STUDY EUPHEMISMS. Proceedings of International Conference on Modern Science and Scientific Studies, 2(6), 119–123. Retrieved from <https://econferenceseries.com/index.php/icmsss/article/view/2256>
2. Sayyora, Kabilova. "Metaphor in Newspapers." JournalNX, vol. 7, no. 1, 2021, pp. 210-214.
3. Chandra, Kanchan (2012). Constructivist theories of ethnic politics. Oxford University Press. pp. 69–70. ISBN 978-0199893157. OCLC 829678440. Archived from the original on 2022-07-30. Retrieved 2020-09-11.
4. "Insight into Ethnic Differences". National Institutes of Health (NIH). 2015-05-25. Archived from the original on 2021-08-02. Retrieved 2021-08-02.
5. Salter, Frank; Harpending, Henry (2013-07-01). "J.P. Rushton's theory of ethnic nepotism". *Personality and Individual Differences*. 55 (3): 256–260. doi:10.1016/j.paid.2012.11.014. ISSN 0191-8869. Archived from the original on 2021-08-02. Retrieved 2021-08-02.
6. Bayar, Murat (2009-10-14). "Reconsidering primordialism: an alternative approach to the study of ethnicity". *Ethnic and Racial Studies*. 32 (9): 1639–1657. doi:10.1080/01419870902763878. S2CID 143391013. Archived from the original on 2022-03-03. Retrieved 2021-01-05.

THE LINGUISTIC VARIABLES.

Madinabonu Shoymardonova

Termez state pedagogical institute

Abstract: Linguistic variables are crucial elements in the study of sociolinguistics, as they help in understanding language variation and change within different social groups. This paper follows the IMRAD method to examine linguistic variables and their impact on language use across different demographics. Using a qualitative approach that includes a literature review and case study analysis, this research highlights how linguistic variables such as phonology, morphology, syntax, and lexicon contribute to language diversity. The findings emphasize the importance of linguistic variables in shaping communication, identity, and societal interactions.

Key words: Linguistic variables, Language variation, Sociolinguistics, Phonological variation, Morphological variation, Syntactic variation, Lexical variation, Social factors, Language change, Identity formation.

Introduction Language is a dynamic system influenced by various social, cultural, and individual factors. Linguistic variables refer to elements within language that exhibit variation based on social factors such as age, gender, ethnicity, social class, and geographical location. These variables help researchers analyze how language evolves and differs across communities. This study aims to explore the role of linguistic variables in sociolinguistics, focusing on their significance in language variation and communication. Understanding these variables is essential for linguistic research, language policy-making, and fostering inclusive communication practices.

Methods This study employs a qualitative research methodology, utilizing a literature review and case study analysis. Key academic sources, including sociolinguistic studies, were reviewed to identify major linguistic variables and their impact on language variation. Additionally, case studies from different linguistic communities were analyzed to observe patterns of phonological, morphological, syntactic, and lexical variations. Data from sociolinguistic surveys and recorded speech samples were also examined to understand how different factors influence language use.

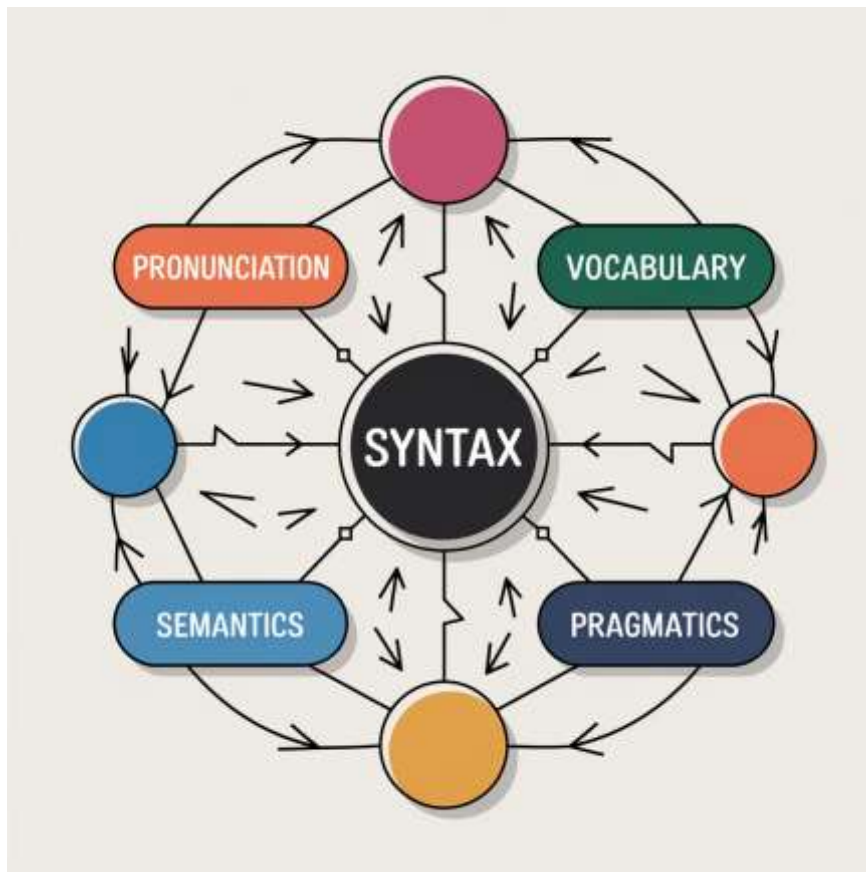
Results The analysis reveals that linguistic variables significantly affect how language is spoken and perceived. Key findings include:

Linguistic Variable	Impact on Language Use
Phonological Variation	Differences in pronunciation across social and regional groups.
Morphological Variation	Changes in word formation influenced by dialectal and social factors.
Syntactic Variation	Differences in sentence structure based on social class and region.
Lexical Variation	Variability in word choice influenced by cultural and geographical contexts.

Discussion The findings indicate that linguistic variables are not just markers of language diversity but also play a crucial role in identity formation and social interactions. Phonological differences, for example, often indicate regional or social class distinctions, while lexical variations reflect cultural influences and historical interactions. Morphological and syntactic variations contribute to dialect formation and language change over time. Recognizing and understanding these variations is essential for linguists, educators, and policymakers aiming to promote linguistic inclusivity and preserve language diversity.

Conclusion Linguistic variables are fundamental to the study of sociolinguistics, offering insights into how language changes and adapts within different social contexts. This research highlights the significance of phonological, morphological, syntactic, and lexical variations in shaping language use. Future research should focus on quantitative analyses of linguistic variables across diverse speech communities to further explore their impact on language evolution and identity. By understanding these variables, societies can better appreciate linguistic diversity and promote effective communication strategies.

REFERENCES

1. Kabilova Sayyora Abdugarimovna. (2023). THEORETICAL FOUNDATIONS OF THE STUDY EUPHEMISMS. Proceedings of International Conference on Modern Science and Scientific Studies, 2(6), 119–123. Retrieved from <https://econferenceseries.com/index.php/icmsss/article/view/2256>
2. Sayyora, Kabilova. "Metaphor in Newspapers." JournalNX, vol. 7, no. 1, 2021, pp. 210-214.
3. Fuzzy Logic for Business and Industry Earl Cox, Charles River Media, pp188,214,302,306,352 1995 ISBN 1-886801-01-0
4. ^ The Fuzzy Systems Handbook, Second Edition Earl Cox, Academic Press, 1999 ISBN 0-12-194455-7 Ch 6 Fuzzy Reasoning, § 1 The Role of Linguistic Variables
5. ^ On the Modeling of Linguistic Information using Random Sets Hung T. Nguyen p. 242 in Readings in Fuzzy Sets for Intelligent Systems. Morgan Kaufmann 1993. Dubois, Prade, and Yager eds.
6. ^ Fuzzy Sets And The Social Nature of Truth J. Goguen. CS UCLA p. 49-67 in Advances in Fuzzy Sets and Systems, North Holland, 1979. § 2.3 Linguistic Truth Values. ISBN 0-444-85372-3

Annotasiya: Mazkur maqolada Eshqobil Shukurning hayoti va ijodiga doir ayrim mulohazalar berilgan. Uning o'ziga xos she'riyati haqida fikr yuritilgan

Kalit so'zlar: Eshqobil Shukur, millat istiqboli, haqsevar shoir, Vatan, xalq, millat.

"Eshqobil Shukur - o'zbek she'riyatida o'z o'rniga, boshqa hech bir shoir bilan adashtirib yubormaydigan ovozga ega shoir. U fikr va hayajon shoiri. U tajribalar qilishni yaxshi ko'radi. U qog'oz to'ldirish uchun emas, yuraklarni to'ldirish uchun yozadi." (1) O'zbekiston xalq shoiri Xurshid Davron tomonidan aytilgan ushbu samimiy va haqqoniy ta'rif va tavsiflar elimizning suyuqli shoiri haqida. Darhaqiqat, Eshqobil Shukurning barcha she'rlarida samimiyat va haqiqat yo'g'rilgan, chinakam el-u yurt qayg'usida yonayotgan yurak hayqirig'i baralla yangraydi.

Haqsevar shoir, millat kuyunchagi, ona tilimizning jonkuyar qo'riqchilaridan biri, o'tkir publitsist, ardoqli adib, "O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan madaniyat xodimi", "Ma'naviy hayot" jurnali bosh muharriri Eshqobil Shukur so'lim Surxon vohasining qadimiy manzillaridan bo'lgan Qumqo'rg'on tumani, Boymoqli qishlog'ida 1962-yil 20-iyulda tavallud topgan. Qismat shabadalari uni Toshkent davlat universiteti, hozirgi O'zbekiston Milliy universiteti tomon boshladi. Ijodkor 1979-1984-yillarda shu universitetning filologiya fakultetida tahsil oldi. Ushbu universitet hayoti va muhiti shoirga ijodkorlik qobiliyatini shakllantirishga imkon bera oldi. Natijada, talabalik yillaridayoq shoir "Qadimgi bitiktoshlarga yozuvlar", "Mengim momoning yo'qlovi" nomli dastlabki she'rlari bilanoq adabiy jamoatchilik nazariga tushdi. Xossatan, 1984 yilda "O'zbekiston adabiyoti va san'ati" gazetasida Eshqobil Shukurning dastlabki she'rlari e'lon qilinganda unga O'zbekiston xalq shoiri Usmon Azim quyidagicha so'zboshini yozgan edi: "Eshqobilning she'rlari g'alati – go'yo ko'pni ko'rgan odamning yozganiga o'xshaydi: bosiq va chuqur, shu bilan birga satrlarida allaqanday jangovarlik, qaysarlik bor. She'rlari unutilayozgan ohanglarga, unutilayozgan so'zlarga boy. Men Eshqobilga "Oq yo'l tilayotganim yo'q. U allaqachon yo'lda. She'rxonga yangi bir shoir she'rlarini taklif qilayotirman, xolos." (2)

Shundan soʻng, aynan Shavkat Rahmonning oʻzi nomini qoʻyib bergan "Sochlari sumbul-sumbul" nomli ilk kitobi, va birin-ketin "Yurakni oʻrganish", "Tunggi gullar", "Yashil qushlar", "Hamal ayvoni" sheʼriy toʻplamlari, "Koʻhna bogʻ rivoyatlari" nasriy kitobi nashrdan chiqdi. Bundan tashqari "Naqshband", "Ibtido xatosi" dostonlari, "Nasoyim ul-muhabbat"ga sayr" turkumi, "Oqibat oqshomi", "Dunyoning koʻchishi" kabi qissalari ham kitobxonlarga yetib bordi.

Mahoratli shoir ijodining asosiy mavzulari azaliy qadriyatlar tavsifi, pok va sof tuygʻular vasfi, xalqning oʻzligi, iymon va insof masalalari hamda yosh avlodni maʼnaviy barkamol holatda yuksaltirish muammolariga bagʻishlanadi. Shuningdek, sheʼrlari va nasriy asarlarida oʻzbek xalq dostonlari, ertak va afsonalar hamda rivoyatlarning taʼsiri kuchlidir. Oʻtkir qalam sohibi xalq ogʻzaki ijodidagi anʼanaviy timsollarni oʻziga xos tarzda talqin qiladi, bir qarashda anglash mushkul boʻlgan maʼnaviy qirralarini kashf etadi. Chunki shoirning Ona tuproq, el-u yurtga boʻlgan muhabbati beqiyosdir. Buni bevosita shoirning bobosi va momosi, yaʼni koʻpni koʻrgan xonadan keksa-nuroniylarining tarbiyasini olganligi, shoirga bolaligidanoq "Vatan", "Xalq", "Millat" deya nafas olishi, yurt qaygʻusi bilan yashash eʼtiqodi chuqur singdirilganligining samarasi deb bilish mumkin. Shu boisdan ham shoir ijodida el-yurt masalalariga jiddiy yondashilgan. Bu haqda shoirning oʻzi shunday taʼkidlaydi: "Men bobom va momomga ergashib yurib katta boʻlgan bolalardanman. Endi yoshim oltmishga yaqinlashganda oʻylab qaragam, bobom bilan momomning eng koʻp ishlatadigan soʻzlari "el-yurt" degan soʻzlar ekan. Ular bu soʻzlarni ichki bir hurmat va qarzdorlik hissi bilan tilga olishardi, pirning otini ataganday aziz tutishardi. Bugun bu soʻzlarni davralarda aytsangiz koʻplar qizil soʻzlar, shunchaki balandparvoz gaplar deb qarashadi. Nega shunday boʻldi? Nega?.. Aza vaqtlarida dardini koʻtarolmayotgan momolarim "Elim-ov, yurtim-ov!" deb shu soʻzlarga suyanganini eslayman. Toʻy-u tantanalarda, koʻpkari-kurashlarda "Elim-yurtim, tovim" deb qaddini magʻrur tutgan bobolarimni eslayman. Nega bugun bu aziz soʻzlarni kimlardir shunchaki joʻn soʻzlar, koʻpchigan minbarlar uchun navbatchilik qiladigan sayoz gaplar deb qabul qilishadi. Bu menga juda alam qiladi. Yigitlarga kuch-gʻayrat bergan, qizlarga nomus bergan bu soʻzlar nega bu ahvolga tushib qoldi? Ularni kimlar shu holga soldi? "Elim-yurtim" degan soʻzlarni miyigʻida kulib, kinoya bilan aytadigan odamlar ham paydo boʻldi. Buning har xil sabablari bordir. Bu haqda toʻxtalmoqchi emasman. Faqat doimo maʼnaviy mezonlarning ob-havosini belgilab turgan tushunchalardan putur ketayotganini taʼkidlamoqchiman. Bu tushunchalar ozon qatlami kabi yemirilib ketayapti. Oqibatda maʼnaviy iqlim oʻzgarishlari tabiiy iqlim oʻzgarishlaridan koʻra koʻproq xatarli tus olmoqda."(3) Shoir bu soʻzlarni tilga olar ekan, vujudida el-yurt

muhabbati to'lgan holda azaliy qadriyatlar va muqaddas kalomlar qadrsizlanishining alami isyon qiladi. Aslida, bu jonkuyar shoir qalbini yondiruvchi lovullagan olovning bir parchasi, xolos. Zotan, Eshqobil Shukur ijodini o'rganar ekanmiz, shoir bir lahza ham xalq dardisiz, elning istiqbolini o'ylamasdan qalam tebratmaganligining guvohi bo'lamiz.

Eshqobil Shukur she'riyatiga nazar solar ekanmiz, she'rlarida chuqur falsafiy ruh, qaynoq qalb hamohangligida kuylangan millat orzusi, el-u yurt dardi, ajib bolalik xotiralari, bobosi va momosidan qolgan katta meros bor. Shoir bu kechinmalarni ba'zan sakson yoshli nuroniy nigohlari bilan, ba'zida esa uch-to'rt yashar bolakayning beg'ubor qarashlari bilan ifodalaydi. Har qaysi yo'lni tanlasa-da, shoir har qachon o'tmishni, bolaligi kechgan qishlog'ini, bobo-buvisi bilan o'tkazgan shirin xotiralarini qumsab yashaydi.

Xurshid Davron ta'kidlaganidek: "Bu she'rlar yelkasini yillar zalvori bossa-da, yarim asrlik masofani ortda qoldirib, pokiza faslga, o'sha uch yoshiga, beg'ubor kunlarga qaytishni orzu qilgan yurakdan tug'ilgan. Bu yurak shaharning siqiq muhitidan abadiyat oralab o'tgan yolg'izoyoq yo'lga, oltin boshi egik boshoqlari mavjlangan zarhal bug'doyzorga, ko'ngilni gul bilan to'ldirgan alvon dalaga talpinadi. O'sha tomonlarda:

Oyning yorug'ida, oqshom bag'rida

Yalpiz yaprog'ida uxlar xonqizi...

O'sha olislarda:

Xazonli bog'larning xazin hasrati

Shamolni uyg'otar sokin ruhimda...

Yanada olislarda:

Safma-saf tizilgan daraxtlar qoshida

"Qur'on" o'qir edi keksa bir Shamol.

Men bu she'rlarni tahlil qilishni istamayman. Zero, ba'zan she'rni tahlil qilish uni o'ldirish bilan barobardir. Men faqat bu she'rlar o'zbek she'riyati daftariga yozilgan eng sara asarlar qatoriga qo'shilishiga ishonaman."(4)

Shuni ham aytish lozimki, Eshqobil Shukur ijodida hali hech bir ijodkor foydalanmagan xalqona so'zlar, so'z birikmalari va takrorlanmas o'xshatishlar

nihoyatda ko‘p uchraydi. Shoir so‘zlar marjonini shu qadar mahorat bilan teradiki, o‘quvchi bu ikki so‘z zanjiri bir biriga shu qadar hamohangligidan hayratda qoladi. Darhaqiqat, Eshqobil Shukur she‘rlarida bahor fasli shunchaki o‘tib ketmaydi -- bahor fasli "qariydi", daraxtlardagi barglar to‘kilmaydi --ular "o‘ladi". Shu bilan birga, shoir o‘z she‘rlarida tabiatning jo‘ngina hodisasi o‘laroq, noyabr oyida yomg‘ir yog‘adi deyishdan ko‘ra:

"Chiroyli o‘ladi xurmo barglari,

Bog‘larni oralab yig‘lar noyabr..." -deyishni ma’qul ko‘radi.

Fikrlarimizga xulosa yasar ekanmiz, Eshqobil Shukur -- chinakam qalb shoiri, ko‘ngil kechimlarining tarjimoni. U birgina shu yurt uchun emas, balki butun insoniyat uchun qayg‘uradi. Barchani chinakam "INSON" bo‘lishga chorlaydi. Uning yagona orzusi ham shu aslida: Insonni insondek ko‘rish!

Daholar ko‘ngliga cho‘g‘ tashlagan sir,

Osmon maktublarin mangu mavzusi.

Azal zulmatlarin kesib o‘tgan nur---

Insonni insondek ko‘rmak orzusi!

Eshqobil Shukur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. https://search.app?link=https%3A%2F%2Fkh-davron.uz%2Fyangiliklar%2Feshqobil-shukur-haqida-eshqobil-shukur-sheriyat-kechasi.html&utm_campaign=aga&utm_source=agsadl1%2Csh%2Fx%2Fgs%2Fm2%2F4
2. "O‘zbekiston adabiyoti va san’ati gazetasi"
1984 yil, 19 dekabr
3. [Oyina.uz/uz/article/590](https://oyina.uz/uz/article/590)
4. <https://kh-davron.uz/ijod/maqolalar/eshqobil-shukur-sheriy-turkum.html>

**DEVELOPMENT OF A METHOD FOR TRANSMITTING AND ENCODING
TECHNICAL INFORMATION ABOUT THE STATE OF A MOBILE ROBOT
BASED ON LEAST SIGNIFICANT BIT**

**Olena Chala¹, Vladyslav Yevsieiev¹, Svitlana Maksymova¹, Ahmad
Alkhalaileh²**

¹Department of Computer-Integrated Technologies, Automation and Robotics,
Kharkiv National University of Radio Electronics, Ukraine

²Senior Developer Electronic Health Solution, Amman, Jordan

Abstract

The rapid development of Industry 5.0 emphasizes the need for effective communication between humans and robotic systems, particularly mobile robots operating in dynamic environments. Traditional data transmission methods face challenges related to latency, security, and adaptability, necessitating new approaches to ensure seamless information exchange. This paper presents a method for encoding and transmitting technical information about a mobile robot's state using computer vision, enhancing reliability and autonomy. The proposed approach reduces dependence on network infrastructure, increases data transmission efficiency, and ensures robustness under varying environmental conditions. The findings contribute to the advancement of smart manufacturing by integrating vision-based communication into industrial robotics.

Keywords: Mobile Robot, Computer Vision, Data Encoding, Industry 5.0, Autonomous Systems, Smart Manufacturing.

Introduction

In the current conditions of development of automated production systems, mobile robots play a key role in ensuring the efficiency and flexibility of industrial processes. Industry 5.0, which is focused on close interaction between humans and robotic systems, requires the implementation of advanced methods of transmitting and processing technical information, ensuring reliable communication between operators,

robots and other elements of the production environment [1]-[11]. And here different methods and approaches can be used [12]-[35].

One of the promising areas of development in this field is the use of computer vision to read and encode data on the state of a mobile robot in real time [36]-[49]. This allows to significantly improve the speed of information exchange, reduce the risks of misinterpretation of signals and ensure a high level of autonomy of robotic systems. In particular, traditional methods of exchanging information via wired or wireless networks have certain limitations related to bandwidth, data transmission delays and vulnerability to cyber-attacks.

The proposed approach, based on visual encoding of information, can become an effective alternative or addition to classical methods of communication. The development of a new method for transmitting technical information using computer vision will increase the adaptability of mobile robots to changing operating conditions, reduce dependence on centralized control systems, and ensure continuity of communication even in complex environments. In addition, the integration of such solutions will help reduce the cost of deploying robotic complexes and increase their energy efficiency.

An important aspect of the research is the development of information encoding methods that ensure its correct reading even under adverse conditions, such as variable lighting, noise, or physical obstacles. The use of modern computer vision and machine learning algorithms will increase recognition accuracy and reduce information processing time. Thus, this work is aimed at creating an effective and reliable method for transmitting technical information about the state of a mobile robot that will meet the requirements of Industry 5.0 and will contribute to the further integration of robotic systems into production processes.

Related works

In the modern world, encoding and reverse decoding of visual information is used very widely in completely different areas of science. Many scientists are working on solving this problem. Let's consider some of their works.

First of all let us consider the work [50] where the signal encoding schemes presented in the literature and propose a uniform nomenclature to prevent the vague usage of ambiguous definitions are summarized.

Zhong, H., & Wang, R. in [51] were inspired by pupillary light reflex regulation, and they took into consideration the novel approach of the hue-saturation-value (HSV) module for color encoding to meet the subtle chromaticity change rather than using the

traditional red-green-blue (RGB) module, following the mechanisms of dark (DA) and light (LA) adaptation processes in photoreceptors.

Wang, T. in [52] presents his researches the visual information encoding mechanism based on neuronal cell assembly theory, focusing on improving the interpretability and credibility of visual information processing models. He notes that visual modeling idea based on Hebb’s theory about cell assemblies is similar to the real physiological processing process of visual information, and has great potential to solve real-life research problems.

The article [53] presents a novel dense-correspondence method for 6DoF object pose estimation from a single RGB-D image. There is presented a HiPose which establishes 3D-3D correspondences in a coarse-to-fine manner with a hierarchical binary surface encoding.

The authors in [54] propose a novel binary representation learning framework, named Semantics-aware Spatial-temporal Binaries (S2 Bin), which simultaneously considers spatial-temporal context and semantic relationships for cross-modal video retrieval.

The scientists in [55] propose a combination of novel steganography and data compression methodologies. So that the stego image generated while using steganography to the source textual image could be further compacted in an efficient and productive way and easily transmitted over the web.

In our article we propose our method of encoding and decoding visual information.

The encoding technical information in an image method mathematical representation

The Least Significant Bit (LSB) method is one of the most common steganography techniques used to hide information in digital images. It is based on changing the least significant bits of each pixel of the image, which allows embedding secret data without significant changes in the visual display.

Let us introduce the following notation for the purposes of this study:

I – image matrix (video frame) size:

$$I = H \times W \times 3, \tag{1}$$

H – image height;

W – image width;

3 – channels number (R, G, B), the number of channels may vary depending on the desired video stream format;

T – technical information about the status of the mobile robot, which includes the following data:

- current robot coordinates (X, Y, Z);
- direction of movement (angular positions);
- speed of movement;
- sensor states (temperature, humidity, etc.);
- other parameters (e.g. battery level);

T_b – technical information in binary form;

I' – image matrix with encoded technical information.

In the first step of the developed method, we will convert technical information into binary form. Let us assume that T consists of n symbols, each symbol can be represented as an 8-bit binary code. Based on this, technical information in binary form (T_b) can be represented within the framework of these studies as follows, as presented in expression (2):

$$T_b = \bigcup_{i=1}^n \text{bin}(T_i), \quad (2)$$

$\text{bin}(T_i)$ – binary representation of the i -th symbol from the technical information about the state of the mobile robot (T).

Based on (1) and (2), the next step is to encode the binary information (T_b) using the least significant bits of the pixels of image I . The least significant bits (LSB) of the pixels in LSB (Least Significant Bit) encoding are the bits that have the least weight in the numerical representation of the color value of the pixel. In the context of color images, each pixel is usually represented by three values (for the red, green, and blue channels, or RGB). Each of these values ranges from 0 to 255 and is written as an 8-bit binary number. The least significant bits are the last bits in that binary number, which have the least impact on the overall color value. For example, for the value 255, which appears as 1111111 in binary, the least significant bit is the last '1'. In the LSB steganography method, these bits are used to covertly record information. Changing the least significant bit results in a very slight color change that is imperceptible to the human eye. This allows text data or other binary data to be hidden in images without any visible change in the visual quality of the image. This method makes it possible to effectively hide and transmit information through ordinary images.

Let $I_{i,j,k}$ – channel k value, within the framework of these studies this is (R, G, B) , of the pixel on position (i, j) . Let us assume that in the method we are developing, we change this pixel according to the following formula:

$$\hat{I}_{i,j,k} = (I_{i,j,k} \& \sim 1) | T_b[l], \quad (3)$$

$\hat{I}_{i,j,k}$ – channel k value with encoded technical information;

$I_{i,j,k}$ – channel k value (R, G, B) of the pixel on position (i, j) ;

$\& \sim 1$ – AND operation with an inverted 1 (i.e., change the least significant bit to 0);

$T_b[l]$ – bit from information T_b , with bit index l .

Based on formula (3), the encoding of information in the image can be represented by changing the pixels $(\hat{I}_{i,j,k})$ according to the following formula:

$$\hat{I}_{i,j,k} = (I_{i,j,k} \& 254) | b, \quad (4)$$

$\hat{I}_{i,j,k}$ – new color value with hidden information;

$I_{i,j,k}$ – initial color value;

$\& 254$ – AND operation with 11111110_2 (all the bits 1, except LSB);

$|$ – bitwise operation OR;

b – bit with information T_b , which needs to be encoded.

Let us give an example of encoding information. As mentioned above, the first step is to convert the information into binary form. Let T be a string with technical information of the following form: "Distance to obstacle: 15 cm.". Let us convert each symbol into an 8-bit code (T_b) according to the following expression:

$$T_b = \text{bin}(T_1) \cup \text{bin}(T_2) \cup \dots \cup \text{bin}(T_n), \quad (5)$$

That is «D» → 10001000, «i» → 10001001, «s» → 10001010, «t» → 10010000 etc. We get the resulting binary string:

$$T_b = 100010001000100110001010 \dots 00101110. \quad (6)$$

Let us encode the information in the image pixel, based on formula (1). Let the initial pixel have the value $((I_{i,j,0}, I_{i,j,1}, I_{i,j,2}) = (101, 202, 153))$, then the binary representation of the initial values will have the following form:

$$101 \rightarrow 01100101;$$

$$202 \rightarrow 11001010;$$

$$153 \rightarrow 10011001.$$

According to (6), we obtain the resulting binary string, which will have the following form::

$$T_b = 1000100010001001 \dots \quad (7)$$

Let us encode the first bit $T_b = 1$ in the first channel $I_{i,j,0}$:

$$\begin{aligned} \hat{I}_{i,j,0} &= (101 \& 254) | 1 = (01100101 \& 11111110) | 1 = \\ &= 01100100 | 00000001 = 01100101 = 101. \end{aligned} \quad (8)$$

Let us encode the second bit $T_b = 0$ in the second channel $I_{i,j,1}$:

$$\begin{aligned} \hat{I}_{i,j,1} &= (202 \& 254) | 0 = (11001010 \& 11111110) | 0 = \\ &= 11001010 | 00000000 = 11001010 = 202. \end{aligned} \quad (9)$$

Let us encode the third bit $T_b = 0$ in the third channel $I_{i,j,2}$:

$$\begin{aligned} \hat{I}_{i,j,2} &= (153 \& 254) | 0 = (10011001 \& 11111110) | 0 = \\ &= 10011000 | 00000000 = 10011000 = 152. \end{aligned} \quad (10)$$

As can be seen from expressions (8)-(10), the new value of the pixel with hidden information will have the following form:

$$(\hat{I}_{i,j,0}, \hat{I}_{i,j,1}, \hat{I}_{i,j,2}) = (101, 202, 152). \quad (11)$$

The proposed method of encoding information in an image pixel using the least significant bits (LSB) has several important advantages for transmitting technical information about the components of a mobile robot. First, this method allows hiding information without noticeable changes in image quality, which is important for

ensuring data invisibility. This means that data transmission can occur covertly, without arousing suspicion from outside observers. Second, the LSB method is quite simple to implement and does not require complex computing resources, which makes it easy to integrate it into real mobile robot systems. This is especially useful for robots with limited computing capabilities. In addition, the LSB method provides high speed encoding and decoding of information, which is critical for real-time data transmission. For example, it is possible to quickly update information about the robot's current position, battery level, speed, and distance to obstacles. This method is also versatile, as it can be used with different image formats and data types. Another advantage is that the LSB method does not require a significant increase in the amount of data to store additional information, since the existing image pixels are used. This allows for efficient use of memory resources and storage of large amounts of technical data. Finally, the LSB method can be easily adapted for various applications in mobile robotics, such as navigation, system diagnostics, and robot health monitoring. Due to its simplicity, efficiency, and versatility, the LSB method is a powerful tool for covert transmission of technical information in mobile robots.

Mathematical description of the method for decoding technical information

Decoding information encoded using the least significant bit (LSB) method consists in reading the hidden bits from the image pixels and restoring the original text information. That is, in the first step, it is necessary to find and extract binary data from the image. This can be described as follows, let for each pixel (i,j) of the channel k :

$$T_b[l] = \hat{I}_{i,j,k} \& 1, \tag{12}$$

$T_b[l]$ – is the l -th bit of the binary string T_b , which contains the encoded information. Decoding the information begins by reading the least significant bits of the image and adding them to this string;

$\hat{I}_{i,j,k}$ – the color value (R,G,B) in the pixel with coordinates (i,j) and channel k in the image matrix \hat{I} , which contains the hidden information. The image matrix has dimensions corresponding to 1

i – row index in the image matrix \hat{I} , which determines the vertical position of the pixel in the image. Accordingly, i varies from 0 to $H - 1$;

j – column index in the image matrix \hat{I} , which determines the horizontal position of the pixel in the image. Accordingly, j varies from 0 to $W - 1$;

k – color channel index (0 for red, 1 for green, 2 for blue) in the pixel with coordinates (i,j) , where k varies from 0 to 2;

$\&1$ – bitwise operation AND with the number 1, which extracts the least significant bit (LSB) of the color value. This operation sets all bits except the least significant bit to 0, leaving only the LSB. If $\hat{I}_{i,j,k}$ is the color value at a pixel, then $\hat{I}_{i,j,k} \&1$ returns 0 or 1, depending on the LSB value at that pixel

The next step is to convert binary data to characters, i.e. combine bits into bytes (8 bits each) and convert each byte into a character using the following expression:

$$T_i = \text{char}(\sum_{m=0}^7 T_b[8(i-1) + m] \cdot 2^m), \quad (13)$$

T_i – is the i -th character in the resulting text string T . Each character is reconstructed from 8 bits of binary data;

$\text{char}()$ – is a function that converts an integer value to a character. It uses ASCII code to convert numbers to their corresponding characters;

$\sum_{m=0}^7$ – sum, which is calculated over the variable m from 0 to 7. This expression calculates the value of one character from 8 bits of binary data;

$T_b[8(i-1) + m]$ – is the $(8(i-1) + m)$ -th bit in a binary string T_b . Binary string T_b contains all the bits that were encoded in the image pixels;

2^m – a power of two, used to convert binary data to decimal. The power of two determines the positional weight of each bit.

Let us give an example of decoding, let's say we have an encoded image with a pixel $(\hat{I}_{i,j,0}, \hat{I}_{i,j,1}, \hat{I}_{i,j,2}) = (101, 202, 152)$, according to (12). Based on this, the binary representation of values with the least significant bits can be described as follows:

$$\begin{aligned} 101 &\rightarrow 01100101, \text{ least significant bit} = 1; \\ 202 &\rightarrow 11001010, \text{ least significant bit} = 0; \\ 152 &\rightarrow 10011000, \text{ least significant bit} = 0. \end{aligned} \quad (14)$$

Based on (14), we obtain the following binary string, which is presented below:

$$T_b = 0101011010011110 \dots \quad (15)$$

We convert each group of 8 bits into a symbol and get the following result:

$$01010110 \rightarrow 86 \rightarrow 'B';$$

Thus, we will decode the technical information that has the following data: “Distance to obstacle: 15 cm”.

Decoding information encoded using the least significant bits (LSB) method to transmit technical information about the state of a mobile robot has several significant advantages. First, this method allows you to transmit important information without visible changes in the quality of the video stream, which preserves visual appeal and does not arouse suspicion of the presence of hidden data. By using only the least significant bits, which have a minimal impact on the overall color of the pixels, the method provides a high level of invisibility and does not violate the overall structure of the image. LSB encoding is efficient in terms of computing power, since the encoding and decoding processes are quite simple and fast, which is important for real-time systems such as mobile robots. The method also allows you to easily add or remove information without the need for significant changes to the video stream. This makes LSB encoding flexible and can be used to transmit various types of data, such as coordinates, speed, battery level, and other robot parameters. From a security perspective, this method provides a basic level of protection, as the hidden information is not obvious to outside observers. If a higher level of security is required, LSB encoding can be combined with other encryption methods to increase resistance to attacks.

Experimental studies and analysis of the results obtained

The purpose of the experiment is to determine the effectiveness and accuracy of the least significant bit (LSB) steganography method in the process of encoding and decoding technical information. It is necessary to check whether the LSB method can provide hiding of large amounts of data without significantly affecting the quality of the video image. For this, the following test parameters will be used:

- the amount of hidden data (bytes) determines the amount of information that is hidden within a video frame or image using the steganography method. This parameter affects the quality of the image and its size, since more hidden data can lead to a greater change in pixels, which can worsen visual perception. Too much hidden data can also increase the time required for the encoding and decoding processes;

- the percentage of bits used (%) determines the proportion of the total number of bits in the image or video frame that have been changed to hide the data. This parameter affects the degree of modification of the original image, which can affect its

visual quality. A higher percentage of bits used can increase the visibility of the changes, which reduces the effectiveness of steganography. It also affects the potential risk of detecting hidden data;

– PSNR (Peak Signal-to-Noise Ratio) is measured in decibels (dB) and determines the ratio between the maximum possible signal power and the noise power that affects image quality. A high PSNR value indicates that the image has minimal quality loss after data hiding, which indicates high steganography efficiency. A low PSNR value indicates significant image quality degradation, which can make hidden data more visible;

– encoding time (seconds), this is the time required to hide data in an image using the steganography method. This indicator affects the efficiency of the algorithm and determines its suitability for real-time applications. The less time the encoding process takes, the faster you can process large amounts of data, which is important for systems that require rapid information exchange;

– decoding time (seconds) required to extract hidden data from an image using the steganography method. This indicator affects the speed of access to hidden information, which is critically important for applications where efficiency is required. The faster the decoding, the more efficiently the algorithm can be used in systems that require fast data exchange and processing. The results of the experiment are given in Table 1.

Let us present the obtained data from Table 1 in the form of the following graphs of dependence: “Volume of hidden data vs. percentage of used bits”, “Volume of hidden data vs. PSNR”, “Volume of hidden data vs. encoding time”, “Volume of hidden data vs. decoding time”, which are presented in Figures 1 – 4.

Table 1: Results of the experiment to test the effectiveness of the developed program with different amounts of data

Amount of hidden data (bytes)	Percentage of bits used (%)	PSNR (dB)	Encoding time (seconds)	Decoding time (seconds)
1	2	3	4	5
1000	0,868	50	0,1	0,05
5000	4,34	45	0,2	0,1
10000	8,68	40	0,4	0,2
20000	17,36	35	0,6	0,3

30000	26,04	30	0,8	0,4
40000	34,72	25	1	0,5
50000	43,40	20	1,2	0,6

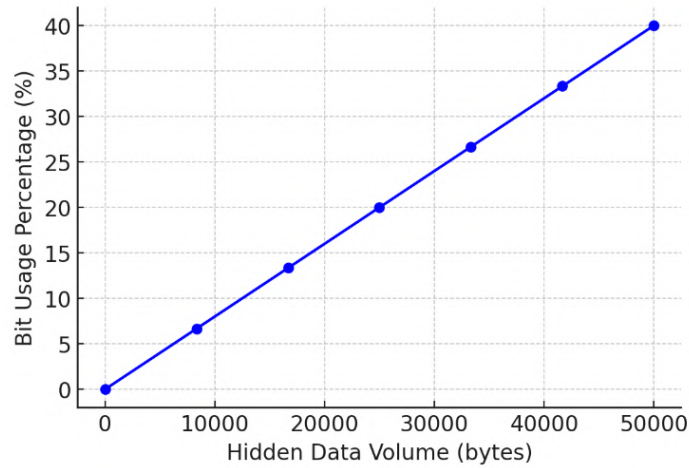

Figure 1: Hidden data volume versus PSNR graph

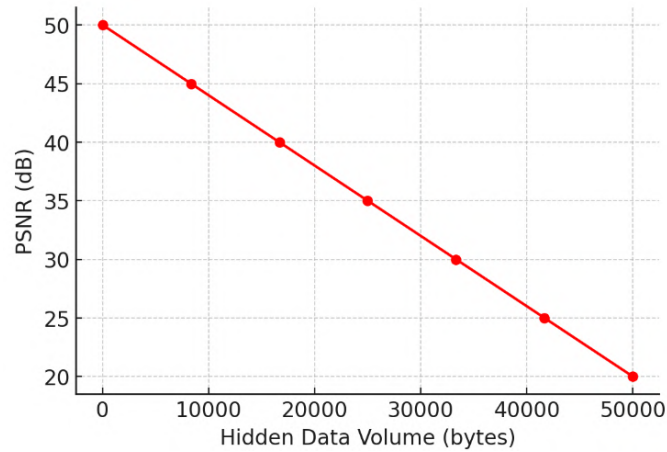

Figure 2: Hidden data volume versus percentage of bits used graph

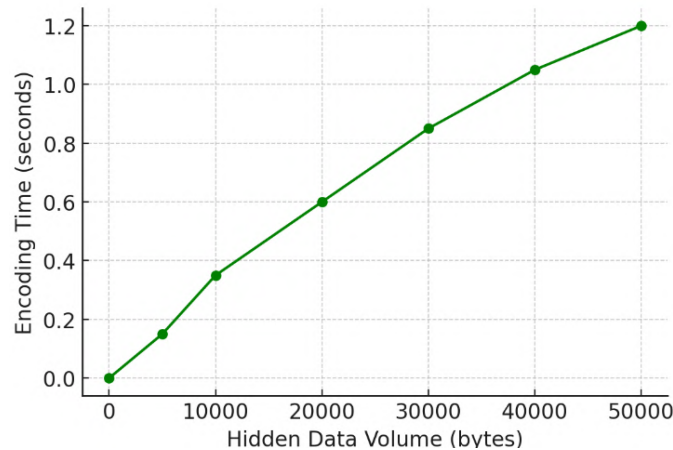

Figure 3: Hidden data volume versus encoding time graph

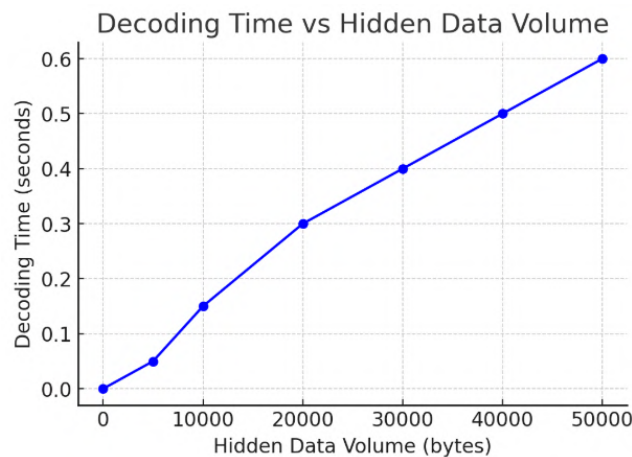

Figure 4: Hidden data volume versus decoding time graph

Based on the data obtained from the experiment, the following conclusions can be drawn from the results of the program for encoding and decoding technical information about the state of a mobile robot. It was found that the least significant bit steganography method allows you to effectively hide additional data in the video stream without significantly affecting the quality of the video image. The amount of hidden data is displayed as a value that can be significant for various applications where it is necessary to transmit additional information that is not displayed on the surface. The percentage of bits used and their impact on PSNR show that preserving a large part of the original information provides high video quality, while maintaining accessibility for additional data. The encoding and decoding time play a critical role in the processing speed, affecting the effectiveness and use of the method in real time. The overall assessment shows that the LSB method is effective and can be applied to various steganography tasks, ensuring reliability and data concealment with practically no impact on the main characteristics of the video image.

Conclusion

This article presents a method for transmitting and encoding technical information about the state of a mobile robot based on a computer vision system that meets the requirements of Industry 5.0. The proposed approach allows to increase the efficiency of human-robot interaction by using visual data to transmit critical information in real time. This helps to reduce communication delays, increase the level of safety of robotic systems and ensure their resistance to external interference. The use of computer vision in combination with data encoding methods allows to minimize the need for traditional communication channels and make the system more autonomous. In the context of Industry 5.0, this opens up new opportunities for the implementation of robotic platforms in production processes, where flexibility, adaptability and safety are of critical importance. The results of the study confirm the effectiveness of the proposed method and its potential for application in various industries, including industrial automation, logistics and autonomous transport. Further research could be aimed at improving coding algorithms, adapting to different types of mobile robots, and integrating with other artificial intelligence technologies.

References

1. Demska, N., & et al. (2025). Analysis of Methods, Models and Algorithms for a Collaborative Robots Group Decentralized Control. ACUMEN: International journal of multidisciplinary research, 2(2), 235-249.
2. Samoilenko, H., & et al. (2024). Review for Collective Problem-Solving by a Group of Robots. Journal of Universal Science Research, 2(6), 7-16.
3. Maksymova, S., & et al. (2024). Comparative Analysis of methods for Predicting the Trajectory of Object Movement in a Collaborative Robot-Manipulator Working Area. Multidisciplinary Journal of Science and Technology, 4(10), 38-48.
4. Chala, O., & et al. (2024). Switching Module Basic Concept. Multidisciplinary Journal of Science and Technology, 4(7), 87-94.
5. Yevsieiev, V., & et al. (2025). Development of a program for processing 3d models of objects in a collaborative robot workspace using an HD camera. ACUMEN: International journal of multidisciplinary research, 2(1), 194-210.
6. Maksymova, S., & et al. (2024). The Bipedal Robot a Kinematic Diagram Development. Journal of Universal Science Research, 2(1), 6–17.

7. Al-Sharo, Y. M., Abu-Jassar, A. T., Sotnik, S., & Lyashenko, V. (2021). Neural networks as a tool for pattern recognition of fasteners. *International Journal of Engineering Trends and Technology*, 69(10), 151-160.
8. Abu-Jassar, A. T., Al-Sharo, Y. M., Lyashenko, V., & Sotnik, S. (2021). Some Features of Classifiers Implementation for Object Recognition in Specialized Computer systems. *TEM Journal: Technology, Education, Management, Informatics*, 10(4), 1645-1654.
9. Sotnik, S., Mustafa, S. K., Ahmad, M. A., Lyashenko, V., & Zeleniy, O. (2020). Some features of route planning as the basis in a mobile robot. *International Journal of Emerging Trends in Engineering Research*, 8(5), 2074-2079.
10. Baker, J. H., Laariedh, F., Ahmad, M. A., Lyashenko, V., Sotnik, S., & Mustafa, S. K. (2021). Some interesting features of semantic model in Robotic Science. *SSRG International Journal of Engineering Trends and Technology*, 69(7), 38-44.
11. Lyashenko, V., Abu-Jassar, A. T., Yevsieiev, V., & Maksymova, S. (2023). Automated Monitoring and Visualization System in Production. *International Research Journal of Multidisciplinary Technovation*, 5(6), 9-18.
12. Гиренко, А. В., Ляшенко, В. В., Машталир, В. П., & Путятин, Е. П. (1996). Методы корреляционного обнаружения объектов. Харьков: АО "БизнесИнформ, 112.
13. Sotnik, S. Overview: PHP and MySQL Features for Creating Modern Web Projects / S Sotnik, V. Manakov, V. Lyashenko // *International Journal of Academic Information Systems Research (IJASIR)*. – 2023. – Vol. 7, Issue 1. – P. 11-17.
14. Lyashenko, V. V., Matarneh, R., Baranova, V., & Deineko, Z. V. (2016). Hurst Exponent as a Part of Wavelet Decomposition Coefficients to Measure Long-term Memory Time Series Based on Multiresolution Analysis. *American Journal of Systems and Software*, 4(2), 51-56.
15. Lyashenko, V. V., Matarneh, R., & Deineko, Z. V. (2016). Using the Properties of Wavelet Coefficients of Time Series for Image Analysis and Processing. *Journal of Computer Sciences and Applications*, 4(2), 27-34.
16. Tvoroshenko, I., Lyashenko, V., Ayaz, A. M., Mustafa, S. K., & Alharbi, A. R. (2020). Modification of models intensive development ontologies by fuzzy logic. *International Journal of Emerging Trends in Engineering Research*, 8(3), 939-944.

17. Matarneh, R., Tvoroshenko, I., & Lyashenko, V. (2019). Improving Fuzzy Network Models For the Analysis of Dynamic Interacting Processes in the State Space. *International Journal of Recent Technology and Engineering*, 8(4), 1687-1693.
18. Lyashenko, V., & et al.. (2016). The Methodology of Image Processing in the Study of the Properties of Fiber as a Reinforcing Agent in Polymer Compositions. *International Journal of Advanced Research in Computer Science*, 7(1), 15-18.
19. Kuzemin, A., Lyashenko, V., Bulavina, E., & Torojev, A. (2005). Analysis of movement of financial flows of economical agents as the basis for designing the system of economical security (general conception). In *Third international conference «Information research, applications, and education* (pp. 27-30).
20. Deineko, Zh., & et al.. (2021). Features of Database Types. *International Journal of Engineering and Information Systems (IJEAIS)*, 5(10), 73-80.
21. Sotnik, S., & Lyashenko, V. (2022). Prospects for Introduction of Robotics in Service. *Prospects*, 6(5), 4-9.
22. Ahmad, M. A., Sinelnikova, T., Lyashenko, V., & Mustafa, S. K. (2020). Features of the construction and control of the navigation system of a mobile robot. *International Journal of Emerging Trends in Engineering Research*, 8(4), 1445-1449.
23. Lyashenko, V., Laariedh, F., Ayaz, A. M., & Sotnik, S. (2021). Recognition of Voice Commands Based on Neural Network. *TEM Journal: Technology, Education, Management, Informatics*, 10(2), 583-591.
24. Ahmad, M. A., Baker, J. H., Tvoroshenko, I., & Lyashenko, V. (2019). Computational complexity of the accessory function setting mechanism in fuzzy intellectual systems. *International Journal of Advanced Trends in Computer Science and Engineering*, 8(5), 2370-2377.
25. Sotnik S., & et al.. (2022). Key Directions for Development of Modern Expert Systems. *International Journal of Engineering and Information Systems (IJEAIS)*, 6(5), 4-10.
26. Baranova, V., Orlenko, O., Vitiuk, A., Yakimenko-Tereschenko, N., & Lyashenko, V. (2020). Information system for decision support in the field of tourism based on the use of spatio-temporal data analysis. *International Journal of Advanced Trends in Computer Science and Engineering*, 9(4), 6356-6361.

27. Kuzomin, O., Lyashenko, V., Tkachenko, M., Ahmad, M. A., & Kots, H. (2016). Preventing of technogenic risks in the functioning of an industrial enterprise. *International Journal of Civil Engineering and Technology*, 7(3), 262-270.
28. Abu-Jassar, A. T., Attar, H., Amer, A., Lyashenko, V., Yevsieiev, V., & Solyman, A. (2025). Development and Investigation of Vision System for a Small-Sized Mobile Humanoid Robot in a Smart Environment. *International Journal of Crowd Science*, 9(1), 29-43.
29. Abu-Jassar, A. T., Attar, H., Amer, A., Lyashenko, V., Yevsieiev, V., & Solyman, A. (2024). Remote Monitoring System of Patient Status in Social IoT Environments Using Amazon Web Services (AWS) Technologies and Smart Health Care. *International Journal of Crowd Science*, 8.
30. Kobylin, O., & Lyashenko, V. (2020). Time Series Clustering Based on the K-Means Algorithm. *Journal La Multiapp*, 1(3), 1-7.
31. Lyubchenko, V., Veretelnyk, K., Kots, P., & Lyashenko, V. (2024). Digital image segmentation procedure as an example of an NP-problem. *Multidisciplinary Journal of Science and Technology*, 4(4), 170-177.
32. Matarneh, R., Sotnik, S., Belova, N., & Lyashenko, V. (2018). Automated modeling of shaft leading elements in the rear axle gear. *International Journal of Engineering and Technology (UAE)*, 7(3), 1468-1473.
33. Vasiurenko, O., Baranova, V., & Lyashenko, V. (2024). Probability distributions of interest rates on loans and deposits in a study of banking activities. *Multidisciplinary Journal of Science and Technology*, 4(1), 49-56.
34. Omarov, M., Tykha, T., & Lyashenko, V. (2019). Use of Wavelet Techniques in the Study of Internet Marketing Metrics. *Eskişehir Technical University Journal of Science and Technology A-Applied Sciences and Engineering*, 20, 157-163.
35. Kuzemin, A., & Lyashenko, V. (2009). Methods of comparative analysis of banks functioning: classic and new approaches. *Information Theories & Applications*, 16(4), 384-396.
36. Maksymova, S., & et al. (2024). Balancing System For A Zoomorphic Spot Type Mobile Robot Development Using An Accelerometer MPU 6050 (GY-521). In *2024 IEEE 19th International Conference on the Perspective Technologies and Methods in MEMS Design (MEMSTECH)*, IEEE, 39-42.
37. Nimets, K., & et al. (2025). A Small-Sized Mobile Robot Development. *ACUMEN: International journal of multidisciplinary research*, 2(3), 12-25.

38. Yevsieiev, V., & et al. (2024). Building a traffic route taking into account obstacles based on the A-star algorithm using the python language. *Technical Science Research In Uzbekistan*, 2(3), 103-112.
39. Basiuk, V., & et al. (2024). Command System for Movement Control Development. *Multidisciplinary Journal of Science and Technology*, 4(6), 248-255.
40. Yevsieiev, V., & et al. (2024). Human Operator Identification in a Collaborative Robot Workspace within the Industry 5.0 Concept. *Multidisciplinary Journal of Science and Technology*, 4(9), 95-105.
41. Tahseen A. J. A., & et al.. (2023). Binarization Methods in Multimedia Systems when Recognizing License Plates of Cars. *International Journal of Academic Engineering Research (IJAER)*, 7(2), 1-9.
42. Orobinskyi, P., Deineko, Z., & Lyashenko, V. (2020). Comparative Characteristics of Filtration Methods in the Processing of Medical Images. *American Journal of Engineering Research*, 9(4), 20-25.
43. Mousavi, S. M. H., Lyashenko, V., & Prasath, V. B. S. (2019). Analysis of a robust edge detection system in different color spaces using color and depth images. *Computer Optics*, 43(4), 632-646.
44. Orobinskyi, P., Petrenko, D., & Lyashenko, V. (2019, February). Novel approach to computer-aided detection of lung nodules of difficult location with use of multifactorial models and deep neural networks. In *2019 IEEE 15th International Conference on the Experience of Designing and Application of CAD Systems (CADSM)* (pp. 1-5). IEEE.
45. Mousavi, S. M. H., MiriNezhad, S. Y., & Lyashenko, V. An Evolutionary-Based Adaptive Neuro-Fuzzy Expert System as a Family Counselor before Marriage with the Aim of Divorce Rate Reduction. *Education*, 1, 5.
46. Lyubchenko, V., Veretelnyk, K., Kots, P., & Lyashenko, V. (2024). Digital image segmentation procedure as an example of an NP-problem. *Multidisciplinary Journal of Science and Technology*, 4(4), 170-177.
47. Babker, A. M., Suliman, R. S., Elshaikh, R. H., Boboyorov, S., & Lyashenko, V. (2024). Sequence of Simple Digital Technologies for Detection of Platelets in Medical Images. *Biomedical and Pharmacology Journal*, 17(1), 141-152.
48. Yevstratov, M., Lyubchenko, V., Amer, A. J., & Lyashenko, V. (2024). Color correction of the input image as an element of improving the quality of its visualization. *Technical science research in Uzbekistan*, 2(4), 79-88.
49. Abu-Jassar, A., Al-Sharo, Y., Boboyorov, S., & Lyashenko, V. (2023, December). Contrast as a Method of Image Processing in Increasing

- Diagnostic Efficiency When Studying Liver Fatty Tissue Levels. In 2023 2nd International Engineering Conference on Electrical, Energy, and Artificial Intelligence (EICEEAI) (pp. 1-5). IEEE.
50. Auge, D., & et al. (2021). A survey of encoding techniques for signal processing in spiking neural networks. *Neural Processing Letters*, 53(6), 4693-4710.
51. Zhong, H., & Wang, R. (2022). A visual-degradation-inspired model with HSV color-encoding for contour detection. *Journal of Neuroscience Methods*, 369, 109423.
52. Wang, T. (2024) Visual Information Encoding Modeling From the Perspective of Cell Assemblies. *Transactions on Computer Science and Intelligent Systems Research*, 5, 987-992/
53. Lin, Y., & et al. (2024). Hipose: Hierarchical binary surface encoding and correspondence pruning for rgb-d 6dof object pose estimation. In *Proceedings of the IEEE/CVF Conference on Computer Vision and Pattern Recognition*, 10148-10158.
54. Qi, M., & et al. (2021). Semantics-aware spatial-temporal binaries for cross-modal video retrieval. *IEEE Transactions on Image Processing*, 30, 2989-3004.
55. Pandey, B. K., & et al. (2022). Application of integrated steganography and image compressing techniques for confidential information transmission. *Cyber security and network security*, 169-191.

**ACUMEN: INTERNATIONAL JOURNAL OF MULTIDISCIPLINARY
RESEARCH VOLUME-2, ISSUE-3 (31-MART)
MUNDARIJA**

1	KIMYONING HOZIRGI KUNDAGI DOLZARB MUAMMOLARI <i>Jo 'rayev Ulug'bek Alisherovich, , Asomiddinov Elbek</i>	5-11
2	A SMALL-SIZED MOBILE ROBOT DEVELOPMENT <i>Kateryna Nimets1,, Amer Abu-Jassar2, Svitlana Maksymova1,, Vladyslav Yevsieiev</i>	12-25
3	YOZMA ISH VA UNING TURLARI <i>Ergasheva Zebiniso Abdunazar qizi</i>	26-30
4	O'ZBEKISTON AHOLISI MOLIYAVIY SAVODXONLIGINI OSHIRISH: MUAMMOLAR VA YECHIMLAR <i>Sobirjonova Manija</i>	31-39
5	SANOAT SIYOSATI: IQTISODIY O'SISH VA BARQARORLIKKA YO'L <i>Xurramov Xoldavlat Abdurayim o'g'li</i>	40-42
6	"TEXNOLOGIYA" FANI O'QITUVCHILARINI INNOVATSION KASBIY FAOLIYATGA TAYYORLASHNING DIDAKTIK SHART-SHAROITLARI <i>Choriyeva Dilnoza Ulug'bek qizi</i>	43-47
7	VINO VA CHOY: ITALIYA VA TURKIY XALQLARNING MADANIYATI VA MENTALITETI IFODASI <i>Keldiyorova Sevinch Jasur qizi</i>	48-53
8	YURAKKA KO'MILAR ASIL SHOIRLAR <i>Nabiyeva Malika</i>	54-57
10	MTT PEDAGOGLARI UCHUN KREATIV YONDASHUVLAR <i>Mamurova Mashhura Akbarovna</i>	58-62
11	BO'LAJAK YOSH OFITSERLARDA QO'MONDONLIK VA BOSHQARUV JARAYONIDA "SOFT SKILLS" KO'NIKMASINI ASOSIY TUTGAN O'RNI VA ROLI <i>SOXIBOYEV Z.E.</i>	63-69
12	MAKTAB O'QITUVCHILARINI INKLUZIV O'QITISHNING TASHKILY PEDAGOGIK SHARTLARI. <i>Nosirov Po'lat Raximovich</i>	70-75
13	YURAK QON TOMIR KASALLIKLARI PARVARISHIDA YANGILIKLAR <i>Saidov Jasur Baxtiyorovich, Xolliyeva Mohigul Ravshanovna, Musurmonqulov Begzod Baxtiyor o'g'li</i>	76-79
14	OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA SOGL'OM TURMUSH TARZINING PEDAGOGIK TALQINI <i>Mardonova Saodat Muzaffarovna</i>	80-84
15	KORKEM SHIG'ARMALARDA SPORT TERMINLERINIŇ QOLLANILIVI <i>K.Zayrova, B.Bazarbaeva</i>	85-88
16	ROLE OF SOCIETY TO LEARNING ENGLISH <i>Munisa Xalikulova</i>	89-91
17	EFFECTIVE METHODS TEACHING FOR KIDS IN ENGLISH <i>Nilufar Xalikulova</i>	92-96
18	ALBINIZM KASALLIGI VA UNING KELIB CHIQISH SABABLARI <i>Norsoatova J.J</i>	97-101

19	REMATIZM KASALLIGI: SABABLARI, BELGILARI VA DAVOLASH USULLARI <i>Jasur Saidov, Sabrina Qulsahatova</i>	102-108
20	BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINI O'QISH SAVODXONLIGINI SHAKLLANTIRISHDA MATNNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI. <i>S.I.Tursunova</i>	109-113
21	MATN – BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINI O'QISH VA YOZISHGA O'RGATISHDA MUHIM VOSITA <i>S.I.Tursunova</i>	114-118
22	BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING O'G'ZAKI NUTQINI RIVOJLANTIRISHDA XALQ OG'ZAKI IJODINING O'RNI. <i>S.I.Tursunova</i>	119-124
23	SATIRICAL WORKS IN ENGLISH LITERATURE: JONATHAN SWIFT AND OTHER SATIRICAL WRITERS <i>Salomova Sevara Choriyevna</i>	125-129
24	TEACHING CHILDREN HOW TO DISCRIMINATE <i>Bekkamova Zilola</i>	130-134
25	O' ZBEKISTONNING GO' ZALLIGINI AKS ETTIRUVCHI MO' YQALAM USTASI. <i>Shahnoza Ergasheva</i>	135-140
26	CHET TILLARINI O'QITISH METODIKASIDA ZAMONAVIY METODLAR. <i>Qurbonova Sitara Ochildi qizi, Qurbonova Gulnoza Abduholiq qizi</i>	141-144
27	"BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING TARBIYASIDA MILLIY XALQ O'YINLARIDAN FOYDALANISH METODIKASI" <i>To'xtasinov Rashidbek Yo'ldashali o'g'li, G'aniyev Suxrob</i>	145-151
28	ТАЛАБАЛАРНИНГ МУСТАҚИЛ ЎҚИШ ФАОЛИЯТИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ,БИЛИМ ОЛИШНИНГ ЮҚОРИ САМАРАДОРЛИК ГАРОВИДИР <i>Сапаров Даврон Исаевич</i>	152-155
29	PIRLS DASTURI ASOSIDA NAZORAT TOPSHIRIQLARINI YARATISH VA ULAR USTIDA ISHLASH TEXNOLOGIYASI <i>S.I.Tursunova, Kadirova Nigora</i>	156-160
30	BILINGUALISM AND THE CULTURAL IMPERIALISM OF LANGUAGE <i>Ahmedova Dildora</i>	161-168
31	ASAB TIZIMI VA UNING FIZIOLOGIYASI <i>Norqobilova Zarifa Erkin qizi, Alimova Zebiniso Farxodjon qizi</i>	169-172
32	ICHKI KASALLIKLARNI ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALAR VA USULLARDA DAVOLASH <i>Mamadiyev Javohir Bahrom o'g'li, Xollieva Mohigul Ravshanovna</i>	173-176
33	BOLALARNING NAFAS YO'LLARI KASALLIKLARI VA ULARNI DAVOLASHNI SAMARALI YO'LLARI <i>Bo'riyeva Dilnoz Baxriddinovna, Normurodova Fazilat Zokir qizi</i>	177-181
34	ПЕДАГОГИК ФАОЛИЯТДА МУОММОЛИ МАЪРУЗАЛАРНИНГ АХАМИЯТИ <i>Ибрагимов Шахбоз Рамазанович</i>	182-188
35	LINGUISTIC DIVERSITY AND POVERTY <i>Olimova O'g'iloy</i>	189-192

36	<i>BILINGUALISM AND THE CULTURAL IMPERIALISM OF LANGUAGE</i> <i>Boboqulova Dildora</i>	<i>193-196</i>
37	<i>ETHNICITY AND SOCIAL FACTORS</i> <i>Yusupova Mokhichekhra</i>	<i>197-199</i>
38	<i>THE LINGUISTIC VARIABLES.</i> <i>Madinabonu Shoymardonova</i>	<i>200-202</i>
39	<i>ESHQOBIL SHUKUR IJODIGA DOIR</i> <i>Nosirova Setora Narzulla qizi</i>	<i>203-206</i>
40	<i>MOBIL ROBOTNING HOVLI HAQIDA TEXNIK MA'LUMOTLARNI UZATISH VA KODLASH USULINI ISHLAB CHIQISH.</i> <i>Olena Chala, Vladislav Yevsieev, Svitlana Maksymova, Ahmad Alxalayleh</i>	<i>207-224</i>
	MUNDARIJA	<i>225-227</i>

